

IPARJOGVÉDELMI ÉS SZERZŐI JOGI SZEMLE

Megjelenik kéthavonta

15. (125.) évfolyam, 1. szám
Megjelent: 2020. február

Kiadja a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala

Felelős kiadó:
Pomázi Gyula

Felelős szerkesztő:
Girmann Zsuzsanna
Tervezőszerkesztő:
Plette Péter
Tördelőszerkesztő:
Mányoki Anna

Szerkesztőség:
Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala
1054 Budapest, Zoltán u. 6.
Levélcím: 1438 Budapest, Pf. 415
E-mail: zsuzsanna.girmann@hipo.gov.hu
Telefon: 474 5554
www.sztnh.gov.hu

Előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Zrt.
Postacím: 1900 Budapest
Előfizetésben megrendelhető az ország bármely postáján,
a hírlapot kézbesítőknél, a www.posta.hu WEBSHOP-ban
(<https://eshop.posta.hu/storefront/>),
e-mailen a hirlapelofizetes@posta.hu címen,
telefonon a 06 1 767 8262 számon,
levélben az MP Zrt. 1900 Budapest címen.

Külföldre és külföldön előfizethető a Magyar Posta Zrt.-nél:
www.posta.hu, WEBSHOP-ban (<https://eshop.posta.hu/storefront/>),
1900 Budapest, 06 1 767 8262, hirlapelofizetes@posta.hu

Egy szám ára: 2100 Ft
Egy évre: 12 600 Ft

SZTNH – 2020.009/1

HU ISSN
1587–5563

Szerkesztőbizottság:

Dr. Németh Gábor, a szerkesztőbizottság elnöke

*Dr. Baticz Csaba, Girmann Zsuzsanna, Gyetvainé Virág Dóra,
dr. Lábódy Péter, dr. Legeza Dénes, dr. Mikló Katalin,
dr. Tóháti Márta, dr. Zábori Zoltán*

15. (125.) ÉVFOLYAM 1. SZÁM

IPARJOGVÉDELMI ÉS SZERZŐI JOGI SZEMLE

IPARJOGVÉDELMI ÉS SZERZŐI JOGI SZEMLE

15. (125.) ÉVFOLYAM 1. SZÁM

2020. február

Dr. Ujhelyi Dávid
„That escalated quickly”, avagy a háromlépcsős teszt
és a paródia kapcsolódási pontjai – II. rész

Dr. Markó József
Mire jó az elsőbbség/kiállítási elsőbbség?

Dr. Tószegi Zsuzsanna
Jámbor Lajos és Bálint Zoltán műépítész munkássága – II. rész
„Uraim, magyarok, jöjjenek 1900-ban Párisba!” –
Bálint és Jámbor a nemzetközi kiállításokon

Dr. Palágyi Tivadar
Külföldi hírek az iparjogvédelem területéről

Válogatás a Szerzői Jogi Szakértő Testület szakvéleményeiből

Könyv- és folyóiratszemle

Summaries

SZELLEMI TULAJDON NEMZETI HIVATALA

Tájékoztató szerzőinknek

Az Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle szerkesztősége örömmel fogad minden, a szellemi tulajdon védelmével foglalkozó írást. A beérkezett kéziratok a szerkesztőbizottság jóváhagyása esetén nyelvhelyességi és a kiadvány stílusához igazodó stilisztikai javítások után kerülnek publikálásra, amelyek nem érintik a mű tartalmi értékét. A kéziratot – a szerkesztőbizottság döntése alapján, az írás témája és mélysége szerint – a Tanulmányok, a Jogesetek, a Technikatörténet, a Fórum vagy a Hírek, események rovatban tesszük közzé. Az írás terjedelmét nem korlátozzuk, igen hosszú cikket esetleg két vagy több részben, egymást követő lapszámokban teszünk közzé a szerzővel történő egyeztetés után. Az egyes cikkekben kifejeződő állásfoglalásnak nem feltétlenül kell tükröznie a szerkesztőbizottság véleményét.

A Word vagy Rich Text formátumban készült kéziratokat e-mailben kérjük elküldeni az alábbi címek valamelyikére. Kérjük szerzőinket, hogy a szöveget ne formázzák, zárják balra, kiemelésként csak dőlt betűt alkalmazzanak, a címeiket, alcímeiket ne húzzák alá, a címhierarchiát lehetőleg számozással jelezzék. Tanulmányuk magyar és angol nyelvű összefoglalóját szíveskedjenek maximum 10 sorban mellékelni. A szövegben előforduló rövidítéseket, betűszókat első előfordulásukkor fel kell oldani. A hivatkozásokban kérjük az összes bibliográfiai adat (szerző, cím, kiadó, kiadás helye és éve, oldalszám, webcím) feltüntetését.

További kérdéseik esetén a szerkesztőség készséggel áll a rendelkezésükre (Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala, 1054 Budapest, Zoltán u. 6., Girmann Zsuzsanna szerkesztő, zsuzsanna.girmann@hipo.gov.hu, anna.manyoki@hipo.gov.hu, tel.: 474 5554).

TARTALOM

„That escalated quickly”, avagy a háromlépcsős teszt és a paródia kapcsolódási pontjai – II. rész	
DR. UJHELYI DÁVID	7
Mire jó az elsőbbség/kiállítási elsőbbség?	
DR. MARKÓ JÓZSEF	31
Jámbor Lajos és Bálint Zoltán műépítész munkássága – II. rész. „Uraim, magyarok, jöjjenek 1900-ban Párisba!” – Bálint és Jámbor a nemzetközi kiállításokon	
DR. TÓSZEGI ZSUZSANNA	39
Külföldi hírek az iparjogvédelem területéről	
DR. PALÁGYI TIVADAR	72
Válogatás a Szerzői Jogi Szakértő Testület szakvéleményeiből	112
– SZJSZT-15/2017 Szoftverek forráskódjának szerzői jogi, összehasonlító elemzése	
– SZJSZT-24/2017 Számítógépiprogram-alkotás jogi védelme	
– SZJSZT-34/2017 Iseretterjesztő, szakirodalmi mű fordításának szerzői jogi kérdései	
– SZJSZT-35/2017 Grafikai művek elkészítésének és videojátékokban, valamint animációs filmekben való felhasználásának szerzői jogi kérdései	
Könyv- és folyóiratszemle	137
– James Norton: <i>A szabadalmak világának változása</i> (dr. Palágyi Tivadar)	
– Horváth Balázs: <i>A beteg bolygó. A fenntarthatatlanság és a betegség kultúrtörténete</i> (dr. Osman Péter)	
– Noam Wasserman: <i>Az élet egy startup. Amit az alapítók taníthatnak nekünk a döntéshozatalról és a változások kezeléséről</i> (dr. Osman Péter)	
Summaries	161

A folyóiratban megjelenő tanulmányok a szerzők véleményét tükrözik, amely nem feltétlenül azonos a szerkesztőbizottság álláspontjával.

CONTENTS

„That escalated quickly”, or connection points of the three-stage test and parody – Part II	
DR DÁVID UJHELYI	7
For what can priority/exhibition priority be used?	
DR. JÓZSEF MARKÓ	31
The works of architects Lajos Jám bor and Zoltán Bálint – Part II. ”Gentlemen, Hungarians, come to Paris in 1900!” – Their works at international exhibitions	
DR ZSUZSANNA TÓSZEGI	39
News in the field of industrial property protection abroad	
DR TIVADAR PALÁGYI	72
Selection of advisory opinions of the Body of Experts on Copyright	112
Review of books and periodicals	137
Summaries	161

SOMMAIRE

„That escalated quickly”, ou les points de connexion du test de trois phases et de la parodie – partie II	
DR DÁVID UJHELYI	7
A quoi sert la priorité/priorité d'exposition?	
DR JÓZSEF MARKÓ	31
Les oeuvres des architectes Lajos Jám bor and Zoltán Bálint – Partie II. „Messieurs, hongrois, venez à Paris en 1900!” M. Bálint et M. Jám bor aux expositions internationales	
DR ZSUZSANNA TÓSZEGI	39
Nouveautés dans le domaine de la protection de propriété industrielle à l'étranger	
DR TIVADAR PALÁGYI	72
Avis d'expert choisis du corps des experts en droits d'auteur	112
Revue des livres et périodiques	137
Summaries	161

INHALT

„That escalated quickly“, oder die Verbindungspunkte des dreistufigen Tests und der Parodie – Teil II	
DR. DÁVID UJHELYI	7
Wo zu ist die Priorität/Ausstellungspriorität gut?	
DR. JÓZSEF MARKÓ	31
Die Werke der Architekten Lajos Jám bor and Zoltán Bálint – Teil II. „Meine Herren, Ungarn, kommen sie nach Paris!“ Herr Bálint und Herr Jám bor auf den internationalen Ausstellungen	
DR. ZSUZSANNA TÓSZEGI	39
Neuheiten auf dem Gebiet des gewerblichen Rechtsschutzes im Ausland	
DR. TIVADAR PALÁGYI	72
Ausgewählte Expertisen des Expertenkollegiums für Urheberrecht	112
Übersicht von Büchern und Zeitschriften	137
Summaries	161

„THAT ESCALATED QUICKLY”, AVAGY A HÁROMLÉPCSŐS TESZT ÉS A PARÓDIA KAPCSOLÓDÁSI PONTJAI – II. RÉSZ

IV. A paródia megítélése a háromlépcsős teszt fényében

A nemzetközi szerzői jog keretrendszerének ismertetését, illetve a háromlépcsős teszt kialakulásának és fejlődésének áttekintését követően, ezek fényében érdemben megítélhetővé válik jelen tanulmány fő kérdése, miszerint a paródiakivétel összhangba hozható-e a teszt követelményeivel.

Kiindulópontként le kell szögezni, hogy a paródiakivételre vonatkozó kifejezett rendelkezést az Infosoc-irányelven kívül más nemzetközi jogforrás nem tartalmaz,²³⁷ ugyanakkor a kérdés felvetését két körülmény is indokolja: egyrészt a közelmúltban feléledtek a paródiakivétel szükségességét övező viták, a hazai szerzői jogi jogirodalom nem egységes ebben a kérdésben,²³⁸ így indokolt a szabad felhasználás és háttérének alapos elemzése. Ezenfelül a paródia háromlépcsős teszttel való konformitásának mélyreható vizsgálatára – a jogirodalom elutasító megközelítéséből is fakadóan – nem került sor, továbbá a külföldi jogirodalom is jellemzően azokban az esetekben fáradt vele, amikor a kivételt már az irányadó nemzetközi jogi jogforrások elfogadása után volt kénytelen saját jogában megjeleníteni.

Ez utóbbi esetre példa lehet a japán jog, amelyben 2013-ben merült fel a paródiakivétel elfogadásának gondolata, miután a legfelsőbb bíróság gyakorlatában éveken keresztül elismerte a paródiacélú felhasználások elfogadhatóságát, ám törvényi szinten ennek a leképezése nem valósult meg.²³⁹ De hasonló volt a helyzet Hong Kongban is, ahol 2012-ig nem volt nevesített kivétel a paródia tekintetében, majd pedig egy nyílt végű szabad felhasználási eset bevezetése is felmerült 2014-ben.²⁴⁰ De nem kell keletre tekinteni példaként, az

* A szerző az Igazságügyi Minisztérium Versenyjogi, Fogyasztóvédelmi és Szellemi Tulajdonjogi Főosztályának vezetője, továbbá a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Karának megbízott oktatója. A jelen tanulmányban kifejtett gondolatok a szerző saját véleményét tükrözik, azok nem azonosak a fenti intézmények álláspontjával. A tanulmányban hivatkozott internetes források utolsó elérési ideje egységesen 2019. október 5.

²³⁷ Ez pl. a BUE-vel szemben kritikaként is felmerült, l. *Eric Allen Engle*: When is Fair Use Fair: A Comparison of E.U. and U.S. Intellectual Property Law. *The Transnational Lawyer*, 15. évf. 187. sz., 2002, p. 213.

²³⁸ Az I. fejezetben hivatkozott forrásokon túl l. még *Gyenge Anikó*: A kivételek és korlátozások céljai a szerzői monopoljogban. *Verseny és szabályozás*, 4. évf. 1. sz., 2010, p. 113–117, elérhető: http://econ.core.hu/file/download/vesz2010/02_szerzoi_monopoljog.pdf.

²³⁹ *Mariko A. Foster*: Parody's Precarious Place: The Need to Legally Recognize Parody as Japan's Cultural Property. *Seton Hall Journal of Sports and Entertainment Law*, 23. évf. 2. sz., 2013, p. 344.

²⁴⁰ *Wenwei Guan*: Fair Dealing Doctrine Caught between Parody and UGC Exceptions: Hong Kong's 2014 Copyright Amendment and Beyond. *Hong Kong Law Journal*, 45. évf. 3. sz., 2015, p. 720.

Egyesült Királyságban²⁴¹ és Kanadában²⁴² ugyanis szintén heves vita zajlott a paródiakivétel megítélése kérdésében nem is olyan régen.

Jelen tanulmányban a paródiakivételt a TRIPS-megállapodás és az Szjt. tesztjének tükrében kívánjuk vizsgálni: előbbi azért tűnik indokoltnak, mivel a Vitarendezési Testület ki-munkált útmutatót adott a teszt értelmezése vonatkozásában, utóbbi pedig azért, mivel a hazai szabályozás sajátos tesztje akár ettől eltérő értelmezésre is okot adhat, illetve az Szjt. tesztje – a fentiekben kifejtettek szerint – megfelel a WCT és az Infosoc-irányelv rendelkezéseinek is.

IV.1. A paródia a TRIPS-megállapodás tesztjének olvasatában

Ahogy a fentiekben részletesen kifejtésre került, a WTO Vitarendezési Testülete részletesen foglalkozott a teszt egyes elemeinek tartalmával.

A TRIPS-megállapodásba foglalt háromlépcsős teszt első eleme különleges esetekben teszi lehetővé a kivételek és korlátozások bevezetését, ennek körében a szabad felhasználásnak tisztán definiálnak, az adott vagyoni jog gyakorlásához, kiaknázhatóságához képest pedig korlátozottnak kell lennie.²⁴³

Azokban esetekben, amikor vizsgálat tárgyává tették a paródiakivétel tesztrel való összeférhetőségét, arra a következtetésre jutottak, hogy a paródiacélú felhasználások egyes fajtáinak nevesítése a konkrét szabad felhasználásban – mint maga a paródia, a karikatúra, a szatíra vagy a stílusutánzás – elegendő ahhoz, hogy a kivétel pontosan meghatározottnak minősüljön.²⁴⁴ Bár kétségtelen, hogy a paródia igen elterjedt felhasználás, ez nem jelenti azt, hogy a tesztnek csak olyan felhasználás felelne meg, amely távol esik a mindennapi felhasználásoktól,²⁴⁵ így ez sem képezheti akadályát a paródiacélú felhasználások kivételként való elismerésének.

²⁴¹ *Susanna Monseau*: Fit for Purpose: Why the European Union Should Not Extend the Term of Related Rights Protection in Europe. *Fordham Intellectual Property, Media & Entertainment Law Journal*, 19. évf. 3. sz., 2009, p. 656 és *Eleonora Rosati*: Just a Laughing Matter? Why the Decision in Deckmyn is Broader than Parody. *Common Market Law Reviews*, 52. évf., 2015, p. 748.

²⁴² *Ysolde Gendreau*: Canada and the Three-Step Test: A Step in Which Direction. *Marquette Intellectual Property Law Review*, 15. évf. 2. sz., 2011, p. 322.

²⁴³ *Pamela Samuelson, Kathryn Hashimoto*: Is the U.S. Fair Use Doctrine Compatible with Berne and TRIPS Obligations? UC Berkeley Public Law Research Paper, 2018, p. 6–7, elérhető: <https://ssrn.com/abstract=3228052>.

²⁴⁴ *Foster*: i. m. (239), p. 343. és *Guan*: i. m. (240), p. 735.

²⁴⁵ United States – Section 110(5) of the US Copyright Act – Report of the Panel (a továbbiakban: WTO-report). WT/DS160/R, WTO, 2000. június 15, elérhető: https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds160_e.htm, p. 34.

A második lépcső alapján a kivétel vagy korlátozás nem állhat ellentétben a mű szokásos felhasználásával,²⁴⁶ amely egyrészt azt jelenti, hogy a szabad felhasználás nem kerülhet az aktuális piaci viszonyok között versenyhelyzetbe az érintett vagyoni joggal, másrészt pedig a kereskedelmi jelleg a WTO olvasatában ellentétes lehet a teszt rendelkezéseivel.²⁴⁷ A teszt ezen lépcsője egészen hasonló az Egyesült Államok fair use-tesztjének első és negyedik eleméhez,²⁴⁸ amelyek alapján vizsgálni kell a felhasználás célját és jellegét – ezen belül kereskedelmi természetét –, továbbá a felhasználásnak az eredeti mű potenciális piacára gyakorolt hatását.

Álláspontunk szerint a szerzői jogi szempontból elismerhető, védelemben részesíthető paródia nem ütközik (nem ütközhet) az eredeti mű piacával, rendes felhasználásával, ezt az Egyesült Államok termékeny joggyakorlata²⁴⁹ is megerősíti, tehát létezik a paródiacélú felhasználásoknak olyan köre, amely megfér a háromlépcsős teszt ezen követelményével.

A felhasználás kereskedelmi jellegének a háromlépcsős tesztre gyakorolt hatásával kapcsolatos álláspontunk az előzőekben már kifejtésre került, ennek alapján a WTO értelmezése ebben a tekintetben túlzónak tekinthető – ezt támasztja alá, hogy az Egyesült Államok a Campbell-ügy²⁵⁰ utáni gyakorlata is megfér a teszt követelményeivel²⁵¹ –, ezt az álláspontot pedig az EUB Deckmyn-ügyben hozott döntése is megerősíti.²⁵² Ennek vonatkozásában viszont szükséges leszögezni, hogy a TRIPS-megállapodás szövegezése során nem voltak előre láthatóak a tömeges internetes felhasználások,²⁵³ így a Vitarendezési Testület álláspontja az akkori viszonyok között érthető. Foster a fentieket azzal egészíti ki, hogy amennyiben a

²⁴⁶ Sara D. Marshman: Giving a Country of Pirates a Chance: Using the Three-Step Test to Accommodate the Shifting of National Attitudes on Copyright Protection. *George Washington International Law Review*, 43. évf. 4. sz., p. 726.

²⁴⁷ Marshman: i. m. (246), p. 44–50.

²⁴⁸ Az angol nyelvű szöveg elérhető: <https://goo.gl/lJLw>.

„... [T]he fair use of a copyrighted work ... for purposes such as criticism, comment, ... is not an infringement of copyright. In determining whether the use made of a work in any particular case is a fair use the factors to be considered shall include:

(1) the purpose and character of the use, including whether such use is of a commercial nature or is for nonprofit educational purposes;

(2) the nature of the copyrighted work;

(3) the amount and substantiality of the portion used in relation to the copyrighted work as a whole; and

(4) the effect of the use upon the potential market for or value of the copyrighted work.

²⁴⁹ L. pl. a Leibovitz v. Paramount Pictures Corporation-estet. 137 F.3d 109 (2d Cir. 1998), elérhető: <https://goo.gl/kBljzi>.

²⁵⁰ Campbell v. Acuff-Rose Music (92–1292), 510 U.S. 569 (1994, a továbbiakban Campbell-döntés), elérhető: <https://goo.gl/2fPCRG>.

²⁵¹ Robin Wright: The Three-Step Test and the Wider Public Interest: Towards a More Inclusive Interpretation. *Journal of World Intellectual Property*, 12. évf. 6. sz., 2009, p. 614.

²⁵² Az EUB álláspontja szerint a paródiacélú felhasználások szempontjából csak azt kell figyelembe venni, hogy a paródia felidézte-e az eredeti művet, humort vagy gúnyt fejez-e ki. Az Európai Unió Bíróságának C-201/13. Johan Deckmyn v. Vandersteen-ítélete (a továbbiakban: Deckmyn-ügy), [33] bekezdés, elérhető: <https://goo.gl/251K23>.

²⁵³ Gendreau: i. m. (242), p. 322.

felhasználás megfelelően transzformatív, átalakító jellegű,²⁵⁴ úgy a paródiacélú felhasználás nem ütközhet a mű rendes felhasználásával.²⁵⁵

Végül a harmadik lépcső szerint a kivétel vagy korlátozás indokolatlanul nem károsítja a jogosult jogilag elismert,²⁵⁶ az alkotáshoz és annak kiaknázásához fűződő érdekeit.²⁵⁷ E követelmény mérlegelése során fokozott figyelemmel kell lenni arra, a reciprocitás elvére²⁵⁸ alapuló érvre, miszerint abból fakadóan, hogy számos kontinentális és angolszász jogrendszer elismeri a paródiacélú felhasználásokat szabad felhasználásként,²⁵⁹ ezért pedig számos internetes platform adottnak veszi a kivétel rendelkezésre állását,²⁶⁰ a gyakorlatban megvalósuló felhasználások során igen szűk azoknak a gyakorolható vagyoni jogoknak a köre, amelyek a hazai rendszerben *de facto* is gyakorolhatók lennének. Ezért viszont a szabad felhasználás bevezetése eleve igen korlátozott mértékben érintené a vagyoni jogok kiaknázhatóságát. Foster kiegészítő, a személyhez fűződő jogokra építő álláspontja szerint a harmadik lépcső abból fakadóan nem sérülhet, hogy a paródia jellemzően nem magát a szerzőt, hanem a művet veszi célba a felhasználás során.²⁶¹ Ettől függetlenül a paródia nemzetközi szinten is évszázadok óta elismert, kritikai célú felhasználás,²⁶² amely így hozzáadott értéket hordoz, ezért a korlátozás és az elért előnyök arányára tekintettel vélhetően a jogos érdekek sérelme ezen felhasználás tekintetében nem azonosítható.

Összefoglalóan tehát a paródiacélú felhasználások megfelelnek²⁶³ a TRIPS-megállapodás szerinti háromlépcsős teszt – illetve így közvetetten a BUE²⁶⁴ – rendelkezéseinek.²⁶⁵

²⁵⁴ Ezt a szempontot a fair use-teszt is nagy hangsúllyal veszi figyelembe, l. *Lisan Hung*: The Supreme Court Holds That Parody May Be a Fair Use Under Section 107 of the 1976 Copyright Act. *Computer & High Technology Law Journal*, 10. évf. 2. sz., 1994, p. 510. Van olyan álláspont, miszerint a megfelelő mélységű transzformatívitás egyenesen kiemeli az átdolgozás joga alól a felhasználást, l. *Daniel Gervais*: The Derivative Right, or Why Copyright Law Protects Foxes Better than Hedgehogs. *Vanderbilt Journal of Entertainment and Technology Law*, 15. évf., 2013, p. 854, elérhető: <http://ssrn.com/abstract=2233941>.

²⁵⁵ *Foster*: i. m. (239), p. 343.

²⁵⁶ *Jason Iuliano*: Is Legal File Sharing Legal: An Analysis of the Berne Three-Step Test. *Virginia Journal of Law & Technology*, 16. évf. 3. sz., 2011, p. 486–488.

²⁵⁷ I. m. (245), p. 57.

²⁵⁸ *Jane C. Ginsburg*: International Copyright: From a Bundle of National Copyright Laws to a Supranational Code. *Journal of the Copyright Society of the U.S.A.* 47. évf., 2000, p. 26.

²⁵⁹ L. Ujhelyi Dávid: Értem a viccet, csak nem szeretem, avagy van-e szükség paródiakivételre a magyar szerzői jogban? *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle*, 12. (122.) évf. 3. sz., 2017. június.

²⁶⁰ L. pl. a YouTube tájékoztatóját, amely adottnak veszi a fair use-teszt alkalmazhatóságát: <https://www.youtube.com/intl/hu/about/copyright/fair-use/>.

²⁶¹ *Foster*: i. m. (239), p. 343.

²⁶² *Hugh J. Crossland*: Rise and Fall of Fair Use: The Protection of Literary Materials against Copyright Infringement by New and Developing Media. *South Carolina Law Review*, 20. évf., 1968, p. 176.

²⁶³ *Lateef Mtima*: Copyright and Social Justice in the Digital Information Society – Three Steps toward Intellectual Property Social Justice. *Houston Law Review*, 53. évf. 2. sz., 2015, p. 475.

²⁶⁴ *Paul Goldstein, P. Bernt Hugenholtz*: *International Copyright Principles, Law, and Practice*. Second edition. Oxford University Press, New York, 2010, p. 380.

²⁶⁵ *Coenraad Visser*: The Location of the Parody Defence in Copyright Law: Some Comparative Perspectives. *Comparative and International Law Journal of Southern Africa*, 38. évf. 3. sz., 2005, p. 342–343.

IV.2. A paródia az Szjt. tesztjének olvasatában

A fentiekben kifejtettek szerint az Szjt. egészen egyedi megoldást választott a nemzetközi jogforrásokban, illetve az Infosoc-irányelv 5. cikk (5) bekezdésében található háromlépcsős tesztnek való megfeleléshez.

A megoldás egyik sajátossága, hogy a klasszikus teszt első lépcsőjét nem vagy csak közvetetten²⁶⁶ jeleníti meg az Szjt. 33. § (2) bekezdése abból fakadóan, hogy ezen elem elsődleges címzettje a jogalkotó.²⁶⁷ Így a hazai jogban annak mérlegelése, hogy az adott szabad felhasználás csak különleges eseteket fed-e le,²⁶⁸ alapvetően a jogpolitikai döntéshozatal térrénumába tartozik. Ebben a körben a jogalkotónak elsősorban azt kell mérlegelnie, hogy a paródiacélú felhasználásokat elismerő szabad felhasználási eset kvalitatív és kvantitatív szempontból²⁶⁹ hogyan viszonyul az átdolgozással kapcsolatos vagyoni joghoz, a kivétel mögött van-e olyan indikáció, amely megalapozza annak törvényi szintre való emelését.

Mindezek alapján a mérleg egyik serpenyőjébe a szerző kizárólagos vagyoni jogát, a másikba pedig a szabad felhasználás által potenciálisan elérhető előnyöket kell elhelyezni. Álláspontunk szerint a paródiakivétel bevezetése – különösen a megváltozott felhasználási és engedélyezési szokásokra tekintettel – a kieső licenciadíjakat jelentős mértékben meghaladó társadalmi előnyöket generálhat,²⁷⁰ így ezen mérlegelés nem képezheti akadályát a kivétel bevezetésének. Különösen igaz ez arra tekintettel, hogy egy kivétel alapvetően három célt szolgálhat: a – tulajdonhoz való jogtól eltérő – alapvető jogok érvényesülését, a felhasználók érdekeit vagy gazdasági érdekeket.²⁷¹ Álláspontunk szerint a paródiakivétel esetében mindhárom cél egyidejűleg érvényesülhet: szolgálná a véleménynyilvánítás szabadságához fűződő jog²⁷² érvényesülését, a felhasználók az eredeti mű kritizálásával kapcsolatos érde-

²⁶⁶ Gyertyánfy Péter (szerk.): Nagykomentár a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvényhez. CompLex Jogtár-verzió, 2018 (a továbbiakban: Nagykomentár).

²⁶⁷ SZJSZT-17/2006 A jogellenes forrásból történő másolás kérdése, elérhető: https://www.sztnh.gov.hu/sites/default/files/SZJSZT_szakvelemenyek_pdf/szjszt_szakv_2006_017_rec.pdf, 17–18. pont.

²⁶⁸ Eric J. Schwartz: An Overview of the International Treatment of Exceptions. *Journal of the Copyright Society of the U.S.A.* 57. évf. 3. sz., 2010, p. 485.

²⁶⁹ Annette Kur: Of Oceans, Islands, and Inland Water – How Much Room for Exceptions and Limitations under the Three Step-Test? *Max Planck Institute for Intellectual Property, Competition & Tax Law Research Paper Series*, No. 08-04, 2008, p. 22, elérhető: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1317707.

²⁷⁰ William Fisher: Promises to Keep – Technology, Law, and the Future of Entertainment. *Stanford University Press*, 2004, p. 163.

²⁷¹ Biruk Haile: Scrutiny of the Ethiopian system of Copyright Limitations in the Light of International Legal Hybrid resulting from (the Impending) WTO Membership: Three-Step Test in Focus. *Journal of Ethiopian Law*, 25. évf., 2012, p. 160.

²⁷² L. még: *Andromachi Kampantai*: Trademark Parody: Limit to the Concept of Dilution or Inherent Right of the Public? *UK Law Students Review*, 3. évf. 1. sz., 2015, p. 52.

két²⁷³ és a paródiacélú felhasználások alkalmasak arra, hogy közvetett úton bevételeket generáljanak az eredeti mű jogosultjának oldalán is.²⁷⁴

A második és harmadik lépcső tekintetében a hazai jogirodalom nem fogalmaz meg a WTO Vitarendezési Testületének álláspontjától²⁷⁵ részletesebb megközelítést, így ezek tekintetében a fent elmondottak irányadóak, ugyanakkor szükséges vizsgálat tárgyává tenni az Szjt. további követelményeit is.

Azon fordulat, miszerint a felhasználás nem irányulhat a szabad felhasználás rendeltetésével össze nem férhető célra – egyetértve az SZJSZT álláspontjával –,²⁷⁶ álláspontunk szerint is az első lépcső leképeződése: a jogalkotó vélhetően azt szerette volna biztosítani, hogy a kivétel által elérni kívánt cél(ok) elérését ne csak a jogalkotó, hanem a jogalkalmazó is mérlegelés tárgyává tehesse, ezáltal is garantálva – helyesen – a szabad felhasználás funkcionalitását és a szerzői érdekek védelmét. Tehát a rendelkezés az első lépcsőre tekintettel nem redundáns, a kiváltani kívánt joghatás azonosítható. Ugyanakkor – tekintettel az első lépcső kapcsán jelen alfejezetben kifejtettekre – álláspontunk szerint ez a követelmény nem képezheti akadályát a kivétel bevezetésének.

Végezetül szükséges utalni a tisztesség követelményére is. A polgári jog generálklauzulájából²⁷⁷ is következő rendelkezés célja vélhetően az, hogy abban az esetben, ha bár a felhasználás *pro forma* megfelel a szabad felhasználási eset rendelkezéseinek, de a kivétel célja mégsem érvényesül – tehát materiálisan mégsem a kívánt joghatást érné el a jogalkotó –, *ultima ratió*ként egy olyan értelmezési eszközt adjon a jogalkalmazó kezébe, amely alkalmas lehet arra, hogy a rendelkezés funkcionalitását fenntartsa. Bár tudomásunk szerint a gyakorlatban nem volt olyan eset, amelyben egy szabad felhasználás tisztességességének hiánya miatt bukott volna el a bíróság előtt, a rendelkezés rugalmasságot szolgáló célját tekintve támogatható – bízva abban, hogy nem csupán a szűkítő értelmezés irányába alkalmazható.

Ehhez még szükséges hozzáfűzni, hogy Belgium és Luxemburg paródiakivétele egyébként tartalmazza a tisztesség követelményét, illetve számos más országban megtalálható a műfaj szabályaihoz való igazodás követelménye²⁷⁸ – amely bizonyos mértékben akár egyezést, átfedést is mutathat az előbbi kategóriával –, tehát a paródia külföldi gyakorlatában megjelenik ez a követelmény. Ugyanakkor szükséges leszögezni, hogy mivel – amennyiben a fenti okfejtés helyes – a rendelkezés alapvetően a jogalkalmazó mérlegelési jogkörét hivatott biztosítani, a paródiakivétel bevezetésének általános akadályát ezen szabály nem képezheti.

²⁷³ Goldstein, Hugenholtz: i. m. (264), p. 357.

²⁷⁴ Ugyancsak vizsgálандó kérdés, hogy CDSM-irányelv 17. cikk (7) bekezdése mennyiben teszi lehetővé ezen szempontok mérlegelését a jövőben a tagállamok oldalán.

²⁷⁵ L. még: Ross McAloon: Comply or Crumble: An Analysis of Sec. 110(5) of the Copyright Act and a Solution for Its Nonconformity. AIPLA Quarterly Journal, 40. évf. 1. sz., p. 181–187.

²⁷⁶ I. m. (267), 17. pont.

²⁷⁷ A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény 1:3. §.

²⁷⁸ Ujhelyi: i. m. (259), p. 87.

Összességében tehát álláspontunk szerint az Szjt. egyedi háromlépcsős tesztje ugyancsak biztosítja annak a lehetőségét, hogy a hazai jogalkotó átültethesse a paródiakivételt az EU jogában – és nyilván a nemzetközi szerzői jogi jogforrásokban – biztosított keretek²⁷⁹ között.

V. Konklúzió

Jelen tanulmány annak a kérdésnek a megválaszolására vállalkozott, hogy a paródiakivétel hazai bevezetésének van-e a nemzetközi jogforrásokból²⁸⁰ és az EU jogából fakadó akadálya, különös tekintettel a háromlépcsős teszt (és annak egyes megjelenési formái) rendelkezéseire – illetve feltárta a kivétel megjelenítésének hazai és nemzetközi jogi kereteit.

A felvetés vizsgálata során áttekintésre került a nemzetközi szerzői jogi jogforrási keretrendszer fejlődéstörténete – a bilaterális megállapodásoktól egészen a pragmatikus jogforrásokig –, majd a kivételek és korlátozások szempontjából meghatározó jelentőségű háromlépcsős teszt fejlődésének állomásai és értelmezésének lehetőségei kerültek elemzésre. Ennek során kitértünk a tesztnek a BUE-ben, a TRIPS-megállapodásban és a WIPO internetszerződéseiben található formáira, részletesen bemutattuk a WTO Vitarendezési Testületének a tesztrel kapcsolatos állásfoglalását,²⁸¹ illetve az Infosoc-irányelv 5. cikk (5) bekezdésében és az Szjt. 33. § (2) bekezdésében található, az utóbbi esetben egészen egyedinek mondható megoldást.

A teljesség kedvéért azonosításra kerültek az értelmezés olyan alternatív lehetőségei is, amelyek a gyakorlatban valószínűleg kevés eséllyel kerülnek alkalmazásra,²⁸² ugyanakkor jól mutatják, hogy a teszt olvasata potenciálisan milyen színes képet mutat.

A fenti kutatások alapján megalapozottan megítélhetővé vált, hogy a paródiakivétel összeegyeztethető-e a háromlépcsős teszt egyes inkarnációinak követelményeivel. A rendelkezésre álló jogforrások közül a TRIPS-megállapodás és az Szjt. tesztjének fényében egyaránt részletes vizsgálat tárgyává tettük, hogy a paródiacélú felhasználások milyen módon teljesíthetők, teljesítik a teszt egyes lépcsőinek²⁸³ követelményeit.

Bár jelen tanulmány a kérdés maradéktalan körüljárása érdekében hosszasan és mélyrehatóan igyekezett a felmerülő kérdéseket feltárni, a kutatás eredménye – leegyszerűsít-

²⁷⁹ L. még: *Karsay Enikő, Laetitia Lagarde, Nikos Prentoulis*: When Trade Mark Rights Meet Free Speech. *Managing Intellectual Property*, 2014, 243. sz., p. 18.

²⁸⁰ L. még: *A. Henry Olsson*: New Media and International Copyright Law. *Journal of Media Law and Practice*, 1. évf. 1. sz., 1980, p. 62–63.

²⁸¹ *Ruth Okediji*: TRIPs Dispute Settlement and the Sources of (International) Copyright Law. *Journal of the Copyright Society of the U.S.A.*, 49. évf. 2. sz., 2001, p. 625–628.

²⁸² *Orit Fischman Afori*: The Evolution of Copyright Law and Inductive Speculations as to Its Future. *Journal of Intellectual Property Law*, 19. évf. 2. sz., 2012, p. 258, elérhető: <https://goo.gl/hPbSNN>.

²⁸³ *James de los Reyes*: Examining Copyright Exemptions for Web Mashups in the International Context – Applying American Constitutional Considerations as Guideposts for the TRIPS Three-Step Test. *Hastings Constitutional Law Quarterly*, 38. évf. 2. sz., 2011, p. 487.

ve – egy mondatban összefoglalható: a szerzői jog nemzetközi keretrendszere nem képezi akadályát a paródiakivétel hazai bevezetésének.

Melléklet: A háromlépcsős teszt az egyes jogforrásokban

	Nyelv	1. lépcső	2. lépcső	3. lépcső	További rendelkezés
BUE 9(2)	HU	Az Unióhoz tartozó országok törvényhozó szervei jogosultak arra, hogy különb- leges esetekben lehetővé tegyék az említett művek többszörösítését, ...	... feltéve, hogy az ilyen többszörösítés nem sérelmes a mű rendes felhasználására, ...	... és indokolatlanul nem károsítja a szerző jogos érdekeit.	–
	EN	<i>It shall be a matter for legislation in the countries of the Union to permit the reproduction of such works in certain special cases,...</i>	<i>... provided that such reproduction does not conflict with a normal exploitation of the work ...</i>	<i>... and does not unreasonably prejudice the legitimate interests of the author.</i>	–
TRIPS 13	HU	A kizárólagos jogokra való korlátozásokat és kivételeket a Tagok olyan különleges esetekre szorítják, ...	... amelyek nem állnak ellentétben a mű szokásos felhasználásával, ...	... és indokolatlanul nem károsítják a jogosult jogos érdekeit.	–
	EN	<i>Members shall confine limitations or exceptions to exclusive rights to certain special cases ...</i>	<i>... which do not conflict with a normal exploitation of the work ...</i>	<i>... and do not unreasonably prejudice the legitimate interests of the right holder.</i>	–

	Nyelv	1. lépcső	2. lépcső	3. lépcső	További rendelkezés
WCT 10(1)	HU	A Szerződő Felek nemzeti jogszabályaikban egyes különleges esetekben korlátozásokat és kivételeket írhatnak elő az irodalmi és művészeti alkotások szerzőinek e Szerződés szerint biztosított jogok tekintetében, ...	... amennyiben azok nem sérelmesek a mű rendes felhasználására , ...	... és indokolatlanul nem károsítják a szerző jogos érdekeit .	10(2) A Berni Egyezményben biztosított jogokra vonatkozó korlátozásokat vagy kivételeket a Szerződő felek olyan különleges esetekre tartják fenn, amelyek nem sérelmesek a mű rendes felhasználására, és indokolatlanul nem károsítják a szerző jogos érdekeit.
	EN	<i>Contracting Parties may, in their national legislation, provide for limitations of or exceptions to the rights granted to authors of literary and artistic works under this Treaty in certain special cases ...</i>	<i>... that do not conflict with a normal exploitation of the work ...</i>	<i>... and do not unreasonably prejudice the legitimate interests of the author.</i>	10(2) Contracting Parties shall, when applying the Berne Convention, confine any limitations of or exceptions to rights provided for therein to certain special cases that do not conflict with a normal exploitation of the work and do not unreasonably prejudice the legitimate interests of the author.

	Nyelv	1. lépcső	2. lépcső	3. lépcső	További rendelkezés
WPPT 16(2)	HU	Az e Szerződésben biztosított jogokra vonatkozó korlátozásokat vagy kivételeket a Szerződő Felek olyan különleges esetekre szűkítik, ...	... amelyek nem sérelmesek az előadás, illetve a hangfelvétel rendes felhasználására , ...	... és indokolatlanul nem károsítják az előadóművészek vagy a hangfelvétel-előállítók jogos érdekeit .	16(1) A Szerződő Felek nemzeti jogszabályaikban ugyanolyan jellegű korlátozásokat és kivételeket írhatnak elő az előadóművészek és a hangfelvétel-előállítók védelme tekintetében, mint amilyeneket az irodalmi és művészeti alkotásokhoz fűződő szerzői jog védelmével kapcsolatban is előírnak.
	EN	<i>Contracting Parties shall confine any limitations of or exceptions to rights provided for in this Treaty to certain special cases ...</i>	<i>... which do not conflict with a normal exploitation of the performance or phonogram ...</i>	<i>... and do not unreasonably prejudice the legitimate interests of the performer or of the producer of the phonogram.</i>	16(1) Contracting Parties may, in their national legislation, provide for the same kinds of limitations or exceptions with regard to the protection of performers and producers of phonograms as they provide for, in their national legislation, in connection with the protection of copyright in literary and artistic works.

	Nyelv	1. lépcső	2. lépcső	3. lépcső	További rendelkezés
Infosoc-irányelv 5(5)	HU	Az (1), a (2), a (3) és a (4) bekezdésben foglalt kivételek és korlátozások kizárólag olyan különös esetekben alkalmazhatók, ...	... amelyek nem sérelmesek a mű vagy más, védelem alatt álló teljesítmény rendes felhasználására , ...	... és indokolatlanul nem károsítják a jogosult jogos érdekeit .	–
	EN	<i>The exceptions and limitations provided for in paragraphs 1, 2, 3 and 4 shall only be applied in certain special cases ...</i>	<i>... which do not conflict with a normal exploitation of the work or other subject-matter ...</i>	<i>... and do not unreasonably prejudice the legitimate interests of the rightholder.</i>	–
Bérlet-irányelv 10(3)	HU	Az (1) és (2) bekezdésben említett korlátozások kizárólag olyan különleges esetekben alkalmazhatók, ...	... amelyek nem sérelmesek a mű vagy más védelem alatt álló teljesítmény rendes felhasználására , ...	... és indokolatlanul nem károsítják a jogosult jogos érdekeit .	–
	EN	<i>The limitations referred to in paragraphs 1 and 2 shall be applied only in certain special cases ...</i>	<i>... which do not conflict with a normal exploitation of the subject matter ...</i>	<i>... and do not unreasonably prejudice the legitimate interests of the rightholder.</i>	–
Szoftver-irányelv 6(3) Adatbázis-irányelv 6(3) (közel azonos)	HU	–	... illetve akadályozza a számítógépi program/adatbázis rendes felhasználását .	... e cikk rendelkezései nem értelmezhetők úgy, hogy lehetséges legyen olyan módon történő alkalmazásuk, ami indokolatlanul károsítaná a jogosult jogos érdekeit , ...	Az irodalmi és művészeti művek védelméről szóló Berni Egyezményrel összhangban ...

	Nyelv	1. lépcső	2. lépcső	3. lépcső	További rendelkezés
Szoftver-irányelv 6(3) Adatbázis-irányelv 6(3) (közel azonos)	EN	–	... or conflicts with a normal exploitation of the computer program/database.	... the provisions of this Article may not be interpreted in such a way as to allow its application to be used in a manner which unreasonably prejudices the rightholder's legitimate interests ...	In accordance with the provisions of the Berne Convention for the protection of Literary and Artistic Works, ...
Sztj. 33. § (2) bek.	HU	(2) A felhasználás a szabad felhasználásra vonatkozó rendelkezések alapján is csak annyiban megengedett, illetve díjtalan, ... 33. § (3) A szabad felhasználásra vonatkozó rendelkezéseket nem lehet kiterjesztően értelmezni.	... amennyiben nem sérelmes a mű rendes felhasználására ...	... és indokolatlanul nem károsítja a szerző jogos érdekeit , ...	... továbbá amennyiben megfelel a tisztesség követelményeinek és nem irányul a szabad felhasználás rendeltetésével össze nem férő célra.
	EN	Use is allowed and can be done without remuneration even on the basis of the provisions pertaining to free use only ... 33. § (3) The provisions pertaining to free use cannot be interpreted inclusively.	... to the extent that it is not injurious to the regular use of the works ...	... and it does not damage the authors legitimate interests without justification. ...	... Furthermore, use is allowed and can occur without remuneration if it fulfills the requirements of decency and its goal is not inconsistent with the purpose of free use.

Forrásjegyzék

Tanulmányok, monográfiák

- Abelman, Lawrence E. – Berkowitz, Linda L.: International Copyright Law. *New York Law School Review*, Vol. 22, 1977.
- Afori, Orit Fischman: The Evolution of Copyright Law and Inductive Speculations as to Its Future. *Journal of Intellectual Property Law*, Vol. 19, No. 2, 2012.
- Al-Sharieh, Saleh: Toward a Human Rights Method for Measuring International Copyright Law's Compliance with International Human Rights Law. *Utrecht Journal of International and European Law*, Vol. 32, 2016.
- Arnold, Richard – Rosati, Eleonora: Are national courts the addressees of the InfoSoc three-step test? *Journal of Intellectual Property Law & Practice*, Vol. 10, Iss. 10, 2015.
- Atkinson, Benedict – Fitzgerald, Brian: *A Short History of Copyright The Genie of Information*. Springer, 2014.
- Ayoubi, Lida: The Marrakesh Treaty: Fixing International Copyright Law for the Benefit of the Visually Impaired Persons. *New Zealand Journal of Public and International Law*, Vol. 13, 2015.
- Barbosa, Roberto Garza: International Copyright Law and Litigation: Mechanism for Improvement. *Marquette Intellectual Property Law Review*, Vol. 11:1, 2007.
- Barbosa, Roberto Garza: Revisiting International Copyright Law. *Barry Law Review*, Vol. 8, 2007.
- Bergne, J. H. G.: International Copyright Union. *The Law Quarterly Review*, Vol. 3, No. 9, 1887.
- Bernárd Aurél – Timár István (szerk.): *A szerzői jog kézikönyve*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1973.
- Bond, Catherine – Paramaguru, Abi – Greenleaf, Graham: Advance Australia Fair? The Copyright Reform Process. *Journal of World Intellectual Property*, Vol. 10, No. 3-4, 2007.
- Boytha György: A nemzetközi szerzői jogi és szomszédjogi egyezmények komplex összefüggései. *Jogtudományi Közlöny*, 36. évf. 12. sz, 1981.
- Boytha György: A nemzetközi szerzőijog-védelem keletkezésének kérdései. *Jogtudományi Közlöny*, 1986/11.
- Boytha György: Computer Programs as Authors Works and Their Protection Under European Law. In: Csehi Zoltán (szerk.): *Boytha György válogatott írásai*. Gondolat, Budapest, 2015.
- Boytha György: Interrelationship of Conventions on Copyright and Neighboring Rights. In: Csehi Zoltán (szerk.): *Boytha György válogatott írásai*. Gondolat, Budapest, 2015.
- Boytha György: Penal Protection of Works of Visual Art under the Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works. In: Csehi Zoltán (szerk.): *Boytha György válogatott írásai*. Gondolat, Budapest, 2015.
- Boytha György: The historical development of the regulation by international treaties of rights related to translation. In: Csehi Zoltán (szerk.): *Boytha György válogatott írásai*. Gondolat, Budapest, 2015.

- Boytha György: Új problémák a szerzői alkotások nemzetközi felhasználása terén. A Berni Unió válsága. In: Csehi Zoltán (szerk.): *Boytha György válogatott írásai*. Gondolat, Budapest, 2015.
- Caddy, Lorna – Shan, Niri – Aumage, Valerie: The European Approach to Fair Dealing – Harmony or Discord. *Copyright Society of the U.S.A. Journal*, Vol. 57, No. 3, 2010.
- Carter, Edward L.: Harmonization of Copyright Law in Response to Technological Change: Lessons from Europe about Fair Use and Free Expression. *University of La Verne Law Review*, Vol. 30, No. 2, 2009.
- Caviedes, Alexander A.: International Copyright Law: Should the European Union Dictate Its Development. *Boston University International Law Journal*, Vol. 16, No. 1, 1998.
- Christie, Andrew – Wright, Robin: A Comparative Analysis of the Three-Step Tests in International Treaties. *International Review of Intellectual Property and Competition Law*, Vol. 45, Iss. 4, 2014.
- Cordray, Monique L.: GATT v. WIPO. *Journal of the Patent and Trademark Office Society*, Vol. 76, 1994.
- Crews, Kenneth D.: Harmonization and the Goals of Copyright: Property Rights or Cultural Progress? *Indiana Journal of Global Legal Studies*, Vol. 6, Iss. 1, 1998.
- Crossland, Hugh J.: Rise and Fall of Fair Use: The Protection of Literary Materials against Copyright Infringement by New and Developing Media. *South Carolina Law Review*, Vol. 20, 1968.
- Dawid, Heinz: Basic Principles of International Copyright. *Copyright Society of the U.S.A. Bulletin*, Vol. 21, 1973.
- De los Reyes, James: Examining Copyright Exemptions for Web Mashups in the International Context – Applying American Constitutional Considerations as Guideposts for the TRIPS Three-Step Test. *Hastings Constitutional Law Quarterly*, Vol. 38, No. 2, 2011.
- Dinwoodie, Graeme B.: Copyright Lawmaking Authority: An (Inter)Nationalist Perspective on the Treaty Clause. *Columbia Journal of Law & the Arts*, Vol. 30, 2007.
- Dinwoodie, Graeme B.: The International Intellectual Property System: Treaties, Norms, National Courts, and Private Ordering. In: Daniel Gervais (ed.) *Intellectual Property, Trade and Development: Strategies to Optimize Economic Development in a TRIPS Plus Era*. Oxford University Press, 2007.
- Dinwoodie, Graeme B.: The WIPO Copyright Treaty: A Transition to the Future of International Copyright Lawmaking? *Case Western Reserve Law Review*, Vol. 57, No. 4, 2007.
- Dreier, Thomas: Limitations: The Centerpiece of Copyright in Distress – An Introduction. *Information Technology and Electronic Commerce Law*, Vol. 1, No. 2, 2010.
- Dreyfuss, Rochelle: From Incentive to Commodity to Asset: How International Law is Reconceptualizing Intellectual Property. *Michigan Journal of International Law*, Vol. 36, Iss. 4, 2015.
- Duffy, F. Ryan: International Copyright. *Air Law Review*, Vol. 8, 1937.
- Dworkin, Gerald: Exceptions to Copyright Exclusivity: Is Fair Use Consistent with Article 9.2 Berne and the New International Order. *International Intellectual Property Law & Policy*, Vol. 4, Chapter 66, 2000.
- Elmahjub, Ezieddin – Suzor, Nicolas: Fair Use and Fairness in Copyright: A Distributive Justice

- Perspective on Users' Rights. *Monash University Law Review*, Vol. 43, No. 1, 2017.
- Engle, Eric Allen: When is Fair Use Fair: A Comparison of E.U. and U.S. Intellectual Property Law. *The Transnational Lawyer*, Vol. 15, 2002.
- Faludi Gábor: A paródia a szerzői jogban. In: Kőhidi Ákos – Keserű Barna Arnold (szerk.): *Tanulmányok a 65 éves Lenkovics Barnabás tiszteletére*. Eötvös József Könyv- és Lapkiadó, Győr, Budapest, 2015.
- Ficsor Mihály: Copyright for the Digital Era: The WIPO "Internet" Treaties. *Columbia-VLA Journal of Law & the Arts*, Vol. 21, Iss. 3-4, 1997.
- Ficsor Mihály: The International Digital Agenda and the New WIPO Treaties. *International Intellectual Property Law & Policy*, Vol. 4, Chapter 67, 2000.
- Ficsor Mihály: The WIPO Internet Treaties: International Developments. *International Intellectual Property Law & Policy*, Vol. 4, Chapter 76, 2000.
- Ficsor Mihály: The WIPO Internet Treaties: The United States as the Driver: The United States as the Main Source of Obstruction – As Seen by an Anti-Revolutionary Central European. *The John Marshall Review of Intellectual Property Law*, Vol. 6, 2006.
- Fisher, William: *Promises to Keep – Technology, Law, and the Future of Entertainment*. Stanford University Press, 2004.
- Fitzgerald, Brian – Gilchrist, John (ed.): *Copyright Perspectives, Past, Present and Prospect*. Springer, 2015.
- Foster, Mariko A.: Parody's Precarious Place: The Need to Legally Recognize Parody as Japan's Cultural Property. *Seton Hall Journal of Sports and Entertainment Law*, Vol. 23, No. 2, 2013.
- Frankel, Susy: The International Copyright Problem and Durable Solutions. *Vanderbilt Journal of Entertainment & Technology Law*, Vol. 18, 2015.
- Geiger, Christophe – Gervais, Daniel – Senftleben, Martin: The Three-Step Test Revisited: How to Use the Test's Flexibility in National Copyright Law. *American University International Law Review*, Vol. 29, Iss. 3, 2014.
- Geller, Paul Edward: A German Approach to Fair Use: Test Cases for TRIPs Criteria for Copyright Limitations. *Copyright Society of the U.S.A. Journal*, Vol. 57, 2010.
- Geller, Paul Edward: New Dynamics in International Copyright. *Columbia – VLA Journal of Law & the Arts*, Vol. 16, 1992.
- Geller, Paul Edward: Rethinking the Berne-Plus Framework: From Conflicts of Laws to Copyright. *European Intellectual Property Review*, Vol. 31, 2009.
- Gendreau, Ysolde: Canada and the Three-Step Test: A Step in Which Direction. *Marquette Intellectual Property Law Review*, Vol. 15, No. 2, 2011.
- Gervais, Daniel J.: Making Copyright Whole: A Principled Approach to Copyright Exceptions and Limitations. *University of Ottawa Law & Technology Journal*, Vol. 5, Iss. 1, 2008.
- Gervais, Daniel J.: The Internationalization of Intellectual Property: New Challenges from the very old and the very new. *Fordham Intellectual Property, Media and Entertainment Law Journal*, Vol. 12, 2002.

- Gervais, Daniel J.: Towards a New Core International Copyright Norm: The Reverse Three-Step Test. *Marquette Intellectual Property Law Review*, Vol. 9, 2005.
- Gervais, Daniel: The Derivative Right, or Why Copyright Law Protects Foxes Better than Hedgehogs. *Vanderbilt Journal of Entertainment and Technology Law*, Vol. 15, 2013.
- Gibson, Alex: International Copyright. *The Commonwealth Law Review*, Vol. 4, 1907.
- Gin, Elaine B.: International Copyright Law: Beyond the WIPO & TRIPS Debate. *Journal of the Patent and Trademark Office Society*, Vol. 86, 2004.
- Ginsburg, Jane C.: European Copyright Code – Back to the First Principles (With Some Additional Detail). *Copyright Society of the U.S.A. Journal*, Vol. 58, No. 2, 2011.
- Ginsburg, Jane C.: International Copyright: From a Bundle of National Copyright Laws to a Supranational Code. *Copyright Society of the U.S.A. Journal*, Vol. 47, 2000.
- Ginsburg, Jane C.: Toward Supranational Copyright Law? The WTO Panel Decision and the “Three-Step Test” for Copyright Exceptions, *The Center for Law and Economic Studies*, Working Paper No. 181, 2001.
- Goldstein, Paul – Hugenholtz, P. Bernt: *International Copyright Principles, Law, and Practice*. Oxford University Press, második kiadás, New York, 2010.
- Goold, Patrick R.: The Interpretive Argument for a Balanced Three-Step Test. *American University International Law Review*, Vol. 33, Iss. 1, 2017.
- Griffiths, Jonathan: Infopaq, BSA and the “Europeanisation” of United Kingdom copyright law. *Media & Arts Law Review*, Vol. 16, 2011.
- Griffiths, Jonathan: The ‘Three-Step Test’ in European Copyright Law – Problems and Solutions. *Queen Mary University of London, School of Law, Legal Studies Research Paper*, No. 31/2009.
- Griffiths, Jonathan: Unsticking the Centre-Piece – The Liberation of European Copyright Law? *Journal of Intellectual Property Information Technology and e-Commerce Law*, Vol. 87, 2010.
- Grossman, Gene M. – Mavroidis, Petros C.: United States – Section 110(5) of the US Copyright Act, Recourse to Arbitration under Article 25 of the DSU: would’ve or should’ve? Impaired benefits due to copyright infringement. *World Trade Review*, Vol. 2, Iss. 2, 2003.
- Guan, Wenwei: Fair Dealing Doctrine Caught between Parody and UGC Exceptions: Hong Kong’s 2014 Copyright Amendment and Beyond. *Hong Kong Law Journal*, Vol. 45, No. 3, 2015.
- Gyenge Anikó: A kivételek és korlátozások céljai a szerzői monopoljogban. *Verseny és szabályozás*, 4. évf, 2010/1.
- Gyenge Anikó: A szerzői jog h-moll miséje: A három lépcsős teszt. *Jogi tanulmányok*, ELTE-ÁJK, Budapest, 2005/10.
- Gyenge Anikó: *Szerzői jogi korlátozások és a szerzői jog emberi jogi háttere*. HVG-ORAC, Budapest, 2010.
- Gyertyánfy Péter (szerk.): *Nagykommentár a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvényhez*. CompLex Jogtár-verzió, 2018.
- Hadl, Robert D.: The Crisis in International Copyright. *Columbia – VLA Journal of Law & the Arts*, Vol. 16, 1992.

- Haile, Biruk: Scrutiny of the Ethiopian system of Copyright Limitations in the Light of International Legal Hybrid resulting from (the Impending) WTO Membership: Three-Step Test in Focus. *Journal of Ethiopian Law*, Vol. 25, 2012.
- Hajdú Dóra: A magáncélú másolásra tekintettel fizetett díjak egyes értelmezési kérdései az Európai Unió Bíróságának gyakorlatában. *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle*, 9. (119.) évf. 6. sz., 2014.
- Hansen, Hugh C.: International Copyright: An Unorthodox Analysis. *Vanderbilt Journal of Transnational Law*, Vol. 29, 1996.
- Harpur, Paul – Suzor, Nicolas: Copyright Protections and Disability Rights: Turning the Page to a New International Paradigm. *University of New South Wales Law Journal*, Vol. 36, Iss. 3, 2013.
- Harris, Lesley Ellen: A Single International Copyright Law. *Australian Law Librarian*, Vol. 9, 2001.
- Hilty, Retro M.: Declaration on the Three-Step Test: Where Do We Go from Here. *Journal of Intellectual Property, Information Technology and Electronic Commerce Law*, Vol. 1, 2010.
- Hoeren, Thomas: The European Union Commission and Recent Trends in European Information Law. *Rutgers Computer Technology Law Journal*, Vol. 29, No. 1, 2003.
- Hugenholtz, P. Bernt – Senftleben, Martin R.F.: Fair Use in Europe: In Search of Flexibilities. *Amsterdam Law School*, Research Paper, No. 2012-39, 2012.
- Hung, Lisan: The Supreme Court Holds That Parody May Be a Fair Use Under Section 107 of the 1976 Copyright Act. *Computer & High Technology Law Journal*, Vol. 10, 1994.
- Iuliano, Jason: Is Legal File Sharing Legal: An Analysis of the Berne Three-Step Test. *Virginia Journal of Law & Technology*, Vol. 16, No. 3, 2011.
- Jun, Meeka – Rosenboro, Steven D.: The WIPO Treaties – The International Battle over Copyright Cyberturf. *Entertainment and Sports Lawyer*, Vol. 15, No. 3, 1997.
- Junker, Carl: *Die Berner convention zum Schutze der Werke der Litteratur und Kunst und Österreich-Ungarn*. Hölder, Bécs, 1900.
- Kampantai, Andromachi: Trademark Parody: Limit to the Concept of Dilution or Inherent Right of the Public? *UK Law Students Review*, Vol. 3, Iss. 1, 2015.
- Kampelman, Max M.: The United States and International Copyright. *American Journal of International Law*, Vol. 41, 1947.
- Kaplan, Lisa Moloff: Parody and the Fair Use Defense to Copyright Infringement: Appropriate Purpose and Object of Humor. *Arizona State Law Journal*, Vol. 26, 1994.
- Karsay Enikő – Laetitia Lagarde – Nikos Prentoulis: When Trade Mark Rights Meet Free Speech. *Managing Intellectual Property*, Vol. 243, 2014.
- Kennedy, Matthew: *WTO Dispute Settlement and the TRIPS Agreement – Applying Intellectual Property Standard sin Trade Law Framework*. Cambridge University Press, Cambridge, 2016.
- Kerremans, Robin: A Critical View on the European Draft Directive for Orphan Works. *Queen Mary Journal of Intellectual Property*, Vol. 2, No. 1, 2012.
- Kis Réka: Az Európai Unió hatásköre a szerzői jog területén. *Acta Universitatis Sapientiae: Legal Studies*, 2017/6.

- Kiss Zoltán: A szabad felhasználás az alkotómunka, a tudományos kutatás, az archiválás, valamint a magáncélú és az intézményi célú felhasználások forrásvidékei. *Jura: A Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának tudományos lapja*, 2015/2.
- Koelman, Kamiel J.: Fixing the Three-Step Test. *European Intellectual Property Review*, 2006/8.
- Kritharas, Theodoros: Challenge of Copyright in the Information Society: Copyright on the Internet – Current Legal Aspects. *Revue Hellenique de Droit International*, Vol. 56, 2003.
- Kur, Annette: Of Oceans, Islands, and Inland Water – How Much Room for Exceptions and Limitations under the Three Step-Test? *Max Planck Institute for Intellectual Property, Competition & Tax Law Research Paper Series*, No. 08-04, 2008.
- Liu, Kung-Chung – Sun, Haochen: A Universal Copyright Fund: A New Way to Bridge the Copyright Divide. *National Taiwan University Law Review*, Vol. 1:2, 2006.
- Lula, Katie: Neither Here Nor There But Fair: An International Copyright Legal System Between East and West, Past and Present. *Asian-Pacific Law & Policy Journal*. Vol. 8, Iss. 1, 2006.
- Malbon, Justin – Lawson, Charles – Davison, Mark: *The WTO Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights*. Edward Elgar, Northampton, 2014.
- Marshman, Sara D.: Giving a Country of Pirates a Chance: Using the Three-Step Test to Accommodate the Shifting of National Attitudes on Copyright Protection. *George Washington International Law Review*, Vol. 43, No. 4, 2011.
- Martin, Rebecca F.: The WIPO Performances and Phonograms Treaty: Will the U.S. Whistle a New Tune? *Copyright Society of the U.S.A. Journal*, Vol. 44, 1997.
- McAloon, Ross: Comply or Crumble: An Analysis of Sec. 110(5) of the Copyright Act and a Solution for Its Nonconformity. *AIPLA Quarterly Journal*, Vol. 40, No. 1, 2012.
- Mezei Péter: A technológia és a szerzői jog szimbiózisa. *Jogtudományi Közlöny*, 2012/5.
- Mezei Péter: Mitől fair a fair? Szerzői művek felhasználása a fair use-teszt fényében. *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle*, 2008/6.
- Monseau, Susanna: Fit for Purpose: Why the European Union Should Not Extend the Term of Related Rights Protection in Europe. *Fordham Intellectual Property, Media & Entertainment Law Journal*, Vol. 19, No. 3, 2009.
- Mtima, Lateef: Copyright and Social Justice in the Digital Information Society – Three Steps toward Intellectual Property Social Justice. *Houston Law Review*, Vol. 53, No. 2, 2015.
- Nordemann, Axel: Berne and Beyond: Understanding International Conventions Relating to Copyright Law. *Copyright Society of the U.S.A. Journal*, Vol. 59, 2012.
- Nótári Tamás: Remarks on Early Hungarian Copyright Regulation. In: *Geistiges Eigentum und Urheberrecht aus der historischen Perspektive. Lectiones Iuridicae*. Pólay Elemér Alapítvány, Szegedi Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Szeged, 2014.
- Okediji, Ruth: Toward an International Fair Use Doctrine. *Columbia Journal of Transnational Law*, Vol. 39, 2000.
- Okediji, Ruth: TRIPs Dispute Settlement and the Sources of (International) Copyright Law. *Copyright Society of the U.S.A. Journal*, Vol. 49, No. 2, 2001.

- Oliver, Jo: Copyright in the WTO: The Panel Decision on the Three-Step Test, *Columbia Journal of Law & the Arts*, Vol. 25, Iss. 2-3, 2002.
- Olsson, A. Henry: New Media and International Copyright Law. *Journal of Media Law and Practice*, Vol. 1, No. 1, 1980.
- Pelzt, Richard J.: Global Warming Trend? The Creeping Indulgence of Fair Use in International Copyright Law. *Texas Intellectual Property Law Journal*, Vol. 17, 2009.
- Perlmutter, Shira: Future Directions in International Copyright. *Cardozo Arts & Entertainment Law Journal*, Vol. 16, 1998.
- Peukert, Alexander: A Bipolar Copyright System for the Digital Network Environment. *Hastings Communications and Entertainment Law Journal*, Vol. 28, No. 1, 2005.
- Peukert, Alexander: Territoriality and Extraterritoriality in Intellectual Property Law. In: Günther Handl – Joachim Zekoll – Peer Zumbansen (ed.): *Beyond Territoriality: Transnational Legal Authority in an Age of Globalization*. Brill Academic Publishing, Leiden-Boston, 2012.
- Pogácsás Anett: *Különbözőség az egységben – A szerzői jogi szabályozás differenciálódásának hatása a jogterület szerepére és hatékonyságára*. Doktori értekezés, 2017.
- Ranschburg Viktor: *A szerzői jog nemzetközi védelmére alkotott berni egyezmény vonatkozásával Magyarországra*. Eggenberger, Budapest, 1901.
- Ricketson, Sam: *WIPO Study on Limitations and Exceptions of Copyright and Related Rights in the Digital Environment*. WIPO, SCCR/9/7, 2003.
- Rietjens, Bob: Copyright and the Three-Step Test: Are Broadband Levies Too Good to Be True. *International Review of Law, Computers & Technology*, Vol. 20, No. 3, 2006.
- Signaldá, Allard: National and International Dimensions of Copyright Law in the Internet Age – Harmonizing Exemptions: The Case of Orphan Works. *European Review of Private Law*, 2009/5.
- Ringer, Barbara A.: A New Horizon for International Copyright. *Copyright Society of the U.S.A. Bulletin*, Vol. 17, 1969.
- Rosati, Eleonora: Just a Laughing Matter? Why the Decision in Deckmyn is broader than parody. *Common Market Law Review*, Vol. 52, 2015.
- Rosati, Eleonora: Non-Commercial Quotation and Freedom of Parody. *Information Technology and Electronic Commerce Law*, Vol. 8, No. 4, 2017.
- Samuelson, Pamela – Hashimoto, Kathryn: Is the U.S. Fair Use Doctrine Compatible with Berne and TRIPS Obligations? *UC Berkeley Public Law Research Paper*, 2018.
- Schwartz, Eric J.: An Overview of the International Treatment of Exceptions. *Copyright Society of the U.S.A. Journal*, Vol. 57, No. 3, 2010.
- Senftleben, Martin: Bridging the Differences between Copyright's Legal Traditions – The Emerging EC Fair Use Doctrine. *Copyright Society of the U.S.A. Journal*, Vol. 57, No. 3, 2010.
- Senftleben, Martin: Quotations, Parody and Fair Use. In: Bernt Hugenholtz – Antoon Quaedvlieg – Dirk Visser (szerk.): *1912–2012 – A Century of Dutch Copyright Law*. Amstelveen: deLex, 2012.
- Senftleben, Martin: The International Three-Step Test – A Model Provision for EC Fair Use Legislation. *Journal of Intellectual Property, Information Technology and Electronic Commerce Law*, Vol. 1, 2010.

- Senftleben, Martin: Towards a Horizontal Standard for Limiting Intellectual Property Rights? – WTO Panel Reports Shed Light on the Three-Step Test in Copyright Law and Related Tests in Patent and Trademark Law. *International Review of Intellectual Property and Competition Law*, Vol. 37, No. 4, 2006.
- Sheinblatt, Julie S.: The WIPO Copyright Treaty. *Berkeley Technology Law Journal*, Vol.13:535, 1998.
- Sun, Haochen: Overcoming the Achilles Heel of Copyright Law. *Northwestern Journal of Technology and Intellectual Property*, Vol. 5, 2007.
- Tattay Levente: A szellemi alkotások teljes körű újrászabályozása Magyarországon. *Iustum Aequum Salutare*, 2009/2.
- Tattay Levente: Változások a szellemi alkotások nemzetközi jogában. *Külgazdaság*, jogi mell, 2002/2.
- Ujhelyi Dávid: Értem a viccet, csak nem szeretem, avagy van-e szükség paródiakivételre a magyar szerzői jogban? *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle*, 12. (122.) évf. 3. sz., 2017.
- Van Coppenhagen, Vanessa: Copyright and the WIPO Copyright Treaty, with Specific Reference to the Rights Applicable in a Digital Environment and the Protection of Technological Measures. *The South African Law Journal*, Vol. 119, 2002.
- Visser, Coenraad: The Location of the Parody Defence in Copyright Law: Some Comparative Perspectives. *Comparative and International Law Journal of Southern Africa*, Vol. 38, No. 3, 2005.
- Von Lewinski, Silke: International Copyright over the Last 50 Years – A Foreign Perspective. *Copyright Society of the U.S.A. Journal*, Vol. 50, 2003.
- Westkamp, Guido: The Three-Step Test and Copyright Limitations in Europe: European Copyright Law between Approximation and National Decision Making. *Copyright Society of the U.S.A. Journal*, Vol. 56, 2008.
- Wright, Robin: The Three-Step Test and the Wider Public Interest: Towards a More Inclusive Interpretation. *Journal of World Intellectual Property*, Vol. 12, No. 6, 2009.
- Yu, Peter K.: Fair Use and Its Global Paradigm Evolution. *University of Illinois Law Review*, No. 1, 2019.
- Yu, Peter K.: TRIPS Enforcement and Developing Countries. *American University International Law Review*, Vol. 26, No. 3, 2011.

Nemzetközi jogforrások

- A szellemi tulajdonjogok kereskedelmi vonatkozásairól szóló megállapodás.
- A vakok, látássérültek és nyomtatott szöveget egyéb okból használni képtelen személyek megjelent művekhez való hozzáféréseinek megkönnyítéséről szóló Marrákési Szerződés.
- Az audiovizuális előadásokról szóló Pekingi Szerződés.
- Az ipari tulajdon oltalmára létesült Párizsi Unió Egyezmény.
- Az irodalmi és a művészeti művek védelméről szóló 1886. szeptember 9-i Berni Egyezmény.
- WIPO Copyright Treaty.
- WIPO Performances and Phonograms Treaty.

A Berni Unió Egyezmény módosító jegyzőkönyvei

Az 1908. évi Berliini Jegyzőkönyv.

Az 1914. évi Jegyzőkönyv.

Az 1928. évi Római Jegyzőkönyv.

Az 1948. évi Brüsszeli Jegyzőkönyv.

Az 1967. évi Stockholmi Jegyzőkönyv.

Az 1971. évi Párizsi Jegyzőkönyv.

Az 1986. évi Párizsi Jegyzőkönyv.

Az Európai Unió jogforrásai

A bérleti jogról és a haszonkölcsönzési jogról, valamint a szellemi tulajdon területén a szerzői joggal szomszédos bizonyos jogokról szóló 2006/115/EK irányelv.

A digitális egységes piacon a szerzői és szomszédos jogokról, valamint a 96/9/EK és a 2001/29/EK irányelv módosításáról szóló (EU) 2019/790 irányelv.

A műsorszolgáltató szervezetek egyes online közvetítéseire, valamint televíziós és rádiós műsorok továbbközvetítésére alkalmazandó szerzői jogok és szerzői joggal szomszédos jogok gyakorlására vonatkozó szabályok megállapításáról, valamint a 93/83/EGK tanácsi irányelv módosításáról szóló (EU) 2019/789 irányelv.

A számítógépi programok jogi védelméről szóló 2009/24/EK irányelv.

A számítógépi programok jogi védelméről szóló 91/250/EGK irányelv.

A szerzői és szomszédos jogi védelemben részesülő egyes művek és más teljesítmények hozzáférhető formátumú példányainak a vakok, látáskárosultak és nyomtatott szöveget egyéb okból használni képtelen személyek érdekét szolgáló, határokon átnyúló, az Unió és harmadik országok közötti cseréjéről szóló 2017. szeptember 13-i (EU) 2017/1563 európai parlamenti és tanácsi rendelet.

A szerzői és szomszédos jogi védelemben részesülő egyes műveknek és más teljesítményeknek a vakok, látáskárosultak és nyomtatott szöveget egyéb okból használni képtelen személyek érdekét szolgáló egyes megengedett felhasználási módjairól, valamint az információs társadalomban a szerzői és szomszédos jogok egyes vonatkozásainak összehangolásáról szóló 2001/29/EK irányelv módosításáról szóló (EU) 2017/1564 irányelv.

Az adatbázisok jogi védelméről szóló 96/9/EK irányelv.

Az Európai Parlament és a Tanács 2001/29/EK irányelve (2001. május 22.) az információs társadalomban a szerzői és szomszédos jogok egyes vonatkozásainak összehangolásáról.

Az Európai Unió működéséről szóló szerződés.

Az Egyesül Államok jogforrása

Fairness in Music Licensing Act of 1998, Pub. Law 105–298.

Egyéb Európai Unió források

A WIPO Szerzői Jogi Szerződésének, valamint a WIPO Előadásokról és Hangfelvételekről szóló Szerződésének az Európai Közösség nevében történő jóváhagyásáról szóló 2000/278/EK Tanácsi határozat.

Az EUB 3/15. sz. véleménye (2017. február 14.).

Az EUB 1/94. sz. véleménye (1994. november 15.).

Hazai jogforrások

1922. évi XIII. törvény Magyarország belépéséről az irodalmi és művészeti művek védelmére alakult berni nemzetközi Unióba.

A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény.

A Szellemi Tulajdon Világszervezete 1996. december 20-án, Genfben aláírt Szerzői Jogi Szerződésének, valamint Előadásokról és Hangfelvételekről szóló Szerződésének kihirdetéséről szóló 2004. évi XLIX. törvény.

A szerzői jogról szóló 1999. évi LXXXVI. törvény 38. §-ának (5) bekezdésében szabályozott szabad felhasználás esetében a nyilvánosság egyes tagjaihoz való közvetítés és a számukra történő hozzáférhetővé tétel módjának és feltételeinek meghatározásáról szóló 117/2004. (IV. 28.) Korm. rendelet.

A szerzői jogról szóló 1999. évi LXXXVI. törvény.

Az Általános Vám- és Kereskedelmi Egyezmény (a továbbiakban: GATT) keretében kialakított, a Kereskedelmi Világszervezetet létrehozó Marrakesh-i Egyezmény és mellékleteinek kihirdetéséről szóló 1998. évi IX. törvény.

Az ipari tulajdon oltalmára létesült uniós egyezmények 1967. július 14-én Stockholmban felülvizsgált, illetve létrehozott szövege módosításának kihirdetéséről szóló 1986. évi 20. törvényerejű rendelet.

Az irodalmi és a művészeti művek védelméről szóló 1886. szeptember 9-i Berni Egyezmény Párizsban, az 1971. évi július hó 24. napján felülvizsgált szövegének kihirdetéséről szóló 1975. évi 4. törvényerejű rendelet.

Az Európai Unió Bíróságának döntései

C-201/13. Johan Deckmyn v. Vandersteen-ítélet.

C-117/13. Technische Universität-döntés.

C-360/13. Public Relations Ltd.-döntés.

C-469/17. Funke Medien GmbH-döntés.

C-476/17. Pelham GmbH-döntés.

C-516/17. Spiegel Online GmbH-döntés.

C-145/10. Painer-döntés.

C-302/10. Infopaq II.-döntés.

C-403/08. Premier League ügy.

C-435/12. ACI Adam-döntés.

C-462/09. Stichting de Thuis kopie-ügy.

C-463/12. Copydan-döntés.

C-5/08. Infopaq I.-döntés.

Az Egyesült Államok bírói fórumainak döntései

Campbell v. Acuff-Rose Music (92-1292), 510 U.S. 569 (1994).

Leibovitz v. Paramount Pictures Corporation, 137 F.3d 109 (2d Cir. 1998).

Twentieth Century Music Corp. v. Aiken, 422 U.S. 151 (1975).

A Szerzői Jogi Szakértői Testület szakvéleményei

SZJSZT-14/2019, Káreseményeket rögzítő képfelvételek szerzői jogi védelme.

SZJSZT-29/2004, Hazai és külföldi időszaki kiadványok tartalmának digitális archiválásával összefüggő szerzői jogi kérdések.

SZJSZT-17/2006, A jogellenes forrásból történő másolás kérdése.

SZJSZT-31/2007/1, IPTV szolgáltatás szerzői jogi megítélése.

SZJSZT-08/2007/1, Szerzői művek online fájl cserélő rendszerek segítségével megvalósuló felhasználása.

SZJSZT-11/2008, Cím szerzői jogi védelme.

SZJSZT-21/2007/01, A reprográfiai díjra jogosultak köre.

Egyéb források

A szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény indokolása, CompLex Jogtár verzió.

A WCT-t megszövegező diplomáciai konferencia eredményeként létrejött közös nyilatkozat.

Max Planck Institute for Innovation and Competition: Declaration – A Balanced Interpretation of the “Three-Step Test” in Copyright Law. ATRIP Conference, München, 2008.

Records of the Intellectual Property Conference of Stockholm, Volume I. WIPO, Genf, 1971.

Records of the Intellectual Property Conference of Stockholm, Volume II. WIPO, Genf, 1971.

WIPO: Records of the Diplomatic Conference on Certain Copyright and Neighboring Rights Questions – Volume 1. Genf, 1996.

WIPO: Records of the Diplomatic Conference on Certain Copyright and Neighboring Rights Questions – Volume 2. Genf, 1996.

WTO: United States – Section 110(5) of the US Copyright Act – Report of the Panel WT/DS160/R, 2000.

Dr. Markó József*

MIRE JÓ AZ ELSŐBBSÉG/KIÁLLÍTÁSI ELSŐBBSÉG?*

A 19. században az erőteljesebb polgárosodás és a nemzetállamok kialakulása, valamint az ipari forradalom révén kibontakozó jelentős ipari és kereskedelmi fejlődés új helyzetet teremtett, gondoljunk csak pl. a világméretű vasútépítési lázra, valamint a gőzmozdonyok hatalmas sikerére és rohamos elterjedésére. Emellett kifejlődött a nemzetállamok jogrendszere, amelynek alkalmazása felváltotta a korábbi századokban szokásos uralkodói kegyből jelentősebb találmányokért vagy más szellemi alkotásokért a feltalálónak/szerzőnek adományozott kiváltságlevelek (pátensek) rendszerét.

Az első nemzeti iparjogvédelmi törvények megszületése:

- Anglia: monopóliumtörvény (Statute of Monopolies) – 1624;
- USA: az Egyesült Államok alkotmánya (Constitution) – Title 35: Patents – 1790;
- Franciaország – 1791;
- Németország – 1877;
- Svájc – 1888;
- Magyarország – 1895;
- Ausztria – 1897.

Ismeretes hogy a feltalálók és kutatók sajátos tulajdonsága, hogy szeretnék feltalálásuk/kutatásuk eredményeit a lehető leghamarabb nyilvánosságra hozni. A nagy nemzetközi kiállítások és vásárok a világméretűvé szélesedő kereskedelem révén egyre nagyobb vonzerőt jelentettek számukra a 19. században, hiszen ezek egyik fő célja éppen az volt, hogy a látogatóknak bemutassák a legújabb termékeket, találmányokat, használati és ipari mintákat, valamint eredeti védjegyeket. De ez egyúttal azzal is járt, hogy a találmányok, minták és védjegyek lényege többnyire nyilvánosságra került, így azok későbbi jogvédelme kétséges, illetve lehetetlenné vált.

A műszaki szellemi alkotások az egyre népszerűbbé váló világkiállításokon való részvétel végett tömegesen átlépték az országhatárokat. Az elsőbbség jogintézményének nemzetközi rendezése nélkül viszont a feltalálók/kutatók gyakran kénytelenek voltak elhalasztani kutatásaik eredményeinek közzétételét, vagyis elmulasztani egy-egy kiállítás lehetőségét.

* Magyar és európai szabadalmi ügyvivő, Jedlik Ányos-díjas (www.markopatent.hu).

** A MIE Mezőkövesd-Zsóryfürdőn 2019. november 21–22-én megrendezett konferenciáján a szerző által tartott előadás szerkesztett változata.

Az első alkalom, amikor igazán nyilvánvalóvá vált, hogy szükség van valamilyen nemzetközi megállapodásra a műszaki szellemi alkotások elsőbbségével kapcsolatban, az 1851-es londoni találmányi világkiállítás volt. Azoknak a kiállítóknak a számára, akik még nem biztosítottak szellemi alkotásukra védelmet, az ezen való megjelenés egyre több problémát okozott, a világkiállításon ugyanis a versenytársak és látogatók szabad „kalózkodásának” a veszélye állt elő, ami szemben állt a nemzetközi kiállítás kétségtelen előnyeivel: a nemzetközi ismertséggel, hírnévvel, szélesebb körű üzleti lehetőségekkel és az innováció ösztönzésével.

Az 1851-es brit törvény biztosított először Nagy-Britanniában „ideiglenes kiállítási oltalmat”. Más nemzetek hasonló ideiglenes védelmet fogadtak el a találmányok részére nemzetközi kiállításukon nevezetesen Párizs (1855), London (1862) és Bécs (1873).

Annak bizonyítására, hogy a látogatók és a kiállítók számára is milyen népszerűek és egyre látogatottabbak voltak ezek a nemzetközi kiállítások, álljon itt az alábbi táblázat:¹

Összehasonlító adatok nemzetközi kiállításokról: 1851–1878

Év	Város	Látogatók száma (millió)	Részt vevő országok száma	Bemutatott tételek száma (a vendéglátó országból)
1851	London	6,0	25	14 000 (6 861)
1853	New York	1,2	20	4 400 (2 200)
1855	Paris	5,2	27	23 954 (11 986)
1862	London	6,1	39	29 765 (9 140)
1867	Paris	15,0	42	52 200 (15 969)
1873	Vienna	7,3	35	53 000 (9 104)
1876	Philadelphia	10,0	35	30 864 (8 175)
1878	Paris	16,2	35	52 835 (25 872)

Ilyen előzmények után született meg Párizsban a nemzetközi iparjogvédelmi „anya-egyezmény”, a Párizsi Unió Egyezmény (PUE) (1883) 11 ország csatlakozásával. Érdemi

¹ Giacomo Domini: European Review of Economic History: <https://doi.org/10.1093/ereh/hez004>.

rendelkezéseinek egyike éppen az „uniós elsőbbség”, illetve a kiállítási „ideiglenes oltalom” biztosítása volt.²

Az „uniós elsőbbség” lényege (a 4. cikk szerint), hogy azt, aki a találmányt, használati mintát, ipari mintát, védjegyet az Unió egyik országában oltalom szerzése céljából bejelenti, meghatározott határidőn belül elsőbbségi jog illeti meg arra, hogy bejelentését az Unióhoz tartozó többi országban is megtegye. Ez az elsőbbségi jog azt jelenti, hogy e későbbi bejelentések elsőbbségi napjának az első bejelentés megtételének napját tekintik. Az uniós elsőbbség igénylésére megszabott határidő szabadalmaknál és használati mintáknál 12 hónap, illetve ipari mintáknál és védjegyeknél 6 hónap.

A PUE 11. cikke szerint az egyezmény tagországai „ideiglenes kiállítási oltalmat” biztosítanak olyan találmányokra, használati és ipari mintákra, valamint védjegyekre, amelyek hivatalos vagy hivatalosnak elismert nemzetközi kiállításokon kiállított termékekkel kapcsolatosak.

² The Paris Convention for the Protection of Industrial Property of 1883, Article 4: The “Convention priority right” also called “Paris Convention priority right” was also established by the Paris Convention and is regarded as one of the cornerstones of the Paris Convention. It provides that an applicant from one contracting State shall be able to use its first filing date (in one of the contracting States) as the effective filing date in another contracting State provided that the applicant or his successor in title files a subsequent application within 6 months (for industrial designs and trademarks) or 12 months (for patents and utility models) from the first filing.

Az 1883-as, az ipari tulajdon védelméről szóló Párizsi Egyezmény

4. cikk: az „uniós elsőbbségi jogot”, más néven „párizsi uniós elsőbbségi jogot” is meghatározta a Párizsi Egyezmény, ez tekinthető egyik sarokkövének. Előírja, hogy az egyik szerződő állam bejelentője az első bejelentési napját (a szerződő államok egyikében) egy másik szerződő államban érvényes bejelentési dátumként használhatja fel, feltéve hogy a bejelentő vagy jogutódja az első bejelentési naptól számítva egy későbbi bejelentést nyújt be 6 hónapon belül (ipari mintákra, illetve védjegyekre) vagy 12 hónapon belül (szabadalmakra, illetve használati mintákra).

Article 11(1) of the Paris Convention requires that the Countries of the Union “grant temporary protection to patentable inventions utility models industrial designs and trademarks in respect of goods exhibited at official or officially recognized international exhibitions held in the territory of any of them”.

If a patent or trademark registration is applied for during the temporary period of protection the priority date of the application may be counted “from the date of introduction of the goods into the exhibition” rather than from the date of filing of the application if the temporary protection referred to in Article 11(1) has been implemented in such a manner in national law. There are however other means for the Countries of the Union to implement in their national law the temporary protection provided for in Article 11 of the Paris Convention.

A Párizsi Egyezmény 11. cikk (1) bekezdése előírja, hogy az Unió országai átmeneti oltalmat biztosítsanak olyan szabadalmazható találmányokra, használati mintákra, ipari mintákra és védjegyekre, amelyek az országok egyikének területén tartott hivatalos vagy hivatalosan elismert nemzetközi kiállításokon kiállított termékkel kapcsolatosak.

Ha szabadalom vagy védjegy lajstromozását az átmeneti oltalmi idő alatt kérelmezik, akkor a bejelentés elsőbbségi napját „a termékeknek a kiállításon történő bemutatásától” lehet számítani, nem pedig a bejelentés benyújtási napjától, ha a 11. cikk (1) bekezdésében említett átmeneti oltalmat a nemzeti jog így elismeri. Léteznek azonban más eszközök is az Unió országai számára, hogy nemzeti jogukban végrehajtsák a Párizsi Egyezmény 11. cikkét.

Magyarországon az 1908. évi LII. törvény mondta ki belépésünket a Párizsi Uniók Egyezmény tagjai közé, és az egyezményhez igazodva elismerte az uniós elsőbbségi jogot, majd az 1929. évi XVIII. törvény hirdette ki a Párizsi Uniók Egyezmény 1925. évi hágai szövegét.³

A hazai jogi háttér további ismertetésekor most vissza kell ugranunk az 1970-es évekre, hiszen a következő jogeset ekkoriban történt, és ekkor a találmányok szabadalmi oltalmáról szóló 1969. évi II. törvény⁴ (rSzt.) volt hatályban. A rSzt. 43. §-a szerint az elsőbbséget megalapító elsőbbségi nap:

- általában az a nap, amelyen a szabadalmi bejelentés az OTH-hoz⁵ beérkezett (bejelentési elsőbbség);
- külön jogszabályban meghatározott esetekben a külföldi bejelentés napja (uniós elsőbbség);
- az OTH elnökének a Magyar Közlönyben közzétett hirdetményével meghatározott esetekben a találmány kiállításának napja (kiállítási elsőbbség).

A rSzt. 43. § (1) bek. c) pontjához fűzött miniszteri indokolás szerint:⁶

(1) A kiállítási elsőbbséget csak az veheti igénybe aki erre irányuló elsőbbségi nyilatkozatát a találmány kiállításának első napjától számított 6 hónapon belül a szabadalmi bejelentéssel egyidejűleg előterjeszti;

(2) A bejelentési kérvényhez csatolni kell a kiállítás igazgatóságának bizonylatát a kiállítás tényéről és napjáról, továbbá a kiállított találmány leírását és szükség esetén rajzát, amelyen az igazgatóság a kiállított találmánnyal való azonosságot igazolja. A kiállítási bizonylatot és az azonossági igazolást csak a kiállítás időtartama alatt és csak addig lehet kiadni, amíg a találmány tárgya vagy annak ismertetése, illetve bemutatása a kiállításon megtekinthető.

A rend kedvéért meg kell jegyeznünk, hogy hatályos szabadalmi törvényünk⁷ (az 1995. évi XXXIII. tv; a továbbiakban: Szt.) nem is említi a „kiállítási elsőbbség” fogalmát, hanem e helyett „kiállítási nyilatkozat és igazolás” fogalmakat vezetett be⁸ a 64. § szerint, ami annyit jelent, hogy bizonyos feltételek teljesítése esetén a bejelentő igényt tarthat arra, hogy találmányának kiállításon történő bemutatását a technika állásának meghatározásakor hagyják figyelmen kívül. Vagyis a kiállítási kedvezmény általában újdonságot nem érintő nyilvánosságra jutásnak minősül.⁹

Ez tehát az elsőbbségekkel kapcsolatos jogi háttér röviden. A konkrét jogeset tükrében tekintsük át az elsőbbségekkel kapcsolatos joggyakorlatot!

³ 1996-ig ennek alapján rendelkezett az 1932. évi XVII. törvény és az ehhez kapcsolódó 4300/1932. ME számú rendelet az uniós elsőbbség bizonyos részleteiről.

⁴ A régi szabadalmi törvény.

⁵ Országos Találmányi Hivatal (OTH), a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatalának jogelődje 1996-ig.

⁶ Vr. 22. § Lásd: Iparjogvédelmi Kézikönyv. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Bp. 1994.

⁷ 1995. évi XXXIII. tv. a találmányok szabadalmi oltalmáról.

⁸ Az Európai Szabadalmi Egyezménnyel harmonizált szabályozás.

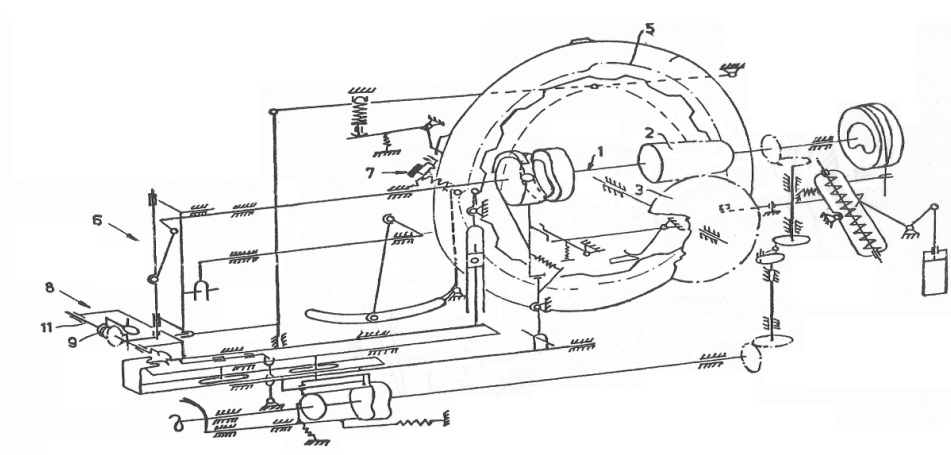
⁹ Lásd a 2002. évi L. törvény 55. cikkét is.

A jogeset értelmezéséhez vissza kell mennünk az időben 1977-be, amikor még az 1969. évi II. tv. (rSzt.) volt hatályban.¹⁰

A szóban forgó szolgálati találmány egy gombfelvarró gép volt, ennek jogosultja egy olyan állami tulajdonú gyár volt, amely iparjogvédelmi osztállyal és alkalmazott szabadalmi ügyvivővel rendelkezett.

A konfekcióiparban a gépi gombfelvarrás rafinált és bonyolult mechanizmust igénylő művelet. A technika állása szerinti korábbi gombfelvarró gépek közös hiányossága volt, hogy a gomb nyakas felvarrásakor a belső szövetréteget minden egyes öltéssel rögzítették, ami pedig elkerülhetetlenül a belső szövetréteg ráncosodását idézte elő, és ez esztétikai és konfekcióminőségi szempontból kifogásolható volt.

A találmány szerinti gombfelvarró gép kinematikai vázlat

A jelen szolgálati találmány szerinti továbbfejlesztés abban volt, hogy a túltengető és a tájolószerkezet vezérlését (vezérlőpályáit) úgy módosították, hogy az összehangolt tű- és kelmemozgatás folytán a belső szövetréteget *csak egyetlen speciális átöltéssel rögzítették*, ezzel a belső szövetréteg megfelelő rögzítését érték el ugyan, de a belső szövetréteg kifogásolt ráncosodását kiküszöbölték. Ezzel a műszaki többlethatással a termékminőség jelentősen javult.

¹⁰ Az 1973. évi Munich Convention, azaz az Európai Szabadalmi Egyezmény is 1977-ben lépett hatályba, és a müncheni Európai Szabadalmi Hivatal csak 1978-tól fogadott európai szabadalmi bejelentéseket, a Szabadalmi Együttműködési Szerződést (PCT) pedig Washingtonban 1970-ben írták alá, és ugyancsak 1978-ban lépett hatályba, így 1978 előtt külföldön csak nemzeti szabadalmi bejelentéseket lehetett benyújtani.

A jogosult 1977-ben kiállította új gombfelvarró gépét a Budapesti Nemzetközi Vásáron, a kiállításon nyilvános bemutatókat is tartott,¹¹ és kérte a vásárirodától a kiállítási elsőbbséget igazoló tanúsítványt, ehhez leírást és rajzot mellékelte. A BNV 3 napos volt.

Ezután a jogosult az általa készített ideiglenes szabadalmi leírással és rajzzal (ezek lényegében megegyeztek a kiállítási irodához előterjesztett anyagokkal) szabadalmi bejelentést tett az OTH-nál a kiállítási elsőbbség igénylésével a kiállítástól számított 6 hónapon belül.

A kiállításon tapasztalt kedvező fogadtatás hatására a jogosult megbízta az egyik budapesti szabadalmi irodát (Danubiát) a magyar bejelentés jogi képviselőjének átvételével és az uniós elsőbbség igénylése mellett NSZK-beli nemzeti szabadalmi bejelentés kidolgozásával és benyújtásával.

A megbízott szabadalmi iroda szabadalmi ügyvivője¹² (jelen cikk szerzője) az ügy iratainak áttanulmányozása után tárgyalta a feltalálóval és – a német bejelentésre is tekintettel – teljesen átdolgozta a magyar bejelentés eredeti mellékleteit, azaz a szabadalmi leírást igénypontokat és rajzot. Ennek során kiderült, hogy a találmány lényege éppen a speciális tűmozgató vezérlőpályákban van, amelyek az *eredeti bejelentés rajzán egyáltalán nem, a leírásban pedig csupán a funkciójukra való ködös utalással szerepeltek.*

Az átdolgozott szabadalmi leírást, igénypontokat és rajzot az eredeti bejelentési mellékek helyettesítőiként az új meghatalmazott jogi képviselőként való nyilatkozattal együtt az ügyvivő benyújtotta az OTH-hoz.

Az OTH vizsgálója már az első érdemi határozatában közölte, hogy mivel a jogosult a kiállítási elsőbbség 6 hónapos határnapját a BNV 3. napjától (és nem az elsőtől!) számítva nyújtotta be, az eredeti magyar szabadalmi bejelentést a kiállítási elsőbbség kedvezménye nem illeti meg. Másrészt mivel a jogosult saját bevallása szerint a BNV-n nyilvános bemutatókat is tartott, ezek és maga a kiállítás ténye is újdonságrontó körülménynek számít, ezért a bejelentőt nyilatkozattételre szólította fel.

Az ügyvivőnek komoly fejtörést okozott a fenti cáfolhatatlan tények ismeretében a nyilvánosságra jutás tagadásának bizonyítása. Végül is a következő ellenbizonyítást terjesztette elő.

- Igaz, hogy az ügyfél nyilvános bemutatókat tartott, de egyrészt a találmány lényegét megtestesítő és az új főigénypontban és új rajzon már szereplő vezérlőpályák mindvégig a burkolat alatt helyezkedtek el, vagyis azok külső ránézésre nem voltak láthatók.
- Másrészt, a varrótü speciális vezérlésére külsőleg, vagyis ránézésre következtetni nem lehetett, hiszen a gép 1400 öltés/perc sebességgel dolgozott, vagyis egy-egy tűleszúrás szabad szemmel gyakorlatilag nem volt látható.
- Következésképpen érvelésében az ügyvivő arra hivatkozott, hogy a szakma átlagos szakembere a kiállításból és a bemutatókból nem meríthetett volna semmiféle kitanítást a találmány lényegéről, tehát azok a cselekmények nem lehettek újdonságrontók.

¹¹ Mottójuk volt: „Bárkinek felvarrunk gombot, ahová csak akarja!”

¹² A cikk szerzőjét érte a megistiztetetés ifjú szabadalmi ügyvivőként hogy az ügyet képviselhette.

Az OTH vizsgálója az érdemi érvelést elfogadta, a kiállítási újdonságrontás kifogását ejtette, de közölte, hogy a kiállítási elsőbbség helytelen igénylése miatt elvesztett 6 hónapos intervallumra kiegészítő kutatást fog végeztetni. Szerencsére a kiegészítő kutatás sem talált releváns anyagot, így az átdolgozott mellékletekkel a magyar szabadalmat a jogosult a magyar bejelentési nap elsőbbségével megkapta.

Mivel a kiállítási elsőbbség elveszett, az ügyvivő a magyar bejelentési nap egyéves uniós elsőbbségének igénylésével nyújtotta be (NSZK-beli szabadalmi ügyvivő bekapcsolásával) a német szabadalmi bejelentést az általa átdolgozott bejelentési mellékletek német fordításával. Az uniós elsőbbségi igény igazolására benyújtásra került magyarul az az elsőbbségi irat, amelyet az OTH a bejelentő eredeti ideiglenes leírása és rajza (ún. „elsőbbségi példány”) alapján állított ki.

A Német Szabadalmi Hivatal szabadalmi vizsgálója néhány iratváltás után láthatott az ügyben némi szabadalomképes magot, ezért személyes meghallgatást/tárgyalást rendelt el a felmerült kérdések tisztázására. A tárgyalás a német szabadalmi ügyvivő kollégával zajlott, ahol közös erővel sikerült a vizsgálót meggyőzni arról, hogy a vezérlőpályák ilyen eredeti kialakítására még csak utalás sincs a technika állásában. Márpedig ezzel az a meglepő műszaki többlethatás jár, hogy a gombfelvarrás során a belső szövetréteg nem ráncosodik, vagyis ezáltal a konfekcióiparban komoly minőségjavulás érhető el.

Ezután a meghallgatás további részében a magyar és a német szabadalmi ügyvivő közös erővel nekilátott a vizsgáló számára is elfogadható igénypontok pontosításának, és amikor ez sikeresen megtörtént, a vizsgáló felszólította az ügyvivőt, hogy mutassa meg, hogy a szerrinte is elfogadható igénypontok jellemzői hol szerepelnek, az elsőbbségi iratban. Tekintve, hogy ezek a lényeges jellemzők az elsőbbségi irat rajzán nem szerepeltek, nem lehetett másra hivatkozni, mint arra a néhány ködös mondatra az elsőbbségi irat leírásában, amelyek a sajátos tűmozgatásra utaltak. A vizsgáló nem tartotta a magyarázatot elfogadhatónak, ezért elrendelte az elsőbbségi irat hiteles német fordításának előterjesztését.¹³

Az elsőbbségi irat hiteles német fordítását a vizsgáló tartalmilag elégtelennek találta – az érvényes igénypontok alapján – az uniós elsőbbségi kedvezmény bizonyítására, ezért az egyéves uniós elsőbbség kedvezménye elveszett.

A vizsgáló a kieső egy évre pótkutatást rendelt el. Szerencsére a pótkutatás sem tudott felhozni releváns anyagot, így az ügyfél végül is az NSZK-beli szabadalmat is megkapta.

¹³ Az NSZK-beli hivatali vizsgálók akkori rendtartása és etikai szabályzata szerint a vizsgálónak kötelessége volt személyesen is aktívan közreműködni abban, hogy a szabadalomképes magot kibontsák, ha azt a bejelentő szerinte nem célravezetően tette, és ha ilyen szabadalomképes magot vélelmezett. Egyébként a tárgyalási jegyzőkönyvet a vizsgáló maga vezette kézzel, és a tárgyalás végén azt minden jelenlévővel aláíratta. A jegyzőkönyvben szereplő igénypont és határozat érdemi része utólag nem változhatott, szemben más országok akkori joggyakorlatával (pl. a Szovjetunió, Svédország).

Főbb tanulságok

1. A kiállítási elsőbbség 6 hónapos kedvezménye a kiállítás 1. napjától számítandó.
2. Csak azok a kiállítások alkalmasak egy adott országban vagy régióban a kiállítási elsőbbségi kedvezmény megalapozására, amelyeket az adott ország vagy régió szabadalmi hivatalának elnöke hivatalos közleményében évente közzétett. Következésképpen a magyar BNV nagy valószínűséggel nem számít jogalapító kiállításnak pl. a brit vagy a francia hivatalnál.
3. Az elsőbbségi példány, vagyis az irat, amelyet először nyújtunk be a származási ország szabadalmi hivatalához, később az uniós elsőbbséget igazoló okirat lesz a szabadalmi hivatal címeres fedőlapjával kiegészítve. Ennek pedig ügydöntő szerepe lehet, amint az a fenti jogesetből is látható. Éppen ezért ennek szerkesztésekor ügyelni kell arra, hogy tartalmilag minden benne legyen írásban és rajzban, ami a találmány ismertetése szempontjából később szükséges lehet.¹⁴
4. Minden jogi képviselőnek (szabadalmi ügyvivőnek és ügyvédnek) tisztában kell lennie az elsőbbségekkel kapcsolatos szabályozással, különben helyrehozhatatlan károkat okozhat ügyfelének.
5. Ha a bejelentő külföldi bejelentéseket is tervez, célszerűbb nem igénybe venni a 6 hónapos kiállítási elsőbbséget/kedvezményt, hanem még a kiállítás megnyitása előtt benyújtani a szakszerűen kidolgozott magyar szabadalmi bejelentést.
6. Felmerül jogosan a kérdés, hogy az alkalmazott szabadalmi ügyvivő a kiállítási elsőbbség helytelen igénylésével és a nem kellően körültekintő és alapos elsőbbségi irattal való bejelentéssel műhibát vétett-e, vagy ezek a cselekmények csupán elnézhető nagyvonalúságnak tekinthetők, de ennek a vizsgálata már egy külön dolgot az igényel.

¹⁴A szabadalmi ügyvivői praxis egyik ökölszabálya, hogy minden igénypontra jellemzőnek a rajzon és a leírásban részletesen szerepelnie kell!

Dr. Tószegi Zsuzsanna*

JÁMBOR LAJOS ÉS BÁLINT ZOLTÁN MŰÉPÍTÉSZ MUNKÁSSÁGA – II. RÉSZ: „URAIM, MAGYAROK, JÖJJENEK 1900-BAN PÁRISBA!” – BÁLINT ÉS JÁMBOR A NEMZETKÖZI KIÁLLÍTÁSOKON

Az építészeknek a nemzetközi bemutatók ugyanolyan szakmai-intellektuális kihívást jelentenek, mint az évszázados fennmaradásra szánt épületek – pedig milyen nehéz lehet úgy megálmodni a létező legjobb megoldást, hogy a művészek tudják: pár hónap múlva az enyészeté lesz a hatalmas szellemi és anyagi investícióval elkészült kiállítási pavilon és installáció. „Ha az ember sokat dolgozik egy munkán s ha az megszűnik, úgy tetszik, mintha az emberből magából is vitt volna el valamit” – írta *Erődi Béla* főigazgató a párizsi világkiállításról készült reprezentatív kötetben.⁹⁸

A nemzetközi szakmai kiállításokhoz kötődő munkák önálló fejezetben való tárgyalását két aspektus teszi indokolttá. Az egyik, általános érvényű szempont, hogy ezekről a művekről csak a kortárs tudósítások és – szerencsés esetben – fényképfelvételek segítségével lehet tájékozódni. A kiemelt figyelem másik oka, hogy az építészpáros munkásságának és sikereinek jelentős részét képezi a nemzetközi kiállításokon nyújtott, számos elismerésben részesített teljesítménye. Különösen igaz ez az 1900. évi párizsi világkiállításon való első bemutatkozásukra, ahol az általuk tervezett magyar pavilon külső és belső kialakítása, illetve a rájuk bízott szakcsoportok installációi révén a két tehetséges, fiatal építész szenzációs sikereket ért el.

A későbbiek során a párizsi, velencei, londoni, majd a monzai kiállításon rájuk bízott magyar termék berendezése révén Bálint Zoltán és Jámbor Lajos nemcsak kitűnő építészként mutatkozhatott be, de remek iparművész-képességeit is megcsillogtathatta.

Két évszázad mezsgyéjén: a 1900. évi párizsi világkiállítás

A francia fővárosban a 19–20. század fordulóján megrendezett világkiállítás Magyarország számára történelmi fordulópontot jelentett.

A korábbi nemzetközi bemutatókon Magyarország hivatalosan csak Ausztriával közösen léphetett porondra. Így volt ez Párizsban 1867-ben és 1878-ban, illetve Bécsben 1873-ban. A magyarok 1896-ban az ezeréves államiságot világkiállítás keretében akarták megünnepelni, de a császári udvar ezt megakadályozta – így Budapesten csak nemzeti szintű esemény szervezésére maradt lehetőség.

* Egyetemi docens, tudományos újságíró.

⁹⁸ *Erődi Béla*: Magyarország közoktatásügye. In: Magyarország a párizsi világkiállításon, 1900. Hornyánszky Ny., Budapest, 1901, p. 51–60.

A budapesti ezredéves kiállítás fogadtatása azonban a legvérmesebb reményeket is messze meghaladta. A sok rangos külföldi látogató és a zsűriben részt vevő számos külföldi szakértő nem fukarkodott az elismeréssel. Ez utóbbiak közül *Gaston Le Breton*, a *Francia Akadémia* tagja a kiállítást látva így nyilatkozott: „Uraim, magyarok, jöjjenek 1900-ban Párisba, hozzák el oda ezt a csodás történelmi kiállítást és mi francziák tanulni fogunk Önöktől s biztosítjuk, hogy Önöké lesz a legelső kitüntetés!”⁹⁹

A hatalmas energiákat felemésztő és jelentős anyagi áldozatokat követelő millenniumi ünnepségsorozat – a kiugró nemzetközi sikerek dacára – idehaza nagyfokú elégedetlenséget váltott ki. Komoly hiányérzetet ébresztett ugyanis az ezredéves kiállítás világméretű megrendezésére irányuló szándék, illetve az osztrák udvar által engedélyezett nemzeti szint közötti szakadék. Nem csoda, hogy tárt kapukra talált a felkínált lehetőség: ha már Budapesten nem tehette, Magyarország legalább Párizsban önállóan mutatkozzon be a világ színe előtt.

Az 1900. évi párizsi világkiállítás szervezése – amelyen a magyarok kivívták az önálló bemutatkozás jogát – a francia köztársasági elnök 1892. július 13-án kiadott dekrétumával vette kezdetét.¹⁰⁰

Idehaza még zajlottak a millenniumi ünnepségek, amikor megindultak a párizsi kiállítás szervezési előkészületei: 1896-ban a minisztertanács hozott egy határozatot a részvételtől. Az erről szóló törvényt, amelyben a kiadások fedezetére 3 millió korona hitelt hagyott jóvá, az országgyűlés 1897. május 10-én szentesítette.¹⁰¹

A kiegyezés utáni három évtized alatt jelentős fejlődés zajlott Magyarországon, de a párizsi kiállításon való részvétel hívei nemcsak ezt a rövid időszakot kívánták prezentálni. Határozott törekvés irányult arra, hogy az ezer éve Európa közepén létező Magyarország „szellemi és anyagi téren a haladásnak oly fokára jutott, a mely nemcsak lehetségessé, hanem szükségessé is teszi, hogy előhaladottságát a maga külön államiságában a külföldön bemutassa. Magyarország ... a második ezer évet méltóbban alig kezdheti meg, mintha állami létét, szellemi és anyagi törekvéseinek és munkásságának eddigi eredményeit a külföldön is, a nagy nemzetközi versenyben bemutatja.”¹⁰²

A francia fővárosban tartandó rendezvény két fő tematika köré szerveződött: a retrospektív rész – mintegy a 19. század lezárásaként – az évszázad technikai, tudományos és kulturális haladását érzékeltette, a kortárs részleg pedig az előző, 1889. évi párizsi világkiállítás óta készült termékeket és alkotásokat sorakoztatták fel.

⁹⁹ Czobor Béla: Magyarország történelmi kiállítása. In: Magyarország a párisi világkiállításon, 1900. Hornyánszky Ny., Budapest, 1901.

¹⁰⁰ Székely Miklós: Az ország tükrői. Magyar építészet és művészet szerepe a nemzeti reprezentációban az Osztrák–Magyar Monarchia korának Világkiállításain. Centrart, Budapest, 2012, p. 113.

¹⁰¹ 1897. évi XVIII. törvénycikk Magyarországnak az 1900. évi párisi nemzetközi kiállításon leendő hivatalos részvételével járó költségek fedezéséről: <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=89700018.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D34>.

¹⁰² Lukács Béla: Magyarország az 1900. évi párisi világkiállításon. Vasárnapi Ujság, 1899. április 23., 17. sz., p. 269–272.

Párizsban minden addiginál több, 40 ország képviseltette magát. A rendezők a részt vevő államok bemutatkozására mindkét lehetőséget: az önálló kiállítási csarnok felépítését, illetve a tematikus szakcsoportokban való részvételt felkínálták. Ez utóbbiak terén – az oktatásügytől a különböző ipari-műszaki ágazatokon át a művészetekig – újonnan alakítottak ki 18 főcsoportot, amelyekben az egyes országok a franciák által kijelölt, közös területen számolhattak be eredményeikről. A kiállítás tematikus részét több különböző, egymástól távol eső helyszínen lehetett megtekinteni.

A kiállítási részvételtől határozó magyar döntéshozók legfőbb törekvése magától értődően az volt, „hogyan a kiállítás nemzeti jellege, egyszerűsége pedig Magyarország állami önállósága, mely hasonló kiállításokon nem részesült elég éles megkülönböztetésben, a párisi egyetemes kiállításon minden kétséget kizárólag, szembeötlő módon kitűnjék.”¹⁰³

Jókai Mór alább idézett néhány mondata jól érzékelteti a kiállításrendezéssel kapcsolatos feladatokat – és egyúttal az elvárt eredményt.

Jókai Mór a párizsi világkiállításról¹⁰⁴

Részlet a kiállítási kalauz előszavából

„Az ideai nagy párisi világkiállítás fölülmul minden eddigit, a mi létrehozott. Nem csak nagyságát, gazdag tartalmát, de főképen berendezését tekintve. ...

A kiállítási tárgyak külön szakosztályokban vannak elhelyezve: történelmi ereklyék, művészet, irodalom, közmívelődés, ipar, földmívelés, közlekedés és egyebek csoportosítva. Mindezen szakosztályokban tekintélyesen van képviselve Magyarország. A csoportokon kívül minden országnak van egy külön pavillonja, melyben mindazt a mi nemzetére nézve jellemző, bemutatathatja.

Magyarország saját palotájában vannak összesítve a nemzetünk multjáról tanuskodó ereklyék, műkincsek, ősi emlékek. Ezek hirdetik ezer éves fennállását a magyar alkotmányos honalapító államnak. E téren a magyar kiállítás versenytárs nélkül áll.

Páris, 1900 július 17.”

A kiállításra benevezett országok saját hatáskörükben választották ki kiállítóikat, illetve állítottak a szervezőbizottságuk élére teljes hatáskörrel rendelkező nemzeti biztost. Magyarországon a korábbi kereskedelmi miniszter, *Lukács Béla* lett a világkiállítás kormánybiztosa, „aki e nagy s fáradságos hazafi-munkában lankadatlan buzgalommal, páratlan kitartással

¹⁰³ Az 1900. Párisi Magyar Kiállítás kalauza. Magyarország ismertetése. Rigler Ny., Budapest, 1900, p. 236.

¹⁰⁴ *Jókai Mór*: Előszó az 1900. évi párisi világkiállítás magyar osztályának hivatalos kalauzához. In: A párisi magyar kiállítás kalauza. Szerk. *Boros Samu*. Pallas Ny., Budapest, 1900, p. 3–4.

előljárt”.¹⁰⁵ A helyettes kormánybiztosnak, *Miklós Ödönnek* a világkiállítás befejeződése után írt könyvéből pontos képet kaphatunk arról, jól megválasztott munkatársaival együtt Lukács milyen hatalmas munkát végzett a kiállítás előkészületei és zavartalan lebonyolítása érdekében. Lukács Bélának a Magyarország szenzációs sikerét eredményező részvétel ügyében kifejtett erőfeszítései sajnos utólag sem részesültek kellő elismerésben. A következő keletes írásban az ő emlékének adózunk.

Lukács Béla, az 1900. évi világkiállítás kormánybiztosa

Lukács Béla 1847-ben Zalatnán, örmény gyökerekkel rendelkező nemesi családba született. Másfél éves volt, amikor szülei és öt testvére – 700 falubelijükkel együtt – a hírhedt román mérszárlás áldozata lett. Az ő életét a dajkája mentette meg. Lukács később újjáépítette a lázadás során felgyújtott zalatnai családi kastélyt, és támogatta a helyi fiatalok szakképzését.

A jogvégezett Lukács írói, újságírói munkája mellett fiatalon került az államigazgatásba. Negyvenéves korában Baross Gábor miniszter mellett közlekedési és kereskedelmi államtitkár lett, Baross halála után őt nevezték ki kereskedelemügyi miniszternek. A Wekerle-kormány lemondásakor ő is letette a miniszteri tárcát. 1896 decemberében őt nevezték ki a világkiállítás kormánybiztosává.

Bálint Zoltán így írt a magyarok előtt álló hatalmas kihívásról és a Lukács Béla mellett eltöltött két esztendőről: „A küzdelem célja nagy volt és méltó, hogy kiváló emberek szenteljék neki minden erejüket. Nemzetünk egyéniségét, kultúránkat, gazdasági állapotunkat kellett bemutatni a világ szeme előtt. Az első alkalom, hogy Magyarország világversenyben vesz részt — önállóan. Nincsenek gyakorlott erők a rendezésre, nincsenek elmúlt kiállítások tapasztalatai, anyagilag pedig fáradt, csaknem kimerült az ország és különösen annak iparososztálya. És a nemzet becsülete mégis megkívánja, hogy ez ne lássék meg a világversenyben. ... Ami hiányzik az erőkből, pótoljuk kitartással, buzgalommal, fáradhatlan munkával. Ember kell ide, ki legyen az? És a kormány szeme megakadt Lukács Bélán. Egyike a legnagyobb képességű és mégis a legerényesebb államférfiaknak.”¹⁰⁶

Törs Kálmán Párizsban Lukács személyi titkára volt. Visszaemlékezését huszonöt évvel később, a családot ért újabb tragédia, Lukács egyetlen fiának halála alkalmából írta le.

¹⁰⁵ *Miklós Ödön*: Magyarország és társországai az 1900-ik évi párisi nemzetközi kiállításon. Előszó. Athenaeum, Budapest, 1903, p. V.

¹⁰⁶ *Bálint Zoltán*: Lukács Béla. Műcsarnok, 1901, 3. sz., p. 33–34.

Mondatai Bálint Zoltánéra rimelnek: „Együtt volt akkor — talán először és utoljára — az egész nemzet, s ennek az óriási hatalmas apparátusnak élére egy megfelelő embert kellett állítani. Ez lett Lukács Béla, aki tekintélyénél és tudásánál fogva a legmértöbb volt erre a magas polcra. A rengeteg munkát és körültekintést, éles judiciumot, erélyt és reprezentációt követelő pozícióban környezete, a kormánybiztosság hivatalnoki kara is méltó volt hozzá.”

Lukács személyi titkára kiemelte, hogy a nagy nemzeti összefogás méltó eredménnyel járt: a francia államelnöktől a kiállítás igazgatójáig mindenki méltatta a magyar csoport óriási sikereit, amelyeket sok-sok zsűri is visszaigazolt: csak úgy „ontották a megérdemelt grand prix-eket és aranyérmeket. Ennek a nagy ünnepi sikernek koronája volt az önálló magyar történelmi kiállítás: Bálint Zoltán és Jámbor Lajos remekműve ... Itt halmozódtak fel összes műkincseink, egyházi és világi főuraink mesés gazdaságai. ... Az óvóintézkedések dacára is állandóan zsúfolt volt a műkincseket tartalmazó történelmi csarnok, de az ... őrségünk érdeme, hogy Lukács Béla személyes garanciájára átengedett milliárdos kincseink teljes biztosságban voltak.”¹⁰⁷

A látogatók elképesztő áradatával sikerült megküzdeni. Egy napon azonban névtelen levél érkezett, amelyben kilátásba helyezték, hogy felrobbantják a magyar pavilont. Az első fenyegetést továbbiak is követték: ezekben a pavilon kirablásával fenyegetőztek. És mindezt tetézte még egy alantas hír: Magyarországon előbb a sajtóban, majd a parlamentben megfogalmazódott a gyanú egy alacsonyabb beosztású hivatalnok feltételezett visszaélése miatt. A vád soha nem igazolódott be, a vélt szabálytalanság miatt mégis Lukács Bélát tették felelőssé. A feddhetetlen kormánybiztos önértet mélységesen sértette a nemtelen támadás, de igazán rosszul az esett neki, hogy odahaza senki nem védte meg.

A franciák nemcsak szóban ismerték el Magyarország nem várt sikerét: Lukács Béla a köztársaság elnökétől a Francia Becsületrend tisztí fokozatát kapta meg. „... soha a becsületrend nevéhez méltóbb nem volt, mint mikor a polgári és hazafiúi becsület ecatói alakját ékesítette.”¹⁰⁸

A kormánybiztos a kiállítás hivatalos bezárása előtt váratlanul – amint személyi titkára külön is kiemelte – kalap és poggyász nélkül felszállt egy Svájcba tartó személyvonatra. Hazatérve önként vonult be egy idegstanatóriumba.

¹⁰⁷ Törs Kálmán: Egy miniszter Golgothája. 8 Órai Ujság, 1924, 277. sz., p. 21.

¹⁰⁸ Bálint: i. m. (106).

A látogatói bizakodtak abban, hogy egészsége helyreáll. Nem így történt. Az ő hathatós közreműködésével elkészült Ferenc József hídról 1901. január elején a jeges Dunába vetette magát. 53 éves volt.

Szterényi József így emlékezett rá: a kiállítás sikere érdekében „a legerősebb munkát néhány lelkes hazafi végezte, élükön egy államférfiúval, a kiblen hazafiság vetekegett önzetlenséggel, kötelességtudás erélyvel, becsületesség lelkesedéssel. Kivehetett és tényleg ki is vette részét a dicsőségből mindenki, a kit megillet – csak éppen Ő nem.”¹⁰⁹

Lukács Béla szobrát Grósz (Gárdos) Aladár mintázta meg a zilahi kaszinó számára; a Ligeti Miklós, Bálint Zoltán és Jámbor Lajos által tervezett síremlékét a kerepesi temetőben állították fel. Az 1904-ben felavatott síremléket az általa patronált zalatnai ipariskola növendékei faragták ki.

1. ábra: Lukács Béla szobra¹¹⁰

2. ábra: Lukács Béla 1904-ben felállított síremléke.
Békei Ödön felvétele¹¹¹

¹⁰⁹ Szterényi József: Előszó. In: Magyarország a párisi világkiállításon, 1900. Hornyánszky Ny., Budapest, 1901, p. VII.

¹¹⁰ Grósz (Gárdos) Aladár: Lukács Béla szobra. Uj Idők, 1904. 28. sz., p. 40.

¹¹¹ Uj Idők, 1904. 44. sz., p. 416. Az eredeti síremlék a II. világháború során megsemmisült; a helyére egy egyszerű fekete gránitoszlopot állítottak.

A nemzeti ügyekért ugyan az egyes országok által kinevezett kormánybiztos volt felelős, de az alapvető kereteket a rendezők szabták meg, a terveket is ők hagyták jóvá. A magyar pavilon terveit többször kellett módosítani – ennek a részleteitől itt eltekintünk. A szakcsoportokon belüli installációkat szintén csak a francia szervezőbizottság jóváhagyása után építhették fel a kiállítók. Ennek a többszörös engedélyezési folyamatnak köszönhetően viszont a francia nemzeti levéltárban, az *Archives nationales*-ban fennmaradt a kiállítás szervezésével kapcsolatos irategyüttes, köztük a magyar vonatkozású levelezés és a magyar pavilon teljes tervanyaga.¹¹²

Magyarország a 18 főcsoport közül egy, a gyarmatügy kivételével valamennyiben részt vett kiállítóként. A szervezők egyes főcsoportokat összevontan, másokat különböző területeken helyeztek el; a magyarok összesen 22 különböző helyen voltak jelen kiállítási anyaggal.¹¹³

A vilákiállítás előkészületei: pályázatok, hazai bemutatók, próbakiállítás

A magyarok mélyen hittek abban, hogy Magyarország az ezredéves kiállítás sikereinek következményeként kapta meg az első önálló bemutatkozás lehetőségét Párizsban. A nemzeti pavilonok stílusának kialakítására vonatkozóan a francia rendezők azt kérték, hogy az egyes államok a nemzeti pavilonjaik kialakítása során törekedjenek építészeti emlékeik bemutatására. Itthon sokan úgy vélték, hogy ez az ajánlás az ezredéves kiállítás történelmi főcsoportja sikerének egyenes következménye. A kiállító országok nemzeti pavilonjaira vonatkozóan a „párisi igazgatóság a milléniumi történeti csarnok sikerén felbuzdulva, minden kiállító nemzettől megkövetelte, hogy épületeit a maga történeti műemlékeinek stíljében és motívumaiból állítsa össze.”¹¹⁴

A kormánybiztosság 1897. november 13-án írta ki a nyilvános pályázatot az 1900. évi párizsi nemzetközi kiállítás magyar retrospektív kiállítása számára emelendő pavilon tervezésére. A kiírás meghatározta a beépíthető terület méreteit, az épület kiállítási célra szolgáló szintjeit (földszint plusz egy emelet), amelyek célja, hogy „a magyar történelmi és iparművészeti tárgyaknak kiállítási helyiségül szolgáljon. ... *Az architektúrának vagy valamely nevesebb hazai műemlékünk szolgáljon előképül, avagy az a modern magyar építészeti törekvéseket tükröztesse vissza.* Belseje is ily szellemben képeztessék ki.” A francia szervezők az alagsorban nem kiállítási célú helyiségeket kértek kialakítani. Fontos kíváncsi volt, hogy a pavilont lehetőleg könnyű, ugyanakkor teljesen tűzbiztos szerkezettel (faváz, gipszborítás stb.) kell megtervezni. A pályázat beadási határideje 1898. január 31. volt; a „pályabíróság” hét tagból állt. Az első díjat 1000, a másodikat 600 koronában állapították meg, ezenfelül még további két, egyenként 200 koronás díjról is határoztak.¹¹⁵

¹¹² Székely: i. m. (100), p. 121.

¹¹³ Miklós i. m. (105), p. 141.

¹¹⁴ Magyarország Párisban. Magyar Ujság, 1898. 321. sz., november 19, p. 9.

¹¹⁵ Pályázati hirdetmény. Budapesti Közlöny, 1897. november 21, p. 2.

A megadott határidőig kilenc pályamű érkezett be. A bírálóbizottság a *Páris MCM* jelígé-
jú pályázat benyújtóinak, az akkor 26 éves Bálint Zoltánnak és 28 éves Frommer Lajosnak
ítélte az első díjat. A pályamű sikere jelentős befolyással volt későbbi érvényesülésükre.

Az *Építő Ipar* 1898. évi 30. számában közölte a nyertes pályázatról *Alpár Ignác* bírálatát.
A következő számokban a lap rendre közzétette a bírálóbizottság megbízása alapján Alpár
által összeállított írásos véleményét: a 31. számban „*Jakab A.*[sic!] és *Komor Marcell*” má-
sodik díjat, a következő két lapszámban pedig a harmadik, illetve a negyedik díjat elnyert
Fischer és Messinger, illetve *Kolbenheyer Viktor* tervét ismertették. Alább néhány gondolatot
idézzünk a díjnyertes terv bírálatából.

Alpár Ignác véleménye szerint a nyertesek jól használták ki a rendelkezésre álló területet,
a helyiségek dimenziói megfelelnek a célnak, és jól vannak megvilágítva. „Külső kiképzés
dolgában ez az egyedüli terv, mely minden részletében történelmi motívumok felhasználá-
sával képezi ki a homlokzatot.” A *Szajna* felőli oldalon a vajdahunyadi vár erkélyes részét és
a csüttörtökhelyi kápolna kórusát ötvözték. A zsűri a sarokra tervezett körmöcbányai vár-
templomtorony helyett egy érdekesebb tornyot javasolt volna, véleményük szerint azonban
a magyar reneszánsz épületekből „igen sikerült árkádos ház tervezetett”, amely mellé a
kassai *Szent Mihály-kápolna* homlokzatát illesztették az építészek. A hátsó homlokzat kö-
zéprészén a román stílus dominál: a főbejárat a jáki apátsági templom kapuzatát idézi fel.
A barokk palota és torony kevésbé nyerte el a bírálók tetszését – véleményük szerint ehe-
lyett inkább az újabbkori építészeti törekvéseket kellett volna bemutatni. Néhány további
észrevétel mellett azonban a bírálat pozitív összegzéssel zárul: „Az egész tervezet művészi
felfogásra vall s határozottan a mellett tanuskodik, hogy e feladat különböző történelmi
motívumok feldolgozásával megoldható leszen.”¹¹⁶ (3. ábra)

Építészeink számára azonban a pavilon terveire kiírt pályázattal sem a feladatok sora, sem
a pályázati sikerek nem értek véget. A kormánybiztos a Bálint–Frommer műépítészpárost
bízta meg a történelmi pavilon kivitelezésével, és „jóhírű fiatal építészeink” vállalták el az
épület első festészeti díszítését is.”¹¹⁷ Mindezekon felül a főcsoportok installációjára 1899-
ben kiírt pályázatok közül többet is elnyertek; ezekre a következő oldalakon térünk ki.

Az érintett alkotók és szakemberek hatalmas energiákat fordítottak a világkiállítási elő-
készületekre, amelyek sorába számos bemutató tartozott. A sajtó hűségeseen beszámolt a
zártkörű és a nyilvános rendezvényekről egyaránt.

¹¹⁶ A párisi magyar pavillon. *Építő Ipar*, 1898. július 27. 30. sz., p. 192–196.

¹¹⁷ *Miklós*: i. m. (105), p. 157–158.

3. ábra:

*A párisi nemzetközi kiállítás magyar pavillonja a Szajna felől nézve – akvarell*¹¹⁸

A *Magyar Ujság* tudósítása az építészek műtermében megtartott előzetes sajtóbemutatóról szól: „Bálint Zoltán és Jámbor (Frommer) Lajos műépítészek” 1898. november 19-én mutatták be saját műtermükben a terveket. Az eseményen részt vevő újságíró kiemelte, hogy a világkiállításra tervezett épület emlékeztet ugyan a millenniumi kiállítás történeti csarnokára, de a kötelezően előírt feladatot „az építészek teljesen új anyaggal oldották meg, úgy, hogy a vajda-hunyadi lovagterem és csütörtökhelyi kápolna nagyon is jellegzetes és épen azért nem mellőzhető motivumain kívül a millenniumi történelmi csarnok semmiféle részletét nem ismételték meg” – a párizsi magyar pavilon építészeti emlékeink eddig csaknem ismeretlen alkotóelemeiből van összekomponálva.¹¹⁹

A nagyközönség által fokozott érdeklődéssel várt egyik esemény a *Műcsarnok* 1898. évi téli tárlata volt, amelyen a párizsi magyar pavilon díjnyertes terveit is bemutatták. A *Vasár-*

¹¹⁸ Bálint Zoltán és Jámbor Lajos műépítészek terve. *Vasárnapi Ujság*, 1899. 17. sz., p. 269.

¹¹⁹ Ez az az első részben említett és hivatkozott sajtóorgánium, ahol Jámbor Lajos régi és új neve együtt, ebben a formában szerepel, hónapokkal a névváltozásról megjelent híradás előtt. *Magyar Ujság*, 1898. november 19. 321. sz., p. 9.

napi Ujság 1899-ben több, képekkel illusztrált, terjedelmes cikkben számolt be a magyar kiállítási épület terveiről. A pavilon belső helyiségeinek „tervét egyenlő gonddal és szeretettel készítették el a nevezett műépítések” – vagyis Bálint Zoltán és Jámbor Lajos. A jóváhagyott program alapján úgy az épület külső, mint belső termeiben művészi képet kellett adni Magyarországnak templomainak, kastélyainak belsőépítészeti díszeiről, felölve a hazánkban az évezredek során virágzott építészeti stílusokat. „Hogy itt nem lehet utánzásról és másolásról szó, az világos. Egy rendes nagyságú szobában, vagy teremben olykor monumentális építészeti részleteket kellett feltüntetni, egy templomot néhol egy kis szobában kellett bemutatni és így a termek nem voltaképi másolatok, hanem az illető kor szellemében készült s még meglevő motívumok fölhasználásával megalkotott interieurök.”¹²⁰

A korabeli sajtó nem győzte magasztalni az ezredéves kiállítás történelmi főcsoportját alkotó épületek, majd a párizsi magyar pavilon kialakítása során egyaránt érvényesülő elvet: a történelmi stílusok evolúcióját az egyes építészeti korszakok legmarkánsabb, legszebb műemlékeinek közvetlen felidézésével érdemes bemutatni.

A történelmi kiállításnak helyet adó épület mellett a kormánybiztosság külön pályázatot írt ki egyes összevont főcsoportok tárlatainak megtervezésére, kialakítására. A Bálint és Jámbor iroda a következő szakcsoportok installációinak tervezésére szóló megbízásokat nyerte el: az I. és a III. (Nevelés- és oktatásügy – Az irodalom, tudomány és művészet eszközei), a VII. és a X. (Mezőgazdaság – Élelmiszerek), illetve a XII. és a XV. (Középületek, házak és lakások díszítése és berendezése – Különféle iparágak). Székely Miklós kutatásai alapján az is kiderült, hogy az építészpáros az installációkért 25 000 forint tiszteletdíjat kapott – ezért viszont a kiállásrendezéssel kapcsolatos összes munkát el kellett végezniük, a tervezéstől az elhelyezésen át a diszpozícióig.¹²¹ A Múcsarnok című lap 1898 novemberében arról tudósít, hogy M. C. M. jellegű tervükkel Bálint és Frommer nyerte meg a „bútor-, építőipar-, interieurök” témájú, egyesített magyar főcsoport művészi elrendezésének megoldására kiírt pályázatot.¹²²

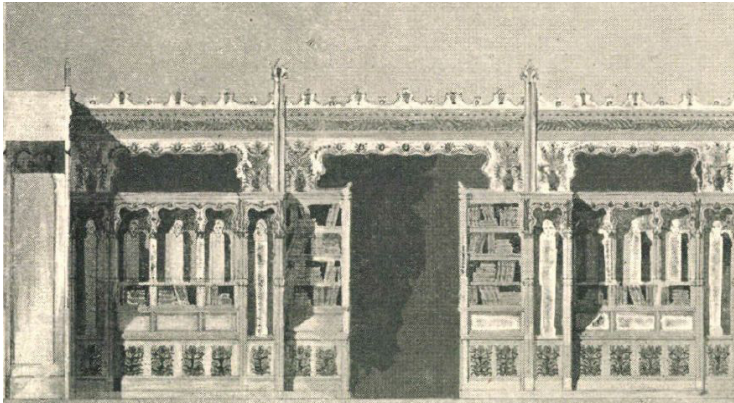
A *Magyar Iparművészet* 1900. évi 3. évfolyama nagy terjedelemben foglalkozik a párizsi világkiállítással – többek között a magyar csoportok Bálint és Jámbor által készített installációs terveivel (4. ábra). A folyóirat 1–2. számának illusztrációi között a XIII. (Fonó-, szövő- és ruházati ipar) installációjának Bálint és Jámbor által készített vázlatait is bemutatja – tehát a korabeli hírek alapján annyit biztosan tudunk, hogy három összevont és egy további főcsoport bemutatóit építészpárosunk tervezte. Az alábbiakban több fontos részletet idézünk a magyar csoportok Bálint és Jámbor által tervezett tárlatairól szóló cikkből.¹²³

¹²⁰ A párisi kiállítás magyar termei. *Vasárnapi Ujság*, 1899. 51. sz., p. 848–850.

¹²¹ Székely: i. m. (100), p. 132. Székely részben a Magyar Országos Levéltárban, részben a francia nemzeti levéltárban kutatta fel a világkiállításra vonatkozó adatokat.

¹²² Pályanyertes tervek. *Múcsarnok*, 1898. november 6. 14. sz., p. 124. (A csoport száma helyesen: XV.)

¹²³ A párisi kiállítás magyar csoportjai egy részének installacionális tervei. *Magyar Iparművészet*, 1900, 1–2. sz., p. 53–56.

4. ábra: Részlet az I–III. főcsoport installációjának terveiből – akvarell¹²⁴

A kormánybiztos a megbízások kiadása előtt több szakegyesülettel, köztük a *Magyar Iparművészeti Társulattal* konzultált. Kiemelt kérdésként fogalmazódott meg, miképpen lehet a szétszórta lévő szakcsoportoknak egységes, a többi nemzet bemutatóitól megkülönböztető jelleget adni. Az iparművészek helyeselték a kormánybiztos intencióját. A kiválasztandó „szakférfiúnak ... oly kiforrott, határozott egyéniséggel bíró művésznak kell lenni, aki egyfelől alkotásaiban egyéniségét önállóan érvényesíteni tudja, másfelől pedig ismernie kell a régi hazai műiparunk emlékeiben fenmaradt s a magyar nép művészeti munkáiban fölhasznált díszítési elemeknek és azoknak az alkalmazására nézve észlelhető közös jelleget, a mit jogosan *magyar* típusnak tekinthetünk. E mellett szükséges, hogy az illető alaposan tájékozva legyen a *modern* művészeti irányzatokról s törekvésekről. Ilyen művésznak elégséges lesz, ha tudja a kitűzött célt. Ekkor bizonyosan meg fogja találni a módot s a megfelelő eszközöket, hogy a jelzett föladatot megvalósítsa.”

A szaklap elégedetten konstataulta, hogy a nehéz feladat egy részével megbízott „szöveteséges két építész: Bálint Zoltán és Jámbor Lajos” terveiből látható, hogy a kormánybiztos jó kezekre bízta a nehéz probléma megoldását: meglesz a harmónia a kiállított tárgyak s azok kerete között. Különösen igaz ez az Iparművészeti Társulat befolyása alatt álló XII. és XV. összevont főcsoportban, amelynek kiállítási tárgyai a modern felfogás mellett határozott magyaros jelleget mutatnak. A társulat és az építőművészek álláspontjának összhangját bizonyítja a tervezőknek a terveikhez csatolt szövege, amelyet a lap közzétett, és amelyet keretes írásunkban mi is idézünk.

¹²⁴ Magyar Iparművészet, 1900, 1–2. sz., p. 55.

Bálint és Jámbor az egyes szakcsoportok installációiról

„Ismeretes a párisi kiállítás szervezete, a mely szerint a nemzetek nem lépnek fel önálló pavillonokban, hanem azonos iparaik, óriási kiterjedésű csarnokokban egymás mellett, úgy szólván a legélesebb versenyben kerülnek bemutatásra.

Ez alól a rendszer alól csakis az úgynevezett 'Avenue des puissances étrangères' tesz kivételt, hol az egyes hatalmak, úgyszólván egyediségük megóvására, külön pavillont emelnek. Ezekre a pavillonokra kötelező volt a történelmi stílus, önként érthető tehát, hogy ezt a pavillont Magyarország műemlékeinek legjavából választott motívumsorozatból terveztük; a nagy csarnokban pedig természetesen oda kellett törekednünk, hogy erősebben megkülönböztessük magunkat a többi nemzettől és itt is versenybe lépünk velük, nemcsak iparunkkal, de annak bemutatási módjával. Bele kellett vinnünk a modernséget tervezeteinkbe, de be kellett mutatni azt is, hogy van egyéniségünk, hogy a magyar az a nemzet, mely erős faji jellegével mindenre, a mi itt keletkezik, reá nyomja bélyegét.

A feladat nem volt könnyű és természetes, hogy az eredményt bizonyos szorongással bocsátjuk a világ kritikája alá. Nem várunk sokat, de teljesen ki fog elégíteni, ha sikerült a magyar osztályokat megkülönböztetni a szomszéd államok osztályaitól, ha a kilométernyi távolságokban levő egyes iparcsoportok összetartozóságát feltüntettük azzal, hogy magyaros zamatot hoztunk bele a világ nagy vásárjában abba a részbe, a melyek a magyarság létét és virágzását hirdetik.”

A szakértőknek és a sajtó képviselőinek 1899. december közepén mutatta be Bálint és Jámbor azokat az installációs terveket, amelyek kialakításával őket bízta meg a kormánybiztosság. Erről az eseményről is számos tudósítás látott napvilágot, közülük most kettőt idézünk.

Bálint és Jámbor Nagymező utcai műtermében számos előkelő vendég és a sajtó munkatársai részvételével zajlott az a bemutató, amelyen a műépítészek a magyar pavilon, illetve az általuk tervezett csoportok belső kiképzésének terveit prezentálták. A látott tervek alapján a *Budapesti Hírlap* újságírója úgy vélte, hogy „a két fiatal mérnök nem csak praktikusán, de szellemesen, sok eredetiséggel, legtöbbször szépen s teljesen modern keretekbe illeszkedve oldotta meg a rájuk bízott feladatot” — és azt is megelőlegezte, hogy sok elismerésben lesz részük, „kivált az ötletek eredetisége tetszik majd”. A cikkíró külön kiemelte, milyen jól sikerült megoldani a hatalmas feladatot: magyar motívumok összegyűjtését, megszerkesztését és ezek alkalmazását a díszítésben. Az építészeknek kéretlenül is nyújtott rengeteg jó tanács mellé az újságíró is odatette a véleményét: úgy látta, a közoktatásügyi csoport túlzásfolt lett, „azt talán levegősebbé, könnyebbé lehetne tenni.” Elismeréssel szólt a magyar csar-

nookról, amely „praktikus, modern, könnyű s magyaros” lett, „a mezőgazdasági csoportban nagyon ügyes a diszítés, az a hatvanhárom méternyi, ritka leleményességgel tökindából, venyigéből stilizált füzér”. A pompás huszárterem (5. ábra) mindenkinek elnyerte a tetszését, de a történelmi pavilon összes terme „megannyi külön méltánylást és dicséretet érdemlő alkotása a két magyar építésznek, kiknek művészi érzékénél tudásuk s lelkiismeretességük se kevesebb”.¹²⁵

5. ábra: A huszárterem – akvarell

A *Magyarország* tudósítója megemlítette, hogy a sajtóbemutató előtt pár nappal egy berlini lap levelezője „sörizű szellemességgel 'architektonischer Gulasch'-nak” nevezte” a Párizsba tervezett pavilont, amiért az régi magyar építészeti motívumokból van megalkotva. Szerencsére a vendéglátóknak ezzel ellenkező a véleménye: a francia köztársaság elnöke mellett más államférfiak, illetve sok művész is a legnagyobb elismeréssel nyilatkozott a készülő magyar pavilonról. A vendéglátó műépítészek „diszes szecsessziós műtermében nagy és előkelő társaság gyűlt egybe”, akiknek Bálint Zoltán mutatta be a három tágas termet betöltő, a pavilon főhelyét elfoglaló huszárteremről készült pompás tollrajzot és a többi helyiségről készült terveket.¹²⁶

Nemcsak Bálint és Jámbor prezentálta a kiállításra készült terveit; általános helyeslés fogadta Lukács Béla kormánybiztos arra irányuló javaslatát, hogy a világkiállításra szánt művek egy részét mutassák be a hazai közönségnek.

A próbakiállítás zömét az *Iparművészeti Múzeumban* rendezték meg, a *Szent István-szobát* *Thék Endre* gyárában állították fel, *Jungfer Gyula* pedig saját műhelyében szemléltette

¹²⁵ A párisi magyar kiállítás tervei. Budapesti Hirlap, 1899. december 14. 346. sz., p. 9.

¹²⁶ A párisi kiállítás magyar tervei. Magyarország, 1899. december 14. 345. sz., p. 8.

kovácsolt munkáit. *Ferenc József* mindhárom bemutatót megtekintette, majd nagy elismeréssel nyilatkozott az ott látottakról. A próbakiállításon a történelmi tárlat értékeesebb darabjai és a huszárterem mellett az ősfoglalkozás csoportját, a XII. és XV. (iparművészeti) főcsoport keretében kiállítandó tárgyak egy részét – köztük a budai királyi várba készült bútorokat, *Erzsébet királyné* kerti szobájának berendezését, az új országház miniszterelnöki szobáját, a fővárosi polgármesteri szoba bútorzatát, továbbá az iparművészeti iskolában és a szakiskolákban készült munkákat prezentálták.¹²⁷

A párizsi világkiállítás magyar pavilonja

A franciák részéről a megelőlegezett bizalom jeleként lehetett értékelni, hogy a magyar kiállítási épületnek is a legszebb, leglátogatottabb helyen, a Szajna partján kialakított „nemzetek utcáján” (*Rue des nations*) adtak helyet. Amint korábban már említettük, a pavilon külső-belső kialakításának koncepciója azzal az eltökélt szándékkal született, hogy a világnak meg kell mutatni tíz évszázados történelmi fejlődésünk egyházi, hadi és polgári megnyilvánulásait. Az épület kiképzésének fő eszméje a magyar architektúra retrospektív bemutatása volt: ezt a meglévő műemlékek jellegzetes alkotóelemeinek szellemes ötvözésével kívánták elérni.

A kiállításra jó néhány kalauz készült, a helyszíni beszámolóknak se szeri, se száma – ezek vázlatos ismertetése is sok száz oldalra rúgna. A hatalmas kínálatból néhány rangos kiadványt választottunk ki, amelyeket a Bálint Zoltán és Jámbor Lajos tervei alapján elkészült kiállítási elemekre fókuszálva igyekeztünk a lehető legrövidebben kivonatolni. Ez a fejezet a magyar pavilonnal, a következő az építészpáros által tervezett és berendezett főcsoportokkal foglalkozik. A felépítendő kiállítási csarnok kapcsán 1898 nyarán többkörös egyeztetés zajlott *Fittler Kamill* főépítész és a francia hatóságok között – főleg amiatt, hogy az első magyar tervek a megadott területnél nagyobb beépítést tartalmaztak. A francia szervezőbizottság az év végén fogadta el a módosított terveket. Az alagsor rendeltetésében is megállapodtak: oda került a magyar vendéglő.¹²⁸

A kiállítás építési – köztük a magyar pavilon kivitelezési – munkálatai nem készültek el a tervezett időben, ezért a világkiállítást 1900. április 14-én csak formálisan nyitották meg. A magyar pavilon berendezése április 11-én vehette kezdetét, ünnepélyes megnyitóját április 28-án tartották. A negyven résztvevő ország közül a magyar pavilon sorrendben harmadikként vált látogathatóvá.¹²⁹

¹²⁷ A magyar iparművészet főpróbája. Magyar Iparművészet, 1900. 3. sz., p. 104–131.

¹²⁸ *Székelty*: i. m. (100), p. 128.

¹²⁹ *Miklós*: i. m. (105), p. 161–162.

6. ábra: Lucien Baylac: A világkiállítás panorámaképe¹³⁰

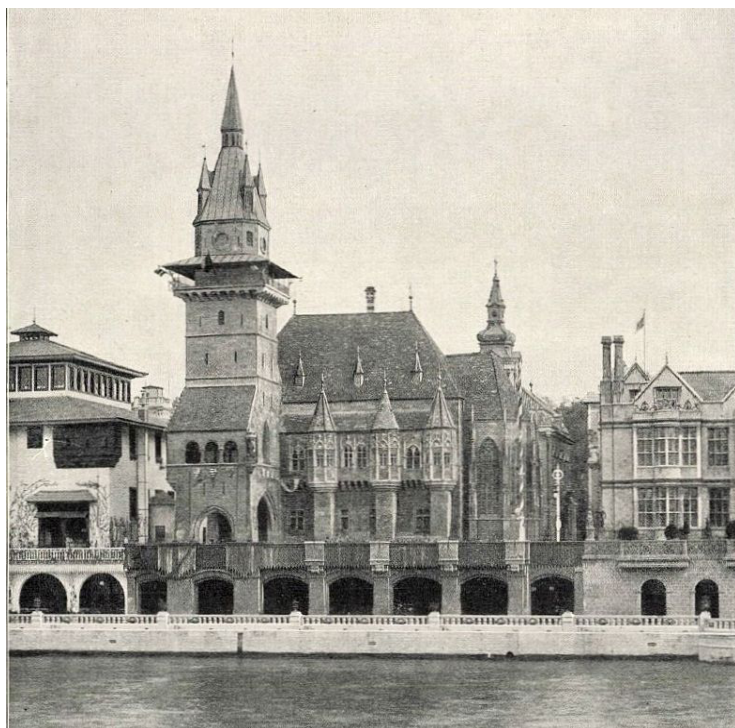
A történelmi kiállításnak helyet adó magyar épületet *Mihalik József* a Magyar Iparművészet, *Jászai Rezső* pedig a *Magyar Szemle* olvasóinak mutatta be részletesen.¹³¹ *Hornyánszky Viktor* 1901-ben *Erdélyi Mór* gyönyörű fényképeivel illusztrált, reprezentatív kötetet adott ki Magyarország világkiállítási szerepléséről – e könyv tanulmányait, továbbá Miklós Ödönnek a kiállítás lezárása után írt összefoglaló munkáját többször idézzük. Az alábbiakban e művek segítségével járjuk be gondolatban a Bálint és Jámbor által megálmodott „tündérpalotát” és annak termeit.

Az építészek a palotabelső építészeti kiképzését és díszítését részben az adott épületszárny külső kialakításának, részben a kiállított tárgyak jellegének, stíluskorszakának megfelelően alkották meg. Az épület egyik homlokzata a Szajna felé (7. ábra), a másik a *Quai d’Orsay*-ra nézett. A folyó felőli front a gótikát mutatta be a vajdahunyadi vár tornyocskákkal ékesített falával és a csütörtökhelyi kápolna szentélyével. A balszárnyon a kassai Szent Mihály-kápolna homlokzata képviselte a kora reneszánsz stílust. A vajdahunyadi rész és a kassai kápolna

¹³⁰ Lucien Baylac: Vue panoramique de l'exposition universelle de 1900: https://hu.wikipedia.org/wiki/Vil%C3%A1gki%C3%A1ll%C3%ADt%C3%A1s#/media/F%C3%A1jl:Vue_panoramique_de_l'exposition_universelle_de_1900.jpg.

¹³¹ *Mihalik József*: A magyar történelmi pavillon. Magyar Iparművészet, 1900. 6. sz., p. 325–333. és *Jászai Rezső*: Páris IV. Magyar Szemle, 1901. 20. sz., p. 230–232.

között magasodott a körmöcbányai vártemplom impozáns tornya; annak első emeletén festői loggia nyílt a Szajna felé. A román és gót szárnyat egyfelől reneszánsz, másfelől barokk stílusú épületszárnyak kapcsolták össze egymással. Itt a díszítőelemeket felsőmagyarországi műemlékek: a már említett Szent Mihály-kápolna homlokzatának, a lőcsei városháza arkádíveinek, az eperjesi *Rákóczi-háznak* és a bártfai városháza érdekes elemeinek hű másolata adta. A barokk részen a díszítőmotívumok a szintén Eperjesen található *Klobusiczky-házról*, illetve a budapesti szerb ortodox templom tornyáról származtak.

7. ábra: A magyar pavilon a Szajna felől¹³²

A pavilon belső, középső részét négyszögletű udvar foglalta el, amelynek építészeti elemei *Ják* és *Gyulafehérvár* román kori oszlopsorait idézték fel. Az előcsarnokból a keresdi *Bethlen-kastély* és a bártfai városháza lépcsőházának mintájára kialakított lépcsősoron lehetett feljutni az emeletre, ahonnan kellemes látványt nyújtott a román kori kolostorudvar.

¹³² A magyar történelmi pavillon. In: Magyar Iparművészet, 1900. 6. sz., p. 326.

8. ábra: A magyar pavilon főkapuja¹³³

A jáki templom kapuzatát idéző főbejárat a Quai d’Orsay-n kialakított nemzetek utcájáról nyílt, ezen belépve a látogatót Szent László legendáját ábrázoló, 15. századi falfestmények és régi síremlékek fogadták. Az első terem mennyezete a pécsi román kori székesegyház mellékhajóinak mintájára fából készült; itt a honfoglalás korának nevezetes emlékeit, köztük a hadászati eszközöket és az Árpád-házi királyok éremgyűjteményét mutatták be, a falakon a korszak legkiválóbb épületeiről készült festmények függtek. A pozsonyi városháza főbejáratának Anjou-korabeli boltozatát felidéző második terem az Árpád-házi királyoktól a Luxemburgi Zsigmondig terjedő korszak relikviáit, köztük az Aranybullát és más értékes okleveleket, armálisokat – köztük I. Ferenc francia királynak a mohácsi csata után írt kondoleáló levelét – sorakoztatta fel.

A vajdahunyadi vár lovagtermének mintájára kialakított, a Képes Krónika illusztrációi nyomán készült freskókkal díszített helyiség fegyverek – köztük Mátyás király, Zrínyi Miklós kardja –, illetve zászlók befogadására szolgált. Következett a csütörtökhelyi kápolna szentélyének festett üvegablakokkal megvilágított terme, amelynek díszhelyét a remekművű káposztafalvi nagy szárnyas oltár foglalta el. Az V. és a VI. teremben Herman Ottó mutatta be

¹³³ I. m. (132), p. 328.

a magyar halász- és pásztoréletet bemutató gyűjteménye legszebb darabjait. Az egyik terem plafonját a magyardályai református templom különleges mennyezetének másolatával díszítették, a másikon az építészek népies díszítésű gerendamennyezetet alakítottak ki.

A felső szinten a látogatók először a budapesti szerb templom és a miskolci görögkeleti templom formakincse alapján kialakított helyiségbe léphettek be. Eredetileg csak egy terem volt kijelölve a görögkeleti egyházi kincsek számára, de azok gazdagsága és értéke miatt a következő terem egy részében is ezeket állították ki. *Czobor Béla* akadémikus, művészettörténész szava is tette, hogy a VIII. teremnek a besztecercebányai *Turcsányi-házból* vett stukkódíszítése nem volt összhangban az ott bemutatott kincsek stílusával.¹³⁴

A IX. teremben a fraknói *Esterházy-vár* kincstárának mennyezetdíszítése alatt elhelyezett pompás arany- és aranyozott edények, ékszerek, miseruhák, ereklyetartók, hímzések, metszetek közül is kiemelkedett Magyarország 1528-ból származó, első ismert színes térképe.¹³⁵ Az ún. erdélyi terem kialakítása a keresdi Bethlen-kastély egyik reneszánsz termét idézte fel, tárlóiban és falai mentén a régi magyar iparművészet részben erdélyi, részben felsőmagyarországi műhelyekben készült, remekbe szabott ötvösművei, bútorai stb. sorakoztak.

A régi magyar könyveknek szentelt XI. terem plafonját Bálint és Jámbor a *Háromszék* vármegyei *Maksa* evangélikus templomának gazdagon kifestett kazettás mennyezete alapján alakította ki. Az itt bemutatott értékek között Mátyás király könyvtárát tizenkét *Corvina* képviselte.¹³⁶ A kiállítás hivatalos katalógusa szerint a felbecsülhetetlen értékű kódexek közül kilencet a császári udvar gyűjteménye, hármat a *Magyar Nemzeti Múzeum* könyvtára adott kölcsön a kiállítás idejére.¹³⁷ A kódexek, ősnyomtatványok és könyvkötészeti remekművek mellett díszes főúri öltözetek, kárpitok, festmények emelték a terem fényét.

A következő helyiség a köpcsényi *Batthyányi-várkastély* rokokó stílusában volt díszítve, és a 17–18. század remekbe szabott kézműves termékeiből adott válogatást: edények, kosztümök, fém és fajansz asztali készletek, céhjelvények sorakoztak egymás után. A XIII. számot viselő teremben, amelynek plafonját részben a körmöcbányai városháza, részben a sárospataki donjon stukkói díszítették, Mátyás-korabeli és 16. századi, nagy értékű ötvösműveket, ékszereket, hímzéseket, miseruhákat mutattak be a látogatóknak.

A magyar kiállítási csarnok kétségkívül legnagyobb attrakciója az impozáns méretű, 18,5 méter hosszú és 3,5 méter magas husárterem volt. A látogatók nem győzték magasztalni az ötletet, amellyel az idegen nemzetek által a legjobban kedvelt fegyvernemet, a magyar hu-

¹³⁴ *Czobor Béla*: Magyarország történelmi kiállítása. In: Magyarország a párisi világkiállításon, 1900. Hornyánszky Ny., Budapest, 1901, p. 1–18.

¹³⁵ A Lázár-térképként is ismert, 1528-ban Ingolstadtban készült *Tabula Hungariae* egyetlen példányban maradt fenn. Apponyi Sándor gróf ajándékaként került mai őrzési helyére, a nemzeti könyvtárba.

¹³⁶ Mihalik szerint 12 (9 Bécsből, 3 Budapestről érkezett), Jászai szerint 13, Czobor szerint 9 eredeti *Corvina* volt kiállítva.

¹³⁷ *Catalogue de l'exposition historique installée dans le pavillon de la Hongrie*. Libr. Centrale des Beux-Arts, Paris, 1900, p. 144–153.

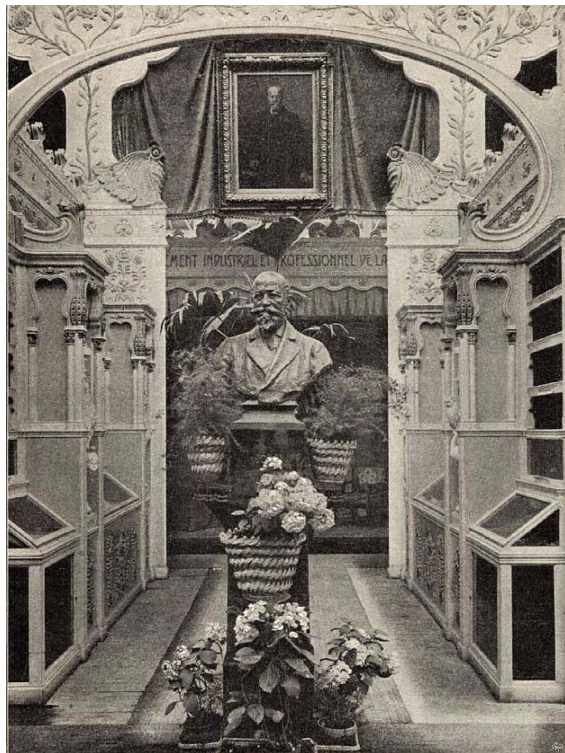
szárságot mutatták be. A helyszíni beszámolók kiemelik, hogy a magyar huszárok története már a honfoglaló magyarokkal kezdődött, majd a *Nagy Lajoshoz*, Mátyáshoz és Rákóczihoz hű katonákon át az 1848-as szabadságharcig tartott. Mihalik így láttatja velünk a terem fő attrakcióját: „remekül és gazdag pompával kiképezett teremben van *Vágó Pál* és *Pataky László* nagy vászna, mely álopszerű megjelenésben, délibábos magyar tájék fölött a világító őrtűz messze elvonuló füstjében vágató magyar huszárok alakjait korhű kosztümök- és fegyverzetben állítja a néző elé”. A huszárság, amely a világkiállítás előtti időszakban nagyon sokat veszített korábbi jelentőségéből, itt ismét megkapta az évszázados küzdelmekben kiérdemelt dicsőségét.

A Bálint és Jámbor által tervezett installációk

Az *Eiffel-toronytól* nem messze kapott helyet az I-es és a III-as összevont főcsoport: a nevelés- és oktatásügyi, illetve az irodalom, tudomány és művészet eszközeinek a csarnoka.

A rendezők nem véletlenül állították az első helyre a nevelést és az oktatást – lévén ez képezi a nemzetek haladásának, nagyságának alapját. A kiállítási épületben több helyszínt is kijelöltek a magyarok számára – szerencsére „a magyar tanügyi és kulturális kiállítás a terület fővonalán előkelő és nagy helyet foglalt el”, azonban a földszinten és az emeleten lévő helyszínek egységes kialakítása nem volt könnyű. A tervezők sikeresen oldották meg a feladatot: a magyar csoport úgy „gazdagságával, mint berendezésének stílbeli eredetiségével első tekintetre” magára vonta a figyelmet. Bálint és Jámbor szecessziós stílusban tervezte meg az installációt: a homlokoldalon „diadalkapuhoz hasonló nagy portálékba foglalt nagy üvegszekrények” álltak. Erődi Béla úgy vélte, a vitrinek oszlopfejein álló, magyar motívumú pávák kevésbé illettek a tárgyhoz, de a többi elemtől el volt ragadtatva. A magyar tudomány és művelődés történelmi alakjainak mellszobrai fogadták a látogatókat, akik *Szent István*, *Mátyás király*, *Verbőczy István*, *Balassa Bálint*, *Pázmány Péter*, *Bethlen Gábor* előtt tisztelegthettek. A nemzeti lobogókkal, címerekkel, feliratokkal díszített keret „igen izléseesen volt elrendezve”.

Az egyes alosztályokat egymástól elválasztott fülkékben helyezték el. Az oktatás- és nevelésügyi csoportban díszes hely volt fenntartva a nemzet koszorús költője, Jókai Mór művei és egyes emléktárgyai számára. A Párizsba személyesen ellátogató, ott hatalmas sikereket arató írófejedelem élővirágokkal díszített mellszobra körül sorakoztatták fel műveinek százkötetes, a Révai Testvérek által készített díszkiadását, amely a világkiállítás nyomdászati nagydíjában (Grand prix) részesült (9. ábra).

9. ábra: A Jókai-szoba. Fotó: Erdélyi Mór¹³⁸

Jókai mellett kapott helyet a tudomány két nagy műhelye, a *Tudományos Akadémia* és a Nemzeti Múzeum. A közoktatást berendezett iskolai osztályterem, különböző szemléltető eszközök segítségével mutatták be, ezt követték a kisdedóvó és tanítóképző intézmények, ahol sokféle leleményes játékot állítottak ki. A sort hosszan folytathatnánk a polgári iskolák során keresztül az akkor divatos nőiskolákon át a felsőfokú tanintézetekig. Párizsban a budapesti tudományegyetem bölcsészeti és orvosi fakultása, a műegyetem és a kolozsvári egyetem mutatkozhatott be; ezek az intézmények a földszinten a legszebb helyet foglalhatták el.¹³⁹

Az összevont XII. és XV. – az egyszerűség kedvéért iparművészetinek hívott – szakcsoport Bálint és Jámbor tervezte installációját a legtöbben elismerő véleménnyel fogadták. Nem így *Györgyi Kálmán*, aki úgy vélte, hogy „a keret, a melyben a csoport bemutatkozott,

¹³⁸ A Jókai-szoba. Fotó: Erdélyi Mór. Vasárnapi Ujság, 1900. 47. évf. 36. sz., p. 590.

¹³⁹ *Erődi*: i. m. (98).

nem mondható minden ízében sikerültnek.” A művészeti szakírónak sem az összhatás, sem a vitrinek és a drapériák alkalmazása nem nyerte el a tetszését, de azt kénytelen volt elismerni, hogy „a magyar osztály installációjának tagadhatlan eredetisége és az egyes kisebb csoportoknak izléses elrendezése miatt a látogatók érdeklődését felkeltette.” Az iparművészeti kiállítás keretei között mutatták be a historikus belsőépítészeti két frissen elkészült alkotását: a budavári palota Szent István-termét és az új *Parlament* miniszterelnöki szobáját, továbbá a székesfővárosi polgármesteri szobát és a nemrég elhunyt Erzsébet királyné számára készült kerti lak berendezését. Ferenc József rendeleti úton járult hozzá a *Hauszmann Alajos* által román stílusban tervezett Szent István-terem, illetve a felesége számára készült kerti pihenőszoba kiállításához – ez utóbbi *Faragó Ödön* tervei alapján készült, és akkora sikert aratott, hogy a londoni *Victoria and Albert Museum* megrendelte a gyűjteménye számára.¹⁴⁰

A Bálint és Jámbor által elnyert harmadik összevont főcsoport tárgya a mezőgazdasági termelés és az élelmiszeripar volt. A malom-, illetve a szeszipari országos egyesület elnöki tisztségét betöltő *Bosányi Endre* igen elismerőleg írt a kettős szakcsoport installációjáról, amely magától értetődő természetességgel mutatta be a kapcsolatot a mezőgazdasági termékek és a feldolgozott késztermékek között. A szél, a víz, illetve a gőz erejével hajtott malmok fejlődéstörténetét bemutató terem „eredeti felfogásra és nagy műízlésre valló architektúráját a búzakalász képezte, és melynek színhatását az alapszínnek választott legmélyebb sötétkéék discret aranyozással a sima felületeknek aransárga selyemmel való kárpitozása csak fokozta.” A magyar malmok által forgalomba hozott különféle lisztek és melléktermékek „egy magyar aratóleány szoborműve” alatt, üvegserlegekben voltak csoportosítva. A cukoripar „az izléses elrendezés tekintetében talán még kiválóbb módon” vett részt a kiállításon. „Egy hosszukás négyyszögű terem tiszta secessió-stílből jávorfából faragott és nyolcz mezőre osztott falazatot mutat”. Kétoldalt kapuzatot alakítottak ki, a kapu homlokzatán díszes fémbetűk. A fából kifaragott, felfelé terebélyesedő lombozatot több helyen a magyar címer díszítette. A háttérben arany mozaikkal kirakott fal előtt egy trónon a Szent István palástjával borított *Hungária* ülő szobra foglalt helyet, jobbán az ipart ábrázoló ifjú, balján a mezőgazdaságot megisméjlesztő leányalakkkal. „A terem falburkolatát képező gyönyörű famunka az egyes mezőket elválasztó masszív sárgaréz diszitással rendkívül előkelő és a mellett mégis discret izlésre vallott.”¹⁴¹

A Bálint és Jámbor pályatervei alapján elkészült szakcsoporttárlatok után megemlíjtük, hogy a képzőművészeti, építőművészeti alkotásokat bemutatni hivatott II. számú, művészet

¹⁴⁰ *Györgyi Kálmán*: Magyarország iparművészeti kiállítása. In: Magyarország a párisi világkiállításon, 1900. Hornyánszky Ny., Budapest, 1901, p. 69–83. A budai várban őrzött bútorok megsemmisültek, de a Györgyi Kálmán által említett korabeli másodpéldányok ma is megvannak a londoni múzeumban. 2009-ben bemutatták őket az Iparművészeti Múzeumban rendezett szecessziós bútorkiállításon.

¹⁴¹ *Bosányi Endre*: Magyarország élelmiszeri ipara. In: Magyarország a párisi világkiállításon, 1900. Hornyánszky Ny., Budapest, 1901, p. 145–152.

főcsoportban – Alpár Ignác, Hauszmann Alajos és mások mellett – Bálint és Jámbor kiállítóként is bemutatkozott. A magyar képzőművészeti kiállításról beszámoló *Diner Dénes József* művészettörténészről idézünk: „Jámbor Lajos és Bálint Zoltán a kik most együtt dolgoznak, azon igyekeznek, hogy az új magyar stílust a modernség motívumaival párosítsák, a mivel azután igen érdekes, tegyük hozzá, hogy jeles eredményeket érnek el; különösen a dekoratív részben, a melyet nagyvonalúan és egységesen képeznek ki.”¹⁴² A Vasárnapi Ujság 1899. 17. számában a Lukács Béla által a párizsi kiállításról írt cikket Bálint és Jámbor három akverellje díszíti: ezeket a rajzokat is kiállították Párizsban.¹⁴³

A viláckiállítás eredményei – számokban, szavakban

A viláckiállítás magyar mérlegét a Lukács Béla halála után kormánybiztossá előléptetett Miklós Ödön készítette el 1903-ban megjelent 280 oldalas kötetében, amelyben összegezte a nemzetközi megmérettetés adatait: a kiállítókat, a saját tulajdonú műtárgyakat rendelkezésre bocsátókat, a bevételeket és a kiadásokat stb.

Párizsban a magyar pavilon bizonyult a leglátogatottabbnak: a kiállítás 6,5 hónapja alatt naponta 5–6000 látogató kereste fel. Az érdeklődés és a tolongás olyan nagy lett, hogy a megnyitás utáni néhány naptól kezdődően korlátozni kellett az egyszerre beengedhető nézők számát. Az 5 millió koronára biztosított műtárgyak „soha nem remélt méltánylásban” részesültek. A francia köztársaság elnöke és kormánya csodálatának adott hangot, és a magyarok részéről megnyilvánuló, rendkívüli bizalomnak tekintette, hogy pótolhatatlan, eredeti műkincsek özönét mutatták be Párizsban. „A magyar pavillon nemcsak építészeti külső megjelenésében, de belső tartalmánál fogva is, minden túlzás nélkül a legnagyobb érdeklődést keltette az összes nemzetek pavillonjai között.” Annak ellenére, hogy tudták: a nemzeti pavilonok csak ideiglenesen állhatnak a Szajna partján, a franciák meg akarták gátolni a magyar palota lerombolását.¹⁴⁴

A legnagyobb sikert az I. és III. összevont főcsoportban, különösen a nevelés- és oktatásügyben érték el. A Jury-superieur elnöke, *Léon Bourgeois* exminiszterelnök azt nyilatkozta: az egész viláckiállításon megérdemelt, fényes sikereket vívott ki Magyarország, de a legbüszkébb a közoktatásügy és közművelődés körében elért nagy és feltűnő sikereire lehet.¹⁴⁵

Az elismerésben nem volt hiány. Joggal és okkal lehettek a kiállítás ügyéért oly sokat fáradozók elégedettek. Miklós Ödön így értékelte az eredményeket: „Az 1900-ik évi párisi

¹⁴² *Diner Dénes József*: Magyar képzőművészeti kiállítás. In: Magyarország a párisi viláckiállításon, 1900. Hornyánszky Ny., Budapest, 1901, p. 19–50.

¹⁴³ A párisi nemzetközi kiállítás magyar pavillonja. Bálint Zoltán és Jámbor Lajos műépítészekről. Vasárnapi Ujság, 1899. 17. sz., p. 272–274.

¹⁴⁴ Miklós: i. m. (105), p. 167–171.

¹⁴⁵ Miklós: i. m. (105), p. 173.

nemzetközi kiállításon való részvételünk, mint önálló állam és egységes nemzeté, egy nagy hazafias tény volt, a hol a multat az ezredév küzdelmével, a jelent haladó törekvéseinkkel, eredményesen mutattuk be! ... Az öntudatos munkát, nemzeti életünk általános haladását, teljes mértékben elismerte a kiállításon kialakult külföldi közvélemény is és a legvérmesebb reményeket felülmúló módon pecsételte meg a nemzetközi jury ítélete, midőn hazánkat végeredményben, a kiállításban résztvett 40 állam, ország és tartomány között az *ötödik* helyre emelte. ... A tények felsorolása, a jelentősebb adatok közlése meggyőzhet mindenkit arról, hogy azon vállalkozás, mely szerint a magyar birodalom a valódi állapot és helyzethez híven mutattassék be a világnak, e nagy nemzetközi versenyben, minden remélhető várokozáson felül sikerült.”¹⁴⁶

És hogy a tényekről, számszerű adatokról is essék szó: Magyarország 22 helyszínen 3278 kiállítót vonultatott fel (nála lényegesen többet csak az USA és egy kicsivel többet Mexikó).¹⁴⁷ Néhány adat arról, milyen hatalmas mennyiségű tárgyat mozgattak meg: a naplókban 16 993 leltári egység szerepelt, amelyek közül a kiállítás után a tulajdonosok 7116 tárgyat állami hatóságoknak, illetve közintézeteknek adományoztak. Néhány adat az adakozásról: 3517 tárgyat (könyveket, fényképeket, modelleket, műszereket stb.) iskoláknak, tudományos, emberbaráti stb. intézményeknek adtak át. A huszárkiallításból a Magyar Nemzeti Múzeum részére 667 tárgyat, a Magyar Iparművészeti Múzeum részére pedig 9 tárgyat jutattak, a honvéd főparancsnokságnak a Vágó Pál-féle 2 nagy és 10 kisebb huszárképet, a *Ludovika Akadémiának* huszáregyenruhákat adományoztak – és a sort folytathatnánk.¹⁴⁸

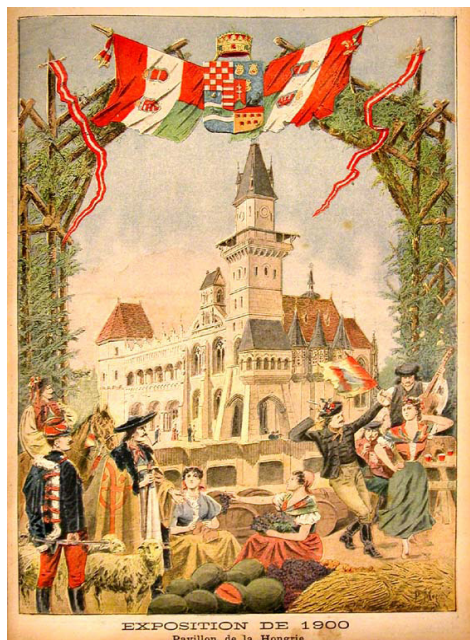
A nemzetközi zsűri egyik tagja a következőket írta Erődi Bélának: Ha a kiállítás „győzelemnek mondható, úgy azzá teszi azt a kiállításon részt vett különböző nemzetek részvételének fényes sikere. Ezen népek között nagylelkűsége, művészi hatalma és életrevalósága által az első helyet foglalja el Magyarország, melynek győzelméhez tapsolni szerencsések voltunk. Sehol se találtunk nagyobb buzgóságot, hogy a mi nagy nemzetközi versenyünk fényesen sikerüljön, mint önöknél. Nem tudjuk igazán, mit bámuljunk jobban, vajjon a magyar pavillon csodás izlését és architektúráját-e, mely a magyar nemzet multját varázsolja elének, vagy a jelenkori kiállítást, mely az új nemzedék képzelhetlen munkásságáról és életképességéről tanúskodik. – Büszkéek is voltunk mi, franciák, hogy szemlélői lehettünk a fényes sikernek, melyet kivivott az a nemzet, melyet mi mindnyájan szeretünk s a mely hivatva van Európában olyan fényes szerepet játszani a jövőben, mint a minőben része volt a multban.”¹⁴⁹

¹⁴⁶ *Miklós*: i. m. (105), Előszó, p. III–IV.

¹⁴⁷ *Miklós*: i. m. (105), p. 153.

¹⁴⁸ Akit a részletek érdekelnek, az adatokat megtalálja *Miklós Ödön* sokszor idézett művének 268–269. oldalán.

¹⁴⁹ *Erődi*: i. m. (98), p. 59–60.

10. ábra: A magyar pavilon korabeli ábrázolása¹⁵⁰

A párizsi világkiállítás Magyarországnak dicsőséget, megálmódóinak és megvalósítóinak rengeteg elismerést, sok-sok kiállítójának rangos díjakat hozott. A magyar pavilon megvalósításáért a Bálint és Jámbor építéssz páros több magas kitüntetésben részesült: a magyar pavilon tervével és kivitelezésével elnyerték a nemzetközi zsűri építészeti nagydíját. A Grand prix-t a 40 kiállító ország közül csak az olasz, illetve a magyar pavilon érdemelte ki. A magyar uralkodó Jámbor Lajosnak a *Ferenc József-rend* lovagkeresztjét adományozta.¹⁵¹ A francia köztársasági elnök Bálint Zoltánt a Francia Becsületrend lovagkeresztjével tüntette ki.¹⁵²

Mint látni fogjuk, a párizsi világkiállítás csak az egyik csúcspont volt Jámbor és Bálint közös pályafutásában. Mielőtt azonban az időben továbblépni, és áttekinteni a többi

¹⁵⁰ Exposition Universelle 1900 Paris – Pavillon de la Hongrie: https://fr.wikipedia.org/wiki/Fichier:Exposition_Universelle_1900_Paris_-_Pavillon_de_la_Hongrie_bis.jpg.

¹⁵¹ Az 1900. évi párizsi nemzetközi kiállítás bíráló bizottságainak eredeti jegyzőkönyvei alapján a magyar szent korona országai kiállítóinak és közreműködőinek megítélt kitüntetések hiteles jegyzéke. Budapesti Közlöny, 1900. 34. évf., 218. sz., p. 3–18. A Bálint és Jámbor építéssz pároson kívül a budai királyi vár építési terveiért Hauszmann Alajos szintén Grand prix-t kapott. Más szakcsoportokban is több magyar kiállító nyert nagydíjat.

¹⁵² Különfélek. Magyar Iparművészet, 1901. 4. évf., 5. sz., p. 230.

nemzetközi kiállításon való szereplésüket, hadd idézzünk egy 1902-ben megjelent rövidke újságcikket, amely jól tükrözi a párizsi siker utáni megítélésüket.

Bálint és Jámbor

„E heti lapunkat három művész arczképe disziti, a legjobb Erzsébet-szobortervezet alkotóié. Hogy kicsoda Zala, arról nem kell beszélni, mert már régi művész és mindenki ismeri. Bálintot és Jámbort is mindenki ismeri, de nem régiek. A híruk után ítélve mintha már száz esztendő óta dolgoznának, a dicsőség után ítélve, melyet eleddig arattak, mintha legalább is hosszú szakállt eresztettek volna. Pedig látnivaló a czimlaprol, hogy nagy es szorgalmas munkájuk közben erre sem értek rá. Bálint Zoltán csak harmincz éves, Jámbor Lajos meg csak harminczegy éves. A világ az ilyen koru embereknek megengedi, hogy még valahol a népség, katonaság között statisztáljanak, ők azonban nem éltek ez engedelemmel. A párizsi kiállítás magyar palotáját ők csinálták s az internacionális pályázaton, tehát nem külön a magyar konkurrensok ellenében, ők nyerték meg a Grand-prix-t. Mióta működnek, minden nagyobb szabású feladatnál ott állnak az ő józan, átgondolt, amellet művészileg lendületes, mindenkor eredeti koncepcziójukkal.... Mindenütt, ahol munka van és dicsőség kínálkozik, ott vannak Bálint és Jámborék.”¹⁵³

A további alfejezetekben néhány jelentős nemzetközi kiállításon való szereplésükről szólnunk. Az 1904. évi St. Louis-i világkiállításon való bemutatkozás – amely az első volt a tengerentúlon tartott kiállítások sorában – Magyarország szempontjából nem volt sikeresnek mondható.¹⁵⁴ Az iparművészeti csarnok kialakítására meghívásos pályázatot írtak ki – többek között a Bálint és Jámbor építésziroda számára –, de végül a berendezés *Horti Pál* terve alapján készült el.

Az 1905. évi velencei nemzetközi kiállítás magyar osztálya

A velencei nemzetközi kiállítások története 1893-ban kezdődött: ekkor határozták el, hogy egy nemzetközi képzőművészeti biennálé alapításával ünneplik meg az olasz király 1895-ben esedékes ezüslakodalmát. Az idők során komoly rangot kivívott képzőművészeti eseménynek az első alkalomtól kezdve volt meghívott magyar résztvevője. Kis idő elteltével a magyar kormány – felismervén, a nemzeti sajátosságok bemutatása szempontjából mekko-

¹⁵³ Bálint és Jámbor. *A Hét*. 1902. február 16. 7. sz. p. 106–107. A cikk az Erzsébet királyné emlékművére kiírt pályázat első díjának megnyerése alkalmából íródott – akkor még senki nem sejtette, hogy az emlékmű nem ott, nem úgy, és nem akkor valósul meg...

¹⁵⁴ *Székelty*: i. m. (100), p. 159.

ra jelentősége van a nemzetközi kiállításokon való részvételnek – a biennálén való szereplést az állami kultúrpolitika egyik célkitűzésévé tette. A magyar állam első ízben 1901-ben, másodjára 1905-ben, majd 1909-től, a magyar pavilon felépítésétől kezdve – kisebb-nagyobb kényszerű megszakításokkal, egészen napjainkig – folyamatosan képviselteti magát a velencei biennálékon.¹⁵⁵

Az 1905. évi, sorrendben a hatodik nemzetközi képzőművészeti tárlatot az olasz király nyitotta meg 1905. április 22-én. Abban az évben a rendezőbizottság fő célkitűzése a képző- és iparművészet egyenjogúságának és összetartozó voltának bebizonyítása volt.¹⁵⁶

A magyar terem berendezését, bútortatát és a régi magyar motívumokat felidéző, aranyozott díszítését Bálint Zoltán és Jámbor Lajos tervezte. Sárga soborsini márványból készült a lábazat és a *Róth Miksa* színes mozaikberakásával díszített kandalló. A terem középpontjában egy mahagóniasztal állt, körülveve hat kárpitozott karosszékkal. A szövetek *Vaszary János* tervezte bazsarózsás motívuma és lilásrózsaszín, acélszürke színvilága a két bejáratú ajtó függönyein köszönt vissza. A magyar szecesszió textilművészetének jeles darabjaiként számon tartott kárpitokat *Kovalszky Sarolta* szötte.¹⁵⁷

11. ábra: A velencei kiállítás magyar terme. Az előtérben a Jámbor Lajos tervezte karosszékek¹⁵⁸

¹⁵⁵ *Bálványos Anna*: Magyar részvétel a Velencei Biennálén 1895–1948. In: Magyar művészet a Velencei Biennálén. Szerk. *Sinkovits Péter*, Új Művészet Alapítvány, Budapest, 1995, p. 39–53.

¹⁵⁶ A velencei kiállítás magyar terme. Alkotmány, 1905. 10. évf., 84. sz., p. 10.

¹⁵⁷ *Öriné Nagy Cecília*: Vaszary János iparművészeti tevékenysége. In: Vaszary János (1867–1939) gyűjteményes kiállítása. Szerk.: *Veszprémi Nóra*, *Szűcs György*, MNG, Budapest, 2007, (A Magyar Nemzeti Galéria kiadványai), p. 103–109.

¹⁵⁸ Velencei kiállítás. Magyar Iparművészet, 1905. 4. sz., p. 216.

A kor legnevesebb művészeinek, köztük *Ferenczy Károlynak, Lotz Károlynak, Mednyánszky Lászlónak, Munkácsy Mihálynak, Paál Lászlónak, Rippl-Rónai Józsefnek, Vaszary Jánosnak* a festményei mellett számos kisebb szobor, ötvösmunka, *Zsolnay-féle* kerámiaedény és más iparművészeti alkotás szerepelt a magyar teremben.¹⁵⁹

A kiállításra készített, Jámbor Lajos által tervezett karosszékek közül kettő ma az Iparművészeti Múzeum tulajdonában van. Ugyancsak a múzeum gyűjteményében található a *Vásár és a Jegyespár* című, párdarabként nyilvántartott gobelin és a négy ajtófüggöny Vasarytól.¹⁶⁰

Az 1908. évi magyar kiállítás Londonban

1908-ban a londoni *Earl's Court* kiállítási területen Magyarország mutatkozhatott be az angol főváros közönsége előtt. A londoni magyar kiállítás rendezősege meghívta a kiállításra Budapestet is. A részvételtől felső szintű határozat született, a költségekre a közgyűlésnek nyolcvanezer koronát javasoltak megszavazni. A fővárosi közgyűlés azonban csak húszezer koronát volt hajlandó jóváhagyni – feltéve, hogy a kormány fedezi a hiányzó hatvanezer koronát. Időközben a polgármester tárgyalt a témáról a miniszterelnökkel, aki kinyilvánította, hogy a kormány legfeljebb a költség felét kész megtéríteni. A székesfőváros pénzügyi bizottsága végül úgy határozott, hogy negyvenezer koronával hozzájárul a költségekhez.¹⁶¹

A magyar kormány hosszas hezitálása és a támogatás terén megnyilvánuló szűkkeblűség miatt a magyar kiállítás nem tudott komolyabb sikert elérni – ennek ellenére a magyar szervezőket és kiállítókat eltölthette a tisztos helytállás jó érzése.¹⁶² „Otthon kevesen tudják, hogy Londonban most magyar kiállítás van, még kevesebben látták – de annál többen szidják. ... Az a kiállítás helyéhez, költségeihez és a ráfordított időhöz képest elég becsületes, nem aratunk vele nagy dicsőséget, nagy gazdasági hasznunkra sem lesz, de szegyeelnünk sem kell magunkat érte” – írta Londonból Bálint Zoltán a hazai építőművészeti folyóirat olvasóinak. A nehézségek ellenére részt vett például a kiállításon *Zsolnay Miklós* nagyiparos, akinek helytállását Bálint meleg szavakkal dicsérte: „Minél több kerámiát látok külföldön, annál nagyobbra becsülöm a mi pécsi gyártmányainkat, amelyeknek világhírét a most már sírban pihenő tipikus magyar zseni alapította meg, Miklós fia pedig épp oly lelkesedéssel, sokszor áldozattal és törhetetlen fáradtsággal még fokozni igyekszik.”¹⁶³

¹⁵⁹ I. m. (158), p. 222–223.

¹⁶⁰ *Öriné*: i. m. (157).

¹⁶¹ Budapest Londonban. Pesti Napló, 1908. 59. évf., 77. sz., p. 14. o.

¹⁶² *Radács Jenő*, az Iparművészeti Múzeum akkor főigazgatója, aki részt vett a kiállítás szervezésében is, a Magyar Iparművészet hasábjain összegezte tapasztalatait, és reagált a hazai sajtóvisszhangra. (A londoni magyar kiállítás. Magyar Iparművészet, 1908. 11. évf., 5. sz., p. 206–217.)

¹⁶³ *Bálint Zoltán*: Londoni levél. Az Earl's Court-i magyar kiállítás és egyebek. A Ház, 1908, p. 82–84.

A nagy kiterjedésű, három részre tagozódott kiállítási területet London délnyugati részén, háztömbök között, vasúti pályák áthidalásával alakították ki. A rendezvény főutcája évről évre más külsőt kapott: 1908-ban a bemutatkozó ország után a *Hungarian street* nevet viselte. A magyar utca házaiban a háziipari kiállítás tárgyait helyezték el, azt remélve, hogy a szebbnél szebb kézműves termékek eladásával – az erkölcsi mellett – anyagi sikert is elérnek.

Bálint és Jámbor építész az egyik főszervező, *gróf Battyhány Lajosné* kérte fel a magyar utca megjelenésének megtervezésére. A feladat embert próbálónak bizonyult, ugyanis az ott álló korábbi építményeknek csak a földszintje volt használható, a többi kulisszaként volt kialakítva. Az épületek szerkezete „elég korhadtnak és rozoga konstrukció. Ezen lényegesen változtatni nem lehetett. Kötve voltunk a magasságokhoz is és a legtöbb esetben a meglévő nyílásokhoz” – írja Bálint a fent említett levelében. Az építészek óriási küzdelmet folytattak a tulajdonossal, akinek a szándéka szerint csak a festett kulisszákra korlátozódtak volna az átalakítások, amelyeket a lehető legkisebb ráfordítással akart megoldani, és mindemellett még a tervek saját kivitelezéséhez is ragaszkodott. Végül Jámborék számos megoldást „kiveszekedtek”, amelynek eredményeként a magyar utcát szegélyező építmények homlokzatán sikerült felidézni számos elsőrangú magyarországi műemléket.

A kiállítás katalógusából lehet megtudni, Londonban mely épületek meghatározó elemeit mutatták be. Az építészek tudatosan törekedtek arra, hogy az angol fővárosban ne a korábbi kiállításokon megjelenített műemlékek szerepeljenek. A látogatók a *Kőrösfőről* származó hármaskapuzaton keresztül jutottak a magyar utcába. A főbejáratnál jobbra eső épület egy főúri kastély külső és belső jellegzetességei alapján lett kialakítva. A másik oldalon álló egyik építmény a keresdi Bethlen-kastély emeleti árkádjait imitálta. A szűkszavú leírás megemlíti, hogy a 16. században a sgraffitókkal való díszítést igen kedvelték *Észak-Magyarországon*; ezt a stílust a fricsi *Bertóthy-várkastély* és a szinnyeújfalui torony másolata reprezentálta. A további építmények homlokzata *Eperjes*, *Késmárk*, *Bártfa* és más városok építészeti motívumait jelenítette meg.¹⁶⁴

A londoni kiállításon felépített kis magyar falut *Kossuth Ferenc* kereskedelmi miniszter külön támogatásban is részesítette. Az egyik házat *Wesselényi Miklósné* rendezte be, ő gyűjtötte össze a berendezéshez szükséges tárgyakat és kézimunkákat.¹⁶⁵ Négy parasztházat eredeti falusi bútortárral és használati tárgyakkal rendeztek be; a katalógus több oldalt szentel a magyar parasztság tárgykultúrájának, jellegzetes háziipari termékeinek.

¹⁶⁴ Hungarian exhibition: Earl's Court, 1908. London. Gale & Polde, 1908, p. 92–94. és 109.

¹⁶⁵ Magyar falu Londonban. Budapesti Hírlap, 1908. 28. évf., 72. sz., p. 35.

12. ábra: A londoni kiállítás magyar utcája¹⁶⁶

A kútba esett hivatalos részvétel a philadelphiai világkiállításon

1925-ben több sajtóorgánium is beszámolt arról, hogy Magyarország meghívást kapott a fennállásának 150. évfordulóját világkiállítással megünneplő *Amerikai Egyesült Államoktól* az 1926-os philadelphiai világkiállításon való részvételre. Döntés született arról, hogy mintegy 3,5 milliárd koronás költségvetési forrást különítenek el a magyar háziipari és iparművészeti alkotások bemutatására. Hét magyar építészirodát kértek fel a magyar pavilon megtervezésére; a pályázat első díját Bálint és Jámbor nyerte el. A tényleges költségvetésbe azonban csak 1 milliárd korona került be, amely nem volt elegendő az önálló magyar pavilon felépítésére és berendezésére, így a magyar állam végül csak nem hivatalos jelleggel mutatkozott be az 1926. évi világkiállításon.¹⁶⁷

Monza – a nemzetközi iparművészeti kiállítás magyar szekciójának belső dekorációja

Magyarország 1930-ban rész vett a monzai nemzetközi iparművészeti kiállításon. Addigra három évtized telt el az első, zajos sikert aratott párizsi világkiállítás óta Jámbor és Bálint életében. A monzai kiállításról szóló hírek nem utalnak arra, hogy tudatosan ezt tervezték volna utolsó közös munkájuknak.¹⁶⁸

¹⁶⁶ I. m. (165), p. 80. <https://archive.org/details/hungarianexhibit00earl/page/80>.

¹⁶⁷ A filadelfiai magyar kiállítás tervének bukása. Az Est, 1926, 17. évf. április 22., p. 5. A magyar pavilont Györgyi Dénes tervezte meg, a szervezésbe az Országos Magyar Iparművészeti Társulat (OMIT) kapcsolódott be, amelynek részvételét díszoklevéllel ismerték el.

¹⁶⁸ A cikkünk első részében közölt dokumentumok alapján azonban tudjuk, hogy 1930 novemberében Jámbor kilépett a társas cégből, amely papíron ugyan létezett még egy ideig, de az iroda későbbi építészeti munkája – legalábbis egyelőre – nem ismeretes.

13. ábra: A monzai kiállítás részlete¹⁶⁹

A rangos olaszországi eseményen alkalmazott, szakmai körökben osztatlan elismerésben részesült feladatmegoldásról Bálint Zoltán számolt be a Magyar Iparművészet hasábjain. Az alábbiakban a figyelemre méltó cikk kivonatát közöljük.

Bálint Zoltán az 1930. évi monzai iparművészeti kiállításról¹⁷⁰

Részletek

Magyarországot az olasz kormány meghívása a monzai kiállításra némileg készületlenül találta: nem volt olyan anyagunk, amellyel egy nagy nemzetközi iparművészeti kiállítás keretében hazánkat méltón reprezentálhattuk volna. A meghívást azonban nem lehetett elhárítani, ezért kormányunk felhívta az Országos Magyar Képzőművészeti Tanácsot, hogy rendezze meg a kiállítás magyar osztályát. A Tanács a rendelkezésre álló kész anyagból összeválogatta a bemutatásra alkalmasnak vélt tárgyakat, és Ugron Gábor javaslatára Bálint és Jámbor építőművészeket bízta meg a kiállítás művészi tervezésével.

¹⁶⁹ A monzai modern iparművészeti kiállítás magyar csoportjának részlete. Magyar Iparművészet, 1930. 7–8. sz., p. 169.

Nem volt könnyű feladat a kedvezőtlen formájú négy szobából álló teremsort úgy alakítani, hogy a kiállítási anyag artistikus csoportosítása mellett eleget tegyünk a közlekedési kívánalmaknak, a kiállítás ne legyen túlsúfolt, és hogy a heterogén anyag ne tegyen vásári benyomást! Ezt az anyagot kellett némileg logikusan csoportosítanunk tárgyuk és anyaguk, valamint a kiállítók szerint, és ahol a kiállítási anyag kevésbé volt értékes, a bemutatás artistikumával pótolni a belső tartalom másodrendűségét.

Az installációnak, a vitrinák elgondolásának volt egy nívója, valami új, aminek elvitathatatlanul sikere volt, és amire több idegen nemzetbeli művész azt mondta nekünk: ne csodálkozzunk, ha ezzel a rendezési móddal még fogunk találkozni, ezt az elrendezést sokszor fogják utánozni!

Az egyes szobák ablakai a rövid oldalon vannak, emiatt a vitrinákat úgy kellett elrendezni, hogy azok lehetőleg sok világítást nyerjenek, és a kiállítási tárgyak befogadására minél nagyobb fronthosszuk legyen. A vitrinákat tehát kirakatszerűen, lépcsőzetes alaprajzzal és befelé, a világosság felé forduló frontokkal terveztük. A szemközti falat úgy használtuk ki, hogy oda építettük be a kiállítás legmonumentálisabb darabjait, a nagy templomi üvegfestményeket, hátulról mesterségesen megvilágítva. Fehér és staniol-papír háttérrel, ravaszul elhelyezett reflektoros villanykörtekkel igen artistikus átvilágítást értünk el. A vitrinák rejtett, belső világítást kaptak, amivel módunkban volt az egyes kiállítási tárgyak legjobb effektusait kiemelni.

A vitrinák belső berendezésénél eltértünk a megszokott üveg-polcoktól és állványoktól, helyettük különböző nagyságú kockákat és téglányokat készítettünk puhafából. Ezeknek a lapjait két színben, egy sötétkék színű flanell és egy fehéres szövetanyaggal vontuk be, hogy fény- és árnyékoldalakat kapjunk: a fényjáték nemcsak, hogy a vitrina belsejét tette változatossá és érdekesebbé, hanem az egyes tárgyakat is ritmikusan emelte ki, lévén a háttér hol sötét, hol pedig világos. Ezeket a kirakatszerű vitrinákat sok művész tanulmányozta még a munka folyamán, és mulatságos volt látni, hogy a belső berendezés gondolatát a kéttónusú kockaformákkal — hevenyészett utánzatokban vagy utánérzésben — már ezen a kiállításon is felfedezhettük egyes idegen szekciókban.

Kiállításunk területe négy egymásba nyíló teremből és egy vesztibül-szerű helyiségből állott, az első kiállítási terem főképpen a grafikaé. A következő két terem a különböző iparművészeti ágaké. A termék háttérében a már fentebb említett templomablakokat installáltuk két részben. Mindkét terem ablakművédségeiben modern keramikusok munkáit állítottuk ki, az ajtók pereméhez komponált posztamenseken kiváló kispasztikai alkotások nyertek elhelyezést.

A harmadik teremben helyeztük el a fővárosi iparrajziskola gyűjteményes kiállítását. A negyedik terem a székesfőváros reprezentatív terme, falait monumentális gobelinek díszítik, a terem mélyében, fülkeszerű mélyedésben önálló vitrina áll a herendi gyár porcelánjaival, míg a sarkokban művészi könyvkötéseket és ugyanilyen tipografiákat állítottunk ki.

Hogy az elképzelés teljesebb lehessen, említsük meg, hogy a látható farészek (vitrinák, párkányok, lécezesek) narancsszínűre vannak mázolva és fényezve. A sötétmintás szövetanyag: sötétkék alapon sárga és piros virágok, a vitrinák belsejében a falak bevonása színes, világos Bemberg-selyemmel történt. A padló a szőnyegek alatt zöld színű juta-anyaggal van bevonva.

A fenti rövid leírás csak az elrendezés művészi gondolatát akarja ismertetni. A kiállítás tulajdonképpeni anyaga sajnos, nem inedit,¹⁷¹ nagy részében már más kiállításokon is szerepelt. A rendelkezésre állott rövid idő, de meg nagy szegénységünk sem engedte meg különleges kiállítási tárgyak rendelésre való elkészítését.

A beszámolót Bálint a tanulságok levonásával zárja. Azt tanácsolja, hogy a jövőben ne harmincféle iparművészeti tárgyat válogassanak a monumentálistól a legapróbbakig: „vi-
gyünk kevés, de igen gondosan megválasztott darabokat és ne csináljunk bazárt! ... A má-
sodik tanulság pedig: csak modern szellemtől áthatott újszerű ipar-művészet érdeklí az em-
bereket, ezekkel lehet erkölcsi elismerést aratni és csakis ezeket lehet eladni.”¹⁷²

Végül egy rövid hír az építészpáros kitüntetéséről: „A milánó-monza nemzetközi ipar-
művészeti kiállításon Magyarország csoportját Bálint és Jámbor építőművészek rendezték
és installálták a kultuszminiszter megbízásából. A magyar építészeket ma táviratilag arról
értesítette a kiállítás igazgatósága, hogy a nemzetközi zsűri aranyéremmel tüntette ki őket a
magyar kiállítás rendezésének művészi és újszerű voltáért.”¹⁷³

¹⁷⁰ *Bálint Zoltán*: Magyarország a IV. monza kiállításon. Magyar Iparművészet, 1930. 7–8. sz., p. 164–165.

¹⁷¹ A kifejezés a latin ineditumból (jelentése: kiadatlan mű) származik.

¹⁷² Bálint: i. m. (170).

¹⁷³ Kitüntetett magyar építészek. In: Az Est, 1930. október 25. 243. sz., p. 9.

14. ábra: A monzai kiállítás magyar csoportjának egyik terme.¹⁷⁴

¹⁷⁴ I. m. (169), p. 160.

KÜLFÖLDI HÍREK AZ IPARJOGVÉDELEM TERÜLETÉRŐL

Amerikai Egyesült Államok

A) Az amerikai *Thorn Tillis* és *Chris Coons* szenátor 2019. május 12-én nyilvánosságra hozott egy javaslatot az amerikai szabadalmi törvény 101. és 112(f) cikkének a módosítására. Ezeknek a javaslatoknak az elfogadása, illetve törvénybe iktatása jelentősen megváltoztatná az amerikai szabadalmi törvénynek a szabadalmazható tárgyra vonatkozó rendelkezéseit a 101. cikk szerint és azt, hogy ezt a tárgyat hogyan lehetne igényelni funkcionális kifejezésekkel a 112(f) cikk szerint.

A szenátus szellemi tulajdoni jogügyi albizottsága június 4-én, 5-én és 11-én meghallgatásokat tartott.

a) Javaslat a törvény 101. cikkének módosítására

A szenátorok javaslata annyiban változtatná meg a szabadalmi törvény 101. cikkét, hogy eltörölné a „új” jelzőt abból a mondatrészből, amely szerint a találmánynak újnak kell lennie, és a jelenlegi szövegben egy magyarázó mondatot adna arról, hogyan kell meghatározni a szabadalmazhatóságot. Ennek megfelelően a 101. cikk javasolt szövege a következő:

(a) Aki feltalál vagy felfedez egy hasznos eljárást, gépet, gyártmányt vagy anyagösszetételt vagy azok bármilyen hasznos javítását, arra szabadalmat kaphat e törvény feltételei és követelményei szerint.

A szabadalmazhatóságot e cikknek megfelelően kell meghatározni csak az igényelt találmánynak mint egésznek a figyelembevételével, tekintet nélkül bármilyen igény-pont-korlátozásra.

Ennek a javaslatnak a törvénybe iktatása jelentősen megváltoztatná a szabadalmazható tárgyra vonatkozó próbát, mert hatályon kívül helyezné a legfelsőbb bíróság azon döntéseit, amelyek előírják, hogy az igényelt találmányt szabadalmazhatóság szempontjából mint egész kell figyelembe venni, megkívánva, hogy a törvény a szabadalmazhatóságot pártfogóan legyen megszövegezve.

A két szenátor a három meghallgatási napon majdnem nyolc órán át 45 tanút hallgatott meg. Ezenkívül a meghallgatás résztvevői voltak különböző egyének és szervezetek, többek között jogászprofesszorok, továbbá az Innovációs Szövetség és az Amerikai Gyógyszerkutatók és -Gyártók Szövetsége fejtette ki megaláztatottságát vagy aggályait a javasolt törvény-módosítással kapcsolatban.

* DANUBIA Szabadalmi és Jogi Iroda.

A változások támogatói azt a véleményüket hangoztatták, hogy a szabadalmazható találmányra vonatkozó jelenlegi törvény kiszámíthatatlanságot vitt a szabadalmi rendszerbe, és hogy e törvény alapján majdnem lehetetlen előre megmondani, hogy egy találmányt szabadalmazhatónak fognak-e találni. *Paul Michel* bíró, a Szövetségi Fellebbezési Bíróság (Court of Appeal for the Federal Circuit, CAFC) korábbi főbírája azt a véleményét fejtette ki, hogy még ő sem tudná megjósolni egy szabadalmazható tárgyra vonatkozó jelenlegi döntés érvényességét. Emellett azok, akik támogatták a javasolt változtatásokat, aggályaikat fejezték ki amiatt, hogy a jelenlegi törvény gátolja az innovációt, mert az a kockázat, hogy szabadalmakat helytelenül meg lehet semmisíteni, csökkenti a beruházást a kutatásba és fejlesztésbe, különösen a feljövőben levő technológiákban, amilyenek a génterápia, a gépek tanítása és a mesterséges intelligencia.

Tillis és Coons szenátor javaslatai a 101. törvénycikk módosítására természetesen nem csupán egyetértő véleményeket, hanem komoly kritikákat is kiváltottak. Az ellenvélemények jelentős része azt hangsúlyozta, hogy a jelenlegi törvény elriasztja az olyan haszontalan perlekedőket, akik gyenge, valószínűleg érvénytelen szabadalmak alapján szeretnének jogot érvényesíteni. Különböző tanúk azt állították, hogy a jelenlegi szabadalmazhatósági előírások mellett jelentősen csökkent az a pénzmennyiség, amelyet innovátorok „szabadalmi trollok” elleni pereskedésre költöttek, és a megtakarított összeget további innováció megvalósítására lehetett felhasználni. Az ellenző felek azt a véleményüket is hangoztatták, hogy a javasolt változtatások megfosztanák az innovátorokat egy olyan eljárástól, amellyel már a pereskedés elején, kevés költséggel érvényteleníteni lehet gyenge szabadalmakat.

A meghallgatások alapján nyilvánvalóvá vált, hogy a szabadalmazhatóságot befolyásoló bármilyen törvényi változtatásnak figyelembe kell vennie, hogy ügyelnie kell az erős szabadalmi jogok létrehozása és a kellemetlen szabadalmi pereskedéstől való elriasztás közötti egyensúlyra.

b) Javaslat a törvény 112. cikkének módosítására

Tillis szenátor a júniusi meghallgatás bevezető szavaiban rámutatott, hogy nem csupán a 101. cikkel, hanem a 112. cikk kapcsán a funkcionális oltalmi igény követelményeivel kapcsolatban is javasolnak módosításokat. „Meg vagyok győződve arról, hogy kompromisszumot tudunk elérni, amely kielégíti mindkét oldal törvényes igényeit. Tágítja a 101. cikk által előírt szabadalmazhatósági követelményeket, és egyidejűleg gátat szab a túlságosan tág funkcionális igénylésnek” – mondta a szenátor.

A 112(f) cikk jelenleg hatályos szövege:

(f) Elem egy kombinációs igénypontban – Egy kombinációs igénypontban egy elemet ki lehet fejezni egy sajátos funkció elvégzésére szolgáló eszközként vagy lépésként az alátámasztására szolgáló szerkezet, anyag vagy cselekmények említése nélkül, és az ilyen igénypontot úgy kell megszövegezni, hogy fedje a le-

írásban és annak ekvivalenseiben kinyilvánított megfelelő szerkezetet, anyagot vagy cselekményeket.

Ezzel szemben a javasolt új 112(f) cikk szövege a következő:

(f) Funkcionális igénypont elemei – Egy olyan igényponti elemet, amely sajátos funkcióként van kifejezve anélkül, hogy alátámasztására szerkezet, anyag vagy cselekmények lennének említve, úgy kell megszövegezni, hogy fedje a leírásban kinyilvánított megfelelő szerkezetet, anyagot vagy cselekményeket.

Miként a két szöveg összehasonlításából kitűnik, a változtatásra javasolt szöveg kiküszöböli az „elvégzésére szolgáló eszközként vagy lépésként” szavakat. E változtatás indoka Tillis szenátor bevezető szavai szerint „a túlzottan tág funkcionális igénylés” meggátlása és a 101. cikkben javasolt változtatások ellensúlyozása. Az utóbbi cikkben javasolt változtatások kiküszöbölnék a szabadalmazható tárgyak közül a jogilag létrehozott kivételeket, és azt célozzák, hogy tágítsák a 101. cikk alapján szabadalmazható tárgy oltalmi körét.

Történelmileg a 112(f) cikk [a korábbi szabadalmi törvény szerint 112(6) cikk] alkalmazása attól függ, hogy az igénypont említ-e „eszköz” (vagy azzal egyenértékű) kifejezést. Az „eszköz” szó használata egy igénypontelemben annak a feltételezésnek a cáfolatát hozza létre, hogy a 112. cikk (6) bekezdése alkalmazható. Másrészről az „eszköz” szó használatának hiánya annak a feltételezésnek a cáfolatát eredményezi, hogy ez a törvényszakasz nem alkalmazható.

A 112(f) cikk javasolt változtatásai feltehetőleg megkönnyítenék az érvelést arra való hivatkozással, hogy a 112(f) cikk alkalmazható, és lényegtelenne tennék az „eszköz” kifejezés jelenlétét vagy hiányát. Ehelyett valószínűleg vitákat okoznának azzal kapcsolatban, hogy a kérdéses igénypontelem csupán „funkcionális” jellegű-e, vagy pedig elegendő szerkezeti elemet tartalmaz ahhoz, hogy el lehessen kerülni a 112(f) cikk alkalmazását. Az ilyen típusú viták valószínűleg gyakoribbá válnának. Minthogy a csupán „funkcionálisnak” minősíthető nyelvezet vitathatóan a törvényhely hatálya alá esne, megnövekedhetne az afölötti lehetséges viták száma, hogy egy igényponti elem „funkcionális” vagy „szerkezeti”.

Jelenleg nem dönthető el, hogy a 112(f) cikkre vonatkozó javasolt változtatások milyen mértékben találnak támogatásra, mert a törvényjavaslat benyújtását kísérő tanúskodás és bizonyítékok nagy része a 101. cikk javasolt változtatásaira összpontosult. Így például *Mark Lemley* professzor a Stanford Egyetemről elsősorban a 101. cikkel foglalkozott, azonban a törvényjavaslat 112(f) cikkre vonatkozó részét „a jelenlegi törvény jelentős javításának” minősítette.

David Taylor professzor a Déli Metodista Egyetemről viszont annak a nézetének adott hangot, hogy a 112(f) cikkre vonatkozó javaslat „jelentősen korlátozná” az igénypontok oltalmi körét, és arra ösztönözhetné a szabadalmazásokat, hogy „enciklopédikusabban” szövegezzenek, valószínűleg megnövekedett költségek mellett.

Barbara Fiacco, az AIPLA (American Intellectual Property Law Association = Amerikai Szellemitulajdon-jogi Szövetség) megválasztott elnöke szintén azt állította, hogy az AIPLA-

nak „némi aggályai vannak a 112(f) cikk javasolt módosításával kapcsolatban”. Példaként arra hivatkozott, hogy a módosítás tágan lenne alkalmazható minden olyan igénypontra, amely funkcionális nyelvezetet használ, amilyen például a „means” kifejezést használó igénypont. Nagyon valószínű, hogy viták merülnének fel azzal kapcsolatban, hogy mi képez funkcionális nyelvezetet. Az eredmény jelentős bizonytalanság lehetne nemcsak azzal kapcsolatban, hogy ilyen szabályozás mellett hogyan kellene helyesen szövegezni igénypontokat, hanem arra nézve is, hogy ezek az igénypontok hogyan lennének értelmezhetők. Egy ilyen fejlemény még több gondot okozhatna, ha a javasolt módosítást visszamenőleg alkalmaznák.

Paul Michel, a CAFC volt főbírája tanúskodása során azt a véleményét juttatta kifejezésre, hogy „a törvénytervezet 112(f) cikkre vonatkozó része valószínűleg további értékelést és munkát igényel”.

Míg tehát a meghallgatások alatt egyesek támogatták a javasolt változtatásokat, sokan aggályaikat fejezték ki miattuk.

B) Az Egyesült Államok Szabadalmi és Védjegyhivatala (United States Patent and Trademark Office, USPTO) által nemrég kiadott irányelvek sok szabadalmi szakember számára azt jelentették, hogy tágultak a szabadalmazhatóság határai a szoftverre és az üzleti módszerekre vonatkozó találmányok területén. 2019. áprilisban azonban a CAFC megsemmisített két ilyen szabadalmat, mert azt állapította meg, hogy azok természeti törvényt testesítenek meg, és ezért nem szabadalmazhatók. Ez az eset sajátosan felvetette a kérdést, amelyre számos szabadalmi szakember kereshette a választ: a CAFC követi-e az USPTO újonnan kiadott irányelveit arról, hogy a szabadalmi törvény 101. cikke alapján mi tekinthető szabadalmazhatónak.

A CAFC ebben az ügyben kimondta, hogy bár tiszteletben tartja a hivatal irányelveit, azokat nem tekinti kötelezőnek. Más szavakkal: jöllehet az USPTO kiadott irányelveket arról, hogy mi tekinthető szabadalmazhatónak, ezek a találmányok nem feltétlenül maradnak szabadalmazhatók, ha érvényességüket a CAFC kétségbe vonja.

Ez a döntés még bizonytalanabbá teszi a 101. cikk alapján a szabadalmazhatóság elbírálását, mint korábban. Ezért az USPTO előtti szabadalmazási eljárásokban fontos figyelembe venni a CAFC döntéseit is, mert a szabadalmazhatóságot bizonyító érvek, amelyek elősegítetik a szabadalom megadását, később a bíróság előtt elégtelennek bizonyulhatnak.

C) A CAFC nemrég két olyan döntést hozott, amelyben az amerikai szabadalmi törvény 101. cikkére hivatkozva elutasított két szabadalmi bejelentést, amely emberek kezelésére vonatkozott. A legfelsőbb bíróság joggyakorlata szerint a természeti törvények nem képezhetik szabadalom tárgyát. A nem szabadalmazható (patent-ineligible) tárgyra, például természeti törvényekre irányuló szabadalmi igénypontok csak akkor szabadalmazhatók, ha egyéb igénypont-korlátozások (akár egyénileg, akár előírt kombinációként) „átalakítják” az

igénypontot szabadalmazhatóvá. A most tárgyalt két új esetben a CAFC azt állapította meg, hogy az igénypontok természeti törvényekre irányulnak, és hogy további igénypontszöveg nem alakította azokat át szabadalmazhatóvá.

2019. augusztusban a CAFC az *INO Therapeutics LLC v. Praxair Distribution Inc.*-ügyben megállapította, hogy egy kezelési eljárásra vonatkozó igénypont, amely kizárta a kezelésből a kockázatnak kitett pácienseket, nem szabadalmazható természeti jelenségre irányult. A bíróság szabadalmazhatóságot kizáró döntése azon a megállapításon alapult, hogy az igénypontban található „ne tedd” utasítás nem irányult többre, mint hogy „hagyd, hogy a csupán a testben lejátszódó természetes folyamatok végbemenjenek” a kockázatnak kitett népeségben, amiről a bíróság úgy vélekedett, hogy „a természetes folyamatokat monopolizáló kockázatok”. A bíróság nem volt meggyőzve arról, hogy a benyújtott iratokban található további igénypont-korlátozások „feltalálói szinten” alakítják át az igénypontokat. A bíróság a leírásra támaszkodott, amely egyéb igénypont-korlátozásokat (például a kezelésre jelöltek azonosítási lépéseit, annak meghatározását, hogy páciensek a kockázattal járó népeséghez tartoznak-e, továbbá belelégzett nitrogén-oxid sajátos adagolása kockázatnak nem kitett pácienseknek) szokásosnak és a szakmában jól ismertnek írt le.

Az *INO Therapeutics*-döntést Pauline Newman bíró „a nem szabadalmazhatóságot elutasító” véleménye kísérte. Ez követte Newman bíró és mások nemrég elutasító véleményét a CAFC egy olyan döntéséről, amely a szabadalmi törvény 101. cikke alapján az *Athena v. Mayo*-ügyben nem szabadalmazhatónak talált egy diagnosztikai eljárást. Számos egyidejű és elutasító döntés ügyében több bíró felszólította a legfelsőbb bíróságot és a Kongresszust, hogy foglalkozzanak a diagnosztikai eljárásokra vonatkozó találmányok szabadalmazhatóságával.

2019. augusztus elején a CAFC a *Genetic Veterinary Sciences, Inc. Laboklin GmbH & Co. KG*-ügyben megállapította, hogy nem szabadalmazható egy *in vitro* genotípust meghatározó eljárás, amely labrador retrieverekben genetikai pontmutáció kimutatására irányult. A bíróság megállapította, hogy az igénypontok egy természeti jelenségre vonatkoztak, és ezért nem voltak szabadalmazhatók, mert maga a sajátos pontmutáció természetesen fordult elő kutyákban. A bíróság nézete szerint a genotípust meghatározó eljárás egyéb lépései nem „alakították át” az igénypontokat, mert szokásosak, és a technika állásából ismertek voltak.

D) Hasonlóan 2017. évi döntéséhez, amelyben megszüntette a „becsmérlő” védjegyekre vonatkozó törvényes tilalmat, a legfelsőbb bíróság 2019. június 24-én a *Iancu v. Brunetti*-ügyben eltörölte az „erkölcstelen vagy megbotránkoztató” védjegyekre vonatkozó „szomszédos” törvényes tilalmat. 2011-ben Erik Brunetti az USPTO-nál lajstromoztatni kívánta a FUCT védjegyet. Bejelentését azonban elutasították azon az alapon, hogy a kifejezés „erkölcstelen és megbotránkoztató”, és sérti az amerikai védjegy törvény (Lanham Act) 2(a) cikkét, amely tiltja olyan védjegyek lajstromozását, amelyek „erkölcstelen, megtévesztő vagy botrányos” dologból állnak vagy ilyet tartalmaznak.

A legfelsőbb bíróság 6:3 arányú döntése megállapította, hogy a megbotránkoztató védjegyekre vonatkozó törvényi tilalom a diszkrimináció egy alkotmányellenes szemponton alapuló olyan formája, amely „helytelenít bizonyos eszméket”, és ezzel sérti az (alkotmány) első módosítását. Az USPTO azzal érvelt, hogy a megkülönböztető védjegyrendelkezést, amely a Lanham-törvény 2(a) cikkében is benne foglaltatik, másként kell kezelni, mint az erkölcstelen vagy megbotránkoztató védjegyekre vonatkozó rendelkezést. Az USPTO azt állította, hogy a rendelkezés egy „álláspontsemleges” tiltás, amely a kormány javát szolgáló észszerű feltétel. A legfelsőbb bíróság ezzel nem értett egyet, megállapítva, hogy a rendelkezés sérti az alkotmányt.

A kifogásolt védjegy lajstromozását elutasító, kezdeti hivatali levelezés megállapította, hogy „egy védjegy akkor megbotránkoztató, ha bizonyítható, hogy a tisztesség vagy az illem érzését megbotránkoztatónak tekinthető, és sérti a lelkiismeretet vagy az erkölcsi érzéseket, vagy elítélést vált ki”, vagy „szégyenletes, durva, rosszhírű vagy közönséges”. Az USPTO azt állította továbbá, hogy „egy védjegy akkor erkölcstelen vagy megbotránkoztató, ha bizonyítható, hogy a nagyközönség lényeges része (azonban nem szükségszerűen a többség) a védjegyet megbotránkoztatónak tekintené a kortárs állásfoglalások és a vonatkozó piac szempontjából”. Véleményében a legfelsőbb bíróság kifejtette, hogy az erkölcstelen vagy megbotránkoztató védjegyekre vonatkozó rendelkezés „látszólag különbséget tesz két ellentétes eszme között, amelyek közül az egyik elfogadja a hagyományos erkölcsi szabályokat, míg a másik szemben áll azokkal, az előbbi rábólint a hagyományos erkölcsi szabályokra, míg a másik ellenséges azokkal szemben, az első támogatja a társadalmi megegyezést, míg az utóbbi támadja és elítéli azt. A törvény pártfogolja az elsőt, és elítéli az utóbbit”.

John Roberts főbíró, valamint *Stephen Breyer* és *Sonia Sotomayor* bíró részben egyetértett a véleménnyel, részben más véleményen volt; egyetértettek azzal, hogy az „erkölcstelen” védjegyek tiltása alkotmányellenes, de azzal érveltek, hogy a „megbotránkoztató” védjegyek tilalma az engedélyezhető alkotmányos szűkítést eredményezheti, ami kiküszöbölné nézeteltéréseket (vagyis kifejezőmódjukkal sértenének, nem pedig az általuk képviselt eszmékkel).

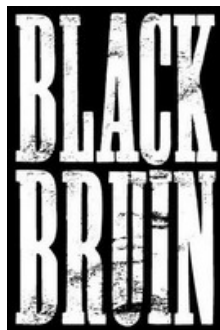
Egyesült Arab Emírségek

Az *Oguz Gida Sanayi* (Oguz), egy török vállalat a birtokosa az 1. ábrán bemutatott BLACK BRUIN védjegybejelentésnek az Egyesült Arab Emírségekben a 32. áruosztályban. A 268852 sz. bejelentés jelenleg a végső lajstromozási bizonylatra vár.

Az Oguz tudomására jutott, hogy 2016. augusztus 22-én a *Nasser Asa'da for Trading* a 2. ábrán bemutatott BLACK BRUIN védjegy lajstromozása iránti kérelmet nyújtott be az Egyesült Arab Emírségekben a 32. áruosztályban. A 258738 sz. sorszámu bejelentést 2017. május 2-án publikálták a hivatalos közlönyben.

1. ábra

2. ábra

E bejelentés ellen az Oguz felszólalást nyújtott be a következő okokra hivatkozva.

- 1996 óta forgalmaz az Egyesült Arab Emírségekben jól ismert termékeket.
- Törökországban és külföldön korábban lajstromoztatta az ábrás BLACK BRUIN védjegyet.
- Világszerte korábban használta a BLACK BRUIN védjegyet.
- Az alperes rosszhiszeműen nyújtott be lajstromozási kérelmet a BLACK BRUIN védjegyre.
- A két védjegy nagyfokú hasonlósága az általános megjelenésben és a kiejtésben a közönség körében zavart okozhat a termékek eredetét illetően.
- A felszólalás tárgyát képező védjegy lajstromozása ellentmond az Egyesült Arab Emírségek védjegy törvényének és a nemzetközi egyezményeknek.

Az iratok tanulmányozása alapján a lajstromozó úgy döntött, hogy helyt ad a felszólalásnak, és eltávolítja a felszólalás tárgyát képező védjegyet a védjegy lajstromból.

Egyesült Királyság

A) Bár Európában jól megalapozott a második orvosi (gyógyászati) indikációs szabadalmak engedélyezése, nemzeti bíróságok előtt kevés ilyen tárgyú per folyt. 2018-ban az Egyesült Királyság Legfelsőbb Bírósága döntött a *Warner-Lambert v. Mylan and Actavis*-ügyben egy második gyógyászati alkalmazási szabadalom érvényességéről és bitorlásáról.

a) A Warner-Lambert második gyógyászati indikációs szabadalma

A Warner-Lambert második gyógyászati indikációs, pregabalinra vonatkozó szabadalmát fájdalom kezelésére engedélyezte az Európai Szabadalmi Hivatal (ESZH, European Patent Office, EPO). A szabadalom engedélyezésének idején a második gyógyászati indikációs igénypontok egyetlen elfogadott formája a „svájci típusú” igénypont volt „X anyag alkal-

mazása egy gyógyszer előállításában az Y indikáció kezelésére” szöveggel. Ezért a Warner-Lambert szabadalmának igénypontjai svájci típusúak voltak.

A Warner-Lambert rendelkezett egy korábban benyújtott szabadalommal, amely a hatóanyagot védte, de az 2013-ban lejárt. A Pfizer (a Warner-Lambert anyavállalata) adat-kizárólagossággal bírt Európában a LYRICA® néven forgalmazott pregabalintermékre, amely 2014-ben járt le.

A termékszabadalom és az adatkizárólagosság lejárta a figyelmet a Warner-Lambert második gyógyászati indikációs szabadalmának generikus versenytársaira irányította, és azóta számos európai bíróságon folynak ilyen perek.

b) A pereskedés kialakulása az Egyesült Királyságban

2015-ig a LYRICA® volt az egyetlen pregabalintermék az Egyesült Királyság piacán. Jelentős mennyiségű pregabalint fogyasztottak epilepszia és általános szorongásos rendellenesség kezelésére, ami a Warner-Lambert hatóanyagra vonatkozó korábbi szabadalmának oltalmi köre alá esett. Ezek az indikációk az Egyesült Királyságban a pregabalinpiac mintegy 30%-át kötötték le. A fájdalomkezelés, különösen a neuropátiás fájdalom kezelése képezi a második orvosi indikációs szabadalom tárgyát, és a piac mintegy 50%-át köti le.

A Warner-Lambert megvédte második indikációs szabadalmát az Actavis ellen, amely vállalat 2015-ben kezdte forgalmazni a pregabalin generikus változatát az Egyesült Királyságban. Az Actavis termékét egy olyan címkével forgalmazta, amely csupán azokat az indikációkat azonosította, amelyekre a szabadalmi oltalom lejárt. A Pfizer azonban attól tartott, hogy a generikus pregabalint felhasználhatják a fájdalom kezelésére szolgáló gyógyszerpiac kielégítésére is. Ennek oka az orvosok rendes gyakorlata, mégpedig az, hogy gyógyszert annak nemzetközi, nem védett nevére (International Non-proprietary Name, INN) hivatkozva írják fel, és a receptek rendszerint nem azonosítják az indikációt. Így a gyógyszerészek, akik receptre kiadnak egy gyógyszert, rendszerint nem tudják, hogy az milyen indikációra van felírva.

Közbenső eljárásban a legfelsőbb bíróság a Pfizer számára kiadott egy rendelkezést, amely arra kényszerítette Anglia Nemzeti Egészségügyi Szolgálatát (National Health Service England, NHSE), hogy adjon ki egy központi irányelvet a receptírók és a gyógyszerészek számára, amely azt kívánja az orvosoktól, hogy azonosítsák a Pfizer védjegyzett LYRICA® gyógyszert, amikor fájdalom ellen pregabalint írnak elő. Nem bitorló indikációk céljára a pregabalint továbbra is nem védett nemzetközi nevére hivatkozva kellett felírni.

Időközben a Mylan és az Actavis a második orvosi indikációs szabadalom megsemmisítéséért folyamodott, a két ügyet a felsőbbbíróságnál (High Court, HC) egyesítették. Mind a felsőbbbíróság, mind a következő fórum, a fellebbezési bíróság (Court of Appeal, CA) érvénytelennek találta a szabadalmat. A legfelsőbb bíróság, elutasítva a Warner-Lambert fellebbezését, megerősítette az érvénytelenségre vonatkozó megállapítást, és azt is leszögezte, hogy

még ha a szabadalom kulcsigénypontjai érvényesek lettek volna is, azokat az Actavis akkor sem bitorolta volna.

c) Hihetőség és második orvosi indikáció

A Warner-Lambert második orvosi indikációs szabadalmát azért találták érvénytelennek, mert megállapították, hogy a szabadalom nem teljesíti a kielégítő kinyilvánítás jogi követelményét.

A szabadalmi előírások azt kívánják, hogy egy szabadalom a találmányt kellő egyértelműséggel és teljesen nyilvánítsa ki ahhoz, hogy szakember megvalósíthassa. A pregabalin valójában a fájdalom valamennyi formájának kezelésére használható, és annak leírása, hogy a pregabalint hogyan lehet előállítani, valamint hogyan lehet fájdalomra adagolni, ki kellene elégítse a kielégítő kinyilvánítás törvényes követelményét. Korábbi jogi döntések azonban a helyzetet bonyolultabbá teszik. Ezért a bíróságnak azzal a kérdéssel is foglalkoznia kellett, hogy a kielégítő kinyilvánításhoz a szabadalomnak azt is hihetővé kellett tennie, hogy a pregabalin hatékony a fájdalom kezelésében.

A „hihetőségpróba” fogalma eredetileg az ESZH-nál merült fel annak érdekében, hogy meggátolják a spekulációs igénypontoszerkesztést. A legfelsőbb bíróság most jóváhagyta ezt az elvet, amely azt kívánja, hogy a szabadalomban többet kell kinyilvánítani, mint csupán annyit, hogy egy ismert vegyület hatékony az igényelt orvosi felhasználásra. A vezérítélet az ESZH és az Egyesült Királyság esetjogában azonosította azt az „alapvető elvet”, hogy a szabadalmasnak nem csupán létre kell hoznia, hanem ki is kell nyilvánítania a technika állásához való hozzájárulást. Egy második orvosi indikációs igénypont esetében a kinyilvánításnak bizonyítania kell azt a felismerést, hogy a hatóanyagtól elvárható a hatás. További adatok ezt kielégíthetik, de csak akkor, ha a gyógyászati hatás hihető a szabadalmi kinyilvánítás fényében.

d) A hihetőségi követelmény szigorúsága

Ami a hihetőségi követelmény szigorúságát illeti, a bíróság többségi véleménye az volt, hogy csupán a hatékonyság lehetőségének a kinyilvánítása nem lenne elég, de elegendő lehet észszerű tudományos okok közlése, amelyek alapján számítani lehetett arra, hogy a gyógyszeres kezelés hatni fog. Ha egy második orvosi indikációs igénypontban azonosított feltételek számos eltérő betegsége vonatkoznak, a kinyilvánításnak hihetővé kell tennie, hogy a termék alkalmas valamennyi betegség hatásos kezelésére.

A bíróság egyértelműen állapította meg, hogy a Warner-Lambert-szabadalomban kinyilvánított kísérletek nem tették hihetővé a központi neuropátiás fájdalom eredményes kezelését. A bíróság többsége azon a véleményen volt, hogy a perifériás neuropátiás fájdalom kezelésének hatékonysága nem volt hihető. Így végül a legfelsőbb bíróság elutasította a Warner-Lambert fellebbezését, és megerősítette a felsőbbbíróság és a fellebbezési bíróság döntését, amelyek a Warner-Lambert szabadalmát érvénytelennek találták. Azt is megál-

lapította, hogy ha a főigénypontok érvényesek lettek volna, azokat az Actavis akkor sem bitorolta volna. Eltérő vélemények szerint a bíróság túl magasra tette a hihetőségi küszöböt, ezért a szabadalmas javára nyilatkoztak.

A legfelsőbb bíróság hihetőségi próbája, vagyis a hihetőség vizsgálata a jövőben kötelező a legfelsőbb bíróság és a fellebbezési bíróság döntéseire. A legfelsőbb bíróság a próbát nemrég az *Eli Lilly v. Genentech*-ügyben alkalmazta, megállapítva, hogy a kulcsigénypontok nem kielégítőek, mert a bejelentés benyújtott leírásának tartalma alapján nem volt hihető, hogy az igénypontokban meghatározott antitest gyógyászatilag hatékony lenne a pszoriázis ellen.

B) 2017. augusztus 21-én a *JK Solutions* (JK) az Egyesült Királyság Szellemitulajdon-védelmi Hivatalánál (UK Intellectual Property Office, UKIPO) kérelmet nyújtott be a KINKEDIN szóvédjegy 45. áruosztályban való lajstromozása iránt különböző szolgáltatásokra.

A *LinkedIn Ireland Unlimited Company* (LinkedIn) felszólalt a bejelentés ellen azon az alapon, hogy fennáll az összetévesztés valószínűsége az ő korábbi európai LINKEDIN szóvédjegy-lajstromozásaival és logójával, amelyek többek között a 45. áruosztály szolgáltatásaira vonatkoznak; hivatkozott továbbá arra, hogy védjegyei hírnévre tettek szert.

A LinkedIn passing offra is hivatkozott, azt állítva, hogy a kifogásolt védjegy elhalványítaná a védjegyét, mert utal a „kinked” szóra, amely szexuális jellegű szolgáltatásokra enged következtetni.

A felszólalási osztály helyt adott a felszólalásnak, és elutasította a védjegybejelentést, azonban nem összetévesztés valószínűsége vagy passing off miatt, hanem csupán a hírnévre való hivatkozás alapján.

Az elővizsgáló a szolgáltatásokat vagy azonosnak, vagy pedig hasonlóknak tekintette, de a védjegyek kapcsán is nagyfokú vizuális és hangzási hasonlóságot állapított meg, azonban a védjegyeket fogalmilag eltérőnek tekintette. Ez a megállapítás azt a benyomást kelthette volna, hogy a felszólalás sikeres az összetévesztési valószínűség miatt, azonban az elővizsgáló úgy döntött, hogy az igényelt szolgáltatások területén sem közvetlen, sem közvetett összetévesztés nem forog fenn.

Az elővizsgáló ezután a hírnévre vonatkozó igényre tért át, és bírálta a felszólaló által szolgáltatott bizonyítékokat, amelyek közül a legtöbb nem volt dátumozva (vagy a bejelentési napnál későbbi keltezésű volt), és cikkeket idézett, amelyek a LinkedInt „mint „unalmas számítógép-hálózati helyet írták le, amely arra törekszik, hogy megtartsa saját helyét a sze-xisebb Instagram, Facebook és Twitter rokonnal szemben”.

Az elővizsgáló arra következtetett, hogy a bizonyítékok erősebbek lehetnének, és nem elegendők annak megalapozásához, hogy a védjegy megkülönböztetőképesége erősödött bármilyen szolgáltatás vonatkozásában, kivéve az „üzleti hálózatépítést”.

E megállapítás ellenére a JK volt az, amely segített megerősíteni a LinkedIn helyzetét, mert a tanúkihallgatás alkalmával azt állította, hogy a LinkedIn „szinonim a felszólalóval

és annak 500+ millió felhasználójával”, és hogy „a bolygó minden felnőttje számára nagyon egyértelmű, hogy a LinkedIn tisztán egy üzleti számítógépes hálózatépítő és munkát vadászó hely”. Az elővizsgáló ebből arra következtetett, hogy a LinkedIn erős hírnevet mondhat magáénak. Ennek eredményeként, minthogy a JK-t „esetenként bizarr szexhelyként” hirdetik, amely „szexuális vagy fetisizált érdekeket” szolgál ki, a lajstromoztatni kívánt védjegy nyilvánvalóan elhalványítaná a LinkedIn professzionális hálózatfejlesztést szolgáló képét.

Az elővizsgáló figyelembe vette továbbá a KINKEDIN védjegy JK általi használatát a saját weboldalán olyan reklámondatokkal, amelyek a LinkedInre és annak szolgáltatásaira utalnak. Ez a használat az elővizsgálót arra a következtetésre vezette, hogy a JK kihasználni szándékozott a LinkedIn hírnevét, és hogy az ilyen használat tisztességtelen előnyhöz vezetne.

A felszólaló passing offra vonatkozó hivatkozása sikertelen volt, mert az elővizsgáló döntése szerint nincs szó hamis beállításról. A felszólalás azonban teljes terjedelmében sikeres volt a hírnévre vonatkozó utalás alapján.

A fenti döntés azért tekinthető különösen érdekesnek, mert – bár a védjegyek hangzásilag és vizuálisan nagymértékben hasonlóak voltak – az angol elővizsgáló azt állapította meg, hogy az egyedüli fogalmi különbözőség alapján nem állt fenn összetévesztési valószínűség.

Európai Szabadalmi Hivatal

Az ESZH 3.5.01 sz. műszaki fellebbezési tanácsa 2019. augusztus 20-án T 0748/13. sz. döntésével elutasított egy, a fogyasztók sorbanállását kezelő eljárásra vonatkozó európai szabadalmi bejelentést.

Az elutasított bejelentés szerinti találmányt megelőzően a sorbanállási rendszereket általában úgy kezelték, hogy a fogyasztó kapott egy cédulát egy olyan számmal, amely a helyét jelölte a sorban, és feltételezték, hogy a vásárló bemutatja vagy közli ezt a számot. Ez néha hibás behívásokat eredményezett, mert a vásárló nem vette észre, hogy az ő száma következik.

A találmány ezzel a problémával foglalkozik, mert lehetővé teszi, hogy a fogyasztó a rendelkezésre álló képsorozathból egy képet válasszon ki, amely őt képviseli a sorban. A fogyasztót a kép felmutatása alapján hívják be. A bejelentés szerint a vásárló szívesebben jegyez meg egy képet, amelyet ő maga választott.

A szabadalmi bejelentést azon az alapon utasították el, hogy a fogyasztó által egy őt a sorban képviselő kép választása csupán pszichológiai, nem pedig műszaki hatáson alapszik.

Minthogy a bejelentés elutasítása kapcsán nem lehetett jogi hibára vagy tévedésre hivatkozni, a bejelentő nem kívánt fellebbezést benyújtani a Bővített Fellebbezési Tanácsnál.

Az Európai Unió Bírósága (Court of Justice of the European Union, CJEU)

A) A gyógyszervállalatok kereskedelmi sikere nagymértékben függ a szellemi tulajdon-jogok megszerzésétől és érvényesítésétől. Míg azonban a benyújtás gyorsasága a legtöbb esetben fontos, egy védjegy túl korai lajstromoztatása negatívan befolyásolhatja a védjegy érvényességét, a lajstromozott védjegyet ugyanis öt éven belül használni kell, mert különben harmadik felek használat hiánya miatt kérhetik a védjegy törlését.

Annak érdekében, hogy a tulajdonos megvédje védjegyét az ilyen támadástól, bizonyítania kell a védjegy használatát, vagy pedig érvényes okkal kell igazolnia a használat elmaradását. Ez kihívást jelent a védjegy tulajdonosnak már csak azért is, mert az ilyen vitákban fontos szerepet játszik a bizonyíték minősége. A gyógyszervállalatok számára további akadályt jelent, hogy hosszú folyamat vezet a forgalomba hozatalig. Az alább tárgyalt ügy azt a kérdést veti fel, hogy egy védjegy használata a klinikai próbák alatt kielégíti-e a használat követelményét.

A *Viridis Pharmaceutical* (Viridis) jogelődje európai oltalmat kért a BOSWELAN védjegyre egy új gyógyszer kifejlesztése alatt, és az OHIM 2007-ben lajstromozta ezt az elnevezést. Hat évvel később a német *Hecht-Pharma* vállalat (Hecht) kérte a védjegy törlését a hivatali törlési osztályánál arra hivatkozva, hogy a védjegyet a Viridis nem használta.

A törlési osztály helyt adott a kérelemnek, és a védjegyet törölte a lajstromból. A Viridis eredménytelenül fellebbezett mind a hivatal fellebbezési tanácsánál, mind az EU Törvényszékénél (General Court of the EU, GC). Ezt követően a Viridis utolsó menedékként a CJEU-hoz fordult.

A CJEU 2019. június 3-án hozott döntést, amelyben kifejti, hogy egy védjegy „rendes” használata azoknak az áruknak a vonatkozó piacon való használatát jelenti, amelyekre a védjegyet lajstromozták. Ezért a lajstromozó vállalaton belüli használat nem elegendő a használati követelmény kielégítéséhez.

Ugyanakkor a gyógyszertörvény megtiltja a gyógyszerek hirdetését, mielőtt azok forgalmazási engedélyt kapnak. A Viridis még nem rendelkezett ezzel az engedéllyel, így új gyógyszerét nem árusíthatta vagy vihette piacra. Egyértelmű volt tehát, hogy a Viridis a termékfejlesztésnek ebben a szakaszában nem használhatta „rendesen” a védjegyet.

Ez vajon azt jelenti, hogy a védjegyhasználati szabály nem alkalmazható? A kialakult eset jog szerint, amely különbséget tesz a lajstromozó ellenőrzésén belül vagy azon kívül történő használat között, a válasz nemleges. A CJEU döntése megállapítja, hogy a védjegybejelentést a klinikai próbák megkezdése előtt nyújtották be, és minthogy a klinikai próbák időtartama a Viridis befolyási körén belülre esett, a klinikai próbák és azok időtartama a vállalat felelősségi körébe tartoztak. Ennek az okfejtésnek az alapján a CJEU arra a következtetésre jutott, hogy a védjegyet törvényesen törölték.

Ez a döntés a védjegybenyújtás időzítésének a fontosságát szemlélteti. Bár rendes körülmények között egy védjegyet a lehető leghamarabb kell benyújtani, azonban lehetséges, hogy a védjegy lajstromozása túl korán történik, amit a CJEU-nak ez a döntése is bizonyít.

B) A *Deichmann SE* (Deichmann) a Düsseldorf-i Tartományi Bíróságnál törlési keresetet indított a *Munich SL* (Munich) alábbi ábrán bemutatott védjegye ellen arra hivatkozva, hogy a védjegyet nem használták ténylegesen az EU-ban. A Munich nem szolgáltatott elegendő bizonyítékot az Európai Unió Szellemi Tulajdoni Hivatala (European Union Intellectual Property Office, EUIPO) törlési osztálya számára a védjegy EU-beli tényleges használatáról. Ezért a törlési osztály a védjegyet teljes terjedelmében törölte. A Munich ez ellen fellebbezést nyújtott be az EUIPO fellebbezési tanácsánál, amely hatálytalanította a törlési osztály döntését, és 2011. január 26-án elutasította a törlési keresetet.

Ez ellen a Deichmann fellebbezett a GC-nél, amely a fellebbezést elutasította. A GC döntése ellen a Deichmann tovább fellebbezett a CJEU-nál arra hivatkozva, hogy a GC nem határozta meg a védjegy ábrás vagy helyzeti jellegét, és ennek eredményeként nem helyesen értékelte a használat bizonyítékát.

A fő kérdés ezekben az eljárásokban az volt, hogy a Munich védjegye ábrás vagy pozícióvédjegy-e, és hogy ez lényeges kérdés-e, amikor megítélik a tényleges használat bizonyítékait.

A bejelentést 2002. novemberben nyújtották be. A törlési kereset benyújtási napja 2011. január 26. volt (vagyis korábbi a pozícióvédjegyre adott hivatalos meghatározás bevezetésénél). A vitát a 207/2009 sz. védjegyrendelet szabályai irányították.

A Deichmann fő érve az volt, hogy a Munich által benyújtott összes bizonyíték két keresztező csíkra vonatkozott különböző sportcipőkön elhelyezve, ahelyett, hogy a védjegy ábrázolásakor a cipőt teljes egészében megrajzolták volna; így a bizonyíték valóban nem igazolta a védjegy használatát, hanem csupán annak egy részét.

A CJEU 2019. június 6-i döntésében megállapította, hogy a bejelentési törvény nem határozta meg a pozícióvédjegyeket, ezért nem volt lényeges, hogy a védjegyet pozíció- vagy ábrás védjegynek kell-e tekinteni. A GC helyesen támaszkodott a védjegy grafikus ábrázolására tekintet nélkül az osztályozásra, amikor megítélte a tényleges használat bizonyítékait.

Az a következtetés, hogy a sportcipő és annak fűzője körvonalát képező szaggatott vonalak úgy értendők, hogy lehetővé teszik ennek a keresztnek a helyzetmeghatározását, szintén

helyes. Az a tény, hogy a kérdéses védjegyet ábrás védjegyként lajstromozták, nem lényeges a bejelentés oltalmi köre meghatározásának célja szempontjából.

Különösen érdekes az a tény, hogy a Deichmann az EUIPO irányelveire utalt, amelyek előírják, hogy egy pozícióvédjegyet kimondottan mint olyat kell leírni. A CJEU azt válaszolta, hogy őket nem kötelezik az EU-törvény jogi előírásai.

Végül a CJEU arra a következtetésre jutott, hogy a GC jogilag nem tévedett annak megállapításakor, hogy a vizsgált védjegy és a Munich által forgalmazott sportcipőkön levő változatok közötti különbségek elhanyagolhatók. Így a Munichnak sikerült bizonyítania védjegye tényleges használatát.

C) A MIKADO csokoládérudak gyártója, a *Générale Biscuit-Glico France* (GBGF) megnyert egy fellebbezést a CJEU előtt.

Az ügy előzménye, hogy a *Lotte Corp.* (Lotte) 2008. novemberben egy uniós ábrás védjegybejelentést nyújtott be, amely csokoládérudakat ábrázol „Pepero Original” szöveggel (1. ábra).

2015 áprilisában a GBGF törlési keresetet nyújtott be az ábrás PEPERO uniós védjegy ellen. Keresetét egy 2005. október 19-én lajstromozott háromdimenziós, saját színes francia védjegyre alapozta a 30. áruosztályban „csokoládéval vagy karamellel bevont kekszre”, csokoládérudak képével (2. ábra).

1. ábra

2. ábra

Az EUIPO törlési osztálya 2018. május 11-i döntésében arra hivatkozva utasította el a kérelmet, hogy a korábbi védjegy hírneve elválaszthatatlanul kapcsolódott a MIKADO védjegyhez, amelyet azonban a korábbi védjegy nem tartalmazott.

Az EUIPO fellebbezési tanácsa hatálytalanította ezt a döntést, megállapítva, hogy a korábbi védjegynek egy másik védjeggyel való kombinálása nem zárta ki a védjegyként való használatot, sőt, elismerte a korábbi színes védjegy eredeti használataként a korábbi védjegynek a MIKADO védjeggyel való társítását.

A tanács döntése ellen fellebbező Lotte azt állította, hogy a korábbi színes védjegy megváltoztatta disztinktív jellegét. Ez a kétdimenziós ábrás védjegy az árukat vízszintes helyzetben ábrázolja, ezzel szemben használatát csupán háromdimenziós alakban eladott árukon igazolták. A CJEU ezt téves feltételezésnek minősítette, és emlékeztetett arra, hogy egy termék egyidejűleg több védjegyet viselhet, és hogy egy védjegy disztinktív jellegének megszerzése származhat abból, hogy egy másik lajstromozott védjeggyel együtt használják.

A tanács megállapította, hogy a megtámadott uniós ábrás védjegy ábrás eleme annyira disztinktív, hogy a „pepero” szóval együtt uralkodó jellegre tett szert. A Lotte kétségbe vonta ezt az állítást, azzal érvelve, hogy a „pepero” a megtámadott védjegy uralkodó eleme mérete, központi helyzete és jellege folytán.

A CJEU elutasította a bejelentő érveit, rámutatva, hogy nincs szükség az összetévesztés valószínűségének az igazolására. Elegendő, ha a két védjegy közötti hasonlóság mértéke rávezeti a vonatkozó közönséget arra, hogy kapcsolatot hozzon létre közöttük.

A CJEU a keresetet teljes egészében elutasította, és kötelezte a Lottét, hogy fizesse meg mindkét fél fellebbezési tanács előtti eljárásának költségeit.

D) Uniós védjegyek tulajdonosai Németországban akkor is indíthatnak bitorlási pert, ha a lehetséges védjegybitorló az interneten keresztül egy másik EU-tagországban helyezett el olyan hirdetéseket, amelyek német fogyasztókat is célba vettek. A CJEU ezt a döntést hozta 2019. szeptember 5-én.

Ezzel a döntésével a CJEU szembehelyezkedik a Szövetségi Legfelsőbb Bíróság (Bundesgerichtshof, BGH) egy 2017. november 9-én hozott döntésével, amely jelentősen korlátozta német bíróságok hatáskörét uniós védjegyek németországi bitorlása esetén. A BGH ugyanis azt az álláspontot képviselte, hogy áruk és szolgáltatások interneten keresztül német fogyasztók számára történő védjegybitorló ajánlása és hirdetése ügyében a német bíróságok nem bírnak hatáskörrel, ha a vonatkozó publikáció nem Németországban történt. Ez a 207/2009 sz. uniós védjegyrendelet 97(5) cikkének [most a 2017/1001 sz. uniós rendelet 125(5) cikkének] az értelmezésére vonatkozott. Azok a védjegytulajdonosok, akik jogukat Németországban bitoroltnak gondolták, a BGH-döntés eredményeként jogukat csak megfelelő külföldi bíróságok előtt érvényesíthették. A BGH-döntés egyidejűleg az uniós védjegy gyengüléséhez vezetett a nemzeti német védjegyhez viszonyítva. Ezt az uniós védjegy mellett lehet lajstromoztatni, azonban csupán Németországban nyújt oltalmat. Azonos tényállás mellett a BGH a német bíróságok hatáskörét adottnak tekintette.

A CJEU döntésének eredményeként a BGH nem tarthatja fenn tovább joggyakorlatát, annak ítélete ugyanis megkönnyíti, hogy uniós védjegyek megsértése esetén német vállalatok Németországban járjanak el.

E) Úgy tűnik, hogy rossz idők járnak a *McDonald's* védjegypoportfóliójára. 2019. januárban az EUIPO törölte a BIG MAC európai védjegyet, és 2019. augusztusban a CJEU részben törölte az európai MC szóvédjegyet.

Az ír *Supermac* gyorsétterem 2017-ben megtámadta a BIG MAC európai védjegyet azon az alapon, hogy azt a törlési kereset előtti 5 éven belül nem használták ténylegesen. Ez a törlési kereset 2019. januárban sikerre vezetett, mert az EUIPO úgy döntött, hogy a McDonald's nem nyújtott be elegendő bizonyítékot a tényleges használat igazolására (lásd e folyóirat 2019. októberi számának 170–171. oldalát).

A McDonald's 2012. április 11-én kapott európai uniós védjegyet az MC jelzésre árukon és szolgáltatásokon egyaránt, mégpedig a következő áruosztályokban:

- 29. osztály: húsból, szárnyasból és halból készült ételek;
- 30. osztály: kávé, desszertek, cukrászsütemények és szendvicsek;
- 32. osztály: alkoholmentes italok;
- 43. osztály: éttermi szolgáltatások.

A *Supermac* 2017. áprilisban, vagyis az MC védjegy lajstromozása után öt évvel nyújtott be törlési keresetet az EUIPO-nál. Ennek megfelelően a McDonald's-nak 2012. április 11-től 2017. április 10-ig kellett bizonyítania a tényleges használatot. Erre a vitára a McDonald's összesen 20 mellékletet nyújtott be bizonyítékként, aláírt eskü alatti nyilatkozatok, a McDonald's weboldaláról készített kivonatok, eladásra vonatkozó számos dokumentum és különböző felmérések alakjában.

Az EUIPO azon a véleményen volt, hogy a bizonyíték a helyes időt és azon belül a megfelelő helyet, vagyis az Európai Uniót mutatta, azonban két okból hiányos volt: a) globális áttekintése nem adott felvilágosítást arra nézve, hogy a védjegyet milyen mértékben tették kereskedelmileg aktívvá. Ez hasonló ok, mint amelynek alapján a korábbi BIG MAC-vitában a bizonyítékot elutasították. b) Az MC védjegyet egy második elem előtagjaként használták, például a MCFLURRY védjegyben. Az EUIPO Törlési Osztálya szerint a McDonald's elmulasztotta bizonyítani az MC védjegy különálló használatát a legtöbb érintett áruval kapcsolatban. Itt viszont a második elem jellege különbséget okozott; például a MCMUFFIN és a MCRIB védjegyben az MC előtag egy deskriptív elemmel párosult. A törlési osztály úgy döntött, hogy amikor az előtag egy ilyen elemhez kapcsolódik, olyan alakban használják, amely nem változtatja meg a lajstromozott MC védjegy megkülönböztető jellegét.

Az EUIPO 2019. augusztus 8-i döntése törölte az MC védjegyet mindazokra az árukra és szolgáltatásokra, amelyek nem tartalmazzák az előtagot egy deskriptív elemmel együtt. Ezért az MC védjegy a 29. áruosztályban csak a csirkeaprólék társaságában, míg a 30. áruosztályban különböző szendvicsek társaként, amilyen az MCRIB, élte túl a Supermac támadását.

F) A CJEU véget vetett a *Red Bull* öt éves harcának, amely arra irányult, hogy megvédje a kék és ezüst szín kombinációjának európai uniós lajstromozásait. Döntésében a CJEU megerősítette, hogy a *Red Bull* lajstromozásai érvénytelenek. További fellebbezési lehetőség nincs a *Red Bull* számára.

A történet 2002-ben kezdődött, amikor a *Red Bull* a kék és az ezüst szín kombinációjára európai uniós védjegy lajstromozását kérte („első lajstromozás”). A védjegy az alábbi ábrán látható:

Az OHIM kifogására válaszként a *Red Bull* bizonyítékot nyújtott be arra, hogy a védjegy megkülönböztetőképességre tett szert, és a következő leírást csatolta a bejelentéshez.

„Oltalmat igénylünk a kék (RAL 5002) és a szürke kék (RAL 9006) színre. A színek aránya közelítőleg 50%-50%.”

Az első lajstromozás végül 2005-ben történt meg.

2010-ben a *Red Bull* egy új védjegybejelentést nyújtott be („második lajstromozás”) a kék és az ezüst szín kombinációjára, ugyanazt a grafikus ábrázolást használva, mint az első lajstromozásnál. A hivatali elővizsgáló kifogásolta, hogy nincs kifejtve, a színek milyen arányban vannak alkalmazva, és hogyan jelennek meg. A *Red Bull* jelezte, hogy a színek azonos arányban és egymás mellett vannak alkalmazva.

Az *Optimum Mark* (Optimum) mind az első, mind a második lajstromozást kifogásolta, és törlési keresetet nyújtott be az EUIPO-nál. Az Optimum először azt állította, hogy a védjegy nem elégíti ki az európai védjegyrendelet 7(1)(a) cikkének követelményét, mert a grafikus ábrázolás nem rendezi el a színeket szisztematikusan, előre meghatározott és egységes társítással. Másodszor azt állította, hogy a leírás számos kombinációt tesz lehetővé, ami bizonytalanságot eredményez.

2013-ban az EUIPO törlési osztálya mind az első, mind a második lajstromozást érvénytelennek nyilvánította azon az alapon, hogy nem voltak elég pontosak, mert mindkét lajst-

romozás számos eltérő kombinációt tesz lehetővé: ezért a fogyasztók nem észlelhetnek egy sajátos színekombinációt, és azt nem tudják újra felidézni, hogy lehetővé váljék számukra a jövőbeni biztonságos vásárlás.

A Red Bull fellebbezett a döntés ellen, azonban az EUIPO fellebbezési tanácsa mindkét fellebbezést elutasította, megállapítva, hogy a vonatkozó leírásokkal együtt szemlélve a két védjegy grafikus ábrázolása nem elégíti ki a pontosság és tartósság követelményét, ami a C-49/02 sz. *Heidelberger*-ügyben van lefektetve a színekombinációk védjegyként való lajstromozásával kapcsolatban.

A Red Bull ezután a GC-hez nyújtott be fellebbezést, amelyet azonban ez a bíróság is elutasított. Végül a Red Bull a CJEU-hoz fordult.

Ezt a fellebbezését a Red Bull öt különböző okra alapozta. Itt most a második fellebbezési okot emeljük ki, amely több részből áll, és a fellebbezés zömét képezi. Ebben a Red Bull arra hivatkozik, hogy a GC helytelenül értelmezte a *Heidelberger*-döntést, amikor megállapította, hogy a színekombinációkból álló védjegyeknek szisztematikusan kell megadniuk ezeknek a színeknek a térbeli elrendezését. A Red Bull szerint a GC, amikor a színek egyszerű egymás mellé helyezését nem tekintette elegendőnek ahhoz, hogy pontos és egységes grafikus ábrázolást képezzenek, megsértette azt a szabályt, hogy egy védjegyet úgy kell szemlélni, ahogyan be van nyújtva, és ezzel elmulasztotta figyelembe venni a színekombinációból álló védjegyek sajátos vonását, nevezetesen azt, hogy nem rendelkeznek körvonallakkal.

A Red Bull vitatta a GC-nek azt a megállapítását is, hogy a színekombinációkból álló védjegyeknek leírást is magukban kell foglalniuk. A leírást mindig a bejelentő tetszésére hagyták. A CJEU nem tett megjegyzést erre a fellebbezési okra, mert mind az első, mind a második lajstromozás tartalmazott leírást, ezért ennek a kérdésnek az eldöntése nem befolyásolta az eljárás kimenetelét.

Végül a Red Bull arra a tényre hivatkozott, hogy a GC figyelembe vette a védjegy tényleges használatát annak érdekében, hogy megállapítsa, hogy a grafikus ábrázolás többféle elrendezést tesz-e lehetővé. A Red Bull szerint a GC összetévesztette a védjegy grafikus ábrázolásának elemzését a szerzett megkülönböztetőképesség elemzésével. Hangsúlyozta, hogy mind a 7(3) cikk, mind a 15(1) cikk lehetővé teszi egy védjegy különböző változatokban való használatát, mert a színekombinációkból álló védjegyeket nem kell egyetlen ábrás elrendezésre korlátozni.

A CJEU elutasította a fellebbezés valamennyi okát, megállapítva, hogy a GC nem tévedett jogilag, amikor leszögezte, hogy egy olyan lajstromozás, amely többféle reprodukálást tesz lehetővé, összeegyeztethetetlen a védjegyrendelet 4. cikkével. A CJEU a következő megjegyzéseket tette.

- Az esetjog egyértelművé teszi, hogy egy védjegyet csak akkor lehet lajstromozni, ha a bejelentő olyan grafikus ábrázolást nyújt be, amely lehetővé teszi a kívánt oltalmi kör egyértelmű és pontos meghatározását.

- Amikor verbális leírást használnak, arra kell törekedni, hogy egyértelművé tegye a kívánt általmi kört, és nem lehet összeegyeztethetetlen a grafikus ábrázolással, továbbá nem ébreszthet kétségeket a grafikus ábrázolás körével vagy tárgyával kapcsolatban.
- A Heidelberg-er-döntés megállapítja, hogy két vagy több szín egyszerű elhelyezése alak vagy kontúrok nélkül nem nyújtja a pontosság és érthetőség kívánt minőségét, mert számos kombinációt tesz lehetővé, és nem engedi meg a fogyasztók számára, hogy felidézzenek egy konkrét színekombinációt, és biztonságga megismételjék jövőbeli vásárlásaikat.
- Az a követelmény, hogy színek kombinációjának olyan szisztematikus elrendezést kell mutatnia, ahol a színek előre meghatározott és egységes módon vannak társítva, nem alakítja át a védjegyet ábrás védjeggyé, mert ez a követelmény nem jelenti azt, hogy a színeket kontúrokkal kell meghatározni.

A CJEU döntése arra az értelmes következtetésre jut, hogy egy színekombináció lajstromozását olyan módon kell kialakítani, hogy egyetlen és előre meghatározott védjegy legyen azonosítható. Az olyan bejelentések, amelyek a vonatkozó színek többszörös kombinációját lehető tevő bizonytalan leírásokat használnak, és ezért több védjegyre vonatkoznak, elfogadhatatlanok.

A CJEU-nak ez a döntése arra emlékeztetheti a bejelentőket, hogy – amennyiben szükség van a lajstromoztatni kívánt védjegy magyarázatára – igen fontos olyan pontos leírást használni, amely alátámasztja a színekombinációkra és egyéb, nem hagyományos védjegyekre vonatkozó bejelentéseket. Ebből a döntésből általános érvennyel az a következtetés is levonható, hogy erősen meg kell fontolni olyan stratégiai jelentőségű védjegyek benyújtását, amelyek lényegileg hasonló színekből állnak. A CJEU döntéséből is kitűnik, hogy kulcsfontosságú az EU-ban való lajstromozásnál a védjegy pontos és világos leírása. A leírásnak meg kell adnia a színek elrendezésének pontos módját az árukon való alkalmazáskor.

Az EU Szellemi Tulajdoni Hivatala

2015. februárban *Stirlinx Arkadiusz Kamusinski* (Stirlinx) az EU Szellemi Tulajdoni Hivatalánál kérelmezte a BRAVE PAPER szóvédjegy lajstromozását a 16. és a 35. áruosztályban egyebek mellett papírra, nyomtatott anyagra és hirdetésre, valamint újságok elektronikus változatainak eladására.

A *Heinrich Bauer Verlag KG* (HBV) felszólalt a bejelentés ellen korábbi BRAVO német védjegye alapján, amely a 9., 16., 35. és 41. áruosztályban azonos és hasonló árukra vonatkozott. A felszólalási osztály elutasította a felszólalást. Ez ellen a HBV fellebbezést nyújtott be az EUIPO fellebbezési tanácsánál, amely hatálytalanította a felszólalási osztály döntését, és elutasította a bejelentést. Stirlinx a GC-hez fordult fellebbezésével.

A GC megállapította, hogy a kialakult joggyakorlat szerint két együttes feltételt kell kielégíteni ahhoz, hogy pozitívan meg lehessen állapítani az összetévesztés valószínűségét:

- a kérdéses védjegyeknek azonosaknak vagy hasonlóknak kell lenniük;
- a védjegyek által védett áruknak és szolgáltatásoknak szintén azonosaknak vagy hasonlóknak kell lenniük.

Emellett az összetévesztés valószínűségét globálisan kell megállapítani a védjegyek és a kérdéses áruk és szolgáltatások közönség általi érzékelése szerint.

A vonatkozó közönség általános figyelmi szintje kapcsán a bíróság azon a nézetén volt, hogy nincs szükség az összetévesztés valószínűségének vizsgálatára olyan közönség esetén, amely az átlagosnál magasabb szintű figyelmet tanúsít. A legalacsonyabb figyelmi szintű közönséget kell figyelembe venni.

Az az érv, hogy a vonatkozó áruk az általános közönséget és az átlagnál magasabb figyelmi szintű üzleti fogyasztókat célozzák meg, nem befolyásolja a megtévesztés valószínűségének megállapítását.

A felek nem vitatták, hogy az áruk a 16. áruosztályban azonosak voltak, míg a 35. áruosztály szolgáltatásai átlagos hasonlósági fokot mutattak, és kiegészítő jellegűek voltak a korábbi lajstromozás 9. és 16. áruosztályba tartozó áruhoz képest.

A BRAVE PAPER és a BRAVO védjegy hasonlóságáról a bíróság azt állapította meg, hogy a megítélést az általános benyomásra kell alapozni, figyelembe véve a védjegyek uralkodó megkülönböztető elemeit, és hogy a közönség általában nem figyel a védjegyek leíró elemeire.

Emellett a fogyasztók rendszerint nagyobb fontosságot tulajdonítanak a védjegy első részének, és az a tény, hogy egy megjelölés nagybetűkkel jelenik meg, lényegtelen, mert az oltalmat a szóvédjegynek adják, nem pedig a grafikai sajátosságoknak.

A jelen esetben nem vitatták, hogy a „paper” (papír) szó leíró jellegű volt a 16. és 35. osztály áruira és szolgáltatásaira nézve. Emellett mindkét védjegynek azonos volt az első négy betűje és az első szótag kiejtése.

A bíróság fogalmi hasonlóságot állapított meg a két védjegy között, mert a vonatkozó közönség a „bravo” elemet olyan felkiáltásként fogja fel, amely egy derék személyt dicsér egy teljesítményért, és a „brave” (bátor) kifejezést az angolul beszélő közönség mint olyat fogja értelmezni.

Végül a GC megerősítette a fellebbezési tanács megállapításait, megerősítve, hogy fennáll az összetévesztés valószínűsége. Ezért a fellebbezést teljes terjedelmében elutasította.

Az Európai Unió Törvényszéke

A GC 2019. május 14-én kelt döntésével a futballjátékos *Neymar Da Silva Santos Juniornak* adott igazat a nevével kapcsolatos védjegyjogokért folytatott perben, és megerősítette az EUIPO a döntését, amely szerint a portugál *Carlos Moreira* a NEYMAR védjegy bejelentésekor rosszhiszeműen járt el, és ezért a védjegyet törölni kell.

Az ügy háttere, hogy Moreira 2012-ben jelentette be az EUIPO-nál a NEYMAR védjegyet, amelyet 2013. áprilisban lajstromoztak a 25. áruosztályban ruházati cikkekre, cipőkre és fejfedőkre. Moreira a továbbiakban kérte még a következő védjegyek: NYM, NEYMAR FOOTWEAR, NJR NEYMAR JR és egyéb védjegyek, így az IKER CASILLAS és IKC IKER CASILLAS védjegy lajstromozását is, amelyek szintén ismert futballjátékos nevét vagy nevének alkotórészeit tartalmazták.

2016. februárban Neymar kérte az EUIPO-nál a NEYMAR védjegy megsemmisítését valamennyi árura. Az EUIPO teljesítette ezt a kérést.

Ezt követően Moreira a GC-nél keresetet nyújtott be az EUIPO döntésének hatálytalánítása iránt. Kijelentette, hogy a védjegybejelentésnek a „Neymar” névvel való egyezése csupán a véletlen műve; a megjelölt futballjátékos a védjegybejelentés időpontjában még ismeretlen volt. Így a védjegyet csupán fonetikai okok miatt választotta.

Döntésével a GC megerősítette az EUIPO határozatát, amely szerint Moreira a NEYMAR védjegy bejelentésekor rosszhiszeműen járt el, mert ki akarta használni a futballjátékos hírnevét.

A bíróság kifejtette, hogy Neymar európai médiumok híradásai szerint – ellentétben Moreira állításaival – a brazil nemzeti futballválogatottban nyújtott teljesítménye folytán már 2009 és 2012 között ismert volt, különösen Franciaországban, Spanyolországban és az Egyesült Királyságban, és már akkor reményteljes futballjátékosként említették.

Az a tény, hogy Moreira a NEYMAR védjegy bejelentésével azonos napon az IKER CASILLAS védjegyet is bejelentette, azt bizonyítja, hogy ismerettel rendelkezett a futball világában, és a NEYMAR védjegy lajstromozásának kérelmezésekor – ellentétben állításával – nem véletlenről volt szó, hanem tudatosan igényelte jelentős és ígéretes futballjátékosok nevét védjegyként. A bíróság felfogása szerint ezért nem képzelhető el, hogy a védjegybejelentéskor semmit sem tudott az azonos nevű futballjátékos létezéséről.

Moreirának azt az érvét, hogy a védjegyet csak fonetikai okok miatt választotta, szintén elutasította a bíróság, utalva a futballjátékos már akkor meglevő ismertségére.

Moreira a GC döntése ellen két hónapon belül kérhetett jogorvoslatot az EU Bíróságnál, de ilyen jogi lépésről nincs tudomásunk.

Franciaország

A *L'Oréal* tulajdonosa a NUTRILOGIE, a DERMOLISS és a HYDRA SENSITIVE francia, és a HYDRA SENSITIVE európai uniós védjegyek, valamennyinek a 3. áruosztályban.

A *Guinot* vállalat szépségipari termékeket állít elő, amelyeket kizárólag szépségintézetek saját nemzetközi hálózatán belül értékesít. 2015-ben *L'Oréal* tudomást szerzett arról, hogy a *Guinot*

- kérelmezte Franciaországban és az EUIPO-nál a NUTRILOGIC védjegy lajstromozását kozmetikumokra és arcápoló termékekre, és ezt a védjegyet testbalzsamokra használta;
- a HYDRA SENSITIVE védjegyet 2010 óta használta különböző bőrápoló termékekre; és
- kozmetikai termékeket DERMA LISS névvel forgalmazott.

A L'Oréal három különálló keresetet nyújtott be a Guinot ellen, kérve a NUTRILOGIC védjegy törlését, továbbá bitorlás megállapítását HYDRA SENSITIVE és DERMOLISS francia védjegyével kapcsolatban. A Guinot ellenintézkedésként érvénytelenségi és törlési keresetet nyújtott be a HYDRA SENSITIVE és a DERMOLISS francia védjegy ellen

Az elsőfokú Párizsi Bíróság megállapította, hogy a Guinot által NUTRILOGIC védjeggyel árusított áruk azonosak voltak a L'Oréal által NUTRILOGIE védjeggyel megjelölt árukkal. A bírók megállapították, hogy a L'Oréal termékeit nőknek, míg a Guinot termékeit férfiaknak szánták ugyan, azonban ez nem bírt jelentőséggel. Ugyancsak lényegtelen volt az a tény, hogy a termékeket eltérő értékesítési csatornákon hozták forgalomba, és hogy azok nem vonatkoztak azonos termékekre, mert az egyetlen lényegbevágó dolog az áruk azonos vagy hasonló jellege „az egyes áruk sajátosságainak figyelembevétele nélkül”.

A jelzések vonatkozásában a bíróság megállapította, hogy azok nagymértékben hasonlóak, és ezért az összetévesztés valószínű.

Az elsőfokú bírók érdekes módon megjegyezték, hogy a L'Oréal NUTRILOGIE jelzését „védjegyként” használják (vagyis áruk és szolgáltatások megjelölésére), még ha azt „egy VICHY védernyőmárka alá helyezik is”. A bíróság hozzátette, hogy az a tény, miszerint a felek védernyőmárkái eltérőek, nem csökkenti az összetévesztés valószínűségét.

A bíróság azonban, idézve a CJEU 2002. novemberi *Arsenal*-döntését, megállapította, hogy egy védjegy bejelentése csupán olyan ténykedés, amely előkészíti ennek a jelzésnek a kereskedelmi használatát.

Az elsőfokú bírók megállapították, hogy ilyen tevékenységet „nem végeznek olyan áruk és szolgáltatások vonatkozásában, amelyek kereskedelmi származását garantálni kell annak a közönségnek a számára, amellyel a jelzés nincs érintkezésben”. Ezért a bíróság azt a következtetést vonta le, hogy ez nem bitorlótevékenység, és semmiképpen nem okoz kárt a védjegytulajdonos számára.

Végül a bírók törölték a L'Oréal HYDRA SENSITIVE és DERMOLISS francia védjegyét, mert úgy találták, hogy ezek a kifejezések deszkriptívek a megjelölt áruk vonatkozásában, tekintet nélkül arra a tényre, hogy a jelzések nyelvi újítások.

Az elsőfokú Párizsi Bíróság 2018. június 7-i döntésében leszögezte, hogy egy védjegy-bejelentés benyújtása a 2017. június 14-i uniós védjegyrendelet 9. cikke szerint nem képez kereskedelmi tevékenységet, és ezért nem lehet bitorlócsелеkedetnek tekinteni.

India

Az indiai kerületi bíróságok ritkán döntenek jelentős kártérítés megítélésével járó szellemi tulajdoni ügyekben. Ez a gyakorlat most megváltozott, mert a *Trimble Solution Corporation* (Trimble) v. *Vivek Gupta* (Vivek)-ügyben az alpereseket eltiltotta a felperesek szoftverének használatától, és egyúttal az alpereseket 81 796 USD kártérítés fizetésére kötelezte, ami indiai szellemi tulajdoni ügyekben igen jelentős összegnek minősül.

A Trimble egy finn vállalat, és Indiában egy leányvállalattal rendelkezik. Szoftvertermékeket állít elő, és egyéb szolgáltatásokat is nyújt, amivel hatékonyabbá teszi ügyfeleinek üzleti ügyeit, és segít versenyképességük fokozásában. Üzleti tevékenységét az építőiparban és az energiaszolgáltatás területén fejti ki. Számítógépprogramját először Finnországban publikálta, és az Egyesült Államokban lajstromoztatta.

A Trimble megállapította, hogy az alperes Vivek jogtalanul és engedély nélkül használja a szoftverét mérnöki terveiben és egyéb kereskedelmi célokra, aminek folytán az 1957. évi szerzői jogi törvény 51. cikke alapján bitorolja szerzői jogát.

Miután a Trimble az Ahmedabadi Körzeti Bíróságon beperelte szerzői jogainak bitorlásáért, és az alperes az előírt határidőn belül elmulasztotta a válaszadást, a bíróság a következő tényeket vette figyelembe:

- a felperes tulajdonosa az alperes által használt szoftvernek;
- az alperes bitorolta a felperes szerzői jogát;
- a felperes jogosult volt tartós intézkedésre, amely eltiltotta az alperest, annak igazgatóit, fő tisztségviselőit, szolgálait és mindazokat, akik közvetlenül vagy közvetve az ő érdekében fejtettek ki tevékenységet, a felpereshez tartozó szoftver tárolásától és használatától;
- a felperes jogosult olyan döntésre, amely elrendeli, hogy az alperes
 - szolgáltatson valódi és hiteles beszámolót arról a haszonról, amelyet törvénytelenül szerzett a felperes szerzői jogának bitorlásából; és
 - fizessen meg minden hasznot, amelyet a felperes szoftverének használata révén szerzett.

A bíróság megállapította, hogy az alperes semmilyen választ vagy kifogást nem nyújtott be a felperes keresetére. A felperes bizonyítékai alapján egyértelmű igazolást nyert, hogy a felperes azoknak a szoftvertermékeknek a lajstromozott szerzőijog-tulajdonosa, amelyeket az építőiparban, energiaelosztásban és infrastruktúra-menedzsmentben használnak. A bíróság helyi megbízottjának jelentése megállapította, hogy az alperes szoftverének jelentős vonásait a felperes szoftverjéből vette, és így azokat bitorolta. A bíróság megállapította továbbá, hogy az alperes a felperes szoftverprogramjának jelentős részét jogosultság nélkül használta mérnöki terveiben és egyéb kereskedelmi célokra Ahmedabadban, aminek következtében bitorolta a felperes szerzői jogát.

A bíróság a felperesnek adott igazat. Ezért az alperesnek összesen 81 796 USD-t kell fizetnie a felperes részére a bírósági ítélet keltétől számított 3 hónapon belül.

Izrael

A) Az izraeli *Espresso Club* mozgalmat indított ismertségének növelésére, amelyben *George Clooney* egyik hasonmását is szerepeltették. Emellett a hasonmás bemutatásakor szatirikus elemeket is használtak, amelyek a svájci *Nestlé* multinacionális cég leányvállalatának, a *Nespresso*-nak egy újabb, a híres színészt szerepeltető hirdetéseire utaltak. Ezért a *Nestlé* és a *Nespresso* a Tel Avivi Kerületi Bíróságon védjegybitorlásért és szerzői jog megsértéséért, továbbá tisztességtelen versenybe ütköző cselekedetért és a *Nespresso* hírnevének megsértéséért pert indított az izraeli cég ellen.

A bíróság elutasította a felperes érveit. A döntés ellen a *Nestlé* és a *Nespresso* fellebbezett a legfelsőbb bíróságnál.

Annak a döntése elutasította a felperesek érveit, és hangsúlyozta, hogy az *Espresso Club* nem bitorolta a *Nespresso* szerzői jogait, ezzel precedenst teremtve a védjegyek határaitól a hirdetés világában. Megállapította, hogy a *Nespresso*-nak nem volt szerzői joga *George Clooney*-nak vagy képmásának a saját márkanévéhez kapcsoltan való használatára; ilyen jogai csupán *Clooney*-nak lehetnek – ha ő egyáltalán folyamodott ilyen jogokért. Megállapította továbbá, hogy a *Nespresso*-nak az *Espresso Club* által bemutatott mintaelemekre, így a kávé mintáira sincs védett szerzői joga.

A legfelsőbb bíróság elutasította a *Nespresso* arra vonatkozó érveit, hogy védjegyeit helytelenül használták, és a vonatkozó esetjog forrásainak elemzése alapján elutasította a *Nespresso*-nak azt az érvét, hogy az *Espresso Club* hirdetési kampánya „hígitotta” az ő hírnevét.

Megállapította továbbá, hogy paródiának vagy szatírának a hirdetésben való jelenlétére vonatkozó bizonyítás nem elegendő a hírnév károsodásának igazolásához. Emellett a bíróság azt is leszögezte, hogy még a „csípős hirdetés” körülményei között is, amikor egy versenytársat negatív színben tüntetnek fel, a felperesen van a kielégítő tények bizonyításának terhe. Ez magában foglalja például „a hirdetés által a védjegy hírnevére ténylegesen gyakorolt, valamint a negatív hirdetés által a fogyasztókra gyakorolt befolyás figyelembevételét”.

Végül elutasította a fellebbező feleknek azt az érvét, hogy az *Espresso Club* hirdetéseit törvénytelen másolást képeztek. A legfelsőbb bíróság inkább azon a véleményen volt, hogy a hirdetések új és független paródiát képeztek, és hogy általában egy versenytárs elleni szatirikus hirdetés nem képez törvénytelen másolást.

A precedenst teremtő ítélet nemzetközi érdeklődést váltott ki, és mind a svájci, mind az angol média publikálta.

B) A dél-koreai *Sangsin Brake Co. Ltd.* (Sangsin) az Izraeli Védjegyhivatalnál kérelmezte a HI-Q védjegy lajstromozását különböző gépkocsikra és azok alkatrészeire. Az elővizsgáló azon a véleményen volt, hogy az 1972. évi védjegyrendelet 11(9) cikkével ütközne, ha lajstromozná a megjelölt védjegyet, mert a *Goodyear Dunlop Tyres* a HI-Q megjelölésre 104727 és 104728 számmal már két lajstromozott védjeggyel rendelkezett.

A Sangsin és a Goodyear között létezik egy megállapodás a védjegyek együttes lajstromozásáról, amely világszerte szabályozza a jogokat. Ezt a megállapodást 2019. március 20-án a bejelentő megerősítette, és ezt az iratot a Goodyear támogatásával benyújtotta a hivatalnál.

További magyarázat megvilágította, hogy a felek által igényelt áruk nem mutattak átfedést, mert a Goodyear lajstromozott védjegyei – miként az árulistákból kitűnik – gumiabroncsokra vonatkoztak, míg a Sangsin ezektől eltérő termékekre kért oltalmat.

A felek áruai közötti további megkülönböztetést biztosít, hogy elosztási csatornáik is eltérőek: a Goodyear az abroncs kilyukadását helyreállító eszközöket szállít, míg a Sangsin gépkocsiszervizeket üzemeltet tartalékalkatrészekkel járművek karbantartására.

A Goodyear izraeli képviselője tisztázta a fogyasztók megtévesztése vonatkozásában felmerült kérdéseket, kifejtve, hogy történelmileg nincsenek félreértések a vonatkozó védjegyekkel és termékekkel kapcsolatban, aminek eredményeként a két védjegy együttélése nem okoz problémákat sem Izraelben, sem külföldön.

Ezeknek a tényeknek az ismeretében a hivatal elnökhelyettese, *Bracha* asszony arra a következtetésre jutott, hogy nem kell tartani a védjegyek összetévesztésének valószínűségétől, és ezért engedélyezte a kért védjegy lajstromozását.

Malajzia

Malajziában a parlament 2019. július 2-án jóváhagyta az új védjegy törvényt, amelynek legfőbb változása a korábbi, 1976. évi védjegy törvénnyel szemben – amely csupán hagyományos dolgok, így nevek, címkék, aláírások, nyelvek, betűk és számok lajstromozását tette lehetővé –, hogy megengedi illatok, hangok, alakok és színek lajstromozását is.

Emellett a maláj parlament jóváhagyta a Madridi Jegyzőkönyvhöz való csatlakozást, aminek révén védjegyek nemzetközi lajstromozása is lehetővé vált maláj bejelentők számára, míg külföldi bejelentők Malajziát megjelölt országgént választhatják nemzetközi védjegybejelentéseikben.

Németország

A) Egy német feltaláló 2015. március 27-én szabadalmi bejelentést nyújtott be a Német Szabadalmi és Védjegyhivatalnál (Deutsches Patent- und Markenamt, DPMA) az anyag és gyártástechnológia mérnökség területén. A bejelentés leírása szerint a feltalálói tevékenység abban állt, hogy egy elektromos kábelt nem a szokásos forrasztással vagy ragasztással,

hanem egy a szabadalmi leírásban ismertetett, sajátos ultraszónikus technika alapján, egy *szonotród* segítségével kötnek be. Az „Eljárás és kötőelem elektromos kábelben egy fémérintkező elemhez és szonotród” című bejelentést 2015. december 17-én publikálták. 2016. szeptember 19-én, vagyis a szabadalmi törvény 59. cikke szerint engedélyezett 9 hónapon belül felszólalást nyújtottak be ellene azon az alapon, hogy a bejelentés 1. és 5. igénypontja nem új, és a 8. igénypont nem alapul feltalálói tevékenységen. Az elővizsgáló újdonságrontónak találta a D4 jelzésű publikált német szabadalmi bejelentést, amely szerint hideghegesztési eljárásban egy rézhüvely csőszerűen kiképzett végét csört képezve hozzászorítják egy alumíniumvezetőhöz úgy, hogy csupán egy keskeny rés maradjon vissza a hegesztés után. Az elővizsgáló a bejelentést egy 2018. májusban tartott szóbeli tárgyalás után elutasította.

A bejelentő e döntés ellen a Szövetségi Szabadalmi Bíróságnál (Bundespatentgericht, BPG) nyújtott be fellebbezést.

A BPG szintén újdonságrontónak tekintette a D4 publikációt. Emellett arról tájékoztatta a bejelentőt, hogy az adott területen működő szakembertől a műszaki fejlődéssel való lépéstartást várják el, így a vizsgált esetben az ultrahangos hegesztési technológia és/vagy új ötvözetek tulajdonságainak a javítását.

A bírósági szakértő megállapította, hogy forrasztás vagy ragasztás nélkül csupán fémvezetők, hüvelyek és érintkező elemek ultrahangos hegesztése vezet a kívánt feszességhez, azonban a vitatott szabadalmi leírás nem ad felvilágosítást arról, hogy a védeni kívánt eljárás hogyan ér el folyadékokkal és gázokkal szembeni áthatolhatatlanságot.

A BPG megállapította, hogy az 1. és az 5. igénypont nem kimondottan ultrahangos hegesztésre vagy ilyen hegesztéssel előállított kötőelemre irányul, és egy szakember a szabadalmi leírás alapján az eljárásban semmi meglepőt nem talál.

A szonotróddal kapcsolatban a BPG megállapította, hogy a kötés létrehozásához annak nyilvánvalóan két aktív, eltérő magasságú felülettel kell rendelkeznie. A 8. igénypontban ez van leírva. Ezért a BPG úgy döntött, hogy a 8. igénypont tárgya nem alapul feltalálói tevékenységen. Még ha a szabadalom 1. és 5. igénypontja nem irányult volna is ultrahangos hegesztésre vagy egy ultraszónikus hegesztéssel előállított kötőelemre, egy szakértő le tudná vonni azt a következtetést, hogy a szabadalmi bejelentésben nincs leírva szabadalmazható találmány. Ezért a BPG úgy döntött, hogy teljes terjedelmében elutasítja a bejelentő fellebbezését.

B) A jelenlegi német szabadalmi törvény végrehajtási utasításának (Patentverordnung, PatV) 14. cikke szerint amikor egy idegen nyelven benyújtott szabadalmi bejelentéshez benyújtják a német fordítást, azzal együtt egy bizonylatot is be kell nyújtani, amely jelzi, hogy a fordítást vagy egy német szabadalmi ügyvivő, vagy pedig a vonatkozó nyelv hivatalosan megjelölt és elismert fordítója hitelesítette.

A BPG egy 2018. október 11-i döntésében megállapítja, hogy a fordítások hitelesítésének benyújtási követelménye összeegyeztethetetlen a német alkotmány 20. cikkéből levezetett

általános törvényi szabályokkal, és ezért a gyakorlatban nem kell alkalmazni. A döntés javasolja a PatV 14(1) cikkének teljes törlését.

A BPG világosan kifejti, hogy a jelenlegi hitelesítési követelmények két okból aránytalannak. Először: a PatV 14(1) cikke valójában nem alkalmas arra, hogy biztosítsa a fordítás egy bizonyos minőségi és helyességi szintjét. Ez főleg annak a ténynek tulajdonítható, hogy láthatóan nincsenek jogi következményei vagy szankciói annak, ha egy német szabadalmi ügyvivő hamis bizonylatot szolgáltat, mint az ún. „vak bizonylatok” esetében, amikor a hitelesítő nem képes megérteni mindkét nyelvet. Másodszor: a PatV 14(1) cikke tárgyilagosan nem szükséges jogi célra. Itt a fő érv az, hogy a Német Vállalatkezelési Egyezmény 22(1) cikke által egy nemzetközi szabadalmi bejelentés német nemzeti szakaszába való belépéshez szükséges fordítás mentes a hitelesítés terhétől. Mindazonáltal itt nincs arra utaló jelzés, hogy a PCT nemzeti szakaszának megindításához szükséges német fordítás a tényleges gyakorlatban alacsonyabb minőségű lenne, mint a PatV 14(1) cikke szerint benyújtott fordítások. Ilyen vonatkozásban a bíróság arra is rámutat, hogy a fordításban előforduló hibák rendszerint magára a bejelentőre, nem pedig a nagyközönségre nézve károsak. Így a helyes fordítás biztosításának hatása jól elérhető lenne a PCT által megkívánthoz hasonló rendszabályokkal, amelyek a bejelentőkre sokkal kisebb terhet rónak.

Mínthogy a BPG a PatV 14(1) cikkének érvényességére vonatkozó döntést komoly gyakorlati és jogi fontosságú kérdésnek tekinti, felkérte a DPMA elnökét (aki kiadta a szabadalmi rendeletet), hogy tegye döntését nyitottá és felülvizsgálatát a BGH által lehetővé, amely előtt az ügy jelenleg függőben van. Mínthogy a PatV 14(1) cikke reformjának általános kérdését a jogi közönség már 2000-ben felvetette, határozott jelei tapasztalhatók annak, hogy a BGH követni fogja a BPG döntését. Ennek a következményei folytán többé nem lenne szükség német szabadalmi bejelentések fordításaihoz hitelesítés benyújtására.

C) Az Európai Szabadalmi Hivatal állandó gyakorlatot fejlesztett ki a megvalósíthatóság követelményével kapcsolatban olyan igénypontok tekintetében, amelyekben nyitott végű jellemző van [az Európai Szabadalmi Egyezmény (ESZE) 83. cikke]. Az egyik ilyen első döntést T 409/91 számmal egy *Exxon*-ügyben hozta az ESZH fellebbezési tanácsa, amelyben lefektette azt az elvet, hogy az ESZE 83. cikkében foglalt követelmény teljesítése érdekében a bejelentő által benyújtott leírásnak elegendő tájékoztatást kell tartalmaznia ahhoz, hogy egy általános tudású szakember meg tudja valósítani a találmányt az igényelt teljes tartományon belül.

Ebben az ügyben egy segédkérelem szerinti igénypont azt írta elő, hogy a viaszkristályok átlagos részecskemérete 4000 nm-nél kisebb legyen, és a főkérelem szerinti igénypontban nem említett alsó határ ne haladja meg az 1000 nm-t; ezeket az értékeket ténylegesen felső határként az eredeti 5. igénypont nyilvánította ki. A fellebbezési tanács döntése szerint egy nyilvánított *felső határ* alsó határként való használata kielégíti az ESZH 123(2) cikke

szerinti követelményt (megfelelő alátámasztás volt az eredetileg benyújtott dokumentumokban).

A T 1008/02 sz. *Diaper*-döntésben a fellebbezési tanácsnak egy olyan igényponttal kapcsolatban kellett döntenie, amely „legalább 27 ml/g vizes oldatot” elnyelő szuperabszorbens anyagot ír elő. A tanács itt úgy döntött, hogy az igénypontot az ESZE 83. cikke alapján el kell utasítani, mert az abszorpciók képességnek nem volt felső határa.

Úgy tűnik, hogy az ESZH által kifejlesztett elv az Amerikai Egyesült Államokban is ismert, mert egy szövetségi bíróság a *MAG SIL Corp. v. Hitachi Global Storage Tech., Inc.*-ügyben megerősítette, hogy az igénypontok kielégítő tanítás hiányában jogi szempontból érvénytelenek. A bíróság megállapította, hogy a független igénypontban kinyilvánított, nyitott végű tartomány nem volt alátámasztva, mert a kinyilvánítás csupán az igényelt nyílt végű tartomány egy kis részére vonatkozott.

A BGH az X ZR 32/17 sz., 2019. márciusban hozott döntésével a német nemzeti törvényt alkalmazva megvilágította a nyitott végű paraméterek kérdését. A bíróság arra a következtetésre jutott, hogy egy egyoldalú nyitott végű paramétertartomány csak akkor van kellően kinyilvánítva, ha a találmány a leírásban nincs korlátozva sajátos tartományként, hanem a szakembernek általános tanítást ad, lehetővé téve számára, hogy eljusson olyan értékekig, amelyek meghaladják a szabadalomban bemutatott sajátos maximális értékeket. Ez a döntés jelenleg teljesen összhangban van az ESZH fellebbezési tanácsai által kifejlesztett elvekkel.

Az eldöntendő ügyben a bíróság tagadta, hogy a fő kérelem kellően ki van nyilvánítva, mert a szabadalmi leírásban nem volt általános kitanítás található.

A BGH döntése alapvetően eltér az ESZH fellebbezési tanácsai által kifejlesztett elvektől, mert helyt adott egy olyan főkérelemnek, amely egy tartomány felső végét egy, az eredeti dokumentumokban ki nem nyilvánított értékre korlátozta.

D) Münchenben a 2019. évi Oktoberfest október 21-én kezdődött. Néhány nappal korábban a DPMA ismét elutasította az OKTOBERFEST védjegy lajstromozását. München városa éveken keresztül próbálkozott ennek és a WIESN védjegynek a lajstromoztatásával.

2018-ban 6 milliónál több látogató ment Münchenbe, hogy részt vegyen a „Wiesn”-en (mezőn) ezen a népünnepélyen, a város ezért próbálta éveken keresztül védeni az OKTOBERFEST szövédjegyet – és ezáltal az „Oktoberfest” névre kisajátítani majdnem minden kereskedelmiileg felhasználható árut és szolgáltatást egész Európában.

A DPMA nézete szerint azonban a kifejezés egyértelműen leíró jelzés, amelyet a védjegy-törvény 8(2) No. 2 cikke szerint szabad szóként kell megtartani. A DPMA ezért szeptember 6-án ismét elutasította az OKTOBERFEST szövédjegy lajstromozására irányuló kérelmet.

Ez a védjegy még Európában sincs védve. München városa 2016-ban kérte uniós szövédjegyként való lajstromozását, azonban még nem járt sikerrel. Az európai védjegybejelentés bejegyzése mellett a „fellebbezés függőben” szöveg olvasható, ami annyit jelent, hogy a hivatali elutasítás ellen benyújtott fellebbezés függőben van.

Másrészről a WIESN európai védjegyet 2012-ben lajstromoztatta a *Segmüller Polstermöbelfabrik GmbH* világításokra és elektromos háztartási eszközökre, bútorokra és a megfelelő hirdetésre.

München városa is képes volt európai védjegyként védeni a WIESN védjegyet 2015. decemberben a nizzai osztályozás más osztályaira és áruira, mint a Segmüller. München városa sikeresen lajstromoztatta ezt a védjegyet a 9. (tisztítószer), a 30. (víz-, hő- és elektromos-szágszolgáltatás, fényképészet), a 38. (kép- és hangreprodukálás), a 39. (telekommunikációs hálózatok és adatbázisok) és a 42. (kutatómotor) áruosztályban.

München városa birtokosa a védett OIDE WIESN védjegynek is. Különböző sörgyártók és dirndlikészítők többféle európai védjegyet lajstromoztattak, amelyek tartalmazzák a „Wiesn” szóelemet; ilyenek a WIESNBIER, a WIESNKRACHERL és a WIESN FASHION.

Más városok és körzetek szintén hiába próbálkoztak híres események vagy turistavonzó helyek védjegyként való oltalmazásával. Így sikertelen volt Skócia a ST. ANDREWS védjegy és Bajorország a SÜDTIROL védjegy lajstromoztatásával, az utóbbi azonban eredményesen kérelmezte a NEUSCHWANSTEIN védjegy lajstromozását.

A jogi fórum figyelme mindig arra összpontosul, hogy a kérdéses jelzést nem kell-e szabadon hagyni a védjegytvény 8(2) No. 2 cikke alapján. Gyakran felmerül az a kérdés is, hogy a lajstromoztatni kívánt védjegy nem deskriptív-e a védeni kívánt árukra és szolgáltatásokra nézve.

E) A BGH 2018. július 12-i ítéletével úgy döntött, hogy egy több szótagú védjegy érthetetlen kiejtésének a veszélye hangzási szempontból az összetévesztés fokozott kockázatához vezethet. Emellett a BGH meghatározta annak a követelményeit, hogy mikor indokolja egy uniós védjegy bitorlása egy tagországban a védjegy használatának tiltását más tagállamokban is.

A döntés alapját egy német szoftver-előállító (felperes) és egy izraeli székhelyű vállalat (alperes) közötti vita képezte. Az izraeli cég világszerte forgalmaz számítógépprogramokat egy e-üzleten keresztül. A felperes többek között a „combit Relationship Manager” szoftvert forgalmazza különböző iparági vállalatoknak, és birtokosa a COMBIT uniós védjegynek. Egy „Commit CRM” jelölésű professzionális „Service-Automation-Software”-nek az alperes egyik e-üzletében történő eladása miatt fordult bírósághoz uniós védjegyének bitorlása miatt.

Miután a Düsseldorf-i Kerületi Felsőbíróság másodfokon az alperes javára döntött, a BGH ezt a döntést hatályon kívül helyezte, hangsúlyozva, hogy a több szótagú COMBIT és COMMIT védjegy közötti hangzási hasonlóság miatt nagyfokú összetévesztési kockázat áll fenn. Ugyanis az a tény, hogy a felperes több szótagból álló védjegyének kimondásakor az egyes szótagok között változik az ajakátformálás – ami azonban nem történik meg a megtámadott védjegy esetében – a „com-„ról a „-mit” szótagra való átmenetkor, az érthetetlen kiejtés lehetősége éppen a védjegyek hasonlósága mellett szól.

A felsőbbíróság nézetével szemben a BGH is azon a véleményen volt, hogy a „commit” szó jelentéstartalma nem semlegesíti a védjegyek hangzási és képi hasonlóságát. Annak a ténynek az alapján, hogy az alperes termékeit egy németül nyelvű online üzleten keresztül árusította, vagyis nem lehet angolul beszélő, homogén vevőkörből kiindulni, a szónak nem egyértelmű a jelentéstartalma. Másrészt a felsőbbíróság a „commit” szónak különböző jelentéstartalmakat tulajdonított ugyan, de ez a bíróság sem vett alapul egyértelmű jelentéstartalmat.

Végül a BGH azzal a kérdéssel foglalkozott, hogy egy unós védjegynek az Európai Unió egyetlen tagországában történő bitorlása az összes többi tagállamban is bitorlási cselekményt jelent-e. Ehhez a CJEU korábban már rögzítette, hogy egy uniós védjegy Németországban történő bitorlása esetén – egységes oltalom biztosítása érdekében – az eltiltásnak alapvetően az egész unióban be kell következnie. Valami más csak akkor történik, ha az illetékes bíróság megállapítja, hogy egyes tagországokban különösen hangzási szempontból nem áll fenn összetévesztési veszély. Ilyet az alsófokú bíróság nem állapított meg. Egy valamelyik tagország területén elkövetett bitorlási cselekmény az Unió teljes területére megalapozza ismétlési veszélyt. A BGH felfogása szerint ezért alapvetően a védjegy bitorlójának kötelessége bizonyítani, hogy ha nyelvi okokból az Unió egyes részein fel lehet tételezni összetévesztési veszélyt, míg más részeken nem, az eltiltást az Európai Unió azon államaira kell csak korlátozni, ahol fennforog az összetévesztés veszélye.

A fenti döntés ismeretében az európai védjegybejelentőknek mindig ügyelniük kell arra, hogy egy több szótagú védjegy bejelentésekor nem áll-e fenn az érthetetlen kiejtés lehetősége, ami egy használt védjegyet hangzási szempontból a bejelentett védjegy közelébe vihet, és így az összetévesztés kockázatát idézheti elő.

F) Két úttörő döntésével, amelyek megváltoztatják a kialakult esetjogot, a BGH folytatja az utóbbi évek irányzatát.

Egy minta ábrázolásának harmadik felek jogbiztonságának érdekében tiszta és egyértelmű módon kell feltárnia azt, amit a vonatkozó mintával pontosan oltalmazni kívánnak. Ez a követelmény egyértelműbb határokat szab meg, mint egy minta ábrázolásának a korábbi, nagymértékben érvényességbarát értelmezése (európai szinten lásd a CJEU 2017. évi döntését a *Mast-Jägermeister*-ügyben).

A BGH által már 2018 végén eldöntött, de mostanáig nem publikált mindkét ügyben az volt a kérdés, hogy egy olyan lajstromozott minta, amelynek ábrázolásai egy termék különböző kiviteli alakjait mutatják, érvényes-e a BGH 2001. február 13-i „*Sitz-Liegemöbel*” döntése alapján, vagy pedig – összhangban az európai esetjoggal – érvénytelen. A BGH az utóbbi mellett döntött, és így feladta korábbi esetjogát.

a) Tények

A BGH Első Polgári Tanácsának két döntése azonos tulajdonos két eltérő mintájára vonatkozik. A ...0132-0001 sz., a továbbiakban sportsisakként megjelölt német mintát 2008. február 28-án jelentették be, és 2008. július 16-án lajstromozták. A mintatulajdonos hét ábrát nyújtott be, amelyek mindegyike fekete-fehér fénykép volt. Valamennyi ábrázolás egy sportsisakot mutatott, azonban az egyes sisakok különböző jellemzőkkel (például eltérő állszíjjal, lovaglófogantyúval vagy anélkül, különböző színekkel és mintákkal) rendelkeztek.

A második, ...1031-0001 sz. mintát szintén 2008. február 28-án nyújtották be, de csak 2008. július 23-án lajstromozták; erre a mintára a továbbiakban „sportszemüvegminta”-ként hivatkozunk. A mintatulajdonos öt ábrázolást nyújtott be, amelyek mindegyike itt is fekete-fehér fénykép volt, és mindegyik ábrázolás síszemüveget vagy annak elemeit mutat. Az egyes ábrázolások azonban itt is különböző színűek, vagyis nem azonos termékek voltak. Így tehát mind a sportsisakok, mind a síszemüvegek esetében a benyújtott mintabejelentések az eltérő mintákat egyetlen mintaként igényelték.

Egy kérelmező mindkét minta érvénytelenségének a kimondását kérte azzal érvelve, hogy a minták nélkülözik az oltalmazhatóságot, mert nem egységes tárgyat nyilvánítanak ki.

A DPMA mindkét kérelmet elutasította. A kérelmező e döntések ellen a BPG-nél nyújtott be fellebbezést, azonban siker nélkül.

A sportsisakminta vonatkozásában a BPG megállapította, hogy a hét ábrázolás hét eltérő sisakot mutat, és hogy a különbségek döntőek a vonatkozó átlagos esztétikai benyomás szempontjából. Azonban – korábbi esetjogát alkalmazva – megerősítette a minta oltalmazhatóságát azon az alapon, hogy a minta tárgyat a hét különböző sisak jellemzőinek a keresztezésével (keresztezési elmélet) lehetett megállapítani. A sportsisakminta valamennyi ábrázolása egybeesik, amennyiben azonos alakú sisakhéjat mutat.

Hasonló okok alapján a BPG a sportszemüvegminták oltalmazhatóságát is megerősítette, aminek következtében ebben az esetben a BPG szerint a benyújtott ábrák ugyanannak a terméknek öt eltérő nézetét mutatták. A különböző színminták nem vezettek eltérő eredményre, mert a BPG véleménye szerint a szürke két különböző árnyalatának fekete és fehér ellentétére kértek oltalmat. A BPG továbbá azzal érvelt, hogy még ha feltételeznék is, hogy az 1–3. ábrázolás síszemüvegek két eltérő párját mutatja, és a 4. és 5. ábrázolás olyan szemüvegpárokat mutat, amelyek függetlenül kiválaszthatók mintaoltalomra, a minta még így is egységes tárgyat tárna fel. E tárgy meghatározása céljából ismét arra lenne szükség, hogy az ábrázolások egybeeső jellemzői keresztezzék egymást. A jelen esetben az 1–3. ábrázolás azonos keretű szemüvegeket mutatott, míg a 4. és 5. ábrázolás csupán arra szolgált, hogy egyértelművé tegye az üvegeret kétrészes szerkezetét.

A kérelmező jogi szempontokra hivatkozva továbbítte fellebbezését a BGH-hoz, hogy az mondja ki a két minta érvénytelenségét. A fellebbezés mindkét ügyben eredményes volt.

b) A BGH döntései

A BGH mindkét fellebbezést befogadta törvényességi alapon, és a BPG mindkét döntését hatályon kívül helyezte. Minthogy azonban a BGH nem jogosult ténybeli kérdésekben dönteni, az ügyeket a védjegytörvény 23(5) cikke és a szabadalmi törvény 108(1) cikke alapján visszautalta a BPG-nek. A BGH mindkét döntése nagyon világos érvelést tartalmaz, ezért valószínűnek tűnik, hogy a BPG mindkét megtámadott mintát érvénytelennek fogja nyilvánítani.

A BGH két döntésének kiindulási pontja a német mintatörvény 1(1) cikke, amely egy minta oltalmazhatóságának két követelményét rögzíti. Először: a mintatörvény 1(2) cikke értelmében egy minta tárgyának „termékmegjelenése” kell, hogy legyen, vagyis a mintának ipari vagy kézi termék megjelenését kell mutatnia (ami a jelen esetekben minden nehézség nélkül pozitív módon válaszolható meg). Másodszor: egy minta tárgya – mindaddig, amíg nem tartalmaz absztrakciót – csupán „egy” minta megjelenése lehet (és nem több mintáé), mert különben a minta tárgyát nem lehetne egyértelműen meghatározni. Ha a minta nem teljesíti mind a két követelményt, a mintatörvény 33(1) cikke alapján érvénytelen.

Utalva harmadik személyek szükséges jogi biztonságára és a lajstrom egyértelműségének elvére, a BGH világos határokat szab az ilyen értelmezésnek, és (végül) feladja a korábbi ún. „keresztelési elméletet”, amelyet a BPG alapként használt két döntésénél. Ennélfogva a BGH két döntése szerint olyan esetekben, amikor egyetlen minta ábrázolásai egy eltérő mintajellemzőkkel bíró termék különböző kiviteli alakjait mutatják, a minta tárgyát nem lehet meghatározni ezeknek a valamennyi ábrázoláson jelen levő jellemzőknek a keresztelése által. Ehelyett a mintát érvénytelennek kell nyilvánítani. Csupán azokat a jellemzőket lehet egy minta oltalmi körébe tartozónak tekinteni, amelyek az ábrázolásokon világosan fel vannak tárva.

A két megtámadott mintabejelentés BPG általi értelmezése ilyen háttér mellett nem állt ellen a BGH általi felülvizsgálatnak. Először, a sportsisakminta vonatkozásában a BGH leszögezte, hogy a BPG helyesen állapította meg, miszerint a benyújtott ábrázolások hét különböző sisakot mutatnak, nem pedig ugyanannak a sisaknak hét eltérő nézetét. A BPG a sportszemüvegekkel kapcsolatban is helyesen jutott arra a következtetésre, hogy a bejelentéssel együtt benyújtott ábrázolások a lerajzolt termék megjelenésének több vonását mutatták, amelyek nem voltak összeegyeztethetők egymással. A BGH azonban helyesbíti a BPG mindkét döntésének eredményeit (ezáltal feladva saját korábbi esetjogát). Most nagyobb súlyt helyezve a német mintatörvény 1(1) cikkének szövegezésére, a BGH következetesen jut arra a végeredményre, hogy a két minta ábrázolásai nem egyértelműen mutatják „egy” minta megjelenését, és ezért a két mintát érvénytelennek kell nyilvánítani.

Olaszország

A) Olaszország Legfelsőbb Bírósága 2019. augusztus 14-én hatálytalanította a Milánói Fellebbezési Bíróság azon döntését, amelyben az megállapította, hogy a vizsgált szabadalom érvényes, és ennek ellenére nem adott helyt a szabadalmas bitorlási keresetének, mert a szabadalom korlátozási eljárás tárgya volt, és a bitorlási cselekményeket még a korlátozási kérelem benyújtása előtt hajtották végre. A legfelsőbb bíróság helyt adott a szabadalmas fellebbezési kérelmének, és a következő döntést hozta:

Ahol egy Olaszország számára érvényesített európai szabadalmat az Európai Szabadalmi Hivatal előtt korlátozási eljárásnak vetettek alá, a szabadalom oltalmi körét visszamenőleges hatállyal kell a korlátozás tartalma által meghatározottnak tekinteni, függetlenül az érvénytelenségtől, amely befolyásolta az említett eljárással később módosított eredeti igénypontokat.

A legfelsőbb bíróság az ügyet visszautalta a Milánói Fellebbezési Bíróságnak, amely azt egy olyan tanácsának osztotta ki, amelynek egyik tagja sem vett részt a legfelsőbb bíróság által hatálytalanított döntés meghozatalában. Ennek a tanácsnak kellett döntenie az igénypontok bitorlása és különösen az állított károk és a bitorló hasznának visszafizetése kérdésében.

Az olasz esetjogban mostanáig eldöntetlen volt, hogy egy korlátozás hatásai visszamenőlegesek lehetnek-e attól az időponttól kezdve, amikor a szabadalom Olaszországban hatályossá vált, vagy pedig az ilyen hatások csupán attól az időponttól kezdve érvényesülhetnek, amikor a korlátozási kérelmet benyújtották. Az első megoldást, amelyet most osztott a legfelsőbb bíróság, a Milánói Bíróság szellemi tulajdonra szakosodott osztálya alkalmazta 2018. október 5-én kiadott döntésében. A Milánói Fellebbezési Bíróság azonban ezzel ellentétes döntést hozott (amelyet a legfelsőbb bíróság most hatálytalanított).

A legfelsőbb bíróság döntése, amellyel hatályon kívül helyezte a Milánói Fellebbezési Bíróság döntését, a következő szabályokon alapul.

- Az Európai Szabadalmi Egyezmény (ESZE) 69(2) cikke (amely azért volt alkalmazható, mert a vizsgált szabadalom az európai szabadalom olasz része volt), amely szerint:

Egy engedélyezett vagy felszólalási, korlátozási vagy megvonási eljárásban módosított európai szabadalom oltalmi körét a bejelentésre adott oltalmi körhöz viszonyítva visszamenőleges hatállyal kell meghatározni, feltéve, hogy ez az oltalmi kör ezáltal nem bővül.

- Az olasz iparjogvédelmi törvény 56. cikke, amely szerint:
Ha egy szabadalmat felszólalási vagy korlátozási eljárás alá vonnak, az oltalmi kört, amelyet az engedélyezés vagy a módosított alakban való fenntartásra vonatkozó döntés vagy a korlátozó döntés határoz meg, attól az időponttól kezdve kell megerősíteni, amikor nyilvánosságra hozták a felszólalásra vagy korlátozásra vonatkozó döntést.

E szabályban a „megerősíteni” szó nyilvánvalóvá teszi, hogy az oltalmat a korlátozást követően kezdettől fogva érvényesnek tekintik.

- Az ESZE 105c(3) cikke, amely szerint:

Az európai szabadalom korlátozására vagy megvonására vonatkozó döntés az összes olyan szerződő államban érvényes, amelyre nézve az európai szabadalmat engedélyezték. Azon a napon lépjen hatályba, amelyen a döntést publikálják az Európai Szabadalmi Közlönyben.

A legfelsőbb bíróság döntésének indokolása alapján nyilvánvalóvá, hogy csupán az ESZH döntése hatályos a döntés publikálásától, míg egy döntés (vagyis a korlátozás) tárgya és ezért a korlátozási eljárásban módosított igénypont szövege az ESZE 105b cikke alapján a szabadalom oltalmi idejének kezdetétől hatályos, ami logikus, mert ez egy korlátozás (vagyis egy olyan rendszabály, amely inkább csökkenti, semmint tágítja a szabadalmi oltalom körét).

E szabályokra tekintettel kétségbevonhatatlan, hogy a Milánói Fellebbezési Bíróság döntése (amelyet a legfelsőbb bíróság hatálytalanított) nem volt jogszerű, mert ez a bíróság azon a véleményen volt, hogy a kérdéses szabadalom az ESZH javasolt korlátozásának elfogadási időpontjáig teljes terjedelmében semmis volt, még ha maga a korlátozás megerősítette is az oltalmi kört.

B) Olaszországban 2019. március 23-án lépett hatályba a 2015/2436 sz. európai védjegyirányelvet megvalósító, 15/2019 sz. törvényerejű rendelet, amelynek legfontosabb innovatív változásait az alábbiakban foglaljuk össze.

- A védjegyoltalom megerősödését eredményezi különösen az a lehetőség, hogy határon is túlnyúló rendszabályokat lehet alkalmazni.
- Fel lehet lépni bitorlást előkészítő bizonyos cselekmények ellen.

Megszűnt az az idejéltúlt követelmény, hogy nem hagyományos védjegyek esetén is grafikus formában kellett ábrázolni a lajstromozást.

Az európai irányelv teljesítése révén Olaszország törvénybe iktatta, hogy a védjegyoltalom kiterjed olyan azonos vagy hasonló jelzések nem disztinktív használatára is, amelyek egy korábbi védjegy elősködő kihasználását, megkülönböztetőképességének vagy hírnevének a károsodását okozhatták.

Olaszország bevezette azokat a szabályokat – amelyekről már a 2017/1001 sz. európai uniós védjegyrendelet intézkedett –, amelyek kiterjesztik a védjegyoltalmat áruk és szolgáltatások határt átlépő tranzitforgalmára és bitorlást előkészítő cselekményekre, ideértve azonos vagy hasonló jelzések használatát bármilyen anyagon.

Egy további rendelkezés, amely már benne volt az EU védjegyrendeletében, és most jelen van az olasz törvényben is, megállapítja, hogy egy védjegytulajdonos megtilthatja védjegyének használatát szótárakban, enciklopédiákban és referenciamunkákban, ideértve az elektronikus formátumot is.

Ezek az innovációk szisztematikus jelentőségűek. Piaci szempontból nem fogadható el, hogy korlátozással sújtsák szereplők tevékenységeit éppen olyan esetekben, amikor ezek a tevékenységek ütköznek jogtulajdonosok érdekeivel. Ha azonban bekövetkezik ilyen ütközés, a védjegyoltalom szükségszerűen kívánja annak eldöntését, hogy a használat disztinktív-e, vagy sem.

Életszerű megközelítés a nemzeti védjegyek és az európai uniós védjegyek egyenlővé tétele, ami alapját képezi annak a rendelkezésnek, amely előírja, hogy egy védjegytulajdonosnak igazolnia kell, miszerint védjegyét az elmúlt öt évben tényleges használatba vette, amikor öt év eltelt a lajstromozás óta, és az ilyen tényleges használat meglétét kétségbe vonják (például egy törlési perben). Ez a szabály alkalmazza az ún. „bizonyítékszomszédság (proximity of evidence) elvét” védjegyügyekben; a védjegytulajdonosoknak ajánlatos ezt gondosan figyelembe venniük, mert rajtuk van a használat bizonyításának a terhe.

Végül az illetékes minisztérium fel fogja szólítani a Szabadalmi és Védjegyhivatalt, hogy vezessen be egy adminisztratív eljárást védjegyek törlésére és megszüntetésére, ami lényegileg a felszólalási eljáráson alapszik, és változata egy hagyományos jogi eljárásnak. E rendszer tényleges hatálybalépésének időpontját azonban még nem határozták meg.

Portugália

a) Az ügy előzményei

2016. március 14-én benyújtották az 561896 sz. portugál BELCANTO védjegybejelentést a 33. áruosztályban borokra. A védjegyet a Portugál Szabadalmi és Védjegyhivatal lajstromozta.

A *Gonzalez, Garrido & Antela Lda* (GGA) vállalat, a bárók, kávéházak és éttermek szolgáltatásaira a 43. áruosztályban 455669 számmal korábban lajstromozott BELCANTO védjegy tulajdonosa, a Szellemi Tulajdoni Bíróságnál fellebbezést nyújtott be a hivatal döntése ellen. Fellebbezésében a GGA előadta, hogy az 561896 sz. BELCANTO védjegy utánozta az ő korábbi védjegyét, minthogy a jelzések azonosak, továbbá az áruk és szolgáltatások hasonlóak voltak. A GGA azt is bizonyítani kívánta, hogy

- a korábbi BELCANTO védjegy jól ismert jelleget és hírnevet szerzett Portugáliában; és
- az újabb BELCANTO védjegy használata borokra kísérletet jelentett törvénytelen előny szerzésére a korábbi védjegy megkülönböztető jellegéből és hírnevéből, amivel kárt okozott a korábbi védjegy tulajdonosának.

A bíróság azonban úgy döntött, hogy nem hatálytalanítja a hivatal döntését, mert megalapította, hogy nincs hasonlóság a két védjegy által fedett áruk és szolgáltatások között.

A GGA ez ellen a döntés ellen fellebbezett a Lisszaboni Fellebbezési Bíróságnál.

b) A Lisszaboni Fellebbezési bíróság döntése

A bíróság 2019. május 23-án a következő döntést hozta.

- Az 561896 sz. portugál BELCANTO védjegy utánozta a 455669 sz. BELCANTO védjegyet. Emellett a GGA korábbi védjegye által fedett éttermi és bárszolgáltatások hasonlítanak a kifogásolt védjegy által fedett borokhoz, mert az áruk egymás kiegészítői, azonosak a fejlesztési csatornáik, és ugyanazon fogyasztók veszik azokat igénybe.
- A 455669 sz. korábbi védjegy „hírneves védjegynek” minősül mind nemzeti, mind nemzetközi szinten. Ezért az 561896 sz. védjegy engedélyezése lehetővé tenné jogtulajdonosai számára, hogy törvénytelen előnyre tegyenek szert a korábbi rangos BELCANTO védjegy megkülönböztető jellegéből és hírnevéből.
- Az 561896 sz. védjegy lajstromozása a tisztességtelen versenyt tiltó jogszabályba ütköző cselekmény volt, amivel egyértelműen megkísérelték, hogy:
 - előnyre tegyenek szert a korábbi BELCANTO védjegy goodwilljéből; és
 - rászedjék a portugál fogyasztókat, hogy azt higgyék: a védjegyet viselő borok a GGA Belcanto étterméből származnak.

A fentiek alapján a Lisszaboni Fellebbezési Bíróság helyt adott a GGA fellebbezésének, és elrendelte az 561896 sz. portugál védjegybejelentés alapján lajstromozott BELCANTO védjegy lajstromozásának törlését.

Spanyolország

A) A spanyol védjegy törvény végrehajtási utasítása 2019. május 1-jén lépett hatályba, miután a minisztertanács királyi döntéssel április 26-án jóváhagyta.

A spanyol védjegy törvényt az előző év vége felé módosították, hogy összhangba hozzák a 2015/2436 sz. európai irányelvvel, és hogy közelítsék a tagállamok védjegyekre vonatkozó törvényeihez.

A védjegy törvény végrehajtási utasításának módosításai fontos eljárási szempontokra vonatkoznak, ideértve a védjegyek új típusainak meghatározását, ami azért vált szükségessé, mert az EU védjegy törvényének reformja idején törölték a jelzés grafikus ábrázolásának követelményét.

Az új technológiákhoz való hozzáigazítás céljából a védjegyeket most bármilyen médiummal (például audio- és videófájlokkal) lehet ábrázolni mindaddig, amíg az oltalom tárgya világosan és pontosan meghatározható. Ez a változtatás határozottan lehetővé teszi mozgások, multimédia-, hologram- és hangvédjegyek lajstromozását.

Változásokat vezettek be a felszólalások tartalmával és a felszólalásokhoz mellékelt bizonyítékokkal és dokumentumokkal kapcsolatban. Emellett egy új cikket is beiktattak, amely lehetővé teszi a védjegy tulajdonos számára, hogy bizonyítékot kérjen annak a védjegynek a „tényleges” használatáról, amelyre a felszólaló támaszkodik. Ha a védjegyet nem használták, most lehetőség van indokolt okokkal menteni a használat hiányát. Azt a módot is

szabályozták, ahogy kérni lehet a használat bizonyítását, továbbá szabályozták azt az időt, ameddig egy ilyen kérelem benyújtható. Korlátozták azt az időtartamot is, amelyen belül a felszólalónak válaszolnia kell az ilyen beadványokra. Ez a rendszabály 2019. május 1-jén lépett Spanyolországban hatályba.

Az új védjegy törvény a Spanyol Szabadalmi és Védjegy hivatal számára a 17/2001 sz. törvény módosításának eredményeként bevezet egy új szakaszt az adminisztratív megvonási vagy érvénytelenítési eljárásról. Ez szabályozza a megvonási vagy érvénytelenítési kérelmek, valamint azon bizonyítékok, tények és igények tartalmát, amelyeket a bejelentőnek kell benyújtania kérelmének alátámasztására. Leírja azokat a lépéseket, amelyeket követni kell a törlési vagy érvénytelenítési keresetek alapos vizsgálatánál. A törvény szabályozza azt az időpontot is, amikor ezeket a kérelmeket fel lehet függeszteni vagy el lehet utasítani. A királyi rendelet szerint ez a rendszabály 2023. január 14-én lép hatályba.

B) A spanyol legfelsőbb bíróság 2019. május 8-án véglegesnek nyilvánította a Madridi Fellebbezési Bíróság azon döntését, amely megerősítette a *Carrefour Société Anonyme* (Carrefour) CONTINENTE védjegyeinek törlését, és elismerte a *Modelo Continente Hipermercados SA* (Modelo) jogát ahhoz, hogy Spanyolországban lajstromoztassa és használja a CONTINENTE védjegyet.

a) Tények

A Modelo 2008-ban használat hiánya miatt törlési keresetet nyújtott be a *Sidamsa-Continente Hipermercados SA*, a *Centros Comerciales Carrefour SA* és a *Carrefour SA* ellen, kérve a Carrefour által birtokolt és a CONTINENTE nevet tartalmazó különböző védjegylajstromozások, kereskedelmi nevek és létesítményjelzések használat hiánya miatti törlését.

A Carrefour elismerte, hogy 2000 óta nem használta a védjegyeket, azonban mulasztását azzal próbálta menteni, hogy ő a kedvezményezettje a CONTINENTE védjegy által korábban szerzett hírnévnek, és egyúttal ellentámadásként használatlan védjegyeinek bitorlásával, valamint tisztességtelen versenybe ütköző cselekedettel vádolta a Modelót. Kérte továbbá a Modelo által 2008-ban lajstromoztatott spanyol CONTINENTE védjegy törlését.

b) Döntések

– A Madridi Kereskedelmi Bíróság döntése

A Madridi Kereskedelmi Bíróság 2. sz. tanácsa használat hiánya miatt törölte a Carrefour lajstromozásait, érvényesnek nyilvánította a Modelo CONTINENTE védjegyet, és leszögezte, hogy a Modelo nem bitorolta a Carrefour CONTINENTE védjegyeit, a Modelót azonban eltiltotta CONTINENTE védjegyének spanyolországi használatától, mert azon a nézetén volt, hogy az ilyen használat a tisztességtelen versenyt tiltó törvénybe ütköző cselekedet lenne, a Carrefourral való összetévesztés kockázatát hozva létre.

Mindkét fél fellebbezett a döntésnek az ellen a része ellen, amely rá nézve kedvezőtlen volt.

– *A Madridi Fellebbezési Bíróság döntése*

A Madridi Fellebbezési Bíróság 2016. október 17-én elutasította a Carrefour fellebbezését, de fenntartotta a Modelóét. A bíróság hatálytalanította a Madridi Kereskedelmi Bíróságnak azt a döntését, amely megállapította, hogy a Modelo a tisztességtelen versenyt tiltó jogszabályba ütköző cselekedetet követett el, és ezért megsemmisítette a CONTINENTE védjegy spanyol piacokon Modelo általi használatának tiltását.

A Carrefour a döntés ellen rendkívüli fellebbezést nyújtott be a legfelsőbb bíróságnál arra hivatkozva, hogy a Madridi Fellebbezési Bíróság törvénysértést követett el az alábbi okok miatt.

- Megsértette a védjegy törvény 59(a) cikkét és a legfelsőbb bíróság erre a cikkekre vonatkozó esetjogát: a Carrefour szerint a Modelo törvénytelenül járt el, mert hiányzott a törvényes érdeke, amikor törlési keresetet nyújtott be a Carrefour CONTINENTE védjegyei ellen.
- A Párizsi Unió Egyezmény 6bis cikkének és a védjegy törvény 34. cikkének, valamint a legfelsőbb bíróság vonatkozó esetjogának megsértése: a Carrefour azt állította, hogy ezek a cikkek nem kívánják egy jól ismertnek tekinthető védjegy használatát.
- A védjegy törvény 51. cikkének és a legfelsőbb bíróság rosszhiszeműsége vonatkozó esetjogának megsértése: Carrefour azt állította, hogy a Modelo rosszhiszeműen járt el, amikor lajstromoztatta a CONTINENTE védjegyet.
- A tisztességtelen versenyt tiltó törvény 6. cikkének és a legfelsőbb bíróság bizonyos esetjogának megsértése: a Carrefour véleménye szerint a CONTINENTE védjegy Modelo általi használata Spanyolországban megtévesztené a fogyasztókat.

c) *A legfelsőbb bíróság döntése*

A legfelsőbb bíróság 2019. május 8-án elutasította a törvénysértésre alapozott fellebbezést, és ennek következtében elutasította az eljárási hibákra alapozott rendkívüli fellebbezést is a következő okok alapján.

- Egy 2012. december 27-i saját döntésére utalva a legfelsőbb bíróság elutasította a védjegy törvény 59(a) cikkére alapozott kifogást, és egyetértett a Madridi Fellebbezési Bíróság azon megállapításával, hogy lehetetlen megvédeni egy olyan védjegy oltalmát, amelyet nem használtak.
- A védjegy törvény 51. cikkére alapozott kifogás kapcsán a legfelsőbb bíróság rámutatott, hogy a Carrefour figyelmen kívül hagyta, miszerint 2000 óta nem használta CONTINENTE védjegyeit, és a Modelo Portugáliában használta ezt a védjegyet, amikor a spanyol lajstromozásért folyamodott.
- A tisztességtelen versenyt tiltó törvény 6. cikkének megsértésére vonatkozó kifogás vonatkozásában a legfelsőbb bíróság a viszonylagos komplementaritás elvére hivatkozott, idézve egy 2017. szeptember 15-i saját döntését, amely szerint a *ius prohibendi*

(vagyis mások eltiltásának a joga a szellemi tulajdon használatától) nem alkalmazható egy olyan jogtulajdonos javára, aki hagyja védjegyét lejárni.

Tajvan

Tajvanon 2019. november 1-jén módosított szabadalmi törvény lépett hatályba, amelynek célja, hogy a tajvani törvényt összhangba hozza a globális irányzatokkal, és alaposabbá tegye a szabadalom-vizsgálati gyakorlatot. A módosítás során 17 új cikket iktattak be a törvénybe. A legfontosabb változásokat az alábbiakban foglaljuk össze.

- a) Megosztott bejelentést korábban csak a találmányi szabadalom engedélyezésének közlésétől számított 30 napon belül lehetett benyújtani. A módosított törvény ezt a határidőt 3 hónapra hosszabbította meg.
Ez a változás a használatiminta-bejelentésekre is vonatkozik.
- b) Egy megsemmisítési eljárást kezdeményező fél a kérelem okait három hónapon belül köteles benyújtani. Később benyújtott dokumentumokat vagy bizonyítékokat a hivatal nem vesz figyelembe.
- c) Az új törvény a használatiminta-bejelentések esetében is bevezette az érdemi vizsgálatot.
- d) A mintaszabadalmak esetében az új törvény az oltalmi időt 12 évről 15 évre hosszabbította meg.

Törökország

A) A 2017. január 10-én hatályba lépett új iparjogvédelmi törvény szerint egy lajstromozott védjegy ellen törlési keresetet lehet benyújtani, ha a lajstromozástól számított 5 éven belül nem használják. Az iparjogvédelmi törvény 9. cikke hasonlít a védjegyoltalomra vonatkozó törvényerejű rendelet 2017. január 6-án hatálytalanított 14. cikkéhez, amelyet azonban még a hatálytalanítás előtt megsemmisített az alkotmánybíróság azon az alapon, hogy alkotmányellenes, mert parlamenti aktus szabályozta, nem pedig törvényerejű rendelet. A döntést 2017. január 6-án publikálták a hivatalos közlönyben, csupán négy nappal azt megelőzően, hogy az új iparjogvédelmi törvény hatályba lépett.

Ez a négynapos hézag olyan vitáknak nyitott utat, amelyek azt kívánták eldönteni, hogy az iparjogvédelmi törvény 9. cikke érvényesíthet-e létező törlési cselekményeket. Bár az általános vélemény az volt, hogy az iparjogvédelmi törvény bevezetésétől kezdve a használat hiányára alapozott igények teljes mértékben hatályban voltak, ezt az általános véleményt kétségbe vonták azon az alapon, hogy a 9. cikket öt éven keresztül nem lehet érvényesíteni. Más szavakkal: a használat hiányára alapozott törlési keresetek csupán 2023. január 10. után lennének lehetségesek.

A legtöbb iparjogvédelmi bíróság használat hiánya esetén törlési eljárást rendelt el az iparjogvédelmi törvény hatálybalépése óta. Számos bíróság azonban eltérő vélemények miatt az elsőfokú eljárásokban nem rendelt el ilyen eljárást, azt állítva, hogy az iparjogvédelmi törvény használat hiánya esetére vonatkozó rendelkezéseit nem lehet visszamenőleges hatállyal érvényesíteni.

A legfelsőbb bíróság nemrég egy döntést hozott a használat hiányára alapozott törlési eljárásokról és az iparjogvédelmi törvény 9. cikkének visszamenőleges hatályú érvényesítéséről.

Eszerint az iparjogvédelmi törvényt 2017. január 10-én publikálták a hivatalos közlönyben, azt 2016. december 22-én ratifikálták, mielőtt az alkotmánybíróság döntött volna a törvényerejű rendelet 14. cikkének törléséről.

A legfelsőbb bíróság megállapította, hogy az iparjogvédelmi törvény 9. cikkét a 14. cikk törlése előtt vezették be, és a törvényalkotó nem látta előre azt az időpontot, amikor az alkotmánybíróság dönt a 14. cikk törléséről; így a 9. cikket az alkotmánybíróság döntése előtt négy nappal ratifikálták.

Ennek megfelelően a legfelsőbb bíróság úgy döntött, hogy a jogalkotó elsődleges célja a védjegyek visszamenőleges hatályú törlése volt, ha azokat nem használták a lajstromozástól számított 5 éven belül.

VÁLOGATÁS A SZERZŐI JOGI SZAKÉRTŐ TESTÜLET SZAKVÉLEMÉNYEIBŐL

SZOFTVEREK FORRÁSKÓDJÁNAK SZERZŐI JOGI, ÖSSZEHASONLÍTÓ ELEMZÉSE

SZJSZT-15/2017

I. A megkeresés és a kérdések

A törvényszék a felperes és az X Szolgáltató és Tanácsadó Kft. alperes ellen szerzői jogi jog-sértés megállapítása iránti perében az alábbi kérdések megválaszolását kérte.

- 1. A felperes forráskódjának egyéni, eredeti jellege megállapítható-e?*
- 2. A rendelkezésre bocsátott szoftverek (forráskódok) szerzői jogi következtetések levonásához szükséges mélységben összevethetők-e, amennyiben igen, úgy nyilatkozzon: az alperes saját forráskódját a felperes forráskódjának szolgai másolásával hozta-e létre?*
- 3. Az alperes, illetve a felperes által kialakított rendszer milyen feladatot lát el, a két számítógépiprogram-alkotás hasonló vagy azonos funkcionalitással rendelkezik-e, ha igen, akkor ebből levonható-e szerzői jogi következtetés?*
- 4. A jelenleg a weboldal programkódjaként elérhető forráskód elegendő-e az oldal futtatásához, azonos-e a felperes programkódjával, illetve az eredetihez képest változott-e a funkcionalitása az oldallal. Amennyiben van azonosság az alperes oldalának programkódja és a felperes által csatolt programkód között, akkor az hány százaléknak tekinthető, az esetleges alperesi kódok egyéni, eredeti megoldásnak tekinthetők-e, vagy a szakmai szokások szerint bevett megoldások?*
- 5. A keresetlevélben a felperes által hivatkozott alkotásokat az alperes által a weboldal kódjaként használt alkotások hány százalékban tartalmazzák?*
- 6. Minek a megjelenítésére szolgálnak az esetlegesen azonos kódok?*
- 7. A felperes által csatolt kódsorból az adott oldal működéséhez hány függvény szükséges? A felperes keresetében megjelölt oldalak használják-e valamennyi függvényt, amely a kódokon szerepel? Az ilyen oldalaknál milyen arányt képvisel a szerveroldal a kliensoldalhoz képest, a felperes által csatolt forráskód a szerveroldal, a kliensoldal vagy mindkettő?*
- 8. Megállapítható-e, hogy az azonos üzleti logika miatt a kifejlesztett funkciók átfedik egymást, azonban a forráskód, az adatrétegekben tárolt adatok és alkalmazott adatszerkezetek eltérőek-e?*

II. A csatolt dokumentumok

A kérdések alapjául a megkereső bíróság az alábbi dokumentumokat jelölte meg, illetve az eljáró tanács részére rendelkezésre állt a perirat egésze.

- Közjegyzői tanúsítvány és az ahhoz csatolt felperesi és alperesi weboldalakról lementett fájlok digitális hordozón, továbbá a felperesi fájlok kinyomtatott formában.

Az eljárás során a megkereső bíróság a felperes által közjegyzői tanúsítványban rögzített fájlok tartalmát digitálisan elérhető formában is rendelkezésre bocsátotta. A megkereső bíróság az alperes által benyújtott forráskódokat nem vizsgálta, mert azok rögzítésének időpontja hitelesen nem volt megállapítható.

Az eljáró tanács a további vizsgálatok során a fenti fájlokra mint *functions.js*, *autoselect.js*, *style.css* illetve *functions.php?*... hivatkozik.

III. A tényállás

A fenti megkeresés és a rendelkezésre bocsátott dokumentumok, információk alapján az eljáró tanács az alábbi tényállást állapította meg:

- a) 2015-ben a megyei önkormányzat megbízta az alperest a weboldal kifejlesztésével.
- b) A felperes állítása szerint az alperes a fenti weboldal kifejlesztéséhez felhasználta a felperes weboldalainak forráskódját.
- c) A per – és így az eljáró tanács vizsgálatának – tárgyává tett Javascript kódok jelentős részben a jQuery függvénykönyvtárra épülnek, a megjelenítésért pedig a Bootstrap front-end keretrendszer és annak megjelenítésre vonatkozó módosításai felelnek.
- d) A felperes állítása szerint az alperes részére engedélyt a felhasználásra nem adott.
- e) A felperes kérésére az alperes a kifogásolt forráskódokat saját rendszeréből eltávolította.
- f) Az alperes egyben vitatja a felperesi kereset jogalapját. Álláspontja szerint a felperes nyílt forráskódú, szabad szoftvereket használt fel, amelyek szabadon használhatók, másolhatók és terjeszthetők. Az alperes állítása szerint a weboldal saját fejlesztése, és ahhoz – akárcsak a felperes – szabadon elérhető és szabadon felhasználható forráskódokat használt fel.

IV. A Szerzői Jogi Szakértő Testület eljárásának jogszabályi alapja

A Szerzői Jogi Szakértő Testület szervezetéről és működéséről szóló 156/1999. (XI. 3.) Korm. rendelet 1. §-a szerint a Szerzői Jogi Szakértő Testület (a továbbiakban: SZJSZT) az Szjt. 101. § (1) és (3) bekezdésében megjelölt ügyekben szakértői véleményt ad bírósági vagy hatósági megkeresés vagy megbízás alapján. E rendelet alkalmazásában szerzői jogi jogvitás ügy az Szjt.-ben szabályozott szerzői, szomszédos és adatbázis-előállítói jogok ér-

vényesítésével összefüggő bármely jogvita. E rendelet alkalmazásában a felhasználási jog gyakorlásával kapcsolatos kérdésnek számít az Sztj.-ben szabályozott vagyoni jog gyakorlásával kapcsolatos kérdés.

A SZJSZT a jelen megkeresésben szereplő tények és a rendelkezésére bocsátott iratanyag alapján jár el, egyéb tények, körülmények fennállását nem vizsgálja, kutatást nem folytat le szakvéleménye elkészítésekor és a szerződésekben és a megkeresésben hivatkozott szoftverek és rendszerek nem álltak rendelkezésére, azokat nem ismeri, és nem vizsgálta meg, vizsgálata a bíróság és a bíróság felhívására a felperes által csatolt, leírt kódokra és digitális fájlokra vonatkozott.

V. Az eljáró tanács szakvéleménye

Az eljáró tanács a megkereső bíróság által feltett kérdések konkrét megválaszolása előtt bevezető megállapítások keretében elemzi a nyílt forráskódú jQuery- és Bootstrap-licenc az ügy szempontjából releváns kérdéseit, a szoftverek funkcionalitásával és a szoftverek tárgyát képező kódokkal kapcsolatos releváns szerzői jogi kérdéseket, illetve kitér az elvégzett szakértői vizsgálat logikájára és főbb megállapításaira, majd a szakvélemény végén egyenként ad konkrét választ a megkereső bíróság által feltett kérdésekre.

Az eljáró tanács a vizsgálatokat a felperes által benyújtott, közjegyző által jegyzőkönyvbe mentett, és mind papíron, mind digitálisan csatolt forrásfájlok alapján végezte. A közjegyzői tanúsítvány alapján ezek a mentések a 2016. április 11-i állapotokat tükrözik.

1. Bevezető megállapítások

jQuery- és Bootstrap-licencelés

Az alperesi ellenkérelemnek a nyílt forráskódú szoftverek felhasználásával kapcsolatos megállapításaival összefüggésben az eljáró tanács először is tisztázni kívánja a jQuery szoftver és a Bootstrap front-end keretrendszer alapvető licencelési kérdéseit.

Mind a jQuery, mind a Bootstrap az MIT-licenccel használható fel. Ennek a „megengedő” licencnek a sajátossága a fejlesztőknek biztosított nagy szabadság. A szoftverfejlesztők az MIT-licencű szoftvert átdolgozhatják, megváltoztathatják, egyetlen lényeges kikötés az ún. copyright notice megtartása.

Az eljáró tanács a felperesi forrásfájlok vizsgálatával arra a megállapításra jutott, hogy a felperes egyik fenti szoftver forráskódját sem változtatta meg, ezeket a programalkotásokat nem dolgozta át. A tanács által hozzáférhető információk alapján azokat az ún. CDN rendszerből hivatkozta, ahol ezeknek a szoftvereknek a könnyen és gyorsan letölthető változatait tárolják.

Mi a vizsgált kódok funkcionalitása?

A csatolt fájlokból a rendszer(ek) egészére nem vonható le következtetés, a forrásfájlok funkcionalitását pedig kizárólag az azokban található forráskód alapján volt módja az eljáró tanácsnak megállapítani.

A csatolmányok szerint az alábbi funkcionalitások ismerhetők fel:

- *functions.js*: vegyes funkciókat betöltő függvényeket tartalmazó forrásfájl (mezőformázás, képernyőfotó-készítés, legördülő menü kezelése, felugró ablak kezelése stb.);
- *autoselect.js*: keresőmezőbe írt keresőkifejezés alapján tölt le listát szerveroldalról;
- *style.css*: az oldal vizuális megjelenítéséért (színek, elrendezés) felelős stíluslap;
- *functions.php?...*: lista a mögöttes adatbázisban tárolt elemekről (feltételezhetően felhasználók listája), *nem forráskód*.

A funkciók okozzák a forráskódok egyezőségét vagy a másolást?

Általánosan elmondható, hogy azonos funkciók önmagukban nem okozzák szükségszerűen a forráskódok egyezőségét, az azokat megvalósító forráskódok megírására – a rendszer egészére értve – a programozóknak általában több lehetőségük is van. A csatolt forráskódok alapján azonban megállapítható, hogy az alperes forráskódja a felperes forráskódjának másolata, annak részleges átdolgozása.

A negyedik, *functions.php?...* fájl kimenete ebből a szempontból nem értelmezhető, mert adatlistát tartalmaz, ez forráskódnak (vagy a szoftver más kifejezési formájának) nem minősül.

Van a felperesi kódnak egyéni, eredeti jellege?

Részben igen. A rendelkezésre bocsátott négy fájlból három forráskódi, ezekben az egyéni, eredeti jelleg az alábbi arányban található meg:

- *functions.js*: 48%,
- *autoselect.js*: 47%,
- *style.css*: 100%.

Bizonyos esetekben a felperesi forráskód egyes részei tekintetében az eredeti, más esetekben pedig az egyéni jelleg hiányzik. Hiányzik az *eredeti* jelleg, amikor a felperes azt más helyről (például internetes példatárból) másolta át. Más kódrész tekintetében hiányzik az *egyéni* jelleg, amikor is a felperes forráskódjában semmilyen egyéni megoldás nem lelhető fel, hanem az adott kódrész az általánosan bevett szoftverfejlesztői szokásoknak, stílusnak, jQuery-elvárásoknak megfelelően lett megírva.

A negyedik csatolmány (*function.php?....*) adatok listáját tartalmazza. Az Európai Bíróság C-406/10-es döntése szerint a „program bizonyos funkcióinak a használata céljából alkal-

mazott programnyelv és adatfájlformátum nem minősül e program kifejezési formájának, és ekként nem részesül ezen irányelv értelmében a számítógépi programok szerzői jogi védelmében”. Az adatszerkezet (tehát az egyes elemek tulajdonságai, mezői) továbbá nem rendelkezik olyan egyéni, eredeti jelleggel, hogy az alapján más típusú szerzői jogi oltalomban részesülhetne.

Hány százalékban vett át az alperes a felperestől egyéni, eredeti jellegű forráskódot?

A rendelkezésre bocsátott négy fájlból három forráskódi, így akárcsak az előző pontban, itt is csak erre a háromra adható meg az átvétel mértéke az alperesi fájlokon belül:

- *functions.js*: 18%,
- *autoselect.js*: 29%,
- *style.css*: 89%.

Az eljáró tanács a fenti százalékos arányokat az alperesi fájlokban meglévő kódsorok és az azok között fellelhető felperesi kódsorok számaránya alapján határozta meg.

2. A konkrét kérdésekre adott konkrét válaszok

Ad 1: A felperes forráskódjának egyéni, eredeti jellege megállapítható-e?

A felperesi forráskód egyéni, eredeti jellege a vizsgálat tárgyát képező egyes forráskódi fájlok esetén az alábbi arányban állapítható meg:

- *functions.js*: 48%,
- *autoselect.js*: 47%,
- *style.css*: 100%.

A negyedik csatolmány (*functions.php?...*) esetén nem egyéni, eredeti szoftverforráskódról, hanem adatlistáról (feltételezhetően felhasználók listájáról) van szó.

Ad 2: A rendelkezésre bocsátott szoftverek (forráskódok) szerzői jogi következtetések levonásához szükséges mélységben összevethetők-e, amennyiben igen, úgy nyilatkozzon: az alperes saját forráskódját a felperes forráskódjának szolgai másolásával hozta-e létre?

Igen, szerzői jogi következtetések levonásához a fájlok elégségesek, azonban kizárólag a csatolt fájlokra és nem a teljes rendszer egészére. A vizsgált forrásfájlok alapján megállapítható, hogy az alperes a saját forráskódját részben az alperes forráskódjának lemásolásával és annak átdolgozásával hozta létre. Szolgai másolásról azért nem beszélhetünk, mert bizonyos részeket kihagyott, bizonyos részeket a felperes saját maga írt, illetve bizonyos részeket módosított. Ezeket az arányokat az eljáró tanács a szakvéleményében a későbbiekben meg fogja határozni.

Ad 3: Az alperes, illetve a felperes által kialakított rendszer milyen feladatot lát el, a két számítógépiprogram-alkotás hasonló vagy azonos funkcionalitással rendelkezik-e, ha igen, akkor ebből levonható-e szerzői jogi következtetés?

A rendszerek teljes körű funkcionalitásáról a tanács a négy forrásfájl ismeretében nem tud állást foglalni.

A csatolt négy fájl (három forráskód és egy adatlista) tekintetében azonban kijelenthető, hogy azok nemcsak azonos funkcionalitást látnak el, hanem az alperesi forráskód jelentős részben a felperesi forráskódon alapul.

Ad 4: Jelenleg a weboldal programkódjaként elérhető forráskód elegendő-e az oldal futtatásához, azonos-e a felperes programkódjával, illetve az eredetihez képest változott-e a funkcionalitása az oldalnak. Amennyiben van azonosság az alperes oldalának programkódja és a felperes által csatolt programkód között, akkor az hány százaléknak tekinthető, az esetleges alperesi kódok egyéni, eredeti megoldásnak tekinthetők-e, vagy a szakmai szokások szerint bevett megoldások?

Az eljáró tanács ismételten csak a három forrásfájl vonatkozásában tudja a feltett kérdést megválaszolni.

A csatolt forráskódok nem elegendők az oldal futtatásához, a csatolt fájlok alapján az alperes forráskódja jelentős részben azonos a felperes forráskódjaival (de nem szükségszerűen igaz ez a teljes rendszer teljes forráskódjára).

A csatolt fájlok alapján nem állapítható meg, hogy az oldal funkcionalitása mennyiben változott.

Mint a kirendelő végzésből is kitűnik, a felperes kérésére az alperes a másolt forráskódok nagy részét lecserélte, így az eljáró tanács a jelen szakértői vizsgálat időpontjában elérhető weboldalak forráskódját már nem vizsgálta.

Az alperes által átvett, és egyéni, eredeti jelleggel rendelkező felperesi forráskódok aránya az alperesi forráskódon belül az alábbi:

- *functions.js*: 18%,
- *autoselect.js*: 29%,
- *style.css*: 89%.

Ad 5: A keresetlevélben a felperes által hivatkozott alkotásokat az alperes által a weboldal kódjaként használt alkotások hány százalékban tartalmazzák?

A kérdést az eljáró tanács a 4. kérdésre adott válaszában már megválaszolta.

Ad 6: Minek a megjelenítésére szolgálnak az esetlegesen azonos kódok?

A csatolt forrásfájlokban található, mindkét rendszerben azonos forráskódok változatos feladatokat látnak el, úgymint adatlisták lekérése a szerverről, szűrés, legördülő menük kezelése, beviteli mező formázása, illetve a .css fájl esetében az oldal megjelenéséért (színek, elrendezés) felelnek.

Ad 7: A felperes által csatolt kódsorból az adott oldal működéséhez hány függvény szükséges? A felperes keresetében megjelölt oldalak használják-e valamennyi függvényt, amely a kódokon szerepel? Az ilyen oldalaknál milyen arányt képvisel a szerveroldal a kliensoldalhoz képest, a felperes által csatolt forráskód a szerveroldal, a kliensoldal vagy mindkettő?

A csatolt forrásfájlok nem elegendőek-e kérdésen belül az első két alkérdés megválaszolására, mert a csatolt forrásfájlok kizárólag a függvényeket tartalmazzák, és nem azok rendszeren belüli ún. meghívási pontjait.

A harmadik alkérdés a szerver- és kliensoldal arányára vonatkozik. Ilyen arány általánosságban sem állapítható meg, ezt esetről esetre döntően befolyásolja nem csak a felhasznált technológia, de a megvalósítandó részletfunkciók és a szoftverfejlesztők módszertana is.

Ad 8: Megállapítható-e, hogy az azonos üzleti logika miatt a kifejlesztett funkciók átfedik egymást, azonban a forráskód, az adatrétegekben tárolt adatok és alkalmazott adatszerkezetek eltérőek-e?

Fentiekből adódóan a csatolt forrásfájlok tekintetében nemcsak a funkciók, de a forráskódok is jelentős mértékben azonosak (a forráskódok azonosságából következik a funkciók azonossága, fordítva azonban ez már nem lenne feltétlenül igaz, a szerzői jog pedig nem a szoftver funkcionálisát, hanem a forráskódi megfogalmazást védi).

Az eljáró tanács feltételezi, hogy az „adatrétegekben tárolt adatok” és „alkalmazott adatszerkezetek” utalás a negyedik csatolmányban található adatlistára vonatkozik. Az azonos forráskódok meghatározták azt is, hogy az adatlista milyen szerkezetű legyen.

Dr. Sár Csaba, a tanács elnöke
Dr. Horváth Katalin, a tanács előadó tagja
Dr. Somkutas Péter, a tanács szavazó tagja

* * *

SZÁMÍTÓGÉPIPROGRAM-ALKOTÁS JOGI VÉDELME

SZJSZT-24/2017

A megkereső törvényszék által feltett kérdések

1. *Az alperes védekezésére figyelemmel állapítsa meg, hogy az alperesek általi használat az együttműködés szerint megvalósulhatott-e azzal, hogy a felperes hálózaton keresztül hozzáférést biztosított a szoftverhez az alperesek számára!*
2. *Vizsgálja meg, hogy a fent említett megállapodás rendelkezései szerint a szoftverhasználat a részleges funkcionalitás és a rendszerhibák mellett megvalósult-e, és ha igen, akkor a szoftverrel kapcsolatban licendijra részleges vagy teljes jogosultságról beszélhetünk e körben (lásd hibalista), a részleges jogosultságra, ha van ilyen, tegyen százalékos megállapítást!*
3. *A megállapodás és az általános informatikai gyakorlat tükrében határozza meg a szoftver-üzemeltetés, -követés és -támogatás fogalmát!*

Az eljáró tanács szakértői véleménye

Tekintettel arra, hogy a Szerzői Jogi Szakértő Testület szervezetéről és működéséről szóló 156/1999. (XI. 3.) Korm. rendelet 8. § (1) bekezdése szerint „a Szakértő Testület nevében az eljáró tanács a feltett kérdések és a benyújtott iratok alapján alakítja ki a szakértői véleményt, a tények megállapítására nem végez külön bizonyítást ...”, az eljáró tanács a megkeresés, illetve a megkereséshez csatolt dokumentumok alapján hozta meg szakvéleményét. Az eljáró tanács azt a szoftvert vizsgálatra nem kapta, amelyre a kérdések vonatkoztak.

1. Rövid tényállás

1.1. A kirendelő bíróság az ügy rövid tényállását az alábbiakban határozta meg.

„Perbeli felek 2011. júliusban együttműködési megállapodást kötöttek a felperes szoftverének felhasználásával egy vállalatirányítási szoftver, valamint CRM (ügyfélkapcsolati rendszer) és projektkövetés létrehozására, bevezetésére, majd ennek sikeressége esetén továbbfejlesztésre és hasznosításra. A felek 2011. augusztustól megkezdték az együttműködést, a felperes hálózaton keresztül hozzáférést engedélyezett a szoftverének használatára. A közös tevékenység a felek között 2012 márciusáig tartott, április végén pedig megszűnt. A felperes ezen időszak alatt 5 számlát állított ki a II. r. alperes nevére, mindösszesen 1.900.080 Ft összegben. A számlákat a felperes felszólításai ellenére sem az I. rendű, sem a II. rendű alperes 2012 decemberéig nem fizette meg.

A felperes többször módosított, illetve pontosított keresetében az 1999. évi LXXVI. törvény (Szt.) 16. § (1) bekezdése, valamint 42. § (1) bekezdése alapján kérte a bíróságtól, hogy felhasználási díj címén kötelezze az I. rendű alperest összesen 950.040 Ft tőketartozás és járulékai, valamint ugyancsak a fenti jogcímen, kötelezze a II. rendű alperest összesen 950.040 Ft tőketartozás és járulékai megfizetésére.

Az alperesi védekezés szerint a felek a felperesi vállalatirányítási szoftver bevezetésére és az alperesi adatbázisokkal és korábbi kezelőrendszerrel történt integrálásra vállalkozási és egyben a szoftver további értékesítésére nézve együttműködési szerződést kötöttek. Utóbbiban az alpereseket piackutatási és propagandafeladatok terhelték. Az alperesek a vállalkozói díj igényrel kapcsolatban védekezésüket arra alapították, hogy nem történt meg a felperes teljesítése. A felperes 2012. áprilisig dolgozott a vállalatirányítási szoftveren, de eredmény nélkül. Az alperesek a befektetett rengeteg munka ellenére a megvalósítási szakaszban azt tapasztalták, hogy az integráció reménytelen, a felperes által kifejlesztett program alkalmatlan a megkívánt feladatok elvégzésére, ezért 2012. áprilisban levélben elálltak a szerződéstől. Az alperesek hangsúlyozták, hogy a felperes Szt. 16. § és 42. §-ára történő hivatkozása azért nem áll meg, mert a használati, felhasználási szerződésekre a jótállási, kellék- és jogszavatossági szabályok vonatkoznak. Ez vezetett az alperesek elállásához és ez eredményezte, hogy a felperes a teljesítményéért semmilyen jogcímen, semmilyen díjra nem jogosult, e körben az Szt. 49. § (3) bekezdésére hivatkoztak.”

2. A bíróság által feltett első kérdésről

2.1. A perbeli ügy során a felek együttműködésüket az „Együttműködési megállapodás” címet viselő, 2011. júliusban kelt dokumentumban rendezték. A megállapodás jogi természetét illetően vegyes jellegű abban a tekintetben, hogy a szerződésben megbízási és vállalkozási elemek is tetten érhetőek, de abban a tekintetben is, hogy a megrendelő személye a szoftver bevezetése, illetve a szoftver (egyébként ténylegesen nem megvalósult) értékesítése esetén eltérő volt.

2.2. Az „Együttműködési megállapodás” egyik kiemelt célja a felperes vállalatirányítási szoftverének alperesekhez történő bevezetése volt. A feleknek a szoftver felhasználásával kapcsolatos jogait és kötelezettségeit a megállapodás részletesen nem tartalmazza.

2.3. Az „Együttműködési megállapodás” tárgya, vagyis a felperesi szoftver a peres felek által nem vitatottan az Szt. 1. § (3) bekezdése szerinti egyéni, eredeti jelleggel rendelkező szerzői mű, amely ekként szerzői jogi oltalom alatt áll.

2.4. A felek a perben azt sem vitatták, hogy a felperesi szoftver vagyoni jogaival a felperes rendelkezik. Noha az eljáró tanács erről – a vonatkozó szerződések hiányában – nem győződhetett meg, szakvéleménye kialakításakor ebből a feltevésből indult ki.

2.5. Az Sztj. 42. § (1) bekezdése szerint a szerző felhasználási szerződésben ad engedélyt művének a felhasználására, a felhasználó pedig köteles ennek fejében díjat fizetni. Az eljáró tanács megvizsgálta a felek által kötött „Együttműködési szerződést”, és arra a megállapításra jutott, hogy az az alperesek számára engedélyezett felhasználási módokat nem határozza meg. A szerződés e hiányát az Sztj. 43. § (5) bekezdése pótolja, amely szerint „ha a szerződés nem jelöli meg azokat a felhasználási módokat, amelyekre az engedély vonatkozik, illetve nem határozza meg a felhasználás megengedett mértékét, az engedély a szerződés céljának megvalósításához elengedhetetlenül szükséges felhasználási módra és mértékre korlátozódik.”

Az eljáró tanács jelzi továbbá, hogy bár az Sztj. 45. § (1) bekezdése szerint a felhasználási szerződést – ha az Sztj. másként nem rendelkezik – írásba kell foglalni, a szoftverek esetében a formakényszert azonban az Sztj. 60. § (5) bekezdése feloldja a program kereskedelmi forgalomban történő beszerzése vonatkozásában. A tárgybeli szoftver az eljáró tanács megítélése szerint ilyen szoftvernek minősülhet, de az e kérdéssel kapcsolatos vélemény kialakításához nem állt elegendő információ a tanács rendelkezésére. E tekintetben ugyanakkor utal a Fővárosi Ítéltábla FIT-H-PJ-2008-717. számú bírósági határozatára, amely az Sztj. 60. § (5) bekezdését már értelmezte.

Amennyiben e körülmények – illetve az időközben beállt jogszabályváltozások (a kereskedelemről szóló 2005. évi CLXIV. törvény) – értékelése révén a bíróság arra a következtetésre jutna, hogy az ügyben nem a szoftver kereskedelmi forgalomban való értékesítésére került sor, akkor ebben az esetben – az irányadó formai követelmény (írásbeliség) – hiányában érvényesen nem jött létre felhasználási szerződés a felek között.

2.6. A tárgybeli szoftver ún. felhőalapú szolgáltatást nyújtott, amelynek lényege, hogy a szoftver futásához szükséges kód vagy annak egy része, illetve a szoftver működéséhez szükséges adatbázisok nem a felhasználók (alperesek) számítógépén kerülnek eltárolásra, hanem a szolgáltató (felperes) rendelkezése alatt álló szerveren. A felhőalapú működés során – a technológiai megvalósítástól függően – a fentiekből következően nem feltétlenül van szükség a számítógépiprogram-alkotásról készített tartós többszörözött műpéldány elkészítésére.

2.7. Az eljáró tanács a rendelkezésére bocsátott iratok, különösen a jegyzőkönyvhöz csatolt hibalista elnevezésű dokumentumban található képernyőképek alapján ugyanakkor azt valószínűsíti, hogy a konkrét esetben a felhőalapú program elérését az alperesek számítógépére telepített valamilyen kliensprogram segítségével oldották meg. A kliensprogram

működtetése általában szükségessé teszi a kliensprogram (vagy beépülő modul) telepítését (Szjt. 18. §-a szerinti többszörözését), ami az Szjt. szerinti kizárólagos engedélyezési jogok körébe tartozik. A kliensprogram – függetlenül annak műszaki megoldásától – a felperesi szoftver integráns részét képezi, ebből következően a kliensprogram felhasználása megvalósítja a felperesi szoftver szerzői jogi felhasználását. Az eljáró tanács rendelkezésére bocsátott iratok alapján a fenti megállapítás (vagyis a kliensprogram telepítése) mindazonáltal teljes bizonyossággal nem volt igazolható.

2.8. Az eljáró tanács jelzi, hogy más engedélyköteles szerzői jogi felhasználás – a felperesi szoftver hiányában és az iratok alapján – nem volt azonosítható.

2.9. A fentieket összegezve az eljáró tanács azt valószínűsíti, hogy a perbeli szoftver alperesek által való felhasználása megtörtént.

3. A bíróság által feltett második kérdésről

3.1. Az eljáró tanács számára átadott iratok szerint a peres felek nem vitatták, hogy a perbeli szoftvert az alperesi vállalkozások munkavállalóinak egy része – elsősorban a tesztelés érdekében – felhasználta. A peres felek között ugyanakkor nincs egyetértés abban, hogy a használat milyen intenzív volt, illetve hogy a szoftver a felek által kitűzött cél elérésére alkalmas volt-e.

3.2. Az alperesek hivatkozása e körben elsősorban az Szjt. 49. § (3) bekezdésén alapul, amely szerint „ha a szerző a kijavítást alapos ok nélkül megtagadja vagy határidőre nem végzi el, a felhasználó a szerződéstől díjfizetés kötelezettsége nélkül elállhat”. Az idézett jogszabályhely alapján alperesek a szerződéstől való elállásra törekedtek, aminek következménye a díjfizetési kötelezettség alóli mentesülés lenne.

3.3. Az Szjt. alperes által hivatkozott 49. § (3) bekezdése azonban nem minden felhasználási szerződés esetén alkalmazható, csak a jövőben megalkotandó műre vonatkozó szerződésekre. A peres vita ugyanakkor – legalább az együttműködés első szakaszában – egy már létező szoftver bevezetésével függ össze, vagyis e körben az Szjt. 49. §-a nem alkalmazható.

3.4. Az a körülmény, hogy a vita tárgya nem egy jövőben megalkotandó, hanem az együttműködés megkezdésekor már létező szoftver felhasználásával függ össze, legalább két következménnyel jár. Részint alperesek számára az Szjt. még a szoftver alkalmatlansága eseteire sem teremt elállási jogot, másrészt pedig alperes nem hivatkozhat az Szjt. 49. § (4) bekezdése szerinti mérsékelt díjazásra sem.

3.5. Az eljáró tanács álláspontja az, hogy a konkrét ügyben a szerzői jogi szabályok nem adnak sajátos jogcímet az alpereseknek sem a szerződéstől való elállásra, sem pedig a kikötött felhasználási díj mérséklésére azon az alapon, hogy a szoftver egyébként megítélésük szerint nem volt alkalmas a kitűzött feladatok ellátására. Az eljáró tanács a kellékszavatossági igényeket nem vizsgálta, részint mivel a vizsgálandó szoftver nem állt rendelkezésére, másrészt pedig azért, mivel a kellékszavatosság általános polgári jogi megítélése nem tartozik a Szerzői Jogi Szakértő Testület hatáskörébe.

3.6. Az eljáró tanács a fentiek mellett megjegyzi, hogy egy már meglévő szoftver bevezetése általában nem eredményez új szoftvert. Ez az általános megállapítás a vállalatirányítási szoftverekre is igaz, ebben az esetben ugyanis elsősorban arra van szükség, hogy a működés korábbi adatait az új program keretei közé betöltsék, továbbá hogy a szoftver biztosította lehetőségek között a megrendelő működését leképezzék. Annak természetesen nincs akadálya, hogy felek a meglévő szoftver átdolgozását, továbbfejlesztését is vállalják, erre utaló jel azonban az eljáró tanács számára átadott iratokban nem volt található, sőt, a perbeli dokumentumok kifejezetten azt tartalmazzák, hogy „Alapvető cél, hogy az összes megrendelői igényt Szoftver fejlesztési feladatok nélkül lehessen megvalósítani” (lásd „Együttműködési megállapodás”).

3.7. Az eljáró tanács jelzi, hogy a felek által kötött „Együttműködési megállapodás” kifejezetten előírta a szoftver egyedi fejlesztést igénylő átdolgozását, amelynek megvalósulása esetén az alperesek által hivatkozott 49. § már alkalmazandó lett volna.

3.8. Az eljáró tanács végül jelzi, hogy a nagyértékű szoftverekre vonatkozó felhasználási jogok beszerzése esetén természetes, ennek megfelelően rutinszerűen jelentkező igény, hogy a jövőbeni felhasználó éles vagy élesközeli helyzetben tesztelhesse a kiválasztott szoftvert.

4. A bíróság által feltett harmadik kérdésről

4.1. Az eljáró tanács rögzíti, hogy a kérdésben megjelölt fogalmak (üzemeltetés, követés, támogatás) konkrét tartalmát jellemzően az érintett felek az egymással kötött szerződéseikben rendezik. Gyakran előfordul, hogy a szoftverfejlesztők nemzetközi vagy magyar szabványokat is alkalmaznak a szoftverek minősítésére (pl. ISO/IEC 25000-es sorozat), amelyek e fogalmakat szintén meghatározhatják. Az eljáró tanács rendelkezésére bocsátott iratokban fellelhető szerződések e fogalmakra vonatkozó konkrét rendelkezéseket nem tartalmazzák, és az eljáró tanácsnak arra vonatkozó információja sincs, hogy a felperes az említett szabványok bármelyikét alkalmazta volna.

4.2. Az eljáró tanács rögzíti, hogy a kérdésben megjelölt fogalmak létrejött, meglévő, ténylegesen használt szoftverek vonatkozásában értelmezhetőek. Az eljáró tanács megítélése szerint ugyanakkor a fogalmak általános jellegű értelmezése a konkrét szerzői jogi felhasználás megvalósulása szempontjából irreleváns lenne.

Dr. Lábod Péter, a tanács elnöke
Dr. Békés Gergely, a tanács előadó tagja
Mamuzsics Gábor, a tanács szavazó tagja

* * *

ISMERETTERJESZTŐ, SZAKIRODALMI MŰ FORDÍTÁSÁNAK SZERZŐI JOGI KÉRDÉSEI

SZJSZT-34/2017

A törvényszék megkeresésének tárgya

A törvényszék végzésével a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (a továbbiakban: Szt.) 101. §-a, valamint a Szerzői Jogi Szakértő Testület szervezetéről és működéséről szóló 156/1999. (XI. 3.) Korm. rendelet 1. §-a alapján szakértői vélemény adására rendelte ki a Szerzői Jogi Szakértő Testületet (a továbbiakban SZJSZT).

A megkereső által feltett kérdések

1. *A felperesi mű alperes általi engedély nélküli lefordításával és 300 példányban történő sokszorosításával kapcsolatban történt-e szerzői jogi jogsértés?*
2. *Amennyiben történt, úgy kinek a jogát sértette meg az alperes?*
3. *A szerzői jogi jogsértés a jogosultnak milyen mértékű vagyoni hátrányt okozott, milyen elszámolási tényezők figyelembe vétele mellett?*
4. *A felperes milyen összegű kártérítésre (elmaradt jövedelemre), illetve jogdíjra lett volna jogosult, ha az alperes jogszerűen járt volna el és a felperesi mű francia nyelvre történő lefordításához, a francia nyelvű kiadványok 300 példányban történő sokszorosításához és értékesítéséhez a felperes előzetes engedélyét kéri?*
5. *Válaszoljon a szakértő a felperes által a 4. iratban feltett további kérdésekre, és*
6. *válaszoljon a szakértő az alperes által a 6. iratban feltett kérdésekre!*

Az SZJSZT részéről eljáró egyesszakértő szakvéleménye

Általános megállapítások

Az SZJSZT 8. §-ának (1) bekezdése értelmében a testület a feltett kérdések és a benyújtott iratok alapján alakítja ki a szakértői véleményt, a tények megállapítására nem végez külön bizonyítást. Fentieknek megfelelően a tárgybeli ügyben az egyesszakértő a részére feltett kérdések megválaszolását a periratok alapján végezte el.

A testület részéről eljáró szakértő rögzíti, hogy a jelen felperes által az X Zrt. alperes ellen indított pert megelőző, a felperes szakmai nyelvoktató kiadványa felhasználásaival összefüggésben folyamatban volt peres eljárások vonatkozásában szakértői vizsgálatához rendelkezésre állt:

- a bíróság 2015. novemberben meghozott ítélete,
- a törvényszék 2014. októberben kelt ítélete, valamint
- az azt részben megváltoztató ítélet 2015. áprilisban kelt ítélete.

A fent hivatkozott ítéletekhez (a továbbiakban: vizsgált előzményi iratok) kapcsolódó büntető-, illetve az első- és másodfokú polgári peres eljárások iratanyaga a vizsgálatához nem állt rendelkezésre.

Az erre vonatkozó iratok (az alapul vett, lefordított mű) hiányában nem képezte a szerzői jogi szakértés tárgyát a felperes kiadványáról az alperes által készített fordítás jellegének, minőségének vizsgálata sem (azaz többek között az, hogy a francia nyelvű fordítás csupán szó szerinti nyers-, vagy szerzői jogi értelemben vett eredetiséget is felmutató fordításnak tekinthető).

A kirendelésben feltett kérdések megválaszolása kapcsán az SZJSZT részéről eljáró szakértő eljárásban szükségesnek tartja a következő jogszabályi rendelkezéseket felhívni.

Az Szjt. 1. §-ának (2) bekezdése alapján: *„Szerzői jogi védelem alá tartozik – függetlenül attól, hogy e törvény megnevezi-e – az irodalom, a tudomány és a művészet minden alkotása. Ilyen alkotásnak minősül különösen:*

a) az irodalmi (pl. szépirodalmi, szakirodalmi, tudományos, publicisztikai) mű...”

„A szerzői jogi védelem az alkotást a szerző szellemi tevékenységéből fakadó egyéni, eredeti jellege alapján illeti meg. A védelem nem függ mennyiségi, minőségi, esztétikai jellemzőktől vagy az alkotás színvonalára vonatkozó értéktől.” [Szjt. 1. § (3) bek.]

Az Szjt. 4. §-ának (2) bekezdése alapján *„Szerzői jogi védelem alatt áll – az eredeti mű szerzőjét megillető jogok sérelme nélkül – más szerző művének átdolgozása, feldolgozása vagy fordítása is, ha annak egyéni, eredeti jellege van.”*

Az Szjt. 16. §-ának értelmében: *„(1) A szerzői jogi védelem alapján a szerzőnek kizárólagos joga van a mű egészének vagy valamely azonosítható részének anyagi formában és nem anyagi formában történő bármilyen felhasználására és minden egyes felhasználás engedélyezésére. E törvény eltérő rendelkezése hiányában a felhasználásra engedély felhasználási szerződéssel szerezhető.*

...

(4) Ha e törvény másképp nem rendelkezik, a szerzőt a mű felhasználására adott engedély fejében díjazás illeti meg, amelynek – eltérő megállapodás hiányában – a felhasználáshoz kapcsolódó bevétellel kell arányban állnia. A díjazásról a jogosult csak kifejezett nyilatkozáttal mondhat le. Ha a törvény a felhasználási szerződés érvényességét megszabott alakhoz köti, a díjazásról való lemondás is csak a megszabott alakban érvényes.

...

(6) Jogosulatlan a felhasználás különösen akkor, ha arra törvény vagy az arra jogosult szerződéssel engedélyt nem ad, vagy ha a felhasználó jogosultságának határait túllépve használja fel a művet.”

Az Sztj. 18. §-ának (2) bekezdése alapján: „A mű többszörözésének minősül különösen a nyomtatással megvalósuló mechanikai, filmes vagy mágneses rögzítés és másolatkészítés, a hang- vagy képfelvétel előállítása, a sugárzás vagy a vezeték útján a nyilvánossághoz történő közvetítés céljára való rögzítés, a mű tárolása digitális formában elektronikus eszközön, valamint a számítógépes hálózaton átvitt művek anyagi formában való előállítása. Az építészeti alkotások esetében többszörözés a tervben rögzített alkotás kivitelezése és utánépítése is.”

Az Sztj. 29. §-ában foglaltak szerint: „A szerző kizárólagos joga, hogy a művét átdolgozza, illetve hogy erre másnak engedélyt adjon. Átdolgozás a mű fordítása, színpadi, zenei feldolgozása, filmre való átdolgozása, a filmalkotás átdolgozása és a mű minden más olyan megváltoztatása is, amelynek eredményeképpen az eredeti műből származó más mű jön létre.”

Az Sztj. 42. §-ának (1) bekezdése szerint: „Felhasználási szerződés alapján a szerző engedélyt ad művének a felhasználására, a felhasználó pedig köteles ennek fejében díjat fizetni.”

A kirendelő végzésben meghatározott kérdésekre adott válaszok

Az 1. kérdésre adott válasz

A járásbírószágon folyamatban volt büntetőeljárásban meghozott ítéletében az eljáró bíróság rögzítette, hogy a polgári per alperesének munkavállalója bűnös szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértésének elkövetésében. Az ítéleti tényállás alapján a bíróság a Btk. 385. §-ának (1) bekezdése szerinti szerzői jogok megsértése vétségének elkövetése körében értékelte, hogy az elítélt „300 példányt nyomtattatott ki úgy, hogy azt a szerző engedélye nélkül átdolgozta, azaz francia nyelvre fordíttatta.” A folyamatban lévő per adataiból megállapíthatóan és a büntetőjogi felelősséget megállapító ítéletre is figyelemmel a kirendelő bíróság kérdésére igenlő válasz adható.

Általánosságban kijelenthető, hogy valamely mű jogszerű hasznosítására engedély a vagyoni joggal rendelkező alkotótól vagy a felhasználási engedély adására jogosult más személytől előzetes írásbeli felhasználási szerződés útján szerezhető. A perbeli esetben nem vitatottan ilyen nem történt, az alperes munkavállalója a felperes angol nyelvű kiadványát felhasználta; a szakmai ismeretterjesztő irodalmi mű fordítása pedig a szerzői jogosult előzetes írásbeli szerződésben rögzített engedélye hiányában szerzői jogi jogsértést valósított meg [Sztj. 16. § (6) bek].

A megkeresés és a peradatok között nem található utalás azon körülményre (de a kérdésre adott válasz szempontjából érdemes rögzíteni), hogy vizsgálható volna a felperes szakmai nyelvoktató kiadványa vonatkozásában a felperest mint esetleges gyűjteményes műhöz kapcsolódó szerkesztőt (esetleg a sui generis adatbázisok előállítóját) megillető jogok fennállása és az ehhez kapcsolódó kizárólagos jogosultságok köre is. Ezen értékelés elvégzésére azonban a szakértői kirendelés keretében nem volt mód, mivel a korábbiakban jelzettek szerint az ehhez szükséges iratok nem képezték az SZJSZT szakértői kirendelésének részét.

A keresetben személyhez fűződő jogok megsértéséhez kapcsolódó jogkövetkezményeket nem érvényesítettek, ezért a szakértésnek nem tárgya, de szintén vizsgálható lenne a szerzői személyhez fűződő jogok megsértése, így különösen a szerzői névfeltüntetés szabatos, a szakmai szokásoknak megfelelő megvalósulása.

Az alperesi „mű – a peradatok szerinti példányszámban történt sokszorosítás révén – a szerzői vagyoni jogok megsértésével készült el, így e példányok szükségszerűen jogsértő módon előállítottaknak tekinthetők. Itt jegyzendő meg, hogy az alperesi cselekmények következtében előállt kiadvány végfelhasználók (alperesi munkavállalók) általi használata ugyan nem valósult meg, de a felperes szerzői jogának sérelme nem is ehhez, hanem az alapul vett mű jogsértő módon történt fordításához és többszörözéséhez kapcsolódik.

A 2. kérdésre adott válasz

A szerzői jogi jogsértés károsultja a peradatok alapján a felperes, tekintettel arra, hogy ő a fordítással érintett, alapul szolgáló szakmai ismeretterjesztő mű természetes személy szerzője, írója.

A keresetlevél és a vizsgált előzményi iratok tartalmazzák, hogy felperes kiadói szerződést kötött az Y Kft.-vel, azonban e kiadói szerződés szövege (különösen annak pontos tárgyi és időbeli hatálya, megkötésének időpontja stb.) a szakértő előtt nem ismert, ezért, és mert a kiadó részéről eljáró személyek esetleges alkotó közreműködéséről sincs további információ, a nevezett gazdasági társaság kiadványhoz fűződő bármely jogának esetleges sérelmét vizsgálni nem volt lehetséges. Amennyiben a kizárólagos szerződés a felperesi mű kapcsán kifejezetten egyéb nyelvi változatokat, kiadásokat is érintett, a francia nyelvi változatot érintő szerzői vagyoni jogok megsértése esetén a kizárólagos felhasználási engedélyt megszerző is felléphet a jogsértéssel szemben bizonyos, az Szjt. 98. §-ában és az adott kiadói szerződésben meghatározott rendelkezéseknek megfelelően.

A 3. és a 4. kérdésre adott válasz

Tekintettel arra, hogy a bíróság 3. és 4. pont alatt megjelölt kérdései egymással szorosan összefüggenek, az eljáró szakértő azokra egybevonatan, az alábbiak szerint ad választ.

A vagyoni hátrány mértékére vonatkozóan az egyes ügyekben az SZJSZT következetes gyakorlata alapján határozott vélemény nem adható, mivel a konkrét hátrány (vagyoni kár, nem vagyoni sérelemért járó sérelemdíj) meghatározása a perbeli bizonyítás adatai alapján az eljáró bíróság feladata. Ezért az SZJSZT és jelen ügyben eljáró egyesszakértő csupán általános megállapításokat tehet, a figyelembe venni javasolt szempontok bemutatására vállalkozhat.

Fentiek előrebocsátása mellett rögzíthető, hogy az író a mű lehetséges hasznosításában, a többszörözési, átdolgozási jogok engedélyezésének fejében őt megillető jogdíjában, az így

kieső jövedelemben érhetne vagyoni kár. A perben nyilvánvalóan értékelni kell a szerzői engedélyezés piaci körülményeit és szokásos ellenértékét azzal, hogy nem hagyható figyelmen kívül, hogy a szerző dönthet úgy, hogy művét (vagy annak valamely részét) egyébként nem hozza nyilvánosságra, vagy annak felhasználását valamely földrajzi területre, (olvasó) közönségre, módszerre korlátozza, ekként magától értetődően a szerző kizárólagos joga annak meghatározása is, hogy alkotását mely időpontban és körülmények között kívánja nyilvánosságra hozni (ha egyáltalán). E döntése saját elhatározásából történhet a megtett előkészületekhez időzítve, az aktuálisan tapasztalt mű iránti kelendőséget, a piaci viszonyok változását mérlegelve. Fentiek mellett a szerzőt ért hátrány lényegében az elmaradt licencdíjhoz hasonlítható, azzal összevetve lehetséges megállapítani, mellyel másik oldalról az alperes gazdagodott.

Jogsértés esetén a vagyoni hátrányok miatt (az elszenvedett kárért, ideértve érelemszerűen az elmaradt hasznokat is) olyan helyzetbe kell hozni a szerzőt, hogy teljes vagyoni reparációt kapjon, azaz kiindulópontnak tekinthető az a kifejezhető érték, elmaradt bevétel, amelyet a felhasználás jogszerű engedélyezése esetén az író elérhetett volna. (Jelen pernek és a bírói kérdésnek sem tárgya személyhez fűződő jogok sérelme, így sem a szerzői jogi, sem egyéb, személyiségi jogi alapon érvényesíthető sérelemdíjra a vizsgálatnak nem kell kiterjednie.)

A hasonló művek piacán jellemző a kiadói szerződés kötése, ugyanakkor egy lehetséges felhasználási szerződést és a díjazást döntően meghatározza, hogy az engedély valamely földrajzi területre vagy a világ valamennyi országára szól, a kizárólagos jelleg és a jogbirtoklási idő, továbbá az esetleges felállított más korlátok (különösképpen a példányszámbeli limitek).

A szerzői és szakirodalmi művek engedélyezése tekintetében jellemző ellentételezés az egyösszegű díjmeghatározás, illetve a bevételek olyan módon történő megosztása, amely valamely módon részesíti a szerzőt az értékesítés, a mű meghatározott felhasználásaiból származó bevételekből (jellemzően a darabszám és a kiskereskedelmi árból meghatározott százalékban kifejezett érték szorzata alapján). Visszterhes szerződések esetében a fent említett két jogdíjfizetés-típus helyett a felek megállapodhatnak abban is, hogy egy meghatározott (akár a szerződéskötés időpontjában fizetendő) minimumdíj megfizetése mellett az eladott, értékesített darabszámok is kifejezésre kerülnek meghatározott időközönként történő elszámolással. Az eltérő lehetséges következmények miatt indokolt megemlíteni, hogy egy egyszeri, határozott összegű jogdíjfizetés kevésbé jelenthet garanciát, védelmet a jogszerű felhasználó számára azon hivatkozás ellen, amely a mű bestselleré válása esetén lényegi körülményváltozásként a szerzőt illetheti meg (figyelemmel az Szjt. 48. §-ára).

A piaci megállapodások egyik sarkalatos kérdése, hogy valamely mű tekintetében milyen kockázatviselést vállalnak a felek, jellemző ugyanis, hogy egy mű létrejötte érdekében a felhasználó előzetesen befektet (vagy épp a felek közös kiadásban állapodnak meg), és ezért a felhasználásidő-kikötésben megjelenhet ennek olyan kifejezése is, mint például az, hogy az

értékesítésből származó bevétel a beruházott összeg eléréséig kizárólag a felhasználót illesse, ezt követően a bevételt pedig valamilyen százalékos arányban osztja meg a jogtulajdonos és felhasználó.

A jövőben megalkotandó műre vonatkozó vállalkozási szerződések ellenértéke (vállalkozói díj) tekintetében szokásos, hogy a felek a mű létrehozásában való közreműködés ellenértékét nevesítik (pl. 20% vagy 30%), míg a fennmaradó részt a felhasználási jogok átruházásáért, átengedéséért járó díjként (pl. 80% vagy 70%) jelölik meg.

Figyelembe kell venni továbbá, hogy a könyvkiadásra irányuló felhasználási szerződések jellemző kikötése a szerző ellenszolgáltatási kötelezettsége nélkül a tulajdonába kerülő ún. tiszteletpéldányok átadása. Az ellenszolgáltatások értékelése körében további szempont lehet a szerzői kiadások fedezésére biztosított előlegfizetés meghatározása. Megemlíthető továbbá, hogy határozott időre kötött szerződések esetében (példányszámbeli korláttal vagy anélkül) a jogbirtoklási idő lejártakor még raktáron lévő vagy eladatlan példányok értékesítése tekintetében a felek szintén többféle típusú megállapodást köthetnek (pl. a felhasználó magasabb százalékos licencdíj mellett még meghatározott ideig értékesítheti ezeket, vagy a fennmaradó példányok a szerzői jogosultat illetik meg).

A licencdíj mértékét befolyásolhatja a várható igény (pl. egy meghatározott szakmai körhöz, olvasóközönséghez szóló gazdasági, szakirodalmi mű iránti kereslet), a mű hiánypótló jellege, a befektetett szakmai munka, kutatás, egyéb ráfordítások mértéke. Számottevő hatással bírhat, hogy adott mű tekintetében lehet-e számolni lehetséges egyéb megjelenési formákkal (elektronikus terjesztés), további kiadásokkal, sorozattá bővítéssel és különösen a művel összevethető versenytársak, konkurráló kiadványok piaci megjelenésével. Nem hagyható figyelmen kívül természetesen a szerző-alkotó szakmai előélete: a reklámozásra kifejtett ráfordítások mellett önmagában meghatározó lehet valamely könyv piaci jelenlétében a szerző, szerkesztő korábbi munkássága, életútja, elismertsége és különösen nyilvánosságra hozott alkotásainak szakmai nivója. Megjegyzendő, a peradatok alapján a felperes maga is kiadta később eredetileg más nyelvű kiadványa legitim francia változatát, az alperes pedig érdemesnek tartotta saját érdekében a fordítást engedély nélkül is elvégezni és sokszorosítani, ami jelzi, hogy a mű hasznosul, hasznosítható a professzionális üzleti életben, és a hasonló szakmai, oktató könyvek piacán helye van.

Jelen ügy szempontjából irreleváns, de a vagyoni hátrány meghatározásakor egyébként figyelemmel kell lenni természetesen arra is, hogy a jogosítatlan példányok akadályozhatják a jogszerűen kiadottak forgalmazását.

A vagyoni hátrány megállapításával kapcsolatos további szempontokat illetően az egyesszakértő tájékoztató jelleggel kíván rámutatni az Szjt. hatálybalépésével hatályon kívül helyezett, a kiadói szerződések feltételeiről és a szerzői díjakról szóló 1/1970. (III. 20.) MM rendelet egyes rendelkezéseire.

*Az 5. kérdésre adott válasz**A felperes 4. sz. beadványában feltett további kérdések*

Az Y Kft.-vel kötött megállapodás kapcsán a szakértő 2. kérdésre adott válaszában rögzítette, hogy a szerződés teljes és alapos vizsgálatára a szakértés keretei között nem nyílt módja. A szakértő szakvéleményének kialakítása során figyelemmel volt a felperes által jelzett „saját” kiadásra, az ehhez kapcsolódó fordítás érdekében fizetett összeg tekintetében ugyanakkor véleményt nem formálhat, a piaci értékek meghatározása a perbeli bizonyításra tartozhat. Ezen összeg tekintetében ugyanis az erre vonatkozóan megkötött szerződéses kötelelem lehet irányadó, nevezetesen hogy a fordítót milyen szerződéses kötelezettségek terhelték [azaz milyen eredményben, milyen minőséget (pl. nyers-, lektorált fordítás) elérő munka átadásában állapodott meg a felperessel], továbbá ezzel kapcsolatban milyen jogfelhasználásban állapodott meg a fordító felperessel. Erre vonatkozóan a szakértő által vizsgált periratok között nem volt adat. Általában véve mégis elmondható, hogy a szakfordításoknál a leütött karakterek száma után fizetnek díjazást. A díjazás a szöveg hosszától, valamint nehézségétől függ; a francia fordítás jellemzően ugyanabba az árkategóriába tartozik, mint az angol nyelvű szakfordítások, ugyanakkor egyes esetekben az előbbi javára magasabb árképzéssel is lehet számolni. Az egyesszakértő ismeretei szerint a magyar–angol, magyar–francia nyelvre vonatkozó piaci árak 1-2 Ft+áfa/karakter díjazásig terjedhettek (az idegen nyelvről idegen nyelvre történő fordítások ennél jóval magasabb értéket képviselhetnek).

*A 6. kérdésre adott válasz**Az alperes 6. sz. beadványában feltett további kérdések*

Ad 1. A károsodás, a felperes kára abban ragadható meg, hogy művének fordításához és idegen nyelven történő felhasználásához nem kérték meg az engedélyét, ez az objektív jogsértés független attól, hogy a konkrét ügyben a tervezett hasznosítási mód már nem mehetett végbe, nem következett be. Ahogy azt a szakvélemény korábban kifejtette, a szerzőnek kizárólagos joga és érdeke fűződhet ahhoz, hogy kontrollálni tudja, ellenőrizze művének terjesztését, beleértve a felhasználások területét is. Mivel a fordítás jelen esetben megtörtént, ehhez elengedhetetlen lett volna a szerződésbe foglalt előzetes szerzői engedély is, még akkor is, ha további felhasználás nem történt volna, illetve kereskedelmi forgalomba a mű tulajdonképpen nem is kerül.

Az alperesi kérdés részben a lehetséges szabad felhasználási esetek alkalmazhatóságát is felveti. Ennek kapcsán a szakértő mindenekelőtt rá kíván mutatni arra, hogy a jelen ügyben szereplő cselekmények a szabad felhasználások általános, Szjt.-beli feltételeit nem teljesítik [az Szjt. 33. § (2) bekezdésének értelmében: „A felhasználás a szabad felhasználásra vonat-

kozó rendelkezések alapján is csak annyiban megengedett, illetve díjtalan, amennyiben nem sérelmes a mű rendes felhasználására és indokolatlanul nem károsítja a szerző jogos érdekeit, továbbá amennyiben megfelel a tisztesség követelményeinek, és nem irányul a szabad felhasználás rendeltetésével össze nem férő célra”, az iskolai oktatási cél velük kapcsolatban nem merülhet fel [Szt. 34. § (4) bek.], továbbá a szabad másolatkészítés [Szt. 35. § (2) bek.] sem alkalmazható, ilyen módon a feltett kérdés kizárólag igenlően válaszolható meg.

Ad 2. Az alperes beadványában kiemelt szakértői véleményben foglalt díjmeghatározás bizonyos mértékig az adott ügyre irányadónak tekinthető, utalva azonban arra, hogy az ott vizsgált eset és kiadványok más jellemzőkkel bírnak, mint a perbeli ügy. A pontos érték meghatározása nélkül (amelyet a mindenkori piaci viszonyok befolyásolnak) – a bíróság 3–4. kérdésére adott válaszban részletezett tényezők figyelembevételével – általánosságban elmondható, hogy a szerzői művek royaltymértéke 5-20% között határozható meg. A felek azonban szabadon állapodhatnak meg a díjazásról, és annak nem feltétlenül kell a felhasználáshoz kapcsolódó bevétellel arányban állnia [Szt. 16. § (4) bek.]. Fentiek mérlegelésével, az okirati és egyéb bizonyítékok számbavételével a bíróság feladata lesz annak meghatározása, hogy milyen összegben állapítható meg kártérítés a jogsértő kiadványokkal összefüggésben.

Dr. Tarr Péter, egyesszakértő

* * *

GRAFIKAI MŰVEK ELKÉSZÍTÉSÉNEK ÉS VIDEOJÁTÉKOKBAN, VALAMINT ANIMÁCIÓS FILMEKBEN VALÓ FELHASZNÁLÁSÁNAK SZERZŐI JOGI KÉRDÉSEI

SZJSZT-35/2017

A Szerzői Jogi Szakértő Testület részére a törvényszék által feltett kérdések

1. *Meg lehet-e állapítani, hogy a felperes által csatolt szakvélemény 1. számú mellékletének 4/29–8/29. oldalán és 16/29–18/29. oldalán felsorolt szerzői művek (grafikai fájlok) és a 19. sorszám alatt csatolt, szerzői műveket (grafikai fájlokat) tartalmazó adathordozó adattartalma megegyezik-e?*
2. *Meg lehet-e állapítani a rendelkezésre álló adatok alapján, hogy a felperes készítette-e a csatolt szakvélemény 1. számú mellékletének 4/29–8/29. oldalán és 16/29–18/29. oldalán felsorolt, és a 19. sorszám alatti adathordozón található szerzői műveket (grafikai fájlokat)? Válaszát indokolja!*
3. *Amennyiben a 2. kérdésre a válasz igen, állapítsa is meg, hogy a fájlokat a felperes készítette-e!*
4. *Amennyiben a válasz nem, milyen adatok ismeretében lehetséges ennek a megállapítása?*
5. *Meg lehet-e állapítani a rendelkezésre álló adatok alapján, hogy a felperes által felsorolt fájlok felhasználásra kerültek-e a felsorolt animációs filmekben, illetve játékokban? Válaszát indokolja!*
6. *Amennyiben ezt meg lehet állapítani, adja meg, hogy mely modellek, textúrák (fájlok) mely filmekben, illetve játékokban szerepelnek a felsoroltak közül!*
7. *Ha az 5. pontban írt felhasználás megtörtént, azt lehet a felperes által alkotott szerzői művek (grafikai fájlok) átdolgozásának tekinteni?*

A testület a fenti kérdéseket az alábbiakban válaszolja meg

Ad 1. Az egyezőség vizsgálata során az SZJSZT megvizsgálta a felperes által 19. sorszám alatt csatolt pendrive-on található fájlokat és a csatolt szakvélemény (a továbbiakban: „szakvélemény”) részét képező DVD-n lévő, a szakvélemény 1. sz. mellékletének 4/29–8/29. oldalán és 16/29–18/29. oldalán felsorolt fájlokat.

A vizsgálat eredményeként megállapítható, hogy a pendrive-on több és más fájlok is rögzítésre kerültek a szakvéleményben felsoroltakon kívül, ami elsősorban abból adódik, hogy a pendrive-on az egyes karakterek munkafázisonként létrehozott verziói, illetve különböző formátumai is fellelhetők. Ebből a szempontból tehát a két adathordozó adattartalma nem egyezik meg.

Ugyanakkor a szakvélemény 1. sz. mellékletének 4/29–8/29. oldalán és 16/29–18/29. oldalán felsorolt (és a DVD-n megismerhető) grafikai művek megtalálhatóak a felperes által 19. sorszám alatt csatolt adathordozón. Bár a textúrák esetében a fájlok elnevezése a két adathordozón sok esetben eltérő, de a szakvéleményben hivatkozott grafikai művek a pendrive-on található fájlok között beazonosíthatóak.

Ad 2–4. A 2–4. sz. kérdésre a testület összefoglalóan válaszol az alábbiak szerint.

A szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (Szt.) 4. § (1) bekezdése a szerző fogalmára a következő meghatározást adja: „a szerzői jog azt illeti, aki a művet megalkotta”.

A szerzői minőség megállapítására az Szt. 94/B. §-a egy vélelmsort állít fel az alábbiak szerint:

„94/B. § (1) Az ellenkező bizonyításáig azt kell szerzőnek tekinteni, akinek a nevét ilyenként a művön a szokásos módon feltüntették.

(2) Ha az (1) bekezdés nem alkalmazható, az ellenkező bizonyításáig azt kell szerzőnek tekinteni, aki a művet sajátjaként a Hivatalnál vezetett – közhitelesnek minősülő – önkéntes műnyilvántartásba vetette, és ezt közokirattal igazolja. A mű nyilvántartásba vételéért igazgatási szolgáltatási díjat kell fizetni.

(3) Ha a (2) bekezdés sem alkalmazható, az ellenkező bizonyításáig azt kell szerzőnek tekinteni, aki ezt közös jogkezelő szervezet által a közös jogkezelés alá tartozó művekről, szomszédos jogi teljesítményekről, illetve jogosultakról fenntartott adatbázis alapján kiállított teljes bizonyító erejű magánokirattal igazolja. Ilyen magánokiratot a közös jogkezelő szervezet önként vállalt szolgáltatásként – alapszabályával összhangban – saját tagja számára, a tag kérésére állíthat ki.

(4) Ha a (3) bekezdés sem alkalmazható, az ellenkező bizonyításáig azt kell szerzőnek tekinteni, aki a művet először hozta nyilvánosságra.”

A 19. sorszám alatti adathordozón és az 1. sz. melléklet 4/29–8/29. és 16/29–18/29. oldalán felsorolt grafikai művek tekintetében a rendelkezésre álló adatok alapján nagy valószínűséggel meg lehet állapítani, hogy azokat a perbeli felperes készítette, mivel nemcsak a kész karakterek, hanem az egyes munkafázisok eredményei is megtalálhatóak az 19. sorszám alatt csatolt adathordozón, valamint a műveket az alperes, a szakvéleményt készítő szakértő és a perben eljáró bíróság is a felperestől kapta. A periratok között nem lelhető fel olyan adat, amely arra utalna, hogy a felperes birtokában lévő grafikai művek mástól származnának, vagy hogy a szakvéleményben rögzített időpontoktól eltérő időpontokban készültek volna.

A felperes szerzősége tehát csak akkor vonható kétségbe, ha ismertté válnak olyan korábbi modellek és textúrák, amelyek a felperes által átadott karakterek alapjául szolgálhattak. Ebben – a rendelkezésre álló bizonyítékok alapján a jelen ügyben nem releváns – esetben a hasonlóságok és különbségek alapos vizsgálata válna szükségessé annak megállapításához, hogy a felperes tevékenységének eredménye, mint esetleges átdolgozása egy korábbi

műnek, rendelkezik-e egyéni, eredeti jelleggel, és így a felperesnek keletkeztek-e szerzői jogai a művekkel kapcsolatban.

Ad 5–6. Az 5–6. sz. kérdésre az SZJSZT összefoglalóan válaszol az alábbiak szerint.

Tekintettel arra, hogy a szerzői jogi védelem tárgya az azonosítható egyéni, eredeti külső és belső forma, a perbeli grafikai művek felhasználásának vizsgálatakor azt szükséges elemezni, hogy a szóban forgó filmekben feltűnnek-e a felperes karaktereivel azonos vizuális megjelenésű karakterek. Szerzői jogi szempontból tehát a technikai kivitelezésnek, az alkotás (játékprogram, animációs film) megvalósulását eredményező eljárásnak nincs jelentősége a figurák egyezőségének vizsgálatakor.

Ezért a szakértő megfelelően járt el akkor, amikor a felhasználások kapcsán az egyéni, eredeti jelleget magukon viselő textúrák filmbeli megjelenését vizsgálta. A felperesi kereseti kérelem alaposságának, vagyis az elsőrendű alperes által történt engedély nélküli felhasználás megállapításának alapvető előkérdése, hogy történt-e bármilyen mértékű felhasználása a felperesi alkotásoknak.

A testület osztja a szakvéleményt készítő szakértőnek azt az álláspontját, hogy a textúrák előzetes és teljes ismeretének hiányában nem lehetséges a filmekből a megfelelő képkockák kiválasztása. Így esetleges további egyezőségek megállapítására a szakértő eljárásához hasonló módszerrel kerülhet sor, azaz az adott textúra és az esetlegesen egyezőséget mutató képkocka kiemelésével, mivel a 2D-s textúrák a 3D-s megjelenítéssel már torzulnak, és a felismerhetőségüket tovább nehezítik a filmbeli mozgások, árnyékok.

Az SZJSZT a filmekkel való egyezőségek tekintetében szintén egyetért a szakvéleményben foglaltakkal, továbbá a periratokban sem merült fel olyan egyéb adat, amely a szakvélemény megállapításait e körben kétségbe vonná. A testület tehát a szakvélemény 7. táblázatában foglaltakkal egyezően állapítja meg a felperes által rendelkezésre bocsátott textúráknak a filmekben való megjelenését.

Hangsúlyozni kívánjuk, hogy maga az elsőrendű alperes is elismerte a felperes által átadott karakterállomány további filmekben történt felhasználását. Az elsőrendű alperes e körben részletesen megadta, hogy álláspontja szerint hány százalékban használták fel a felperes grafikai műveit.

Ad 7. Önmagában a grafikai művek játékban, illetve animációs filmben történő felhasználása, amennyiben a grafikai műveken belül változtatások nem történtek, nem átdolgozás az SZJSZT álláspontja szerint. A felperes által átadott modelleknek és textúráknak az egyes filmekben való felhasználása a grafikai művek átdolgozásának is akkor tekinthető, amennyiben azok filmbeli felhasználása céljából további változtatásokat hajtottak végre a felperesi műveken. Az átdolgozásra irányuló kérdésnek a megválaszolásához a testület álláspontja szerint az általa az 5–6. kérdésre adott válaszokban kifejtett okok miatt nincs elegendő rendelkezésre álló perbeli bizonyíték. A kirendelő végzés tényállást ismertető bevezetőjében

utalás van arra, hogy az adott filmekhez felhasznált modell- és textúrafájlokat tartalmazó *mod* könyvtárrendszer már nem áll rendelkezésre. Nem látható, hogy alperesi oldalon hajtottak-e végre a filmkészítés során olyan módosításokat, amelyekkel magukat a felperesi grafikai műveket is átdolgozták volna, de ezen ismeret hiánya nem vonja kétségbe a felperes alkotói hozzájárulásának tényét. A felperesi művek ettől függetlenül felhasználásra kerültek az elkészített filmalkotásokban, ami önmagában véve is engedélyköteles felhasználás, azaz a karakterek filmbeli felhasználásához – ellenkező bizonyítás hiányában – a felperestől mint szerzőtől kellett volna felhasználási engedélyt szereznie a filmek előállítójának. Engedély hiányában a felhasználás az Szt. 16. § (6) bekezdése értelmében jogosulatlan felhasználásnak minősül.

Dr. Kricsfalvi Anita, a tanács elnöke
Dr. Ferkóczy Noémi Veronika, a tanács előadó tagja
Kabdebó György, a tanács szavazó tagja

Összeállította: Barsvári Tímea

KÖNYV- ÉS FOLYÓIRATSZEMLE

James Norton: A szabadalmak világának változása [Changes in the world of patents. Intellectual Asset Management (IAM), 2018. december, p. 1–142.]

Valószínű, hogy nem tévedünk nagyot, ha feltételezzük, hogy a szabadalmak világa az elkövetkező tíz évben jelentősen változni fog. A mesterséges intelligencia és az automatizálás a globalizációval együtt, továbbá a negyedik ipari forradalom megérkezése és új jogi paradigmák a megalkotott üzleti modellek jó részét idejétmúlttá teszik. A húszas évek közepére csak azok maradnak állva, akik felismerik a most végbemenő változásokat, és új stratégiákat fejlesztenek ki, hogy meg tudjanak felelni az új követelményeknek.

Az amerikai *James Norton*, a Managing Intellectual Property korábbi kiadója cikkében azonosítja azokat a legfontosabb kérdéseket, amelyekkel a szabadalmi szakemberek szembeülni fognak, és amelyeket helyesen kell megválaszolniuk ahhoz, hogy az elkövetkező húszas években kellően tájékozottak és versenyképesek maradhassanak. Három részből álló cikkének első része a cégen belüli szabadalmi részlegekkel, második része a szabadalmi joggal hivatásszerűen foglalkozókkal, míg harmadik része a szabadalmi szolgáltatókkal foglalkozik.

Az első rész szerint a cégen belüli szabadalmi irodák szakembereinek a következő évtizedben azzal a paradoxonnal kell szembenéznük, hogy a technológia majdnem minden ipari területen és régióban kulcsfontosságú lesz, azonban a szabadalmak értékének bizonytalansága növekedni fog. Ezért a belső szabadalmi szakembereknek tágitaniuk kell ismereteiket, fel kell becsülniük a kockázatokat, és stratégiát kell kifejleszteniük, hogy versenyképesen tudják használni a szellemi tulajdon-jogok széles körét mindennapi munkájukban.

A mesterséges intelligencián (MI) alapuló technológiák növekedése, a dolgok internete (Internet of Things, IoT – hálózatba kötött „intelligens” eszközök) és az automatizálás következtében a jövőben a vállalatok többsége technológiai jellegű lesz, és igényli majd a szellemi tulajdoni stratégiát. Ez munkát jelent olyan szektorokban, így a fogyasztási cikkek és a ruhaipar területén is, ahol a múltban nem voltak fontosak a szabadalmi jogok. Emellett az uralkodó technológiák egyre jobban fejlődnek majd új területeken, elsősorban Ázsiában. A licencadási, fejlesztési és megosztási technológia új modelljeit kell kifejleszteni, és itt belső szabadalmi szakemberek állnak majd előtérben.

E szakemberek közül azonban hány fog a szabadalmakra összpontosítani a hagyományos értelemben? Jelenleg az Egyesült Államokban – a világ legnagyobb szellemi tulajdon-piacán – bizonytalanság uralkodik a szabadalmazhatóság területén, és ez igen lassan fog javulni a közeljövőben. A világ más részein a szabadalmak érvényesítése kihívás marad, és a következő évtizedben valószínűleg azt látjuk majd, hogy a szabadalomtulajdonosok

több országban pereskednek. Ebben a környezetben egyes vállalatok csökkenteni fogják szabadalomportfóliójukat akkor is, ha többet ruháznak be a kutatásba és fejlesztésbe.

Várható, hogy nagyobb figyelmet fordítanak majd egyéb szellemi tulajdoni eszközökre, így a kereskedelmi titkokra, a szerzői jogra és mindenekfelett adatokra, valamint a piaci-osztás fenntartásának egyéb eszközeire, így licenctárgyalásokra és szerződések megkötésére, továbbá ellátási láncok ellenőrzésére. Az MI révén születő új eszközök központi szerepet fognak játszani abban, hogy segítsék a szabadalmi szakembereket eszközeik értékesítésében, azonosításában és kihasználásában.¹ Helyesen használva ezek sokkal átláthatóbbá és nyitottabbá fogják tenni a technológiai piacot.

A második rész szerint a *szabadalmi joggal foglalkozók* mindennapi munkája egy évtizeden belül erősen meg fog változni. A szabadalmi rendszerre irányuló nyomás egyre erősödik a bejelentések számának növekedése és az innováció bonyolultsága miatt. Ezt a nyomást még fokozza a részt vevő vállalatok számának és a feltörekvő piacoknak a növekedése. A szellemi tulajdoni hivatalok és a bíróságok meg fogják változtatni működési módjukat – így a szakembereknek is változniuk kell.

Ilyen kihívásokkal szembenézve a jelenlegi szabadalmi rendszer számos oldala egyszerűen alkalmatlan lesz a módosult célra. A szabadalmi hivatalok együttműködésre és harmonizálásra fognak törekedni ahol lehetséges, és új technológiákat fognak alkalmazni munkájuk nagy részének automatizálására – például a fordítás, a kutatás és a vizsgálat terén. A bíróságok is több elektronikus rendszert fognak alkalmazni. A szabadalmi joggal foglalkozók széles köre fog kifejleszteni olyan megoldásokat, amelyek egyszerűsítik és világosabbá teszik a szabadalomszerzést és -kezelést, valamint a pereskedést.

Azok, akik a szabadalom megszerzésében szakemberek (Európában a szabadalmi ügyvivők), egyre nagyobb számban fognak rájönni, hogy annak a munkának nagy része, amit az elmúlt három évtizedben végeztek, vagy automatizálható, vagy pedig egyszerűsíthető szoftver használatával. Változtatniuk kell majd azon a módon, ahogyan kommunikáltak a szellemi tulajdoni hivatalokkal és az egyéb szellemi tulajdoni intézményekkel, valamint ügyfeleikkel. A szabadalmi ügyvivők és jogi cégek szorongatott helyzetben fogják érezni magukat: okos emberekre lesz szükségük ahhoz, hogy elvégezzék az adatok bevitelét, de a bejelentések kidolgozását és benyújtását végző ügyvivők száma csökkenni fog. Inkább a technológiai oldallal kell foglalkozniuk, és érteniük kell az adatkezeléshez és azok beviteléhez.

A pereket intézők eltérő kihívásokkal szembesülnek. Őket is befolyásolják a technológiai változások, így például az e-feltárás és az MI. Bár ma még nehezen képzelhető el olyan robot, amely szabadalmi ügyben érvel egy bíró vagy egy esküdtszék előtt, nem elképzelhetetlen, hogy a vitamegoldási alapmunkát szoftver segítségével végzik el. Ilyen lesz a helyzet különösen a bonyolult ügyekben, ahol dokumentumok, így licencmegállapodások, szer-

¹ 2019-ben egyes szabadalmi hivataloknak már azzal a kihívással kellett szembesülniük, hogy MI által kidolgozott találmányok szabadalmazásáról kellett dönteniük.

zódések és a technika állásához tartozó publikációk ezreit kell részletesen megvizsgálni. A perek intézói az irányzatok kegyének is ki vannak téve a bíróságokon, így például a szabadalmazhatóság körüli bizonytalanságnak az Egyesült Államokban vagy az ekvivalenciátan megközelítésével kapcsolatos változásoknak Európában.

E kihívások megválaszolása érdekében a szellemi tulajdon szakemberei az elkövetkező években új lehetőségeket fognak keresni. Közülük egyesekkel új fórumokon fogunk találkozni, így például a javasolt Egységes Szabadalmi Bíróságon (Unified Patent Court) vagy feltörekvő államokban, így például Kínában. Mások az ügyfelek változó igényeinek fognak megfelelni, például azok igényeinek, akik tanácsot várnak nagyobb kihívást jelentő területeken, úgymint tanácsadással, kereskedelmi titkokkal vagy a versenytörvénnyel kapcsolatban. Lehetőségek fognak felmerülni legfőképpen új iparágakkal és szakmákkal kapcsolatban az 5G technológia és a dolgok internete alapján.

Ebben a változó környezetben maguknak a vállalatoknak is meg kell változniuk. Egyesek korszerűsíteni kívánják majd szerkezetüket, míg mások létszámbővítéssel kívánnak megfelelni az új kihívásoknak. Sok vállalat nem jogász szakembereket fog alkalmazni az ügyfelek változó igényeinek kielégítéséhez. Néhány vállalat visszavonulhat a szabadalmi munkától – de ez lehetőséget fog kínálni mások számára. Semmiképpen nem megoldás azonban azt remélni, hogy a világ továbbra is olyan marad, amilyen napjainkban.

A *szabadalmi szolgáltatást nyújtók* jövőjével foglalkozó harmadik rész megállapítja, hogy a kockázat felbecsülése és kezelése a szellemi tulajdon kihasználásának sokkal jelentősebb részévé válik, és a szabadalmi szolgáltatók kulcsszerepet fognak betölteni ennek megoldásában. Szolgáltatni fogják az elemzési, értékelési és mérési eszközöket, amelyek segítséget fognak nyújtani az ügyfelek (szellemi tulajdoni tanácsadók és felső vezetők) számára abban, hogy tájékozott döntéseket tudjanak hozni szabadalmi portfólióik sikeres fejlesztésében, megvédésében és pénzügyi kezelésében az üzleti kockázat lehető legkisebbre csökkentése mellett.

A kockázatkezelés nagy része megjavult adatokra és elemzésre fog vonatkozni, minthogy az átláthatóság növekedni fog a szabadalom élettartama alatt. A vállalkozások a közeli néhány évben valószínűleg új szolgáltatásokat fognak igényelni attól indítva, hogy egyrészt szabadalmi portfólióik (és versenytársaiké is) korszerűsítő elemzést igényelnek, másrészt a megbízók azt kívánják majd, hogy a munka az adatok és a technológia jobb felhasználása révén hatékonyabb legyen.

Ez lehetőségeket fog nyújtani a szolgáltatók részére, de azt is jelenti, hogy az ügyfelek kifinomultabb igényeket és magasabb szintű várakozásokat fognak támasztani. A szolgáltatóknak fel kell majd ismerniük, hogy a vállalatok sokféle úton megértik a szellemi tulajdonnal, így a szabadalmakkal kapcsolatos kockázatokat, és új eszközökre lesz szükségük ahhoz, hogy kezelni tudják kihívásaikat, például az üzleti titkok elvesztését, az ettől való fenyegetettséget és azokat a bizonytalanságokat, amelyek a nagy változásokba való belépéssel járnak.

A különböző szolgáltatóknak eltérő szerepet kell majd játszaniuk ebben az eljárásban. A jelenlegi szolgáltatók például a kutatásirányításban új piacokat fognak találni szolgáltatásaik számára, de egyre nehezebbnek fogják találni saját maguk megkülönböztetését és a magas díjak igazolását. Más szolgáltatások nyújtói, ideértve a biztosítási ügynököket, a könyvelőket és a vezetési tanácsadókat, ki fogják fejleszteni és javítani fogják ajánlataikat a szellemi tulajdoni piac számára. Új belépők is lesznek, így innovatív vállalatok, amelyek MI és új, önműködő eszközök alapján fognak szolgáltatásokat ajánlani.

Ezeknek a lehetőségeknek a teljes kihasználása szükségessé tehet nehéz döntéseket is elsősorban a szerkezettel, az értékesítéssel és a beruházással, valamint azzal kapcsolatban, hogy mindez hogyan illeszthető be az e-rendszerbe. Az ezekre a kihívásokra adott válaszaik fogják meghatározni, hogy melyik szolgáltató lesz sikeres, illetve melyik fog megbukni a következő néhány év alatt.

Dr. Palágyi Tivadar

* * *

Horváth Balázs: *A beteg bolygó. A fenntarthatatlanság és a betegség kultúrtörténete*. Typotex, 2019; ISBN: 9789634930617

„A probléma igazi természetének megragadása az első lépés a megoldás felé”
(Dieter Helm, CBE, Professor of Energy Policy at the University of Oxford – a könyvből.)

Globális láttele: „Egy háromkötetes mű első részét tartja a kezében az olvasó. Az *enciklopédikus munka globális láttele szíverítőnek cseppet sem mondható képet tár elénk korunk környezeti, energetikai és demográfiai problémáinak bemutatásával*. Horváth Balázs 2007 óta a győri Széchenyi István Egyetem Környezetmérnöki Tanszékének oktatója. Kutatásai során a figyelme egyre inkább a globális kérdések felé fordult, és humánökológiai problémákkal kezdett foglalkozni. Jared Diamondhoz hasonló közérthetőséggel és alapossággal elemzi civilizációnk állapotát” – a Typotex ajánlójából (kiemelések mindenütt a recenzió szerzőjétől).

Jó könyv, bölcsen, világosan, jól beszélő, okos könyv, s mondandója nagyon időszerű. A címe így megragadó, viszont pontatlan: nem a bolygó beteg, csak a bioszférája, az ember világával. A többi köszöni, megvan, Gaia pedig majd csak lerázza a betegséget, s ha kell, megszabadul ezektől a kellemetlenkedőktől. A kérdés csak az, hogy az ember hogy jön ki ebből.

Jelentős hányada kitűnő összefoglalása a világegyetemre, a Földre, az életre és bennük az emberre vonatkozó alapvető tudásunk nagy részének, s ilyenként hasznos és érdekes olvasmány ezek felidézésére is. Megkockáztatható, hogy ezekben a műveltséghez szükséges tudás elég jó szintjét kínálja.

Néhány karakteres mondat: „Kevés dolog mond többet az embernek a természettel kialakított viszonyáról, mint azok a károk, amelyeket benne okoztunk.”

Káin bűne 3.0: „A *crô-magnoniak* Nagy Kiugrását a nyelv mai szintre fejlődése indította meg, és ők tettek szert elsőként arra a két vonásunkra, ami fennmaradásunkat ma a leginkább veszélyezteti: a környezetpusztításra és a népirtásra való hajlamunkra. Utóbbinak hamarosan félreérthetetlen tanújelét adták, amikor leszámoltak a vetélytárs neandervölgyiekkel, és a környezetet nagymértékben átalakító mezőgazdaság kezdeményei is ekkortájt jelentek meg.”

Porból lettünk? „Ha az élőlényeket felépítő molekulák közül jó pár könnyen létrejön akár csillagközi porfelhőkben is, az még nem jelenti azt, hogy belőlük az első élőlények létrejötte is olyan egyszerű. Ha viszont ez a lépés megtörtént, a *darwini szelekció* már segít kiválogatni a legjobban alkalmazkodott és önmagát leghatékonyabban elterjeszteni képes formákat. Az építőkövek keletkezésével tehát nincsen gond, ahogy az evolúcióval sem, pusztán a kötött összekötő lépés kritikus: az első élőlények kialakulása. Nem kell azonban okvetlenül bonyolult sejttes szervezetekre gondolnunk, hiszen a *darwini mechanizmus* már egyszerű, önmagukat másolni képes molekulák esetében is működőképes lehet. Még olyan elképzelés is

van, mely szerint ezek az első önreprodukáló egységek nem is szerves molekulák, hanem szennyezett agyagkristályok lehettek.”

„Jelenleg csak annyit tudhatunk teljes bizonyossággal, hogy az élet kialakulása a folyékony vizet tartalmazó bolygókon valahol a ’hihetetlenül valószínűtlen’ és az ’abszolút elkerülhetetlen’ között van.”

„*Nem tudják, mit cselekszenek*”: „Az esőerdők, szavannák, füves puszták ’bioüzemanyag-termelő’ ültetvényekké alakítása 17-420-szor annyi CO₂ légkörbe kerülését eredményezi, mint amennyi üvegházhatású gáznak a légkörbe jutását ezekkel az ültetvényekkel évente meg tudjuk spórolni. Az erdők kivágását követően az azokban raktározott szén ugyanis – hosszabb vagy rövidebb idő alatt – szén-dioxid formájában a légkörbe kerül, még akkor is, ha a fákat nem égetik el, hanem bútorokat készítenek belőlük. (Hiszen idővel a bútorok is elöregszenek vagy kimennek a divatból, és osztoznak a tűzifa sorsában).”

„*Árnyékbioszféra* – Általában egyértelműnek vesszük, hogy az élet egy alkalommal fejlődött ki a Földön, s minden mai élőlény ennek az első élőnek a leszármazottja. Az összes eddigi vizsgálat ezt látszik megerősíteni. Azonban az is elképzelhető, hogy az élet több földrajzi helyen is kialakult egymástól függetlenül, és ezek a centrumok akár évmilliókig is izoláltan fejlődtek. Ezen élőlények közösségére, ha ugyan vannak ilyenek, az árnyékbioszféra kifejezést használjuk.” S hogy miért nehéz ilyet találni? „Az új fajokat kereső mikrobiológusok kutatási módszerei a már ismert életformák biokémiai jellemzőihez vannak kitalálva, így nem csoda, ha az ettől elütőket nem találják.”

Megtérülő fejlődés pozitív visszacsatolással, avagy az evolúció zsenialitása: „A korai Homo-csoport tagjai elődeikhez képest a közmegmunkálás mesterei voltak. Személyükben a kézügyesség és a fejlett agy szerencsés találkozása pozitív visszacsatolás útján mindkettő további tökéletesedését segítette elő. A sokoldalúan felhasználható kezek az őket irányító agyat további növekedésre ösztönözték, a potens agy megtervezte mozgások kivitelezéséhez pedig még finomabb kezekre volt szükség. E szervek mindegyike (a kéz és az agy) olyan körülményeket teremtett tehát, melyek között a természetes szelekció a másik továbbfejlődésének irányába hatott. Ketten együtt pedig képesek voltak annyi előnnyel szolgálni tulajdonosuknak, ami az energiaigényes agy kalóriával való ellátását – és az eközben adódó többletkockázat vállalását – megtérülő befektetéssé tudta tenni.”

Ha egy üzlet beindul: „A pozitív visszacsatolás miatt meggyorsult szelekció az agy térfogatát szokatlan iramban növelte.”

Kíméletlen költségsgizor: „Az amúgy is értelmes disznó is bizonyára még sikeresebb lehetne nagyobb aggyal, de mivel patás lábaival nem tudná azt kellően kihasználni, fenntartása nem térülne meg energetikailag.” – Magyarán, inkább hátrányt okozna az evolúciós versenyben.

Kulcsmondat a szerző gondolkodásához: „A múlt század közepe óta a természettudomány különféle ágai olyan új eredményeket produkáltak, amelyek jó részéről – bár az adott területen dolgozó kutatók számára sokszorosán igazolt evidenciának számít – az értelmiség

túlnyomó része vagy egyáltalán nem hallott, vagy csak tévinformációkkal rendelkezik. Sőt, sokszor rendíthetetlenül hisz épp az ellenkezőjében annak, ami tudományos tény. Hosszú évek beszélgetései és tapasztalata nyomán lassan meggyőződésemmé vált, hogy *az emberiség azért hoz sorozatosan rossz döntéseket bármilyen környezetvédelmi jelentőséggel bíró kérdésben, mert a politikai vezetők és tanácsadók tudományos világképe egyaránt elavult (nem is beszélve azokról az emberekről, akik őket megválasztják).*” – Erősen elgondolkodtató, vajon tényleg az emberiség hozza-e a rossz döntéseket? Eleve: mekkora hányada hoz a saját mikrokörnyezetén túlra is kiható döntéseket? Mennyire autonómak ezek a döntések, és mennyire diktálják azokat az emberekre ható tényezők, különösen a gazdaság működéséből, a kormányzatok szabályozásaiból, és az őket folyamatosan és mind erősebben elárasztó politikai és kereskedelmi üzenetektől következők? Pozícióikat tekintve kik azok, akik ténylegesen hozzák a döntéseket, és mennyire autonómak ezek a döntéshozók, mi minden befolyásolja őket ebben? Például roppant divatos ma arra hivatkozni, hogy az emberiség kezén lévő összvagyon messze túlnyomó része megdőbbszentően csekély számú ember, illetve család tulajdonában van. Belegondolva azonban rájöhetünk, hogy ők messze nem a tényleges urai a vagyonuknak, ritka kivétellektől eltekintve nem cselekszenek azzal szabadon, hanem követik a tőke logikáját, és különféle struktúrákban vagyonkezelőkre ruházzák a működtetéssel-kamatoztatással kapcsolatos döntések meghozatalát. (Ilyen vagyonkezelő a cégek operatív vezetése, menedzsmentje is.) Viszont a vagyonkezelő sem autonóm: egyik legfőbb szempontja, hogy ha nem produkál már rövid távon is megfelelő pénzügyi eredményt, akkor lecserélik – így döntéseinek egyik legfőbb meghatározó tényezője a rövidtávú szemlélet, s ezzel mérlegeli, miként tudja elfogadtatni az ezzel szembemenő, pl., a témánál maradván, a környezetvédelmet szolgáló döntéseket. Nem tűnik igazán eretneknek azt mondani, hogy „az emberiség döntéseit”, legalábbis azok igen nagy részét valójában a tőke logikája diktálja különféle áttételek útján.

E könyv egy kísérlet: „A természettudomány és a technika több évszázados történetének tanulsága az, hogy a globális civilizáció problémái – paradox módon – nem azáltal oldhatók meg, hogy az egyes tudományos részterületek specialistái tudásukat tovább mélyítik. Ez is fontos, de a megoldások megtalálását a megfelelő mélység hiányánál ma sokkal inkább hátráltatja az, hogy az egymástól távol eső tudományterületeknek már meglévő vívmányai (mémjei) nem találkoznak ugyanazokban az elmékben, és nem tudják kifejteni egymásra hatásukat. A szükséges mémek találkozása sajnos nemcsak az átlagemberek vagy a politikusok, hanem a szakemberek agyában is elmarad, holott egymásra találásuk a környezetvédelemben új utakat nyithatna meg. Ez a könyv, valamint a vele együtt megjelenő ’ikertestvérei’ – Erkölc és civilizáció és A fenntarthatóság pszichológiája (a Typotex honlapja szerint még előkészületben vannak – Osman P.) – nem más, mint kísérlet egy olyan, környezetvédelmi szempontból releváns memkészlet összeállítására, amely szemléletformáló hatással bír, és amely a globális problémákat új megvilágításba helyezheti.”

Könyv a téves tudás ellen: „Meggyőződése, hogy az a szemlélet, amellyel ma az iskolát elhagyjuk, és amelyben szinte minden, magát józannak tartó művelt ember hisz, számos ponton téves. Ez a mindannyiunkban jelen levő tévedéskészlet rengeteg probléma forrása, mégis olyan mélyen gyökerezik, hogy nyilvánosan nem lehet megkérdőjelezni, hacsak nem öntelten mosolygó arcokat kíván látni maga körül az ember. Könnyen be lehetne bizonyítani, hogy nincs igazuk, de a köznapi életben nincs lehetőség egy több száz oldalas tényhalmazt a mosolygók elé tárni, és nem is lenne sok értelme egyben rájuk zúdítani. Ezért írtam ezt a könyvet (és a másik kettőt, amelyekre a szövegben többször is fogok hivatkozni). Bízom benne, hogy eljut azokhoz, akiknek készült, és azt a hatást váltja ki, amiért eredetileg nekifogtam.” – Könnyen bebizonyítani? Aligha! Még ha át is törünk a téves tudás „guanóként, keményen, vastagon” lerakódott rétegein, a tévedés elismerése kényelmetlen, a végén még pozícióvesztést is okozhat, az új megértése és elsajátítása sokszor nehéz, az emberek nagy hányada inkább óvja magát ettől.

Erről szól: „Sok mondanivalóm van, és ennek megfelelően e könyv is heterogén. A világegyetem, majd az ember létrejöttével kezdődik, foglalkozik a mezőgazdálkodás és az első civilizációk kialakulásával, majd *annak magyarázatában mélyed el, hogyan és miért romlott meg az ember testi és lelki egészsége.* Közben számos meglepő ténnyel lesz alkalmunk megismerkedni, amelyek a tudomány különféle területeiről származnak. Ezekben a tényekben semmi különös nincs, és egyedül azért lesznek sokaknak meglepőek, mert fiatalon nem találkoztunk velük az iskolában. Esetleg még akkor sem, amikor a megfelelőnek tűnő szakot elvégeztük az egyetemen!”

Források: „A könyvben nagyrészt nem a saját kutatásaim eredményeit mondom el, de mindenhol idézem azt a forrást, ahonnan merítettem. *Ahol lehetett, igyekeztem az adott terület legtekintélyesebb művelőinek munkáit felhasználni.* A könyvben szereplő legtöbb megállapítás ezért nem az én véleményem, sokszor még csak nem is azé, akit idéztem, hanem sokszorosan igazolt, szilárd, a tudományos közvélemény által elfogadott elmélet.” – Ez a „sokszorosan igazolt...” állítás kissé talán mégiscsak túloz. A tudomány nagy erenye, hogy a megismerésben nincs végpont, kincsestára kimeríthetetlen. Széchenyi István szavai itt nagyon is érvényesek „A mi eddig jó volt, az éppen azért, mert a múlt időben volt jó, ma tán csak meglehetősen s utóbb még káros is lehet” (gr. Széchenyi István: Hitel). Kimondva-kimondatlanul, az igazi tudomány a lehetséges mértékig ellenőrzött megállapításait azzal közli, hogy érvényességük addig tart, amíg azokat a további megismerés felül nem írja. Ez történhet úgy is, hogy a tétel továbbra is megáll, csak az értelmezési tartományát korlátozza az új felismerés. Horváth itt egy meglehetősen hetyke felszólítással él, amely azonban jól jellemzi a dolog lényegét: „Ha valaki egy ilyen nem ért egyet, akkor a kifogásai részletes indoklását tartalmazó értekezését a Nature című lap szerkesztőségébe kérem eljuttatni.” Más kérdés, hogy ebben is van egy nem épp ártalmatlan buktató. Jelesül: cinikus, de messze nem alaptalan tétel, hogy az új elméletek akkor tudnak erőre kapni, ha kihaltak az addigi-

akhoz kötődő hierarchia- és véleményformálók. A „tudományos közvéleménynek” sem a legerősebb jellemzője az önkritikára való hajlam, különösen nem, ha az új felismerések elfogadása csökkentheti addigi érdemeiket és azok hozamát. S talán az sem hagyható teljesen figyelmen kívül, hogy a modern kutatás sok területen erősen növekvő eszköz- és tőkeigénye mennyiben köti mindezt a finanszírozók érdekeihez.

Saját rész: „A fejezetek másik része, ahol az addig sorra vett tudományos eredményeket a saját logikámnak megfelelően csoportosítom és kommentálom, már a személyes látásmódot tükrözi. Ha valaki ezekkel nem ért egyet, akkor a kritika címzettje valóban én vagyok. Minden értelmes, jó szándékú és kulturált stílusban előadott bírálatot, hozzászólást szívesen fogadok.” – Így beszél az igazi tudós.

„Mindenhol világos különbséget teszek aközött, ami tapasztalati tény, ami tudományosan elfogadott elmélet, ami egyes nagy tekintélyű tudósok álláspontja, és ami pusztán az én következtetésem. Vitatkozni csak az utóbbi hárommal lehet. A széles körben elfogadott elméletekkel úgy, hogy tudományos vizsgálatokat végzünk, és a meglevőnél jobb elméletet dolgozunk ki, a nagy tudósok meglátásaival és az én véleményemmel pedig úgy, hogy ha valaki józan érvekkel bizonyítja, a gondolatmenetünkbe hiba csúszott. Amivel nem lehet vitatkozni, azok a kísérleti tények és a megfigyelt valóság.” – De: mi a biztosíték, hogy a tudomány, minden tisztessége és törekvése ellenére is, nem esik a „tükör által... hibájába? „A kísérleti tények és a megfigyelt valóság” többnyire értékelések és értelmezések révén állnak elénk, s még az eszközeink, technológiáink fogyatékosai is torzíthatják. Sok példa van arra, hogy ebből olyan tételeket vont le a tudomány, amelyek azóta érvényüket veszítették – mi a biztosíték, hogy többé már nem esünk hasonló hibákba? Nincs és nem is lehet ilyen!

A szerző szemlélete és a könyv felépítése: „Vannak, akik a teremtés koronájának tartják az emberi fajt, és azt hiszik, minden miértünk van. Én úgy gondolom, hogy – talán megbocsát a kedves olvasó, ha Jared Diamond, Richard Dawkins és Szent-Györgyi Albert nyomán én is így nevezem magunkat – *közönséges majmok vagyunk, akik tévedésben vannak saját szerepüket és fontosságukat illetően, ráadásul még az egészségük is megromlott – nem kis részben épp azért, mert tévedésben vannak.* Remélem, elég bizonyítékot tudok majd felvonultatni ahhoz, hogy a könyv végére legmegrögzöttebb olvasóm is egyetértson velem (ha eddig másként gondolkodott volna).

E cél elérése érdekében a könyvben található információk több logikai csoportot képviselnek. Egy részük a múlttal, másik részük a jelennel, harmadik részük a jövővel foglalkozik. A múlttal foglalkozó rész csillagászati, evolúciós vagy antropológiai szempontokat követ, és fő célja, hogy megalapozza a későbbi fejezeteket. A jelennel foglalkozó részekben azt fogjuk vizsgálni, hogy pontosan mi is az, ami létrejött. Legfőképpen, hogy milyen a bioszféra jelenlegi helyzete, és benne az emberé. A világ sok táján persze sokféleképpen élnek ma is emberek, alapvetően mégis csak kétfajta életmód létezik (bár az egyik épp eltűnőben van): a vadászó-gyűjtögető és a mezőgazdálkodó. Meg kell vizsgálnunk mind a kettőt, lehetőleg

minél kevesebb elfogultsággal, hogy jól értékelhessük a helyzetünket. Ebben tudományos vizsgálatok és hivatalos statisztikák számadatai lesznek a segítségünkre.

Végül *a könyv a jövőnkre vonatkozóan is tesz óvatos kijelentéseket*. Miután áttekintettünk néhány alapvető tudnivalót, végre feltehetünk olyan kérdéseket – és erre több fejezetben is sor kerül –, amiket addig nem lett volna értelme. A könyvet a következtetéseimmel akartam kezdeni, de tökéletesen tisztában voltam vele, hogy azok kellő alátámasztás híján kevesek egyetértésével találkozának. Az első mondatok után elvetnék mint holmi kitalációt. *Így viszont, hogy a szükséges ismereteket előtte logikus sorrendben tárgyaljuk, a következtetések levonásának nincs akadálya*. Ráadásul bármikor módom van az alapozó ismeretekre hivatkozni, és nem kell a szöveget minduntalan védekező közbeszúrásokkal megszakítanom. Hiszen *önnek és nekem most már ugyanaz a tudás van a birtokunkban*.

A fejezetek egy része tehát a megelőző részek információi alapján tett következtetéseimet tartalmazza, az egyetleneket, amelyekre meglátásom szerint logikusan gondolkozva juthatunk. Ön gondolkozhat másképp; ebben az esetben azonban arra kérem, hogy eltérő véleményét hasonló alapossgal indokolja meg, legalább önmagának. Egyetemi hallgatóimtól is azt kérem, hogy legyenek kritikusak, vitatkozzanak velem, és ha tévednék, bizonyítsák be.”

Horváth borotvaéles megállapításai: „Még Európa is, amely végtelenül büszke szén-dioxid-kibocsátása utóbbi években tapasztalható csökkenésére, ha beszámítaná a Kínában számára gyártott és a kontinensre importált áruk szénlábnymát, szén-dioxid-kibocsátása növekedését lenne kénytelen megállapítani. Nagy-Britannia energiafejlesztése például 1990 és 2005 között a szénről a gáz felé tolódott (amely kWh-nként feleannyi CO₂-kibocsátással jár), az acélt és a különféle vegyszereket azonban, amelyeket korábban maga állított elő, most egyre inkább Kínából hozza be. Az, hogy ezeket ott ma is a szén energiájára alapozva gyártják, a szennyezés szempontjából nem túl kedvező körülmény. Az importra való átállás tehát csak a brit miniszterelnök asztalán fekvő környezetvédelmi jelentéseken mutat jól, globális szempontból a levegőszennyezés növekedésével egyenértékű. Ha az importált áruk gyártásának energiaigényét és szén-dioxid-kibocsátását is figyelembe vennénk, a brit átlagember szénlábnyma csaknem kétszeresére nőne.”

„Szintén látványos volt az USA szén-dioxid-kibocsátásának csökkenése a 2014-et megelőző nyolc évben, amit az ország akkori elnöke nem is habozott a világ elé tárni. A probléma itt az, hogy a szénről a gázra való, egyre növekvő mértékű átállást a palagáz fokozódó kinyerésével valósították meg. A palagáz kitermelése pedig együtt járt a metán egy részének légkörbe szökésével, ami legalább olyan mértékben növelte az üvegházhatást, mintha ugyanazt az energiát szénerőművekben fejlesztették volna. Egy újabb példa arra, hogyan válhat egy előnyösnek gondolt intézkedés hátrányossá, miközben papíron továbbra is minden rendben marad.”

„Ahhoz, hogy csak India és Kína erőműveinek növekedő szén-dioxid-kibocsátását itt, Európában ellensúlyozni tudjuk, hetente 1000 db 2 MW-os szélerőművet kellene üzembe

helyeznünk. És mivel egy tanulmány szerint az autók száma 2005 és 2050 között 2,3 milliárddal növekedni fog a világon (számuk 2010-ben 1 milliárd volt, és a növekményből 1,9 milliárd várhatóan a fejlődő országokban talál majd gazdára), a kőolajfogyasztás további emelkedése is valószínű. A földinél a klímára 2-4-szer károsabb légi közlekedés intenzitása úgyszintén növekszik, évente 4-6%-kal, és ez az ágazat továbbra is fosszilis energián fog alapulni.”

„A folyamatnak nem látszik a vége...”

„Sokan a megújuló energiaforrások elterjedésében bíznak, azonban csak kevesek tudják, hogy ezeknek is megvannak a hátulütői. *Kétséges például, hogy a bioüzemanyagok előállítás energetikailag megtérül-e.* Sok adat arra utal, hogy a bioetanol-előállítás energetikailag veszteséges. A bioetanol-előállítás ráadásul nemcsak veszteséges, hanem felelőtlenségre is vall, hiszen a kultúrák értékes termőterületet foglalnak el, növényvédő szerekkel és műtrágyákkal szennyezik a környezetet, óriási mennyiségű vizet fogyasztanak, és emberi munkaerőt kötnek le. A biodízel-előállítás valamivel kedvezőbb, de jelentős energiaforrásként így sem jöhet szóba...”

És a következtetés, *amellyel – alighanem iparági érdekek miatt – sehogysem nézünk szembe, pedig mindinkább kellene:* „Ma, amikor a krónikusan éhezők száma minden egyes percben több ezerrel nő, azt is nehéz megérteni, miért akarunk újabb területeket elvonni az élelmi-szer-termeléstől és bioüzemanyag-előállítás céljára átállítani. Nyilván abban a hamis hitben tesszük ezt, hogy ezzel a globális éghajlatváltozás lassításának ügyét szolgáljuk, pedig valószínűleg sem annak nem használunk, sem az éhezőknek.”

Ezt sem hittük volna! „Két brazil vízi erőmű esetében úgy találták, hogy víztározóik mikroorganizmus-közössége több üvegházhatású gázt bocsát a légkörbe, mintha ugyanazt a teljesítményt széntüzelésű erőművel produkálták volna, és egyre nő azoknak a publikációknak a száma, amelyek szerint *a jelenség minden vízi erőműre általánosan érvényes, létesítés helytől és mérettől függetlenül.*”

Sem ezt: „Az erdők talajában körülbelül ugyanannyi (a tajgaerdők esetében ötször annyi) szén van, mint magukban a fáknak, s mivel az erdőtalaj a kivágás után gyors erózióznak esik áldozatul, annak széntartalma is oxidálódik, és szén-dioxid formájában a légkörbe kerül. Ezért egyáltalán nem meglepő, hogy a bioüzemanyagok iránti kereslet növekedése vagy azok előállításának támogatása (erdők kivágásával) a globális felmelegedést nem lassítja, hanem még gyorsítja is.”

Hasonlóan elkeserítő elemzést kapunk a szélerőművekről is. Horváth pedig sorra veszi a további remélt megmentőket: jönnek a vízierőművek, a nap-, a tengeri hullám-, az árapály- és a geotermikus energia, ám *egyelőre semmi, ami a „megoldottuk” győztes mosolyát arcunkra varázsolhatná.*

Igen, ámításban nagyok vagyunk. Szívfacsaró képek, adatok hirdetik például, hogy egyre több jegesmedve kényszerül a szűkülő életterét jelentő langyos lábfürdőket venni, a sarki jégtakaró és hómező pedig fenyegetően fogy. A híreket, propagandát terítő, a társadalmak

életét mindinkább meghatározó hálózatok óriási energiafogyasztású szerverfarmjait viszont egyre inkább a sarkkörön túlra telepítik, hogy kevésbé kelljen azokat további áramfogyasztás árán hűteni – hűtse őket az anyatermészet! A természet ettől persze melegszik, jég, hó, jegesmedve tovább fogy – jöhetnek az újabb vész hírek.

Egy nagy rendszerbe beavatkozni mindig kockázatos, főként ha nem ismerjük eléggé a belső összefüggéseit. Lehet, hogy a Szahara naperőművesítése idézi elő az Amazonas-medence erdőinek pusztulását? „A NASA CALIPSO műholdja 2007 és 2013 között folyamatosan mérte a légmozgások által a Szaharából az Amazonas-medencébe (!) szállított por mennyiségét, amelyet évi 27,7 millió tonnában állapított meg (további 43 millió tonna szaharai por a Karib-tenger térségére hull). Az esőerdőre hulló nagy mennyiségű csapadék kimossa a talaj foszfortartalmának egy részét, amit épp ez az afrikai por – amely szerencsés módon gazdag a kimosott elemekben – pótol. Ha ez az interkontinentális anyagáramlás leállna, a brazil esőerdő talaja tápelemekben elszegényedne. Vajon nem épp ez fog történni, ha a Szahara területének egy részét napelemekkel fedjük le? Az Amazonas-medence erdőállományának már most is hiányzik a 20%-a, s lehet, hogy ezzel billenőpontra jutott el: elég egy kevés további károsítás, és az ökoszisztéma összeomlik, mert nem tudja fenntartani a saját fennmaradásához szükséges csapadékmennyiséget. Nem lehet, hogy épp a Szahara naperőművesítése adja meg neki a kegyelemdőfést? Ha így történik, az esőerdő pusztulása nyomán levegőbe kerülő szén-dioxid mennyisége valószínűleg sokkal nagyobb lesz, mint amennyit az azt kiváltó naperőművekkel megtakarítani remélhetünk.”

Ideje felvillantatunk a könyv mondandójának ívét – tesszük ezt a tartalomjegyzéke segítségével.

1. rész: Világléptékű problémák

1. fejezet: Az éghajlatváltozás, és ami mögötte van – benne: Éghajlati problémák / Energiagondok / Megújuló energiaforrások: a megoldás? / Talajok és mezőgazdaság
2. fejezet: Hanyagolt sokféleség – benne egyebek közt: A biodiverzitás / Az erdők sorsa / Népeségnövekedés / Létezésünk ára

2. rész: A világ és az ember története – Történelem, ahogy az iskolában nem tanultuk

1. fejezet: A világegyetem története
2. fejezet: A csillagoktól a földi életig – egyebek közt: Az élet eredete / Árnyékbiószféra / Az élet elterjedése a világegyetemben
3. fejezet: A bioszféra története az ember előtt
4. fejezet: Az ember megjelenése a bioszférában
5. fejezet: Nagy aggyal, de magányosan – egyebek közt: Primitív főemlősök és felsőbbrendű szamarak / A tűzhasználat és a nyelv
6. fejezet: Győzzön a jobb?

7. fejezet: *A világhódító letelepszik* – egyebek közt: A vándorló ember és hódításainak áldozatai / A fokozatos áttérés forгатókönyve
8. fejezet: *A feltartóztatathatlan életmód* – benne: Miért kezdtünk el mezőgazdálkodni? Okok, negatív következmények, erőszakos terjedés (Yuval Noah Harari szerint, akit Horváth is idéz, „A mezőgazdasági forradalom a történelem legnagyobb csalása volt.” (SAPIENS – Az emberiség rövid története – Animus Kiadó, 2015) Horváth ezt így bontja ki: „Nagyon is lehet valami a populáció számára előnyös ügy, hogy az egyedek számára több szenvedéssel jár, és minden amellett szól, hogy így volt és van ez az élelmiszer-termeléssel is.” – Nagyon úgy tűnik, hogy e szavainak igazsága végigkíséri az ember eddigi történelmét, s nem a közeljövőben veszti majd helytállóságát. / A terjedő mezőgazdaság
9. fejezet: *Váratlan következmények*
10. fejezet: *Kiűzetés és forradalom* – egyebek közt: Nyelvek és gének / Találmányok / A tudományos-technikai-energetikai forradalom / A civilizációk sorsa
3. rész: *Élettartam a történelem előtti időkben és ma*
1. fejezet: *A fogamzáskor várható élettartam*
 2. fejezet: *Élettartam-csökkenő tényezők*
 3. fejezet: *Az élettartam jövője* – Horváth itt az egyik legnehezebb etikai és egyben pragmatikus kérdést boncolja, felvetve azt a problémát is, hogy „hogyan akiket a civilizált orvostudomány megment, azok nagy része meg sem betegedett volna, ha nem lenne civilizáció”.
4. rész: *Egészség a történelem előtti időkben és ma*
1. fejezet: *Az alultápláltság kora* – egyebek közt: Éhezés „korszerűen” / Civilizált alultápláltság / Erkölcsei megfontolások
 2. fejezet: *Az egészség diadalútja? – a táplálkozás*
 3. fejezet: *Edzettségben verhetetlen* – egyebek közt: Az edzettség mai értelme / A civilizált edzetlenség / A civilizált tisztaság
 4. fejezet: *Életmódba kódolt betegségek* – egyebek közt: A civilizált egészség számokban
 5. fejezet: *Védetelenül az anyaméhben* – egyebek közt: Az embriók egészsége a civilizációban / Mérgek a méhben
 6. fejezet: *Az egészség jövője* – egyebek közt: De mi is az egészség egyáltalán? / Kórokozók reneszánsza / Remények és nehézségek / A hajlott kor egészsége a civilizációban / Extrém árnyoldalak – A filozófia mezsgyéin
- Terünk elfogyott, mint szerverfarm körül a hómező. Így már csak két apró szilánkra maradt helyünk.

Az élet a világegyetem alapvető sajátossága? A manapság gyorsan fejlődő exobolygó-kutatás eredményeiről szólva: „A Tejútrendszer 200 milliárd csillaga körül tehát legalább

11 milliárd olyan van, amely képes lehet a miénkhez hasonló életnek otthont nyújtani. A fentiek ismeretében *egyre elfogadhatóbbnak tűnik a feltételezés, hogy a világegyetemben billiószámra léteznek a Földhöz hasonló bolygók, és az is felettébb valószínű, hogy sokukon az élet is kifejlődött.* A Nobel-díjas biológus, Christian de Duve ezt szinte szükségszerűnek tartja, és „ kozmikus parancsnak” nevezi. Elterjedtebb elnevezése *biológiai determinizmus.* Paul Davies úgy véli, hogy ha sikerülne bizonyítani a Földön az árnyékbioszféra létét, vagyis hogy egymástól függetlenül többször is végbement az élet kialakulása, akkor az bizonyíték lenne a biológiai determinizmus mellett. Így *levonhatnánk a következtetést, hogy az élet a világegyetem alapvető sajátossága,* és mindenütt elterjedt, ahol kialakulására a feltételek adottak voltak.” – De vajon milyen természeti törvény áll emögött?

A legsikeresebb nagytűiek és az „aszteroida népe”: „Sok biológus fogalmaz úgy, hogy a dinoszauruszok minden idők legsikeresebb szárazföldi állatai voltak, a nagy természetűek között bizonyosan. A valaha élt szárazföldi állatvilág e legsikeresebb nagy természetű tagjai mellett az emlősöknek esélyük sem volt arra, hogy labdába rúgjanak, és ha a 65 millió évvel ezelőtti aszteroida elvéri a célt, ma sem lenne másképp. Az emlősök több mint százmillió éven át csak a másodhegedűs szerepét játszhatták. Minden közvetlen vetélkedés a dinoszauruszok győzelmével végződött, emlős őseinknek az említett 'Földön kívüli segítségre' volt szükségük a kibontakozáshoz. Még a cetek szárazföldi ősei is csak a vizekben korábban uralkodó Ichtyosaurusok és Plesiosaurusok eltűntével 'gondolhattak' arra, hogy meghódítsák a tengert.”

Kísérőnek a tartalmas intellektuális utazáshoz, amelyet e könyv kínál, jól szolgál Szent-Györgyi Albert három kérdése:

„Két kérdésre kell felelnünk tehát: mi teremtette meg azt az éles átmenetet, amelyet napjainkban élünk meg, és hogyan illeszkedhet be az ember most formálódó új bőrébe? A végső kérdés nyilván az, hogy képes lesz-e túlélni az emberiség a ma élő emberek mesterkedéseit, akik – úgy látszik – gyakran inkább örült majomként, mint épeszű emberként cselekszenek.” (Szent-Györgyi Albert: Az örült majom – Írta egy biológus, Magvető Könyvkiadó, 1989)

Dr. Osman Péter

* * *

Noam Wasserman: *Az élet egy startup. Amit az alapítók taníthatnak nekünk a döntéshozatalról és a változások kezeléséről.* Pallas Athéné Könyvkiadó, 2019; ISBN 9786155884405

A „startup” egy új, az angol nyelvű szakirodalomban és publicisztikában született fogalom, amely jött, láttuk és győzött – olyannyira bekerült a közgondolkodásba, hogy pl. az Innovációs és Technológiai Minisztérium Szervezeti és Működési Szabályzatáról szóló 4/2019. (II. 28.) ITM utasítás egyebek közt így rendelkezik a digitalizációért felelős helyettes államtitkár munkaköréről: „a Magyarország Digitális Startup Stratégiájában foglaltak hatékony megvalósulása érdekében létrehozza és működteti a 'Startup Hungary' módszertani és koordinációs központot”, a Tudásgazdasági és Kutatás-fejlesztési Főosztály feladatairól pedig: „javaslatokat tesz az újonnan megjelenő üzleti modellek adaptációjára, az ipari startup ökoszisztémát, az ipari innovációs- és infokommunikációs infrastruktúrát fejlesztő programok indítására”.

Az Encyclopaedia Britannica online változata önálló szócikket a „garage start-up”-nak ad, s ebben az Apple példáját írja le. A vele együtt elérhető Merriam–Webster’s nagyszótár röviden „kezdő/újdonsült üzleti vállalkozás”-ként adja meg a jelentését. A fejlesztés-vállalkozás-befektetés-gazdaságpolitika erőterében azokat a cégeket tekintik így, amelyekről átlagon felüli sikert, növekedést, felértékelődést, jövedelemtermelést várnak.

Mint az angolból átvett modern fogalmak zöménél, a *startup jelentéstartalmának pontos definíciója is hiányozni látszik.* Annak összegzéseként megkockáztatható, hogy az induló vagy életpályájuk igen korai szakaszában járó, viszonylag kicsi és igen jelentős sikerre, növekedésre törő cégek tartoznak ebbe a kategóriába. Kulcsfontosságú – a cégnek tulajdonítható műszaki és gazdasági potenciál tekintetében is – az erős növekedési szándék, amely akkor ér valamit, ha hozzá a megfelelő képességek vagy az azok gyors kiépítését célzó, szakszerű törekvések is társulnak. A „gyerekek, teremtsünk jó megélhetést”, vagy „keressünk rengeteg pénzt” jellegű kezdeményezések tehát nem tartoznak ebbe, viszont a „van egy ígéretes fejlesztésünk / van egy, a mérlegelések szerint sikeresen kiaknázhatónak mutakozó elképzelésünk / látunk egy nagy lehetőséget a piacon, amit meg tudunk lovagolni” alapon létrehozott vállalkozások igen.

A startupok sikerre vitele rendkívül nehéz akadálypálya. Az élet nem kevésbé az, és sokban hasonló is, bármilyen törekszünk sikerre vagy legalább gyümölcsöző túlélésre. Ez adja e könyv mondandójának az alapját: „Akár alapítók vagyunk, akár nem, a sikeres vállalkozók meglepő gyakorlataiból és viselkedéséből mindannyian alapvető tanulságokat vonhatunk le az életéről.” (Idézetek a könyvből, kiemelések a recenzió szerzőjétől. A „meglepő” helyében pedig inkább állhat okos, kifinomult, mesteri.)

A szerzőről: „Wasserman 13 évig volt a Harvard Business School (HBS) professzora. Ottani kutatásai a cégalapítók korai döntéseit vizsgálták, amelyek sikert vagy bukást hozhattak a cégnek és a csapatának. Első könyve, Az alapítók dilemmái: a Startup vállalkozások buká-

sát okozó csapdákra való felkészülés és azok elkerülése, majdnem fél évtizedig kitartott az Amazon Stratégiai bestsellerek listáján, és elnyerte az amerikai Academy of Management évente kiadott „A menedzsmentre gyakorolt hatás” díját. Ő hozta létre a HBS legnépszerűbb fakultatív menedzsmentkurzusát, az Alapítók Dilemmái c. előadássorozatot, amelyért elnyerte a HBS's Faculty Teaching award díjat, a University of Southern California Golden Apple Award for Excellence Teaching and Leadership díjat, és az Academy of Management Innovation in Entrepreneurship Pedagogy Award díját. A kurzust tanította a Stanford Engineering-en és a Columbia Business Schoolban, s mindkettőben megkapta a 'tökéletes tanítás' minősítést.” (A Yeshiva University honlapjáról. Wasserman az egyetem üzleti iskolájának dékánja).

És e könyvről: „Noam Wasserman, a Dél-Karolinai Egyetem professzora, a sikeres vállalatalapítók húsz éven át tartó tanulmányozása alapján, tudományos megállapításait most tágabb kontextusba helyezve tárja elénk. Míg a 2012-ben kiadott bestseller kötetében a vállalatalapítók legfontosabb üzleti dilemmáit és a gondolkodásmódjaikból levezethető leggyakoribb hibalehetőségeit és útfüggőségeit taglalta, most egy szélesebb közönségnek szóló, a 21. századi életstílusnak megfelelő, tanulságos könyvvel jelentkezett. A *kötetben a pszichológia és a felnőttkori fejlődés legújabb tudományos eredményeit figyelembe véve, valamint a kutatóprofesszor által közvetített életszerű bölcsések alapján, élvezetes navigációt kapunk képességeink kiterjesztése és a személyiségünk kiteljesedése felé. Wasserman innovatív és sok esetben szokatlan tanácsot ad az életben felmerülő változások kezeléséhez, barátként vagy partnerként történő boldogulásunkhoz és a jó szokások kiépítéséhez.* A kötetet a startup világ legbefolyásosabb véleményvezérei és a menedzsment szféra legnagyobb gondolkodói egyaránt kedvező fogadtatásban részesítették.” (A Pallas Athéné Könyvkiadó ajánlójából)

„Ez a könyv olyanok számára íródott, akik talán soha nem írják rá a névjegyükre egy startup nevét, de fel szeretnék fegyverkezni az élet fordulópontjaira. Forrásként szolgál azoknak, akik talán egy változásra készülnek, vagy egy új vállalkozást szeretnének biztosabb alapokra helyezni személyes, illetve szakmai életükben. Különösen értékes lehet azoknak, akik pályájuk korai szakaszában vannak, vagy egy hosszú távú kapcsolatban. A könyv azonban *mindenki számára fontos tanácsokat nyújt, akik új vállalkozáson törnek a fejüket, munkahelyváltásba, költözésbe vagy kreatív tevékenységbe fognának.* Az itt tárgyalt kihívások az élet bármely pontján és sok ember számára megjelenhetnek. Ez vonatkozik azokra, akik az életük középszakaszában vannak, és azzal küszködnek, hogyan találják meg az egyensúlyt a munka követelményei és a családi felelősség között, miközben még mindig azon munkálkodnak, hogy miként tudnák elérni legkedvesebb álmaikat. Ráadásul, ha alapító vagy, ez a könyv segít abban, hogy könnyebben és nagyobb hatékonysággal alkalmazd a nehezen megtanult leckéket, amelyek – annak ellenére, hogy ismered azokat – talán nem is élnek tudatosan benned.” (Idézetek innentől a könyvből.) – „Középszakaszában”: természetesen itt nem a pályáíven való elhelyezkedés számít, hanem az élénk tornyosuló új kihívás, a helyzet,

amelyben „Az emberélet útjának felén egy nagy sötétlő erdőbe jutottam, mivel az igaz út nem lelém” (Dante: Isteni színjáték), s meg kell küzdeni ezzel. Akár egy addig csendben menegető kis cég is juthat olyan helyzetbe, hogy új lehetőségekkel és képességekkel erős hegymenetbe kezdve startuppá válik, s az ember is megtáltosodhat, hogy kitörjön az addigi rutinból, szürkéségből.

A benne felsorakoztatott tudás forrásai: „Számos forrásból meríték, amelyek alaposabb megismerést nyújtanak több, az életünkben előforduló, kulcsfontosságú döntés meghozatalához. *Életük különböző szakaszaiban és pályafutásuk különböző pontjain lévő egyének széles körének közvetlen élményeiből fogunk tanulni; olyan fiataloktól, akik nagyobb megbecsülést keresnek a munkájukban, olyan pároktól, akik a munka–élet egyensúlyát kívánják megteremteni, és pályájuk közepén járó vezetőktől, akik próbálnak kitörni a vállalati mókuserékből. Előbányászom a közel húszezer vállalkozót tartalmazó adatbázisom, és betekintést adok közvetlen munkámról olyan alapítókka, mint Tim Westergren a Pandora Rádiótól, Evan Williams a Bloggertől és a Twittertől, és Hillary Mallow a ProLabtól. Érintőlegesen szó lesz a saját alapítói tapasztalataimról, a diákjaimmal, öregdiákokkal és másokkal folytatott beszélgetések dilemmáiról az élet számos területén, illetve sor kerül a múltbeli, jelenlegi és jövőbeni vállalkozókkal folytatott interjúkra is.*

Ezáltal lehetséges az, hogy mélyen belelássak a vállalkozói gondolkodásmódba, és megvizsgáljam azokat a kihívásokat, amelyekkel a sikeres vállalkozók találkoztak, azt a meglepő gondolkodásmódot, amely különlegessé teszi az ő gondolatmenetüket és tevékenységeiket a mi mindennapi döntéseinkhez képest. Nem állítom, hogy minden vállalkozó mintaadó vagy éppen mindegyik értékes példával szolgál, inkább csak összegyűjtöttem az általam megfigyelt legokosabb húzásokat az elmúlt 20 év során. A legjobb bölcsességeket a leghatékonyabb formájukban mutatom be.” – Vigyázat: ez nem valamiféle receptkönyv, amely kész megoldásokkal szolgálna! Olyan ugyanis nem létezhet, mivel minden helyzetnek megvannak a maga egyedi sajátosságai, amelyekkel az eltanulható gondolkodási kereten belül magunknak kell megbirkóznunk. Még az azonosnak tűnő problémákra is más más, a konkrét helyzettől és feltételektől függő megoldásokat alkalmaznak az ebben igazán jártasak és jók. Ehhez járul, hogy embernek, cégnek szintű megvannak a maga sajátos adottságai és korlátai, amelyek ugyancsak erősen belejátszanak, miként tud egy problémával megbirkózni, miként tud egy helyzetet, lehetőséget a maga javára fordítani. Ezért is van, hogy a technológiatranszferben sem lehet megoldásokat és megoldásrendszereket egyszerűen lemásolni, hanem azokat adaptálni kell az átvétőhöz. Ha pedig valaki azt állítja, hogy a megoldásokban ennél minőségileg is többet ad, annak ott kell félredobni a könyvét.

„Egyetemi előadóként bemutatom a *legjobb előadási kutatásaimat* (sajnos az eredeti szöveg az interneten nem található, így e kifejezés eredetije sem – Osman P.) *többféle viselkedéstudományi szempontból* – pszichológia, közgazdaságtan, szociológia, család- és gendertanulmányokat is szerepeltetve. Megosztok majd *ókori írásokban található vállalkozói bölcsességeket*, pl. a Talmudból vagy az Atyák mondásai (Pirkei Avot) című műből, hogy

olyan tanulságokkal is gazdagodhass, amelyek szigorúak és kipróbáltak is egyben.” – Sokat változott a világ azóta, de valóban vannak alapvető, ma is érvényes bölcsességek. Például: „A háborúban a végső győztes nem feltétlenül nyer meg minden csatát, ez az egyik jelentése a Talmudból származó igazságnak, mely így szól: ‘Ez is a legjobbat szolgálja.’ Ez a szólás arra bátorít mindenkit, hogy *pozitívan álljunk a visszavető dolgokhoz.*” A Talmudból idézi: „Sok bölcsességet kaptam a tanáraimtól, még többet a kollégáimtól, és a legtöbbet a tanítványaimtól.” Ez nagy igazság, hiszen az ember akkor érti meg igazán a dolgokat, amikor megpróbálja világosan és jól érthetően elmagyarázni azokat másoknak.

„Hogyan tanulták meg az alapítók, hogy mikor vágianak bele új üzletekbe és mikor visszakozzanak? Milyen titkaik vannak a felelősségek megosztására, a kudarcok kezelésére és a sikerek megtervezésére? *Könyvemben felfedem hogy az ő legjobb gyakorlataik hogyan tudnak mindannyiunknak segíteni jobb döntéseket hozni, problémákat megoldani, kapcsolatokat ápolni és növekedést elérni mind személyes, mind szakmai életünkben.*”

A könyv tartalma: „A könyv két részre tagolódik. Az *elsőben a változás elképzeléséről* beszélek. Jóval azelőtt, hogy valami megjelenik, már folyamatban van egy történet: tehát a *probléma megfogalmazása ugyanolyan fontos – ha nem fontosabb –, mint a probléma megoldása!* Második részében a *változás kezeléséről* lesz szó: *hogyan tudjuk legjobban megvalósítani az elképzelt terveket. A fejezetek mindkét részben párba rendeződnek, amely felváltva válaszol a problémákat és a megoldásokat.* Minden fejezetpár első része az életben minket érő kihívásokra összpontosít, *párhuzamot vonva a személyes élet kihívása és az ugyanolyan jellegű alapítói kihívás között.* A második rész ezen problémák megoldását veszi górcső alá: megnézzük, hogy az alapítók hogyan győzték le ezeket az akadályokat, és hogy mi magunk hogyan alkalmazhatjuk az ő megközelítésüket. [Mindezek] *nem alapítói élethelyzetekre is alkalmazhatóak.*”

„A könyv első része a változás elképzeléséről egy olyan fejezetpárral kezdődik, amely olyan tényezőket vizsgál meg, amelyek meggátolnak minket abban, hogy meglépjük a kívánt változást, másfelől pedig oda vezetnek, hogy túl elhamarkodottan változtassunk. Megnézzük, hogy az alapítók hogyan győzték le a kilépéstől való félelmüket, leghőbb vágyaikat is kordában tartva, és azt, hogy mi hogyan tudjuk a legjobb gyakorlataikat magunk számára hasznosítani.”

„A következő fejezetpár a *kudarc és a siker által hozott kihívásokat* célozza meg. A kudarcotól való félelmünk meggátol minket a változtatásban, és amikor megjelenik a kudarc, nagyon szenvedünk. Másfelől nem vesszük figyelembe a siker azon veszélyét, hogy *az elért álmaink is problémákat hozhatnak magukkal.* (Törvényszerű, hogy a siker új problémákat is hozzon. Eleve, új utat, lehetőségeket nyit, új helyzetet terem, s ezekben óhatatlanul is új problémákkal kell megküzdeni. A feljebb lépés új és több felelősséget is hozhat, s a korábbiakhoz képest más döntések terhet is rakja ránk. S persze a siker meghozza az új ellenfeleket, rossz esetben új ellenségeket is – Osman P.) Megmutatom, hogy *az alapítók hogyan növelik*

az esélyüket arra, hogy hibáik jól süljenek el (sic!), és tudják előre tervezni és kezelni a sikerrel járó veszélyeket.” – A veszélyt persze nem tervezzük előre, viszont nagyon is hasznos előre látni az eshetőséget, és felkészülni a kivédésére. Még jobb hozzáállás, amit a könyv is javall, megkeresni a kedvező lehetőséget a veszélyben.

„A könyv második része a változás kezeléséről szól, a döntéshozás és problémamegoldás lesz a téma – olyan kihívásokról, amelyek azután jelennek meg, hogy elképzelted a változást, amit szeretnél megvalósítani, majd a tettek mezejére léptél. Megtudjuk az alapítók példájából, hogy mennyire kritikus fontosságú előre gondolkodni, annak ellenére, vagy éppen azért, mert az új fejleményekre hajlamosak vagyunk zsigerből válaszolni.” – Az előre gondolkodás nem kevésbé fontos azért is, mert sokan legalább ennyire hajlamosak megtorpanni, lefagyni vagy elmenekülni.

„Először a saját működési rajzainkhoz való túlzott ragaszkodás kockázatait figyeljük meg, avagy azokat a megkopott mentális mintázatokat, amelyekkel a döntéseinket meg szoktuk hozni. („Működési rajzaink”: ez alighanem inkább a működésünk szokásos módjait jelenti, s az angol felmenője talán a scheme vagy pattern lehetett – Osman P.) Megnézzük, hogy az alapítók legjobbjai hogyan hangolódnak rá a lehetséges szétkapcsolási pontokra a meglévő ’tervrajzaik’ és az előttük lévő kihívások között, és hogyan képesek ezeket az elválasztó tényezőket csökkenteni, mielőtt azok szemellenzöt képeznének.

Aztán két másik, szintén nagy horderejű, de problémás mágneses húzóerő felé irányítom a figyelmet. Ezek: a család és a közeli barátok bevonására való hajlamunk, és az egyenlőség elérésének csábítása. Bebizonyítom, hogy miért is játék az a tűzzel, amikor a számunkra legkedvesebbeket bevonjuk, és a legkitűnőbb vállalkozók miért a legnagyobb valószínűséggel vitába torkolló problémaként azonosítják ezt a területet. Az egyenlőség erőteljes húzóereje okozta problémákat is megvizsgálom, mind a csapatainkban, ahol törekszünk a méltányosságra, mind az egyenlőségre törekvő személyes kapcsolatainkban, amelyekkel büszkélkedünk. Míg a hatékony vállalkozók hajlanak a megegyezésre, tudják, hogy az *egységes látásmód kialakításáért tett túlzott törekvés meggátolhatja a haladást*. Amellett, hogy megosztják a felelősséget, és minden személy számára teljhatalmat adnak egy-egy terület fölött, ellenállnak az egyenlőség sziréndalának, amikor a tulajdon megosztására kerül sor közöttük. (Itt valami zavar támadt az Erőben. Eleve – s erre másutt Wasserman is utal – alapvető fontosságú a problémák, feladatok, döntések sokszempontú megközelítése, nehogy az ’egységes látásmód’ közös vakfoltokra és közös ismeret-, valamint tapasztalathiányokból adódó hibákra vezessen. ’Teljhatalmat’? Azt is igencsak szűken kell mérni bármilyen szervezetben, hogy kisebb legyen a tévedések megvalósításának eshetősége, és nagyobb azok korrigálásának lehetősége – Osman P.) Valójában kevés együttműködő fél – alapítótárs vagy házastárs – járul hozzá egyenlő mértékben a célhoz, és rámutatok arra, hogy ha úgy teszünk, mintha nem így lenne, az nemkívánatos eredményekhez vezet, illetve akár befejezéshez is.”

„A fenti területek tárgyalása közben számos témát megvizsgállok, amelyek keresztezik egymást és újra meg újra felbukkannak: *hogyan használják az alapítók a racionális gondol-*

kodást arra, hogy megzabolázzák és összpontosítsák érzelmeiket, amely lehetővé teszi számukra az ész és a szív egyensúlyát? Hogyan kezelik sikeresen a nehéz témákról szóló beszélgetéseket gyakran olyan emberekkel, akik közel állnak hozzájuk, és akikkel egyébként kerülik ezeket a beszélgetéseket? Hogyan tudnak ellenállni a rövid távú nyereségek csábításának? (Ez általában csak addig lehetséges, amíg a cég finanszírozása megoldható külső tőke bevonása nélkül, vagy a hozamvárásaiban türelmes, azaz nagyon speciális külső tőkével. Másként nem is csak 'csábítással' kell megküzdeni, hanem erőteljes, a cégvezetést akár egzisztenciálisan is fenyegető nyomással. A mai, gyors pénzre és haszonszerzésre kihegyezett gazdasági világban még a cégek innovációs fejlesztéseiben is az az egyik legfőbb nehézség, hogy folyamatosan hozni kell az elvárt osztalékot és/vagy a részvényesi érték növekedését, nehéz vagy épp lehetetlen ezek rovására valószínűsítenie meg majd csak hosszabb távon gyümölcsöző fejlesztéseket. Vállalatoknál csúf feszültségeket okozhat az is, ha a cég a folyamatos teljesítménykényszer nyomása alatt görnyed, ám bizonyos részleg megkapja azt a 'kivételezett' státust, hogy csak hosszabb távon kifizetődő fejlesztéseken dolgozhat. Ennek feloldására szolgál az ilyen tevékenységek kihelyezése spin-off cégekbe, vagy külső fejlesztők szerves bevonása vállalatközi fejlesztőtőke-befektetéssel – Osman P.) Egy üzlet beindítása gyakran kíván mindennapi, mindent felemészítő harcokat a túlélésért – ami a távoli horizontot szemmel tartó, sikeres vállalkozókat ezekben a csatákban még imponálóbbnak láttatja.”

S a biztatás: „Ha nagyléptékű döntések előtt állsz, vagy nehézségeid vannak egy intim kapcsolatodban, a tanultakat tudod majd alkalmazni a kockázat, növekedés, döntéshozatal és problémamegoldás állandóira. Segíthetnek több tudatos választást hozni a cselekvéssel és annak mikéntjével kapcsolatban. Remélem, a leghatékonyabb alapítóktól vett tanulságok segítenek majd bármilyen személyes vállalkozásban, amibe belevágsz – és olyan eredménnyel jutalmaznak meg, amely okot ad az ünneplésre.”

Királyság? „Majdnem két évtizedet töltöttem el azon döntések tanulmányozásával, amelyekkel a vállalkozók akkor találkozhatnak, amikor beindítják az üzleteiket. A tudományos karrierem alatt újra és újra felbukkant egy kulcsfontosságú feszültségforrás, sőt egyik könyvem, *Az alapítók dilemmái és az Alapítók Dilemmái* című előadássorozatom fő témája is lett. A *feszültség abból adódik, hogy az ember gazdag és király is akar lenni*. Majdnem minden vállalkozó átéli ezt a feszültséget, akár az üzlet fejlődésének több pontján is. A vezetői hatalom megtartását – a királyi széket – alárendelik-e annak, hogy az üzletük a lehető legnagyobb sikert érje el, és végül saját gazdagságukat is maximalizálják a folyamat során? Vagy ragaszkodnak a királyi székhöz a cégükben, annak ellenére, hogy valószínűleg kisebb értékű céget fejlesztenek? (Az igazi alkotóknál ez sokkal bonyolultabb a hatalom akarásánál. Vannak persze, akiket a hatalom érzése is boldogít, másokat viszont sokkal inkább a terveik, céljaik megvalósításához szükséges cselekvési szabadság megtartása, valamint hogy a beosztottaik révén a feladatok egy részét másokkal tudják elvégeztetni, s ezzel gyorsabban is haladhatnak, valamint maguk arra koncentrálhatnak, amit tenni akarnak. Belejártszik természetesen

az irányítás és ellenőrzés megtartása is: nehogy a hatalom átengedése arra vezessen, hogy mások rossz irányba viszik a dolgokat – Osman P.)

Gazdag és király – megalapítani és tovább építeni egy nagy és sikeres céget, amelyben végig vezetői szerepben vagy – ritkán valószerű kilátás. Nem várhatsz első osztályú üzleti döntéseket egy olyan vezetői bizottságtól és olyan vezetőségtől, amelyet lojalistákkal pakoltál tele (főleg nem azt, hogy felhívják a figyelmet a rossz döntéseidre, netán még szembe is szálljanak velük! – Osman P.), teljes elkötelezettséget egy alapítótárstól, akivel nem vagy hajlandó megosztani a döntési jogot (ha nem maga akar megmaradni a csendestárs szerepében, akkor egészen biztosan sértettnek érzi magát – Osman P.), és csúcsműködésű munkát sem várhatsz azoktól az alkalmazottaktól, akiket kisstílűen vezetsz. Ezért *adott a kínzó feszültség, hogy meg kell alkudnod az egyikkel, a másik elérése érdekében.* Az ilyen alku fontosságának méltánylása akkor mélyült el bennem, amikor elkezdtem a vállalkozókat tanulmányozni. *Viaskodniuk kell a kompromisszumokkal,* amikor arról döntenek, hogy mikor alapítsanak céget, egyedül vagy a legjobb társalapítók bevonásával tegyék-e azt, maguk finanszírozzák-e, vagy külső befektetői pénzt vegyenek igénybe (ezt többnyire az élet eldönti, ha a cég a növekedésben elér odáig – a probléma, hogy vállalni kell a következményeket – Osman P.), hogyan építsenek ki egy vezetői testületet, és sok más választási helyzet esetén, melyek közül sokról írtam ebben a könyvben. Alapvetően akkor kell megküzdniük a kompromisszumokkal, amikor eldöntik, ők maradnak-e az ügyvezető igazgatói trónon, vagy átadják a gyeplőt annak, aki nagyobb királyságot tud építeni.” – Igazából a kardinális kérdést gyakran nem is az itt vázolt választások jelentik, hanem hogy miként tudják elfogadni és a maguk, valamint a cég javára fordítani az elkerülhetetlen osztozkodásokat a tulajdonlásban és a vezetésben.

„Feladni az általad életre keltett és évekig nevelt gyermeket, olyan zsigeri reakciókat indít be, amely teljesen ki tudja zárni mindazt, amit az ész mond, vagy a fül hall. Amikor az alapítói igazgatói tanács megkéri őket, hogy adják fel az uralkodást, az alapítók úgy érzik magukat, 'mintha egy tonna követ zúdítottak volna rájuk', vagy, ahogyan Jack Dorsey, a Twitter leváltásra kerülő ügyvezető igazgatója mondta: 'mintha gyomorszájon vágta volna.'” – Alighanem minden idők a leghíresebb kirúgott alapítója, s később a cég élére legfényesebben visszatérője Steve Jobs volt

„*Gazdagon vagy királyként a startupokban: Az erőteljes vezetői hajlam a legjobb lehetőségekkel rendelkező céget is romba döntheti,* ahogy az Dean Kamen alapító esetében is történt. Másrészről, *a cég növekedése iránti ösztönös elköteleződés oda is vezethet, hogy valaki feladja a trónt,* mint Lew Cirne. Nézzük meg, mi történt velük, aztán alkalmazzuk az ő mintájukat a saját helyzetünkre!

A vállalkozók majdnem kivétel nélkül maguk szeretnék mindent csinálni: egy nagy hatással bíró, értékes cég kapitánya akarnak lenni egész életükben, akkor is, ha még csak először alapítanak céget. *Néha a vállalkozó gazdagságra és a királyi székre való vágya abból adódik, hogy biztos az üzleti terv erejében és úttörő jellegeiben, és ezt elengedni elképzelhetetlen*

lenne számára: 'Az enyém az elképzelés, a vízió, így nekem kell valóra váltanom! Senki nem tudja ezt olyan jól felépíteni, mint én!' Ez történt meg Dean Kamennel.

Kamen egy felettebb okos, látnoki feltaláló volt, aki meg akarta változtatni a világot, és szentül hitte, hogy a mérnököknek és a tudósoknak olyan kulturális ikonoknak kell lenniük, mint a rockzenészek és a profi atléták. Egy már tapasztalt – és jól fizetett – vállalkozó volt, orvosi és robotikai találmányaival. Aztán egy majdnem bekövetkezett zuhanyzós baleset ihletésére alkották meg Kamen és a cég mérnökei a most Segway néven ismert szállítóeszközt, ami akkor a Ginger nevet kapta.”

A Segway vezetői hibákkal teli sorsának itt következő elemzése megmutatja, hogy akár a „felettebb okos, látnoki feltaláló” mennyire alkalmatlan lehet egy startup sikerre vezetésére, még ha „tapasztalt vállalkozó” is. Némely nyersséggel elmondható, hogy Kamen alapvető, sőt primitív hibák sorozatával tette tönkre a találmánya sorsát, jöllehet „Egy magát egyensúlyban tartó személyi közlekedési eszköz elgondolása világot megváltó ötletnek tűnt – nemcsak Kamen, hanem más szakértők számára is, mint például Steve Jobs és a legendás kockázati befektető, John Doerr, aki azt jósolta, hogy a Ginger példátlan gyorsasággal fogja elérni az egymilliárd dollárnyi eladást.” Wasserman felvázolja Kamen és a Segway sikerén dolgozó cég rémtörténetét. Tudjuk, Steve Jobs az első Apple-korszaka végére igencsak megdolgozott azért, hogy kirúgják (lásd pl. Walter Isaacson: Steve Jobs. HVG Könyvek, 2011 – Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle 2012/1. sz.), ám Kamenhez képest majdhogynem maga volt a bölcs visszafogottság megtestesítője.

„[Kamen] Tapasztalt felsővezetőkkel is kiegészítette a csapatát. A legmagasabb szinten lévő vezetője Tim Adams volt, aki az európai Chrysler ügyvezető igazgatója volt. Kamen azt mondta, hogy szüksége volt valakire, aki vezeti az üzletet, hogy ő 'visszatérhessen a bulis dolgokhoz, mint a feltalálás és a mérnöki munka'. Biztosította Adamsét, hogy 'nem áll érdekében részt venni a gyártásban, és nem érdeklik a termelési részletek'. Azonban hamarosan összeütközésbe kerültek egymással. Amikor Adams döntést hozott a szállítmányozókról vagy a termelésről – amely az ő erőssége, de Kamen hiányossága volt –, Kamen megmásította a döntéseit. Amikor egy kívülálló akarta látni a Gingert, Kamen cégtulajdonosnak kellett engedélyt adnia erre; még Adamsnek, az ügyvezető igazgatónak sem állt ez hatalmában. Kamen megvetéssel viseltetett Adams iránt: 'Közel sincs olyan okos, mint a legtöbb mérnököm, mégis kétszer vagy háromszor annyit fizetek neki, mint legtöbbüknek.'” Ki is rúgta, és „A Segwaynek az első tíz év alatt szinte évente új ügyvezető igazgatója volt – kilenc a tíz év során –, mivel Kamen ragaszkodott hozzá, hogy minden fontos döntésnél ő legyen a vezető. Ez a hatalmas potenciállal rendelkező cég 176 millió dollárt gyűjtött össze a befektetőktől, de csak 10 millió dollárt ért, amikor végül 2009-ben eladásra került, s így a valaha volt egyik legnagyobb pazarlóként vonult be a történelembe.”

Leváltott alapító-vezető, sikeresen emelkedő cég: „Lew Cirne, aki egy vállalkozói szoftver-cég, a Wily Technologies megalapítója volt, a saját bőrén tapasztalta meg ezeket a változásokat. Mire a cég készen állt, hogy a terméke második verzióját is szállítsa, Cirne meg

volt győződve arról, hogy a 'gazdagságára és királyságára' vonatkozó vízió valóra válik: a vásárlók elégedettek voltak, az eladások szárnyaltak, és a csapat is jól működött együtt. A harmadik finanszírozási ütem előtt állt, és izgatottan gyűjtötte össze az üzemanyagot, hogy beindítsa a rakétát, amivé a Wily lett. Aztán a befektetők, akik az öt vezetői szék közül háromon foglaltak helyet, az igazgatótanácsban eldöntötték, hogy elveszik tőle az ügyvezetői igazgató helyet. Döntésük szerint a cégnek olyan vezetőre volt szüksége, akinek a képességei megfelelnek a következő szinthez. Cirne, aki egy ász technikus volt, nem rendelkezett a többi üzleti funkcióval, amelyek fontossága óriásivá nőtt. Pontosan a Wily gyors fejlődési sikerének köszönhető, hogy leváltották, mint ügyvezető igazgatót. Paradox módon a rakéta gyors megépítésének sikere siettette a bukását, mint ügyvezető igazgató." – Nem tudjuk, milyen szó szerepel az angol eredetiben, de igazából ez nem bukás. Egyszerűen egy alapvető törvényszerűség működik benne. Egy technológiaalapú cég létrehozásának és felfuttatásának fázisaira is nagyjából ráhúzhatók a fejlesztés tipikus lépései: elképzelés; deszkamodell; működő prototípus; nagyüzemi megvalósítás. Az első három fázis vezetésére egészen más képességek kellenek, mint a negyedikre. Érdekes változat ebben, ami a Google-nél történt. Eric Schmidt és Jonathan Rosenberg írják a Google – Így vezetünk mi (HVG Könyvek, 2015 – Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle 2015/5. sz.) c. könyvükben: „Bár eredetileg azért hívtak minket a Google-höz, hogy 'felnötti felügyeletet' biztosítsunk, a siker érdekében végül kénytelenek voltunk újratanulni mindent, amit a menedzsmentről addig hittünk. És ebben a legjobb tanáraink azok az emberek voltak, akik nap mint nap körülvettek bennünket a Googleplexben.”

„A legtöbb sikeres alapítóval megtörténik az, ami Lew Cirne-nél. Egy olyan startupnál, ami elérkezik a harmadik finanszírozási üteméhez – egy olyan mérőföldkőhöz, amelyet csak a legsikeresebbek képesek elérni –, az alapító ügyvezető igazgatók felét leváltják, három-negyedüket kitessekelik, és a maradékuk önként feladja a posztot. Ez a legtöbb alapítónak, akik hiszik, hogy a siker megerősíti a helyüket ügyvezető igazgatóként, megrázó statisztika.” – Ez persze így számszakilag is képtelenség, és számos példát ismerünk arra, hogy az alapító vezető a képességeiben együtt nőtt a cégével. A különleges példa, ahogy már említettük, Steve Jobs volt. „Királysága” első időszakában rászolgált, hogy kirúgják, ám ezt követően az Apple a bukás szélére hanyatlott. Jobsot, aki közben új pályákon ért el nagy sikereket, visszahívták, s ekkor már kiváló vezetőként hozta fel még magasabbra a céget.

„Dolgozz a tudatosságodon! A tudatos vállalkozók képesek a legeredményesebben felkészülni a vízváltástól 'gazdag vagy király' helyzetre. Végül a tudatosság volt az, ami segítette Cirne-t abban, hogy a Wilyt a befektetőknek adja át, és a következő céget már máshogyan építse fel. A tudatosság a megoldás a sokféle kompromisszum megvizsgálására. Teljesen tudatában vagyunk a minket mozgató erőknek? Tudjuk, hogy milyen lehetséges eredményeknek örülünk, és melyeket bánnánk meg? Tisztán látjuk-e, hogy az egyes lépéseknél sorakozó mely döntések, mely eredményekhez vezetnek el? Ha nem ismered azokat a kereteket, amelyek az életedet irányítják, akkor hihetetlenül könnyű olyan döntéseket hozni, amelyek nem szolgálják

a legmélyebb vágyaidat.” – Mi rosszabb, helyett akár a legmélyebb szakadék fenekére is vihetnek!

Volt a technológia import területén egy divatos és valóban kiemelkedően fontos fogalom: „optimális technológia”. Ez azt a technológiát jelenti, amely a legfejlettebb azok közül, amelyek a céljainknak megfelelnek, és a saját adottságaink szerint képesek is vagyunk adaptálni és hasznosítani. Vezessünk céget vagy a saját életünket, az itt is előadott logika szerint mindig tudnunk kell, mi az optimális cél, amelyre még érdemes törekednünk.

„Álmaink valóra váltása olyan feltornyosuló akadályokba ütközhet, amelyekre nem számítunk. Az alapítótól megtanult leckék segíthetnek, hogy felkészüljünk ezekre a nehézségekre, és így közelebb vihetnek álmaink megvalósításához. Ahelyett, hogy belekényszerítenéd magad egy változásba, képzelj el jó előre, hogy hová akarsz eljutni, gondolkodj el, amikor a lelkesedésed vagy óvatosságod akadállyá változik, készülj fel a kudarc hasznossá tételére, és tervezz a siker esetére.”

Dr. Osman Péter

SUMMARIES

„THAT ESCALATED QUICKLY”, OR CONNECTION POINTS OF THE THREE-STAGE TEST AND PARODY – PART II

Dr Dávid Ujhelyi

In the second part of the paper the compatibility of the provisions of a possible parody exception and the three-step test are examined. At the end of the study there is a chart on three-step test in different sources of law and a comprehensive bibliography of the relevant subject.

FOR WHAT CAN PRIORITY/EXHIBITION PRIORITY BE USED?

Dr. József Markó

In the introductory part, the author reviews the socio-economic-industrial property situation preceding the international regulation of the IP priority (PUE). In the main part of the paper, the author describes an instructive case of a patent application in which all possible errors in relation to priority and exhibition priority have been made.

THE WORKS OF ARCHITECTS LAJOS JÁMBOR AND ZOLTÁN BÁLINT – PART II. ”GENTLEMEN, HUNGARIANS, COME TO PARIS IN 1900!” – THEIR WORKS AT INTERNATIONAL EXHIBITIONS

Dr Zsuzsanna Tószegi

The second part of the article deals with the architectural activity of Lajos Jámor and Zoltán Bálint at international exhibitions. The world fair in Paris in 1900 was a turning point for Hungary, because that was the first occasion to take part in an international event independently, without Austria. Applications were invited for the construction of the Hungarian pavilion, and the first prize was awarded to Bálint and Jámor. The Hungarian pavilion and installation were a great success, rewarded by a lot of acknowledgements. Later exhibitions in Venice, London and Monza are also discussed.